‡

dt 13[illegible]

Soane

CHRONICON
CARIONIS LATINE
EXPOSITVM ET AVCTVM *multis & ueteribus & recentibus Historijs, in narrationibus rerum Græcarum, Germanicarum & Ecclesiasticarum,*

1560

Eremitarum Camaldulens. ex legato M. D. Feliciani Wysoniez Capnei Varsauiens. ad Varsaviam

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

Domino Sigismundo Archiepiscopo Meideburgensi, Primati Germaniæ, Administratori Halberstadensi, Marchioni Brandeburgensi, Duci Pomeraniæ &c. & Burggrauio Norinbergensi &c. Principi clementissimo S. D.

EXCELLVIT ingenio, eruditione, consilio & virtute HERMANNVS BONNVS, qui in inclyta vrbe Lubeca & doctrinæ studia rexit, & Euangelium docuit. Is ante annos viginti Germanicum Libellum, cui titulus est Chronicon Carionis, vt adolescentia inuitaretur ad historiarum lectio-

nem, & illo Compendio nonnihil adiuuaretur, in quo Monarchiarum seriem, & temporum collationem in præcipuis Ecclesiæ, veteris Græciæ, et Romæ negotijs probauit, latinè interpretatus est. Eã interpretationẽ cùm postea viderẽ nõ solũ in manibus esse adolescentũ, sed etiã vagari per exteras nationes, retexendã esse iudicaui, non tàm vt augerẽ (etsi .n. quædam addidi, tamen compendij modus seruandus est) quàm vt phrasin Germanicam, quam interpres suo quodam consilio studiosius retinuerat, cùm quidem facundus & disertus esset, propter adolescentes & exteros mutarem. Nec alia causa fuit, cur hunc laborem susceperim. Vt enim lectio ametur, intelligi orationem oportet.

Cùm antem prima editio Illustrißimo Principi Electori patri tuo

dedica-

dedicata ſit, ne transferre munus in aliam familiam viderer, filio dedicare hanc editionem volui, quia patrem ipſum, cui iam hiſtoria Eccleſiæ & Imperiorum notiſsima eſt, ſcio velle talia iam à filijs legi, et ſe viuo vos in poſſeſsionem doctrinæ venire. Cùm igitur non dubitem, eum pro ſua excellenti ſapientia hanc noſtram inſcriptionem probaturum eſſe, te oro, vt hunc librum accipias, ac non tàm meum, quàm paternum munus eſſe cogites, & propter patrem Principem ſapientia & virtute excellentem, magis ames, & legas ſæpius.

Eſt omninò neceſſaria ſingulis hominibus hiſtoriæ cognitio, ſed maximè gubernatoribus, quæ ſine temporum ſerie, ſine gentium diſtinctione, & non monſtrato Imperiorum ordine, lucem non habet.

Sæpe audiui narrare Capnionem, cùm apud Philippum Principem Palatinum Electorem essent Dalburgius Episcopus Vangionum, Rudolphus Agricola & ipse, & non solùm in familiaribus colloquijs, sed etiam in deliberationibus de republica sæpe narrarent insignia exempla vel Persica, vel Græca, vel Romana, mirificè accensum esse Principem studio cognoscendæ historiæ, sed dixisse, se animaduertere, distinctione temporum, gentium & imperiorum opus esse, eamq́; ob causam petiuisse, vt sibi ex tota antiquitate, quantum nota esset, ex Ebræis fontibus, & ex Græcis ac Latinis Scriptoribus ordine contexerent Monarchias, vt mente complecti tempora mundi, & seriem maximarum mutationum posset. Nulli tunc extabant scripti lin-

gua Germanica libri de veteribus imperijs. Nec Latina præter Iustini confusaneam Epitomen, quæ tamen distinctione temporum caret, habeantur. Erat ocium tunc illis doctis viris, & hoc labore delectabantur. Ordine igitur ex Ebræis, Græcis et Latinis monumentis Monarchias recensent, & maximè digna memoria suo loco adhibita temporum & gentium distinctione inserunt. Legit auidissimè id Scriptum Princeps ingeniosus, seq́ue lætari dicebat, diuinitus conseruatam esse temporum seriem, & rerum præcipuarum memoriam. Ostenderant enim ei continuatam esse mundi historiam ita, vt Herodotus inchoet suas narrationes paulò ante finem Propheticæ historiæ. Nam & ante regnum Persicum, de quo narrationes luculentæ extant in Daniele,

Esdra & Nehemia, Regum Assyriorum & Ægyptiorum aliquot nomina sunt eadem in Prophetis & Herodoto. Apryi prædicit exitium Ieremias, quod describit Herodotus. Postquàm Ieremiam interfecit Apryes, postea Amasis captum Regem superbum strangulat. Agnoscere etiam se Princeps Palatinus dicebat testimonia præsentiæ Dei in constitutione Monarchiarum, quia solis humanis viribus constitui & retineri non potuerint, & eò diuinitus constitutæ sint, vt essent custodes humanæ societatis, coniungerent multas Gentes, restituerent leges, iudicia, pacem, vt doceri homines de Deo possent. Sæpe igitur repetebat Daniëlis verba: Deus Imperia transfert & stabilit. In mutationibus etiam & Tyrannorum pœnis dicebat conspici iudicium Dei,

& moneri totum genus humanum illustribus exemplis, vt agnoscat Deum, sciat ordinasse eum et velle iusta, & verè irasci violantibus ipsius ordinem. Tales erant eius Principis sermones considerantis ordine Imperiorum incrementa & ruinas.

Etsi autem necesse est iunioribus initio proponi talia compendia, tamen cùm accedit ætas, legendi sunt fontes, & historiæ quæ extant sapienter scriptæ, cognoscendæ sunt integræ, quantum fieri potest. Est omnino excellentis sapientiæ & eloquentiæ opus historiam rectè scribere. Sed sapientia est etiam lectori necessaria considerare, quæ commonefactiones ex historijs sumendæ sint, de quibus hæc regula tenenda est: Sit vitæ norma Decalogus, id est, lex Dei, sicut scriptum est, In præceptis meis ambula-

te. Postea historias sciamus legum exempla esse, ac monstrare pœnas atrocium scelerum, & liberationes iustorum. Ac in vtrisq; non tantùm euentus intueamur, sed Dei præsentiam cogitemus, qui sui ordinis custos est.

Historiæ Ethnicæ magis proponunt exempla secundæ Tabulæ Decalogi, quorum multa pertinent ad præceptum, Non occides, ad quod & hæc regula pertinet: Omnis qui gladium acceperit, videlicet, non datum à legibus, gladio peribit. Quàm multi Tyranni, quàm multæ Gentes pœnas dederunt, iuxta hanc regulam: Mouit Annibal non necessarium & iniustum bellum. Etsi autem vtrinq; magnæ clades acceptæ sunt (nam bella communes pœnæ sunt vtriusq; partis) tamen Romani vincunt tandem. Ple-

næ ſunt hiſtoriæ talium exemplorum. Et in hoc genere multa errata accidunt. Brutus & Caßius exiſtimant ſe iuſtam habere cauſam interficiendi Iulij. Piſo, Marius & multi ſapientes contrarium iudicarunt. Et lex diuina inquit: Qui poteſtati reſiſtunt, incident in pœnas. Monent igitur hiſtoriæ, vt rectè iudicetur, quod cùm in rebus obſcuris difficile ſit, diligentia adhibenda eſt, et à Deo conſilium petendum eſt, & non neceſſaria in magnis rebus non ſunt tentanda.

Multa exempla pertinent ad præceptum, Non mœchaberis, cui lex addit comminationem: Omnis anima quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Sæpe igitur propter libidinum confuſiones totæ Gentes deletæ ſunt, Sodoma, Thebæ, Troia. Contra Dauidem horrenda ſeditio mota

est à filio, trucidata multa millia ciuium, contaminatæ sanctæ matronæ. Est & vrbe Roma stirps Regia expulsa. Et in conspectu sunt exempla quotidiana. Vagantur pœnæ per Regum, Principum & priuatorum familias propter adulteria & incestas contaminationes.

Multa exempla pertinent ad præceptum, Non furtum facies, cui præcepto addita est comminatio: Væ qui spolias, quia spoliaberis. Cresphontes defraudatis orphanis fallaci sortitione occupauit Messenen. Postea ciues eum interfecerunt, & coniunx Merope furens filios interfecit. Hæc pœna fuit fraude occupati alieni regni deceptis orphanis.

Hæc eò dixi, vt exempla ad regulas prudenter accommodentur, et cogitemus Legem Dei normam vitæ

esse oportere, & exempla pœnarum ad comminationes diuinas congruere. Nihil dubium est, pœnas in hac vita mortali comitari atrocia delicta, etiamsi mitigantur ijs qui ad Deum redeunt.

Deinde quantus vsus est Chronicorum et Historiæ in doctrina primæ tabulæ Decalogi? Necesse est scire seriem patefactionum diuinarum, Legis & Promißionis gratiæ. Necesse est considerari, quæ & vbi semper vera Ecclesia Dei fuerit, quæ fuerit vox veræ doctrinæ, quàm horrendæ tenebræ fuerint & sint in maxima multitudine hominum, qui discesserunt à vero Deo & à vera doctrina, & furenter excogitárunt commenticia numina.

Ostendunt etiam Historiæ ærumnas Ecclesiæ, & testimonia præ-

sentiæ

sentiæ Dei in liberationibus. Ac sapienter accommodanda sunt exempla ad primam tabulam, quomodo tolerandæ sint ærumnæ, & quomodo petenda & expectanda sit liberatio. Semper certa sit spes salutis æternæ, etiamsi in hac vita mortali magnis calamitatibus opprimimur. Mitigantur tamen hæ quoque recte inuocantibus, vt Dauidi, Iosaphat, Ezechiæ, Manassæ, & alijs innúmerabilibus, quorum exempla congruunt ad regulas: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item: Conuertimini ad me, et ego conuertar ad vos. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, & ut vermiculus, eritis candidi ut Nix. Vt enim exemplis recte vti poßimus, simul & regulas oportet notas esse.

Iam de controuersijs Ecclesiæ quantum refert scire veteres dijudicationes,

tiones, qui fuerint testes veræ sententiæ, quæ fuerint hostium agmina. Quàm dulce est videre consensum Irenei, Gregorij Neocæsariensis & similium veterum περὶ λόγου, *qui antecesserunt Synodum Nicenam, sicut et Ignatius scribit, sæpe repetens hæc verba:* θεὸς λόγος, & λόγος οὐσιώδης *non sonus euanescens. Et Alexander Episcopus Alexandrinus, qui refutationem Arij scripsit ante Nicenam Synodum, testimonia superiorum temporum recenset, & inter cætera inquit:* ἡ ἔναγχος ἐπαναστᾶσα τῇ ἐκκλησιασικῇ εὐσεβείᾳ, διδασκαλία, ἐβίωνος ὄσι καὶ ἀρτεμᾶ, καὶ ζῆλος τοῦ κατὰ ἀντιόχειαν παύλου τοῦ σαμοσατέως συνόδῳ καὶ κρίσει τῶν ἁπανταχοῦ ἐπισκόπων ἀποκηρυχθέντος τῆς ἐκκλησίας. *Hæc omnia, si non extarent historiæ, prorsus ignota essent, ac ne hoc quidem sciretur, quæ prior quæ posterior sit doctrina, quod considе-*

ſiderari neceſſe eſt, quia non contemnendum eſt Tertulliani dictum: PRIMVM QVODQVE VERISSIMVM EST.

Cum MELETIVS *ſeditionem in Eccleſia Alexandrina moueret, de lapſis non recipiendis, qui ſupplices ad Eccleſiam redire volebant, Petrus Epiſcopus exempla vetuſtatis oppoſuit, & vera conſolatione erexit eos, qui ad veram inuocationem redituri erant. Eius iudicij memoriam gratam eſſe pijs contra* NOVATI *rabiem manifeſtum eſt. Extant & vera teſtimonia contra Martionem, Manichæos & Pelagianos edita, in quibus multum ab Hiſtoria adiuuamur.*

Nec tantum prodeſt videre, vbi recte iudicatum ſit, ſed etiam vbi veritas Hypocritarum factionibus oppreſſa ſit. Quia interdum hoc quoq; accidit.

accidit. Vt, cum falsa decreta facta sunt, quæ Romano Pontifici tribuunt summam autoritatem, non solùm in Ecclesia, sed etiam in transferendis Imperijs mundi. Item de adoratione hominum mortuorum, de circumgestatione panis in pompa Persica, de Sacrificio venali, de Cœlibatu. Hæc decreta etsi aliquot seculorum spacijs confirmata sunt (vt propter temporis longitudinem fit illud Simonideum, δόξα βιάζεται τὴν ἀλήθειαν) *tamen deprhenditur vanitas non solùm ex scriptis Propheticis & Apostolicis, sed etiam ex consensu purioris antiquitatis, quem historiæ dignæ fide ostendunt ab hac recenti turba Pontificum & Monachorum dissentire. Semper autem in exemplis anteferenda sunt ea, quæ cum Norma iudicij congruunt, videlicet, cum scri-*

ptis Propheticis & Apostolicis, iuxta dictum: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

Considerentur autem præcipuè in historia Ecclesiæ, semina vtriusq; Imperij huius senectæ mundi, MAHOMETICI & PONTIFICII. Vtrunq; ortum est ex dissidijs de doctrina. Cum in Oriente dilaceratæ essent Ecclesiæ non tantùm Ariana peste, sed etiam Manicheis & alijs furoribus, & hæc varietas in multorum animis dubitationes et odium religionis Crhistianæ & nominis Christiani accenderet, & disciplina laxata esset, facile impelli homines potuerunt, vt nouum dogma, quod obscuras disputationes tollebat, & tantùm plausibilia humanis iudicijs proponebat, amplecterentur, præsertim

tim cùm & Imperium Romanum multæ gentes iam & odissent & contemnerent, auidè arripuerunt illæ gentes alioqui & curiosæ & leues, Ægyptia, Arabica, Syriaca, opiniones populares, & autorem Mahometum armauerunt.

Præcipuè verò potentia ROMANI PONTIFICIS creuit, cùm attracti sunt Franci in Italiam, quod fiebat Græcorum odio, non quidem iniusto. Nam & iniusta eorum Imperia erant, & vires non erant pares ijs Gentibus, quæ Italiam vastabant. Sed tamen alia causa prætexebatur, accusabantur Græci, quòd delerent picturas & Statuas templorum. Sciebant autem Romani Pontifices, valde abhorrere Gallorum & Germanorum animos ab

εἰκονομαχία, *quare facile persuadebant nostris, vt Græcos tanquàm Religionis hostes procul ex Italia depellerent. Postea propter Regum discordias creuit Pontificum autoritas, qui Italiam inclinabant ad quos volebant. In his confusionibus tandem nati sunt* MONACHI, *quorum auaricia cumulauit Idola & errores.*

Harum rerum series cùm in Historia conspicitur, accendatur in nobis cura rectè discendi, & tuendæ coniunctionis in vera Ecclesia. Quam ad rem etiam opus est candore & moderatione disputationum & adfectuum. Quia non sine graui causa Platonicum illud celebratum est: τὰ μεγάλα κακὰ οὐκ ἄλλως ἢ ἐκ φιλονεικείας συνίσαται.

Oro

Oro autem filium Dei, Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, crucifixum pro nobis & resuscitatum, vt semper Ecclesiam sibi inter nos colligat. Horribilis mutatio omnium Regnorum generi humano impendet, in qua barbaricam vastitatem fieri in his regionibus filius Dei prohibeat. Nos etiam pietate morum & inuocatione Dei studeamus impetrare pœnarum mitigationem. Et diligentiam in studijs doctrinæ & in fouendis Ecclesijs adhibeamus, ne tristißima pœna obruamur, de qua scriptum est: QVIA SCIENTIAM REPVLISTI, REPELLAM TE. Crescit feritas in moribus, negliguntur doctrinæ studia, & ducitur esse virtus laxare disciplinam. His publicis malis omnes gubernatores summi

& infimi repugnare debent. Cùmq; nos quibus doctrinæ propagatio commendata est, iuuentuti hortatores esse debeamus ad rectè discendum, & ad omnia honesta officia auxilijs gubernatorum indigeamus, oro vt boni Principes & alij gubernatores considerent singulorum labores, & recte docentes & amantes communem salutem & concordiam adiuuent. Ego quidem hac voce Paulina & me & alios in his docendi laboribus sæpe confirmo: NON ERIT INANIS LABOR VESTER IN DOMINO. Non dubito Deum gubernatorem & βραβευτὴν esse nostrorum laborum, & eum aßiduis gemitibus & votis oro, vt faciat me σκεῦος ἐλέους, & organum vtile discentibus. Et huius meæ voluntatis conscientiam oppono Sycophantarum

LEGERUNT HISTORIAS omnibus ætatibus etiam Ethnici, & quia cognitio per sese expetitur, & quia in Exemplis multiplices cōmonefactiones proponuntur, tùm de priuatæ uitæ officijs, & de causis calamitatum, tùm uerò de consilijs publicæ gubernationis, & de causis multarum horribilium mutationum in imperijs, sicut grauißimè Polybius inquit: Historiæ cognitionem esse uerißimam institutionem & præparationem ad actiones politicas, & illustrem magistram ad perferendas fortunæ uices. Etsi autem de Polybij dicto nunc non disputo: tamen manifestum est, exempla consiliorum in gubernatione multum prodesse. Vt urbs Roma præcipuas leges, & iudiciorum ordinem accepit à ciuitate Attica. Sæpe etiam singularia exempla illius Reipublicæ imitata est, ut cùm usurarum magnitudo præbuit occasionem seditionibus, consilium Solonis secuta est de σεισαχθείᾳ, & redegit usuras ad centesimas. Item cùm interfecto Iulio, sanxit Senatus ἀμνηστίαν, ut fecerat Athenis Thrasibulus. Et ut Lysander in Græcia constituit ὀλιγαρχίαν, ac populo ademit summam autoritatem, & remouit Oratores, qui populum concitabant: Sic Romæ Sylla debilitauit Tribuniciam potestatem. Postea

Augustus totum ius Tribuniciæ potestatis ad se unũ transtulit, quia sæpißimè fuerunt Tribuni tubæ seditionum. Ideò autem Augustus ad sese transtulit, ut etiam cùm non erat Consul, ius retineret conuocandi Senatus, quod habuerat potestas Tribunicia. Etsi regulæ illæ tutiores sunt: ὀυκ ἄγαθον πολυκοιρανίη. Item, sapientißimè constitutus est Senatus Electorum in Germania, qui iam annis quingentis neruus fuit Germanici Imperij. Etsi autem autores huius consilij Deus singulari modo rexit: tamen exempla aliqua considerasse eos consentaneum est. Et penè similem potestatem in Lacedæmone quinq; Ephori habuerunt, aut initio septem Principes in Perside.

Nec tantùm ad imitationem bonorum consiliorum prodest Historia, ut imitatio Stratagematum, sed multò magis ad præmonitionem in cauendis causis horribilium mutationum & calamitatum, cùm regula uniuersalis sit: Atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac uita. Recitant historiæ omnium temporum exempla, de pœnis blasphemiarum, periuriorum, Tyrannicæ crudelitatis, seditionum, flagitiosarum libidinum, & rapinarum, quæ pœnæ testimonia sunt prouidentiæ & iudicij diuini, & harum regularum: Non habebit Deus insontem, quicunq; uanè usurpat nomen eius. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item

de libidinibus: Omnis anima, quæ fecerit abominationes has, delebitur. Item: Veh qui spolias, quia spoliaberis. Et potest ceu commune argumentum inscribi omnibus Historijs: Discite iusticiam moniti, & non temnere Diuos.

Deinde de multis peculiaribus negocijs Historia monet. Sæpe fuerunt infœlicia fœdera, præsertim dißimilium, & quia fiducia propriarum uirium est insolens & infœlix. Vnde sequitur, quod dictum est à Theognide: ὕβρις καὶ Μάγνητας ἀπώλεσε, καὶ κολοφῶνα. Et accedit hoc, quòd causæ dißimiles sunt, ubi multi dißimiles coniuncti sunt. Vt, Atheniensium & Corcyreorum fœdus utrisq; exitiale fuit, cùm Attici propter coniunctionem cum Corcyreis, quam fecerant in causa dubia, mouissent bellum Peloponnesiacum. Item postea propter fœdus cum Phocensibus seditiosis attraxerunt regem Macedonicum. Et regula est de dißimilium fœderibus apud Thucydidem libro tertio: Ἐν τῷ διαλλάττοντι γνώμης διαφοραὶ ἔργων καθίσανται. Id est, Dißidentibus opinionibus & uoluntatibus fiunt diuersa opera.

Docet item, tantùm necessaria facienda esse, nec mouendas esse res non necessarias stulta πολυπραγμοσύνῃ, quæ uarias habet causas. Interdum æmulatio incendit animos, ut, Marius & Pompeius

bella ciuilia mouerunt præcipuè ex æmulatione. Interdum ingenij pertinacia attrahit bellum. Causa belli Peloponnesiaci proxima fuit Periclis pertinacia, nolentis retractare iniustum decretum de Megaris. Cato nec morte Pompeij, nec amißis tot exercitibus permouetur, ut arma deponat. Sæpe ambitione mouentur res non necessariæ ab inquietis ingenijs. Vt Alcibiades suasor est belli gerēdi in Sicilia, cùm patria domestico bello arderet, et nulla magna causa esset, tàm procul mittendi robur ciuium. Agathocles circumsessa urbe Syracusana abducit exercitus in Aphricam, qui ibi trucidantur. Sic aliquoties Galli exercitus in Italiam duxerunt.

Interdum mouentur animi κακοζηλίᾳ, Vt, Demosthenes imaginatur suum consilium esse Themistocleum, Defendendam esse Græciæ libertatem contra exteros reges. Cicero quia antea Catilinā oppresserat, sperat se simili fœlicitae Antonium oppressurum esse. Hoc modo sæpè in Ecclesia peccatur, Vt Zedechias scit, à prioribus Regibus defensum esse Templum, ac sperat suam defensionem fore fœlicem, quam Ieremias contra superiorum Prophetarum exempla dissuadebat. Iudæi aliquoties aduersus Romanos mouerunt seditiones, tanquam imitaturi Iosuam aut Maccabæos &c.

Cùm igitur legimus, quales habuerit euentus πολυπραγμοσύνης, cogitemus de regula, Ne-

cessaria

cessaria facienda esse, & quidem cum petitione auxilij diuini, Non mouenda esse non necessaria. Ideo inquit Paulus: Qua uocatione uocatus es, in ea ambula. Et Siracides inquit capite 3: Quæ mandata sunt tibi, cogita sanctè. Qui amat periculum, peribit in eo. 1. Thess. 4. Sitis quieti, & agite propria. Vbi præcipit Paulus de uitanda πολυπραγμοσύνῃ, quæ ruit extra uocationem. Tales multæ admonitiones traditæ sunt etiam ab Ethnicis sapientibus. Spartam nactus es, hanc orna. Et Aristophenes Periclem exagitat in fabula, cui titulus est Acharnenses: ἐρεῖ τις οὐ χρῆν. ἀλλὰ τί χρῆν εἴπατε, id est, Dicat aliquis: Non opus erat? Sed dicite: Quid opus erat? Item: πλείω πάρεργα ἔργων. Deniq; de multis uitæ & consiliorum regulis historiæ nos monent. Et prudenter in exemplis considerandum est, ad quas regulas uitæ accommodanda sint. Sed nunc de nobis in Ecclesia dicamus.

Præcipuè historia opus est in Ecclesia. Primùm, quia Deus immensa bonitate sua se patefecit, & patefactiones suas scribi uoluit. Vult sciri initia generis humani, Ecclesiæ exordia, instaurationes, conseruationem & reuelationem promißionis de Filio, gloriosam promulgationem Legis, missionem Filij, & illustria testimonia, quæ subinde edita sunt, ut nos de doctrina confirmaremur.

Vult sciri discrimen Ecclesiæ & aliarum congregationum siue sectarum, & cognosci omnibus temporibus, qualis fuerit Ecclesia. Ideò Historiam Deus nobis per Patres & Prophetas optimo ordine, & numero annorum diligenter tradito, scribi uoluit. Ac singulare decus est Ecclesiæ, quòd non alibi in toto genere humano inuenitur antiquior series Imperiorum & temporum. Nec alia gens habet retrò annotatos certò numeros annorum.

Præterea non modò decus est Ecclesiæ, sed testimonium etiam de Deo, de prouidentia, de ueritate doctrinæ in Ecclesia., quòd ordine Monarchias quatuor statim initio secundæ, uidelicet Persicæ, describit. Simul etiam multa magna bella Regum Ægyptiacorum & Syriacorum prædicit. His uaticinijs cùm euentus respondeat, fatendum est, & prædictiones illas à Deo traditas esse, & hanc doctrinam solam de Deo, quæ simul tradita est per illos ipsos Prophetas, ueram esse. Item, seruari à Deo Ecclesiam, inter horrendas Imperiorum confusiones, & propter eam Deo curæ esse Imperia.

Secundò, ut libri Prophetici melius intelligantur, omnium temporum historia complectenda est. Et considerent iuniores, ferè ibi Herodotum ordiri suam historiam, ubi Ieremias desinit, uidelicet in Rege APRIE, qui Ieremiam interfecit.

Erit

Erit igitur continua mundi historia: Libri Prophetici, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Diodorus de Philippo, Alexandro & successoribus. Polybius, Liuius, & deinde alij post Liuium.

Tertio ad dijudicationes grauißimarum controuersiarum prodest nosse historias. Vt, statim post Apostolos orta sunt certamina plurima.

CERINTHVS, Ebion, deinde Samosatenus & Arius lacerarunt doctrinam de filio Dei.

MANICHAEI finxerunt duo principia, pariter æterna, contraria, Bonum & Malum, φῶς καὶ ὕλην. Probauerunt neceßitatem Stoicam, damnauerunt certos cibos.

TACIANVS & alij multi damnarunt Coniugium. Alij, ut Carpocrates, finxerunt raptus diuinos, & uoluerunt communes esse mulieres. Multi, & nominatim Pelagius, penitus damnauerunt doctrinam de Gratia, & de iusticia Fidei.

In talibus materijs ualdè prodest scire, per quos ueritas defensa sit, quibus argumentis mendacia refutata sint, quæ testimonia diuinitus edita sint. Vt: Iohannes refutauit Cerinthum, et Cerinthum ruina balnei oppreßit. Samosatenum refutauit Gregorius Neocæsariensis, clarus miraculis, & Dionysius Alexandrinus Martionem & collu-

uiem Manichæorum refutarunt Polycarpus, auditor Iohannis, & Ireneus auditor Polycarpi. Manem, qui primus autor fuit Manichææ impietatis, interfecit rex Persicus, detracta ei cute, quòd in curatione filij comperit, eum esse impostorem, non medicum. Marcion Diaconi coniugem ex Cypro abduxit, quæ postea reuersa multa de Sectæ turpitudine narrauit. Arium refutauit tota Nycena Synodus, in qua multi Martyres fuerunt. Et ostendit Deus iudicium suum aduersus Arium, qui cùm haberet nouam aulæ beneuolentiam, Bizantium iturus ad disputationem, subita consternatione oppressus, declinans de uia ad latrinam, ibi sanguinem & intestina effudit. Atq; ita penè ut Iudas mortuus est, ut hoc tempore aliquot Hypocritæ extincti sunt subitis terroribus, qui confeßi sunt, se contra conscientiam oppugnasse ueritatem. Latomus Louaniensis inter horrendos mugitus confessus est, se contra conscientiam aduersatum esse ueritati. Pelagium refutarunt Ambrosius, Augustinus, Prosper, & alij.

Post ea tempora, cùm Romanum Imperium dilaceratum esset à Gothis, Vandalis et Hunnis, infusæ barbaræ gentes in Italiam, Græciam & Asiam, mutarunt linguam, & multas Ecclesias & Scholas deleuerunt. Inde sequutæ sunt in doctrina tenebræ, & noua doctrinæ forma nata est, et multæ

superstitiones

superstitiones receptæ & confirmatæ sunt, Vt, Sacrificia pro mortuis, & inuocatio hominum mortuorum, & initia Monachorum. Et paulatim creuit Romani Pontificis potentia, quæ deinde Germanicorum Imperatorum liberalitate instructa est magnis opibus, qui ei multa oppida in Italia attribuerunt. Hanc potentiam auxerunt postea fraudibus & bellis, & ex Imperij reliquijs multa occuparunt.

Horum bellorum causæ ex ueris historijs iudicari possunt, quæ ostendunt, quibus occasionibus regna dare & eripere Regibus conatus sit, & finxerit, summam Monarchiam Imperiorum PETRO datam esse, iuxta uersum scriptum in corona Rodolphi, quem Papa Imperatorem nominauit contra Henricum quartum: Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho. Leguntur & Synodi Pontificiæ, in quibus confirmati sunt errores et Pontificia tyrannis. Magna igitur est utlitas Historiæ in dijudicatione multarum cõtrouersiarum.

Postremò & hæc ingens utilitas adsiduè cogitanda est, in collatione historiarum Ethnicarum et nostrarum. IN HISTORIIS ETHNICIS tantùm cernuntur exempla iræ Dei contra atrocia scelera, iuxta regulas: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item contra periuros: Non habebit Deus insontem, qui uanè nomen

eius usurpat. Item: Veh qui spolias, quia spoliaberis. Item: Omnis anima quae fecerit abominationes has, eradicabitur &c. AT IN HISTORIA ECCLESIAE utriusq; generis exempla proponuntur. Exempla irae in poenis, ut Diluuij, conflagrationis Sodomae, interitus Pharaonis, & alia multa, quae ad Legem referantur. Item exempla misericordiae seu gratiae, quae ad Euangelium referantur. Et testimonia manifestae praesentiae Dei in Ecclesia, quae docent nos de fide, de uera inuocatione, de ueris cultibus, & ualde confirmant pias mentes. Vt, post lapsum uoce Filij recepti & seruati sunt Adam & Eua. Manifesta praesentia Dei est in familijs Nohae, Abrahae, Isaac, Iacob, Ioseph, & deinde in Ecclesia Israël in deserto. Postea quoq; in gubernatione Iosuae, Gedeonis, Samsonis, Samuelis, Ionathae, Dauidis, Iosaphat, Eliae, Elisaei, Ionae, Ezechiae, Esaiae, Ieremiae, Danielis, manifesta praesentia Dei in Ecclesia conspicitur. Hanc totam seriem Ecclesiae omnium temporum intueri utile est. Ac in uniuersa historia discernantur narrationes de Ecclesia ab Ethnicis materijs, Et ubi singulis temporibus fuerit Ecclesia, quam habuerit doctrinae uocem, quos praecipuos Doctores & testes, quae certamina, quales aerumnas & libetationes, consideretur.

Hanc admonitionem de utilitate historiæ, & de Ecclesia discernenda ab Ethnicorum tenebris, initio propter iuniores recitaui, & ut auidius legant historias, & ut Ecclesiam rectius nosse discant.

DE ORDINE LIBRI.

VTile est, semper in conspectu habere, quantum fieri potest, omnium temporum seriem, & præcipuas generis humani mutationes. Ad id maximè conducit nosse dictum, quod recitatur in Iudæorum commentarijs, hoc modo:

TRADITIO DOMVS ELIÆ.

Sex millia annorum mundus, & deinde conflagratio.
Duo millia inane.
Duo millia Lex.
Duo millia dies Meßiæ. Et propter peccata nostra, quæ multa & magna sunt, deerunt anni, qui deerunt.

Hoc modo Elias de duratione generis humani uaticinatus est, & præcipuas mutationes distinxit. Duos primos millenarios nominat INANE

quod

quod simplicißimè sic interpretor, Nondum homines procul dißitas regiones occupasse ante conditam Babylonem. Alij dicunt, nominari Inane, quia nondum certa politia Ecclesiæ constituta fuit, & nondum segregata fuit Ecclesia à cæteris gentibus. Nondum etiam erant Imperia, qualia postea in Monarchijs fuerunt. Sed quæcunq; causa est, quare sic dixerit Elias, hoc non dubium est, primam ætatem fuisse florentißimam, quia natura hominum minus languida fuit, quod ostendit longæuitas. Et fuit excellens decus, quòd sapientißimi Senes, pleni diuinæ lucis, simul uixerunt, & de Deo, de creatione, de edita promißione testes fuerunt, et multi artes inuenerunt & illustrarunt.

Secundum tempus à Circumcisione numeratur, usq; ad natum Meßiam ex uirgine, quod non multo minus duobus millenarijs continet.

De tertio tempore significat fore, ut non compleantur duo millenarij, quia nimium crescet impietas, propter quam citius delebitur totum genus humanum, & Christus se palàm ostendet in iudicio, ut inquit: Propter electos dies illi breuiores erunt.

Distribuemus igitur Historiam in tres libros, iuxta dictum Eliæ.

PRIMI

PRIMI LIBRI *narratio breuis est, etsi haud dubiè ante diluuium Deus multa illustria testimonia de sese edidit, Et uaria certamina fuerunt Ecclesiæ & Imperiorum, Et multa admiratione digna in Artium inuentione excogitata & tradita sunt.*

SECVNDVS LIBER *erit prolixior, quia tunc & Ecclesia habet suas mutationes, promißio repetitur, & alligatur ad certam stirpem, & Ecclesia distinguitur à cæteris gentibus, & fit promulgatio Legis, & collocatur Ecclesia in sede & politia certa. Et in id tempus incidunt Monarchiæ, in quibus magnæ mutationes generis humani acciderunt, dignæ consideratione. Ac prædixit Deus seriem quatuor Monarchiarum, ut significet Meßiæ aduentum & finem Mundi, uidelicet, humanæ generationis, & tempus ultimi iudicij. Intelligas autem* MONARCHIAM *non quidem complexam omnes regiones & gentes, sed tantam, quæ magnam partem orbis terrarum tenuit, & tantam habuit potentiam, ut cæteros Reges compescere posset. Ideo enim uoluit Deus Monarchias constitui, ut homines legibus, iudicijs & disciplina regerentur.*

Hoc ut fieret, Deus dedit Monarchas, instructos potentia, qui & leges honestas conderent,

&

& iudicia ac discipinam armis defenderent. Et mutat Deus imperia, cùm hæc officia negliguntur, & Principes uel ipsi faciunt, uel non puniunt iniustas cædes, libidinum confusiones, direptiones, & alia atrocia scelera. Vult enim Deus, politicum ordinem testimonium esse, de prouidentia, & de iudicio suo, & uult hoc modo utcunq; seruari societatem hominum, coniugia, disciplinam, doctrinas, & uult Imperia esse hospitia Ecclesiæ.

Est & hoc singulare Monarchiarum decus, quòd aliqui præstantes Reges in numero Monarcharum uocati sunt ad ueri Dei agnitionem, & ad ornandam Ecclesiam, Vt, Nabogdonosor, Euilmerodach, Darius Medus, Cyrus, Artaxerxes Longimanus, Constantinus, Teodosius, Arcadius, Valentinianus, Carolus Magnus, Ludouicus pius, Henricus Saxo, Otto primus, ut de cæteris non dicam.

Ostendit autem liber Danielis, Deum ipsum quatuor Monarchias numerare, & significare, quartæ Monarchiæ tempore Meßiam palàm prædicaturum esse Euangelium, & sacrificium facturum, ad quod mittendus erat, & deinde finem fore generationis hominum, et sequuturam esse resuscitationem hominũ mortuorũ. Voluit enim Deus sciri, hanc generationẽ hominum non fore perpetuam. Voluit item sciri tempora utriusq; aduentus Christi.

Ac magna confirmatio est piorum: cùm uidemus hunc fuisse Monarchiarum ordinem & succeßionem, ut prædicitur, non dubitemus sequuturum esse iudicium. Sic autem nominantur Monarchiæ:

1. Prima est CHALDAEORVM, qua & Aßyrij uicini comprehenduntur. Nam aliàs statim initio potentiores fuerunt Reges in Babylone, aliàs uicini Reges in Niniue. Nec dubium est, Babylonem & Niniuen diuersas urbes esse.

2. Secunda dicitur PERSARVM.

3. Tertia ALEXANDRI & proximorum successorum.

4. Quarta ROMANORVM, quam significat Daniel tandem dilacerandam esse, & pedes partim ferreos, partim luteos fore. Etsi alij ferreos pedes intelligunt regnum Turcicum, cæteros luteos pedes: tamen ego existimo, Turcicum regnũ, quod manifestas blasphemias contra uerbum Dei profitetur, & ex professo delere nomen CHRISTI conatur, non annumerari Monarchijs, quas Deus legum & disciplinæ causa cõstituit. Sed ferreos pedes intelligo aliquot potentes Imperatores Germanicos, ut Carolum primũ, Ludouicum filium, Henricum Saxonem, quem usitatè Aucupem nominarunt. Veteres Germanicæ historiæ nominãt eũ Humilem,

ut

ut ſic dicam. Deinde Otthones, Henricum Bombergenſem. Poſtea fuerunt multi imbecilliores, quos ſignificant Lutei pedes. Sed mixti fuerunt & fortes Principes, qui res utiles geſſerunt, ut Lotharius Saxo. Nam Turcicum imperium prorſus à Monarchijs ſeiungo, quas Deus legum & diſciplinæ cauſa conſtituit.

Sunt igitur peculiares deſcriptiones Turcicæ tyrannidis. Vt apud Ezechielem prophetia de Gog & Magog propriè ad Turcas pertinet. Et cornu loquens blaſphemias, & conterens Eccleſiam apud Danielem, de toto Mahometico regno concionatur. Singularis furor eſt ortus à Diabolis in hac ultima ſenecta mundi, Deo permittente propter horribilia hominum peccata, Tyrannis MAHOMETICA, diſsimilis omnium regnorum: Quia ex profeſſo conatur delere nomen CHRISTI. Nec ornat genus humanum legibus aut diſciplina, ſed uaſtat orbem terrarum, ut & nomen TVRCA uaſtationem ſeu uaſtatorem ſignificat.

Sit autem grata nobis conſideratio, quòd Deus & Germanicam gentem hoc honore ornauit, ut reliquias Romanæ Monarchiæ eam tenere, & præcipuos eſſe cuſtodes Europæ uoluerit. Nec dubium eſt, Italiæ poſt longas uaſtationes ſalutarem pacem & ornamenta ciuilia reſtituta eſſe Caroli

& Ludouici uirtute, & ab his defensam esse Galliam & Germaniam, depulsis à Gallia Saracenis, & à Germania Vngaris, ornatas esse Ecclesias, & excitata doctrinarum studia, cùm in Eegypto & in Aphrica penitus deletæ essent Ecclesiæ, & in Asiam infusi essent Saraceni & Turci, qui ibi quoq; delebant Ecclesias & literas. Vt igitur in Europa reliquiæ Ecclesiæ & doctrinarum seruarentur, rursus ibi diuinitus pulchra coniunctio facta est, Italiæ, Galliæ & Germaniæ, quæ ab uno CAROLO tenebantur, qui tanquam Monarcha erat Europæ, & custos pacis, religionis, legum & disciplinæ. Postea Italiæ & Germaniæ coniunctionem retinuerunt Othones, Henricus Bombergensis, & Cunradus Spirensis. Post hunc cùm iam Romanorum Pontificum potentia creuisset, furiæ Pontificiæ accenderunt in Germania bella ciuilia, quibus potentia Germanici Imperij præcipuè languefacta est. Non enim procul abest dies triumphi, in quo se filius Dei palàm ostendet generi humano, & Ecclesiam æterna gloria ornabit, & omnes impios in æternas pœnas abijciet. Interea tamen, ut minus sit confusionum, optandum est, ut Principes in Germania hoc decus sapientia & uirtute tueantur, nec priuatis discordijs Germaniam ipsi dilacerent. Hanc curam præcipuam esse oportebat summi in terris Senatus,

uidelicet collegij ELECTORVM, ut Europa & caput & uires haberet contra Turcicam barbariem, & Tyrannos, qui iniusta bella mouent, perniciosa toti Europæ. Nos autem Deum ardentibus uotis & gemitibus precemur, ut in hac turbulenta senecta mundi, & ruinis Imperiorum seruet aliqua Ecclesiæ hospitia, & tribuat eis salutarem gubernationem.

ANNORVM SERIES EX PHILONE.

Mille sexcenti quinquaginta sex ad Diluuium.

Ducenti nonaginta duo ad Abraham natum.

Quadringenti uiginti quinq; ad Moisen natum.

Octuaginta ad exitum ex Aegypto.

Quadringenti octuaginta ad templum Salomonis.

Centum triginta octo, ad regem Ioas, & finem stirpis Salomonis.

Ducenti nonaginta unus, ad migrationem spontaneam Ieconiæ.

Vndecim ad excidium Ierosolymæ sub Nabogdonosor.

Septuaginta exilij Babylonici post destructam Ierosolymam.

Triginta sex, Iesus magnus sacerdos, cuius fit mentio in Zacharia sub Cyro.

Octo Ioiakim absente patre.

Viginti, Iesus reuersus à rege Persico.

Quadraginta octo, Ioiakim iterum.

Viginti & unus Eliakim.

Viginti quatuor, Ioiada.

Viginti quatuor, Ioathan.

Decem, Iaddua sub Alexandro.

SVMMA annorum ad Alexandrum usq;: Tria millia quingenti octuaginta quatuor.

Viginti septem: Onias priscus.

Tredecim, Simon priscus, celebratus à Siracide.

Viginti: Eleasar.

Viginti septem: Manasses.

Viginti octo: Simon Iustus.

Triginta nouem: ONIAS filius eius, interfectus ab Andronico, præfecto Antiochiæ, quem pecunia corruperat Menelaus ad Oniam interficiendum, ut ipse Menelaus pontificatum occuparet.

Anni quinq;: IVDAS MACCABAEVS.

Nouendecim : IONATHAS.

Octo : SIMON frater Iudæ Maccabæi.

Viginti sex : Ioannes Hircanus.

Vnicus annus : Aristobulus.

Viginti septem : Alexander.

Nouem : Alexandra.

Triginta quatuor : Hircanus ultimus.

Triginta septem : HERODES. Natus est autem CHRISTVS anno 30. Herodis.

Hanc Philonis tabellam addidi, quanquàm propter interregna desunt anni aliquot. Sed propter Philonem & propter seriem historiarum prodest studiosis & hanc tabellam in conspectu esse.

LIBER PRIMVS, QVI COMPLECTITVR DVO MILLIA ANNORVM, inde usque ab initio Mundi.

SIngulari consilio DEVS in Ecclesia extare, & semper conseruari uoluit initia Mundi, & seriem annorum, quæ quidem & testimonium est de Ecclesia, & magnum decus. Vult enim sciri Deus originem generis humani, & diuinas patefactiones, & testimonia patefactionum, & quæ

doctrina,

doctrina, & quomodo propagata ſit. Vult ſciri certò, ideò conditum eſſe genus humanum, ut inde æterna Eccleſia colligatur. Vult & cauſas ſciri calamitatum humanarum, & mortis, & agnoſci Filium, per quem liberabimur ab his malis, & reſtituentur iuſticia & uita æterna. De his tantis rebus ut certi eſſemus, anni metæ in motu Solis conſtitutæ ſunt, & primis Patribus oſtenſæ ſunt, & in doctrina primorum Patrum, diuinitus tradita, annorum ſeries diligenter perſcripta eſt. Et addidit DEVS omnibus temporibus illuſtria teſtimonia, quæ oſtendunt, eam doctrinam à primis patribus tranſmiſſam ad poſteros, ueram & non fabuloſam eſſe. Huic doctrinæ diuinitus traditæ de initijs Mundi & generis humani, & de patefactionibus diuinis, conſtanter adſentiamur.

Sumamus igitur ex primo libro Moiſi narrationes de creatione Mundi & hominum, de hominum lapſu, & cauſis calamitatum, de reſtitutione Eccleſiæ poſt lapſum, & de annorum ſerie, & firmiſsima aſſenſione eas amplectamur. Nec alias imaginationes, ſiue Democriti, ſiue Platonis, ſiue Ariſtotelis anteferamus. Itaq; hæ res maximæ initiò actæ ſunt, quas Deus uoluit notas eſſe:

I. Creatio mundi & hominum.

II. Inſtitutio Eccleſiæ & coniugij.

III Certum opus, quod esset testimonium obedientiæ.

IIII. Institutio dominij.

V. Lapsus, causa mortis & calamitatum.

VI. Restitutio Ecclesiæ, & pœnæ mitigatio.

VII. Prima promulgatio promißionis de Saluatore, reddituro iusticiam et uitam æternam: SEMEN MVLIERIS CONTERET CAPVT SERPENTIS.

Harum maximarum rerum cognitionem in Ecclesia necessariam esse non dubium est, & quanta sit magnitudo, piæ mentes utcunq; cogitare possunt, etiamsi prophani homines has narrationes derident, aut in μυθολογίας transformant. Nos uerò credamus uoci diuinæ, et in singulis narrationibus amplitudinem consideremus.

I. Primùm sciamus unicum hunc Mundum creatum esse, in quo se filius Dei patefecit: Nec esse aut fuisse alios Mundos, quia in Moise expreßè dicitur: Postquàm homo conditus est, Deus postea cessauit alias res condere & creare, uidelicet; alios nouos Mundos, aut nouas Elementorum aut animantium species. Et condito HOMINE quieuit Deus, quia uult in homine acquiescere, & eo delectari, & in tota æternitate communicare sese, suam sapientiam, iusticiam & læticiam.

II. Secundo cogitemus, qualis ſit conditus homo, uidelicet talis, ut ſit imago ſimilis Deo. Interpretatur autem Paulus Imaginem ad Ephesios 4: Iuſticiam & ſanctitatem ueritatis. Complectitur ergò imago incorrupta potentiam cognoſcentem, in quam transfuſa eſt lux diuina, quæ eſt uera & firma agnitio Dei & Legis, & noticia de uera obedientia, & de iudicio Dei. Deinde complectitur & uoluntatem & cor, quod ardebat motibus Spiritus ſancti, & integra obedientia ſine peccato. Ad hæc dona adiuncta fuit libera & non impedita electio uoluntatis. Sunt autem in Deo ſumma bona, ſapientia, iuſticia, & libertas electionis. Horum ſummorum bonorum radios cùm in nos transfuderit, teſtimonium oſtendit, uerè à ſe hanc creaturam diligi. Et quidem ideò transfudit ea in nos, ut hæ ipſæ noticiæ teſtentur, eſſe DEVM, & doceant nos, qualis ſit, & diſcernant eum à malis naturis. Iam cogita, quantum decus fuerit HOMO ante lapſum, cùm uerè eſſet domicilium & templum Dei, ſine peccato, ſine morte. Et cogita, quanta fuerit ingratitudo, auertere ſe à Deo ad Diabolos, & excutere Deum. Excuſſo autem Deo, qui eſt fons uitæ, ſequuta eſt Mors, ut poſtea dicetur.

III. Tertio, Eccleſiæ initium eſt ipſa creatio Hominis, cum illis donis, quæ erant data, ut

Deum celebrarent. Et addidit Deus mandatum de externo testimonio, quo ostenderent obedientiam erga eum, & ut esset occasio colloquendi de Deo, uidelicet Mandatum de ligno seu arbore scientiæ boni & mali. Cæterùm radius lucis diuinæ insitus menti norat mandata moralia, & in his obscurior erat prohibitio uagarum libidinum. Ideò mox post creationem & alterum mandatum expreßè traditum est: ERVNT DVO IN CARNEM VNAM, id est, inseparabiliter iuncti. Hac uoce sancitur CONIVGIVM, & expreßè prohibentur omnes uagæ libidines.

IIII. Quarto recitatur CONIVGII institutio, & insertæ sunt narrationi multæ grauißimæ sententiæ, quarum explicatio nota sit. Sunt autem initiò creati DVO, quia Deus uoluit genus humanum esse Ecclesiam. Et conditi sunt MAS & FOEMINA, ut esset ordinatus & dulcis amor.

V. Quinto, Condita Ecclesia, & sancita lege coniugij, institutum est etiam dominium rerum corporalium, quæ necessariæ sunt uitæ corporali. Ita agnoscamus res præcipuas statim initiò ordinatas esse: Ecclesiam, Oeconomiam & Politiam. Est autem ordinatum dominium his uerbis: SVBIICITE VOBIS TERRAM, ET DOMI-

DOMINAMINI PISCIBVS MARIS, &c. Id est, generi humano trado hoc ius, ut de usu harum rerum tales ordinationes faciat, quæ præsint ad æqualitatem conseruatricem societatis. Hîc & distinctio dominiorum, & contractus comprehenduntur. Post Diluuium uerò hæc eadem lex repetita est, & expreßè addita summa lex, quæ est neruus Imperiorum, de pœna HOMICIDÆ. Hæc lex fons est politicæ gubernationis in hac deprauata natura, & initium imperiorum, ut postea dicemus.

VI. Sexto recitatur lapsus primorum Parentum, & mox restitutio, & inchoatio uniuersæ Ecclesiæ, quæ secuta est post lapsum. Et exponitur causa mortis & calamitatum, ignota Philosophiæ. Hîc rursus maximæ res proponuntur: Concio arguens peccatum, & arcana promißio de uenturo semine mulieris, per quod deleto peccato & morte ostendit Deus restituendam esse iusticiam & uitam æternam. Hæc concio fuit initium nouæ Ecclesiæ, & uox una & eadem est, qua colligitur Ecclesia,usq; ad postremum tempus generationis Mundi. Hac uoce tunc, cùm argueretur peccatum, primi parentes senserunt se amisisse primam naturæ lucem, rectitudinem & læticiam, qua in Deo lætati fuerant. Et extincti fuissent terroribus mortis, Sed audita promißione, quam

filius Dei patefecit (qui ideò λόγος dicitur, quia ex sinu æterni Patris hoc arcanum decretum protulit) rursus senserunt se recipi à Deo, & reddi sibi uitam. Hoc primum fuit miraculum post creationem rerum, quod de promißione testimonium fuit, quòd is Deus morituris opitulatus est sine causis secundis, & ostendit se Ecclesiam collecturum & seruaturum esse, etiam extra illum naturæ ordinem, quem antea condiderat. Ac prorsus miranda res est. Non potuit Adam ratiocinari, Deum aliud uelle, nisi iuxta legem, uidelicet homines perituros esse, cùm cogitaret : Iusticia Dei immutabilis est. Iusticia Dei est, ut inobedientes pereant : Ergò immutabile est decretum de nostro exitio, &c. Huic argumento nulla creatura respondere posset. Sed filius Dei responsionem ostendit, qui Minorem sic explicat : Iusticia Dei est, ut inobedientes pereant : Nisi satisfiat iusticiæ Dei pœna deprecantis filij pro genere humano, & in sese iram inenarrabili misericordia deriuantis. Prolata igitur promißione rursus Ecclesia condita est, ac deinceps semper huius promißionis doctrina fuit Ecclesiæ propria, & eam ab alijs cœtibus, qui se postea à primis parentibus seiunxerunt, distinxit.

VII. Septimo recitantur causæ calamitatum. Pœnæ sunt primi lapsus, mors, ærumnæ, Ecclesiæ,

tristißimæ

tristißimæ insidiæ diabolorum, iuxta dictum: PONAM INIMICICIAS INTER SERPENTEM ET SEMEN MVLIERIS. *Simul autem amplißima consolatio proposita est de gloriosa uictoria, qua Ecclesia omni tempore seruabitur ab illo Domino, qui assumpta humana natura erit semen Mulieris. Hæc tota doctrina paulatim illustrata est, ut non dubito, colloquijs filij Dei cum parentibus, sicut Iohannes inquit: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Et ipse affirmat, se initio locutum esse in Ecclesia, cùm inquit:* Τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. *Et in prouerbijs Salomonis: Delectatio sapientiæ filij cum filijs hominum.*

VIII. *Octauo, Paradisus significat & locum terræ meliorem, & talem hominum statum, in quo sine peccato & sine morte uixissent. Et cùm quatuor fluminum fontes in paradiso fuerint, significatum est illam meliorem partem terræ homines fuisse habitaturos, quæ irrigatur ab Euphrate, Tygride, Gange & Nilo. Id spacium propemodum est tertia pars totius orbis terræ.*

Eijci autem ex Paradiso, est ex illo meliore statu eijci, & quidem habere omnia elementa minus fœlicia. Fuisse autem sedem primorum hominum in regione uicina Damasco nõ dubium est.

Quare & ibi conditos esse credamus. Postea describitur generatio primæ sobolis, & ostenditur, qualis fuerit prima Ecclesia, & quæ certamina statim inter fratres exorta sint. Ac ibi conciones Legis recitantur, & sancitur lex, quæ prohibet & punit homicidia, & expreßè dicitur de uenturo iudicio: SI BONVS FVERIS, ERIS ACCEPTVS: Sin malus, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Hîc significatum est, futurum esse, ut aliquandiu differantur pœnæ. Quanquam autem differuntur, tamen certò uenturas esse inquit. Ac uerbo QVIESCENDI horribilis securitas generis humani taxata est, quæ cœca & furens contemnit iram Dei, donec sentiuntur pœnæ.

Postea narrantur pœna Cain, & series posteritatis ipsius, & artium inuentio. Necesse est & Anni rationem statim initiò cognitam & traditam esse, quia series annorum inde usq; ab initio generis humani in sacris libris diligenter recitata est. Et postea in narratione Diluuij Menses numerantur. Est autem magna pars scientiæ de motibus astrorum, scire motus Solis & Lunæ. Quare fatendum est, & huius doctrinæ initia à primis parentibus tradita esse. Et cùm Adam ante lapsum aspiciens totum cœli & terræ opificium, multa intellexerit, quæ postea homines acie mentis

tis

tis penetrare non poterant, non dubium est, eum semina doctrinarum de Deo, de cœli motibus, & de rebus nascentibus tradidisse posteris.

Longæuitas etiam Patrum signum est, quod ostendit doctrinam ab eis propagatam esse. Ideò enim longa uitæ spacia multis concessa sunt, ut essent testes de continuis patefactionibus Dei, de forma, collectione & defensione Ecclesiæ, & totius doctrinæ illustratores.

Initiò & figuras literarum excogitatas esse necesse est. Quia ut Patrum series annotaretur, opus fuit literis. Et citatur prophetia Henoch, quam scriptam esse, consentaneum est.

Ac memoria dignum est, quòd ueteres quidam tempora Mundi sic distribuerunt. Vt in homine præcipuæ uires sunt ἡγεμονικὸν, θυμικὸν & ἐπιθυμητικὸν: ita dicunt initiò in genere humano præcipuè regnasse ἡγεμονικὸν, id est, excelluisse sapientiam, cùm artes inuentæ sunt, & gubernatio adhuc paterna fuit, plena sapientiæ, iusticiæ & autoritatis.

Secunda ætas fuit θυμικὴ, in qua excelluit fortitudo in bellis, & imperia constituta sunt. In hac ætate complector quatuor Monarchias, sic, ut initium sit à Nimroth, usq; ad Iulium Cæsarem, post quem secuta est senectus hominum languida,

& de-

& dedita uoluptatibus. In hac regnat ἐπιθυμητικόν. Etsi enim in postrema senecta multum est bellorum, tamen non geritur res simili uigore animorum & labore. Tumultus aßidui sunt, quibus fiunt uastationes, non constituuntur nec ornantur Imperia. Ita paulatim languefieri naturam consideremus, & cogitemus, multa deliria in Ecclesia & Imperijs sequutura esse, & ardentibus uotis petamus, ut filius Dei nos in hac squalida senecta gubernet, ut Esaiæ 26. dicitur: Etiam in senecta uos gestabo.

SCRIBIT etiam Iosephus, ADAM duas lapideas tabulas collocasse, in quibus scripsit initia creationis, lapsum hominum, & promißionem. Has tabulas existimo tanquàm templum fuisse, & certi loci signum, in quem solitus est conuocare suam Ecclesiam, & ubi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina. Fuitq; uox promißionis testimonium discernens ueram Ecclesiam à coetu Cain, qui secesserat à Patre, & habuit suos ritus & suam sectam. Ita statim initio ueræ doctrinæ uocem & ueram Ecclesiam pars humani generis deseruit, & promißionem oblita est: Et tamen condita ciuitate necesse est, eos aliquam legis particulam retinuisse.

Postea in Moise breuiter annotata est series

ries annorum usq; ad Diluuium. Quia, ut supra dictum est, uult Deus sciri initia rerum, & tempora suarum patefactionum. Ac res miranda recitatur hæc sola de HENOCH, qui non est mortuus, sed uiuens in cœlum translatus est. Quod non existimemus clam nemine spectante factum esse, sed uel in Ecclesiæ congregatione, uel spectantibus aliquot Patribus fide dignis. Quia hanc translationem uoluit Deus testimonium esse de uita & salute æterna, danda his, qui Deum rectè inuocabant in agnitione promißi seminis. Ac duo similia testimonia generi humano ostensa sunt ante aduentum Meßiæ: Alterum Henoch ante Diluuium: Alterum Eliæ post Diluuium. Hi Prophetæ testati sunt, Meßiam abolita morte redditurum esse uitam æternam, & conculcaturum caput Serpentis.

Citatur & Prophetia Henoch, de postremo iudicio in Epistola Iudæ: ECCE VENIT DOMINVS CVM SANCTO exercitu suo, ut faciat iudicium contra omnes, & arguat omnes impios &c. In ea Prophetia haud dubiè comprehensa fuit copiosior doctrina de promißione, de MESSIA, & de futuris mutationibus generis humani.

DILVVIVM.

ANno à condito Mundo millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto, cùm Noha inchoasset annum sexcentesimum, mense secundo eius anni, die septimo decimo, ingressus est Noha cum coniuge & filijs in Arcam, & in ea mansit integrum annum solarem. Rursus enim egressus est mense secundo proximi anni, die septimo & uicesimo. Nam ad menses Lunares duodecim, addendi sunt decem dies, qui nominantur Epactæ. Ita congruit ratio ad anni solaris periodum. Et numerus mensium & dierum in hac narratione ostendit, annum solarem complexum esse duodecim menses lunares, & dies decem. Ideò dicitur Noha egressus esse ex Arca, anno ætatis suæ sexcentesimo primo, uidelicet à condito Mundo, millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

Interea dùm in Arca uehitur familia Nohæ, totum genus humanum uniuersali diluuio perijt. Hæc pœna primùm significat, conditam esse hanc rerum naturam, ut seruiat electis & iustis. Ideò sequuturum esse uniuersalem interitum impiorum, & iustos mansuros esse in possessione æterna operum Mundi. Deinde hoc exemplo testatur Deus, se deinceps quoq; peccata puniturum

esse,

esse, quanquàm sic mitigat iram, ut promittat condita Iride, se deinceps non puniturum esse genus humanum uniuersali diluuio. Sed simul significat, in extrema pœna igni conflagraturum esse Mundum, & se ex ea massa nouam Mundi formam facturum esse. Ideò colores sunt in Iride duo. Ceruleus significat genus humanum aquis perijsse. Igneus seu purpureus postea periturum esse igni, ut in secunda Epistola Petri scriptum est.

Eodem anno à Mundo condito 1657. cùm Nohe egressus esset ex arca, rursus Ecclesiæ data sunt testimonia, cùm sacrificium de cœlo incensum est, & testimonio Ecclesiæ duæ res additæ sunt: Promißio de mansuro naturæ ordine: & institutio politicæ gubernationis. Tunc enim expressè lata est Lex, ut HOMICIDA occidatur ab homine, qui præest cæteris hominibus. Hæc lex præcipua in ordine politico est, & neruus humanæ societatis. Ita cernis rursus initia Ecclesiæ & politiæ. Deinde recitantur nomina eorum, qui ex filijs Nohæ propagati sunt, & stirpes diuersarum gentium. Voluit autem hanc seriem Deus notam esse, ut sciremus, ex qua stirpe uoluerit Deus nasci MESSIAM, & ubi fuerit expectandus & conspiciendus. Nobis ad hoc etiam prodest nosse patrum nomina, ut sciamus gentium

origines, quod non solùm iucundum est, sed etiam utile. Series enim testatur, primam doctrinam de Deo esse hanc, quæ in scriptis Moisi, & deinceps Prophetarum scriptis tradita est. Et cùm fateantur Græci, se ab Iapeto & Ione ortos esse, ostendunt hanc narrationem Moisi ueram esse, & se recentiores esse hac stirpe, quæ hîc commemoratur. Recensebo igitur nomina filiorum Nohæ, & eorum qui ex eis propagati sunt.

Filij Nohæ fuerunt Sem, Cham & Iaphet. Ex his omnes gentes procreatæ sunt. Ac posteritas Sem loca uicina Euphrati uersus Orientem occupauit. Cham loca uicina Iordani & Nilo, progressus uersus Meridiem. Iaphet minorem Asiam uersus Occidentem tenuit, unde multæ gentes in Europa propagatæ sunt.

FILII SEM QVINQVE.

ELAM, stirps est Persarum, quod in lectione Prophetarum scire necesse est, ubi cùm nominatur Elam, intelliguntur Persæ. Et fit mentio apud Xenophontem tribus Elamidos de Cyro. Significat autem nomen ELAM adolescentem. Et inde nomen est Alma, Esaiæ 7. Ecce uirgo concipiet.

Assur,

ASSVR, id est, beatus, inde Assyrios esse uox ipsa ostendit. Et expreßè dicitur in textu, ab Assur conditam esse Niniuen, quam fuisse in Assyria constat. Significat autem NINIVE, Nini domum, seu simpliciter habitationem.

NINVS, id est, filius, Esaiæ 14. Et sciant studiosi, diuersas urbes esse, & interdum diuersorum Regum arces fuisse, Niniuen & Babylonem.

ARPHACHSAD, id est, sanans uastitatem. Ab hoc orti sunt Chaldæi, Et ab eius nepote EBER, Ebræi, id est, peregrinatores. Ab hac stirpe ortus est Abraham, ut Genesis 11. legitur. Constat igitur, Meßiæ stirpem esse SEM, filium Nohæ.

LVD, id est, Natus.

ARAM, id est, sublimis. Hinc Syrij orti sunt. Et metropolis Syriæ est Damascus, ut Esaiæ 7. scriptum est: Caput Aram Damascus.

POSTERITAS CHAM.

CHVS, stirps Aethiopum in ultima ora Aphricæ, ubi Nili fontes sunt, ut Genesis 2. scriptum est: Circuit omnem terram Chus. Apud Ptolemæum in illa interiore Lybia nomen est Chusitæ.

Filij Chus sunt, Saba & Euila. A Saba sunt Sabæi. Ab Euila pars Indorum.

NIMROD, id est, amarus dominator. Hic in Babylone primus ita dominatus est, ut uicinos ui coëgerit in unam Imperij formam. Ab hoc igitur initium factum est, Imperia ui & armis constituendi, cùm antea plus ualeret paterna autoritas, & seniori patri cæteri ultrò parerent. Postea citò cùm mores fierent deteriores, & grassari aliqui rapinis & cædibus cepissent, nec uellent à parentibus & uicinis coherceri aut puniri, & haberent turbam scelerum sociam et receptus, necesse fuit, tales præsidijs reprimi, & ad iudicia ac pœnas pertrahi.

Ita primùm Imperia armis constituta sunt per uirum fortem, præsidia ordinantem & ducentem, & iudicia præsidijs defendentem. Quia sine executione lex est inanis sonitus, ut Aeschines inquit: οὐδὲν ὄφελος πολιτείας, μὴ ἐχούσης νεῦρα ἐπὶ ἀδικοῦντας. Ideò dicitur Nimrod fuisse robustus uenator coram Domino, id est, uenator ducens exercitus, ut armis cogeret homines ad legitimam obedientiam. Additur autem, CORAM DOMINO, quod significat, Deo dante ei robur, uictorias, & successum in constituendo & retinendo Imperio. Non enim retinetur obedientia,

dientia, nisi Deo iuuante, ut ait Daniel: DEVS transfert & stabilit regna.

Mizraim, id est, rebellis. Hic occupauit eam regionem, quæ postea nominata est Aegyptus. Ac nunc quoq; Arabes & Turci nominant eam Mizri. Filij autem Mizraim, Ludim, à quo Lydios ortos esse magis consentaneum est, quàm à Lud. Quia ex Aegypto breuis nauigatio est ad littus Minoris Asiæ, & mores Lydiæ gentis magis congruunt cum Aegyptijs. Et quia Lydij postea nouas sedes in Italia quæsiuerunt, aiunt ab ipsis spectacula nominari ludos. Sed hoc nomen uidetur à Lezin factum esse, quod est ludentes, Mimi, subsannatores.

LAABIM, unde sunt Lybies. Fortassis ab æstu. Nam Laab significat flammam.

PHVT, unde sunt populi in occidua parte Aphricæ, circa Mauritaniam, ubi manet uetus appellatio fluminis Phut. Sic enim nominatur apud Plinium. Apud Ptolemæum scribitur Pthtuth, sed existimo apud Plinium rectius scriptam esse hanc appellationem. Est enim urbs Phytis. Et congruit significatio. Nam Phut significat cardinem. Est autem Mauritania finis terræ, Oceano proxima in Occidente. Et ab hoc nomine est nomen regis Epaphi, qui certauit cum Phaëtonte.

ENAMIM simpliciter est fons aquarum. Et concinnum est, quòd inde dicunt nomen esse Cyrene, quod significat urbem fontis. Cùm autem certißimum sit, Aegyptum citò occupatam esse (est enim inter prima regna mundi Aegyptus) credibile est, citò & inquisitam & occupatam esse uberrimam regionem, quæ nominatur Cyrenaica: nec primos esse possessores posteros Argonautarum, quorum mentio fit apud Pindarum & Herodotum.

Magis etiam celebrata est ea regio propter miraculum Fontis, qui in Meridie frigidißimus est, nocte calet, qui nominatur FONS SOLIS. Inde nomen uidetur esse Cyrene, quod simplicißimè, ut sonat, significat urbem fontis. Ac propter nominis conuenientiam dicitur eam regionem primùm occupasse hic uir Enamim, qui fuit nepos Cham. Nec procul à fonte isto fuit templum HAMONIS, quam appellationem fuisse eandem, quæ est Cham, consentaneum est.

CHANAAN, id est, Mercator. Sidonij enim & Tyrij nautæ & mercatores præcipui fuerunt, propter maris Mediterranei opportunitatem. Filij Chanaan recitantur in Genesi, qui partim littus maris Syriaci occuparunt, partim Libano uicina.

Sidon,

SIDON, id est, Venator, condidit Sidonem notißimam urbem, ex qua postea deducti Coloni, propter dissensionem ciuium, condiderunt in uicinia Tyrum.

HETH condidit Hebron, ubi aliquandiu habitauit Abraham, & ibi locum sepulturæ coniugi emit, in quo & ipse postea sepultus est.

IEBVSEVS possedit Gabaa & Ierusalem. Ac expreßè in Genesi descripti sunt limites regionis, quam tenuit posteritas Chanaan, quæ postea deleta est propter idola, libidines & alia peccata, & diuinitus collocati sunt in eam possessionem Israëlitæ, qui fuerunt orti à Sem.

Consideres autem, posteros Sem uersus Orientem in maiore Asia sedes magna ex parte tenuisse. Nam HEVILA Indiam esse constat ex Genesi, ubi dicitur Ganges fluere per terram Heuila. Natus est autem Heuila ex pronepote Sem. Posteri autem CHAM tenuerunt aliquandiu terram Chanaan, Aegyptum, Aethiopiam & Libyen. Posteri Iaphet sparsi sunt in minorem Asiam, & progreßi sunt uersus Septentrionem, & multas Europæ partes occuparunt.

POSTERITAS IAPHET.

IAPHET, id est, Dilatatio.

Filij Iaphet fuerunt:

GOMER, id est, finiens. Ab hoc orti sunt Cimmerij, qui postea Cimbri dicti sunt. Nam Ezechiel capite 38. expreßè inquit, Gomer & Togorma latera esse Aquilonis. Fuisse autem Cimmerios ultra Thraciam, circa Mæotidem paludem, adpellatio Cimmerij Bosphori, & oppidi Cimmerij testatur. Nec longa uia est à Bosphoro Cimmerio per uicinam Rußiam, Lituaniam, Liuoniam, & Borußiam ad Cimbricam Chersonesum, ubi in hoc littore postea latè regnarunt, Inde & Sicambri dicti sunt.

MAGOG, id est de Gog, quod significat tectum. Ait autem Ezechiel, & gentem Magog Septentrionalem esse, & quidem postremis temporibus latè uastaturam esse Israël, id est, Ecclesiam Dei. Quare Scythicam gentem esse, id est, Turcicam intelligimus, quæ olim in plaustris circumferebat Tuguria, ut subinde alia loca facilius occuparet. Cumq; Apocalypsis ostendat, postremo regnaturum esse Gog & Magog, & nunc Turci latißimè dominentur, consentaneum est, Turcicam gentem significare appellatione Magog.

Madai,

MADAI, id est, Modius seu mensura. Ab hoc Medi orti sunt, qui uersus Orientem progreßi sunt. Gens clara, ut Daniel & Herodotus testantur.

IAVAN uel IAON, id est, defraudator. Ab hoc certißimũ est gentem Ionicam esse ortam. Et firma testimonia ex Daniele sumi possunt, quæ ostendunt, appellatione IONVM comprehendi Græcos. Nam euersorem regni Persici nominat regem Iauan, id est, regem Græcorum.

Sunt autem filij Iauan:

ELISA, à quo sunt Aeoles in minore Asia.

THARSIS, à quo condita est Tharsus, quæ fuit Metropolis Cilicum.

CETHIM, id est, percussores, à quo Macedones ortos esse, certum est ex libro Maccabæorum. Et uetustas non dixit Macedo, sed μακέτης, quasi dicas, à Cethim.

A DODANIM, quod significat Cognatos miseros, sunt Dodonæi in Epiro. Adeoq; uetus est Dodonæ appellatio, ut ibi Hellum regnasse dicant. Ideò nec reprehendo eos, qui Dodonæos in Rhodum collocant. Nam & Rhodij fuerunt Doriensum coloni. Et manifestum est, Græcos, id est, natos ab Ione, multas terras occupasse in littore minoris Asiæ, in uicinis Insulis, & in

Europa, Pars etiam Italiæ oram occupauit. Et consentaneum est, hunc IONEM esse, quem Latini Ianum nominauerunt, patrem & Latinæ & Græcæ gentis. Cùm autem ex hac narratione in Moise discamus, unde natus sit ION, uidemus historiam Mosaicam antiquiorem esse gente Græca. Et ignorantiam Græcorum deprehendimus, qui cùm nesciant, quis fuerit ION, alium quendam multis seculis post Iaphet fingunt, natum ex CREVSA, Erechtei filia.

THVBAL, id est, germen. In his gentium appellationibus quædam certæ sunt, ex nominum similitudine, & testimonijs Propheticis, & aliarum historiarum. Vt Mizraim, Chus, id est, Æthiopes, Sidon, Iauan, Kitthim, & aliæ quædam, nec tamen similis est certitudo omnium interpretationum. Thubal interpretatur Iosephus Hispanos, & nominat Iberos. Fuerunt autem initio Iberi & Chalybes in Asia uicini, inter pontum Euxinum & mare Caspium, metallicis uenis clarißimi. Nomen autem Chalybes factum est ex alio uetustiore Alybes, quod congruit cum nomine IOBEL, exigua metathesi literarum. Ac significat Iobel res natas in terra, Ein gewechs vnter der Erden. Inde Ialybes, Die dasselbige gewechs gesucht haben. Sicut

nos

nos dicimus, Die Bercfleute. Hinc nomen urbis fuit Alybe, quam ſic nominat Homerus: τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθι ἀργύρου ἔστι γενέθλα. Et Argonautas ſcribit Apollonius ad Chalybes in Aſia ueniſſe, de quibus inquit: Hæc gens tellurem rigidam uon uertit aratro, Sed ferri uenas ſcindit ſub montibus altis, Mercibus hæc mutat, quæ uitæ alimenta miniſtrant.

Hos Iberos & Chalybes in Aſia, qui ibi uenas Metallicas ſcrutati ſunt, ortos eſſe à Thubal conſentaneum eſt. Nam & Ezechiel collocat Thubal in ſeptentrionem. Scribit autem Iuſtinus in poſtremo libro, Chalybes in Hiſpaniam ueniſſe, ut credibile eſt, illius gentis homines quæſiuiſſe uenas Metallicas & in alijs terris. Ideò non temerè interpretatur Ioſephus Thubal Hiſpanos, quia Chalybes ex Aſia in Hiſpaniam migrarunt. Exiſtimo autem, uarias gentes etiam initio in Hiſpaniam ex uicino Aphricæ littore infuſas eſſe.

MOSOCH, id eſt, extendens, uidelicet ab extendendis arcubus ſeu iaculando uidetur nomen factum eſſe, Aut certè ſignificat Longinquos & procul extenſos, die da weit ligen. Congruit autem cum appellatione, quæ adhuc manet, Moſcouiæ, quæ eſt à ueteribus appellationibus, quæ extant Μοσχικοὶ & Μοσυνοῖκοι, id eſt,

Moſchici

Moschici & Moßinœci, in Argonautico carmine. Et scribit Poëta, dictos esse à casis ligneis, quarum nomen fuit Μοσσῦνοι apud ipsos. Ea gens ut plæ=ræq; aliæ, cùm primùm in littore Ponti Euxini se=des teneret ad fluuium Thermodontem, ubi postea Cappadoces fuerunt, deinde uersus septentrionem progressa est. Psalmus inquiens : Hei mihi quòd exulo in Mesech, significat, gentis eius feritatem insignem esse, sicut & in Argonautico carmine describitur.

TIRAS, id est, Destructor. Ab hoc Thraces esse ortos aiunt. Mirum est autem, Flu=uiorum appellationes durabiliores esse, quàm ter=rarum & montium, cùm tamen Fluuij mouean=tur, ac sæpenumero alueos suos mutent, contrà uerò montes stent immoti.

Cumq; nomen sit fluuij in Rußia, Tiras, quem hodie nominant Nistrum, consentaneum est, ab hac appellatione filij Iaphet & fluuium & gentem nuncupatam esse.

FILII GOMER NOMINAN=tur, Ascanes, Riphat & Togorma.

COmmunis Ebræorum sententia est, ab Ascanes ortos esse Tuiscones, exigua mutatione lite=rarum, præposito articulo, Die Ascanes. Inde Tuiscones.

Etymologia nominis ASCANES significat, eum antecelluisse autoritate propter doctrinam & uirtutem, cùm præesset Religioni. Quia Ascanes est sacerdos, aut custos ignis, Esch Cohen. Fuit autem uetustißima superstitio, apud ignem ex sacrificijs seruatum dicere precationes.

Terra ASCANIA fuit supra Phrygiam, in Bithynia uersus Cimmerium Bosphorum. Et in ea regione fuit palus Ascania, quæ diu nomen retinuit, etiam Romanis temporibus. Et ductor exercitus inter auxilia Troianorum nominatur ἈΣΚΑΝΙΟΣ, Iliados 2. ubi hæc sunt uerba: Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε, καὶ ἈΣΚΑΝΙΟΣ θεοειδὴς, τῆλ' ἐξ Ἀσκανίης, hoc est: Phrygas ducebat Phorcis, & Ascanius Deo similis, procul ex Ascania. Nec mirum est, posteros Ascanis deinde in alia loca migrasse, ut progreßi sunt Cimbri, & ex alijs locis uicinis Bithyniæ Caucones, & Caici, & Heneti.

Deniq; usitatas fuisse magnarum gentium migrationes nihil dubium est. Sæpe etiam diuersæ gentes coniunctæ sunt, & sedes in uicinis locis cœperunt, ut manifestum est, Teutonicæ genti permixtam esse Henetam, & inde usq; à Carpatho ad Albim sedes promiscuas habuisse.

Quid nunc usitatius est Priuatorum migrationibus? quarum consideratio commonefa-

ciat

ciat nos de imbecillitate rerum humanarum, ut cogitemus, Vnicam esse perpetuam patriam cœlestem, hanc expetendam esse, & ad eam præparandos esse animos nostros.

RIPHAT, *inde* RIPHEI, *id est,* Gigantes. *Notißima est autem appellatio Ripheorum Montium, de quibus etsi quid alij scribant non ignoro, tamen in illa parte Septentrionis hæc appellatio celeberrima fuit, in qua fuerunt Sarmatæ, & inter Sarmatas Heneti, sicut Ptolemæus inquit: Sarmatarum gentem maximam Henetos esse. Nomino autem* HENETOS *omnes, ubicunq; consederunt, qui lingua Polonica utuntur, etiamsi dialectis differunt.*

Nec discrepat ab hac nostra interpretatione Ripheorum Iosephus, qui ait, à Riphat Paphlagonas ortos esse, quorum appellatio posterior est. Nam in eo ipso loco, quem Paphlagones tenuerunt, fuisse Henetos ex Homero & Argonautico carmine apparet. Sic enim inquit Apollonius:

Παφλαγόνων, τοῖσιν δ' ἐνετῆις ἐμβασίλευε.

Progreßi autem Heneti in littore maris Euxini, compleuerunt magnam partem lateris Arctoi in Europa, & adhuc tenent eas regiones, quæ nunc nominantur, Rußia, Lituania, Polonia.

Et lin-

Et lingua & nomen Venetæ regionis ad ſinum Adriaticum oſtendunt, Henetos in Illyricum & uicinas regiones progreſſos eſſe, ſiue ab Antenore eò ducti ſunt ex Aſia, ſiue cùm iam in Europa eſſent, paulatim alijs occaſionibus ad Meridiem proceſſerunt in terras mitiores, minus frigidas, & frugum & uini feraces. Inde effuſi ſunt in has regiones, inter Viſtulam & Albim, & occupauerunt Boiemiam, in qua antea fuerant Hermunduri & Boij, & compleuerunt littus Balticum, unde nomen eſt in Pruſsia ſinus Venedici.

Cùm igitur magnam Europæ partem tenuerint Heneti, & adhuc teneant, et magna regna conſtituerint, conſilio & uirtute eos antecelluiſſe non dubium eſt. Sunt igitur à Riphat Riphei, qui ſunt Sarmatæ & Heneti. Nomen HENETI, ut ſonat, ſignificat Ebræis Vagabundi, ut Græci dixerunt Νόμαδες, id eſt ſubinde alia paſcua & alia loca quærentes.

SARMATA rectius Sauromata eſt, id eſt, Dux altitudinis. Quod intelligo de regione ardua, quia aſſurgit terra uerſus Septentrionem, quaſi dicas, Ducem ſuperioris regionis. Ex nomine Sarmata exiſtimo factum eſſe nomen SORABI, paucis literis mutatis, quæ appellatio adhuc eſt magnæ regionis in Illyrico SERVIA.

Et in

Et in historia Caroli Magni legitur, ad Salam ab eodem domitos esse Sorabos. Vbi adhuc sunt nomina Sorben & Zorbeck.

Inter filios Sem in primo libro παραλειπομένων capite 1. nominatus est GETHER, à quo Getas ortos esse consentaneum est.

Getas autem Gottos postea nominatos esse non dubium est, qui progreßi tenuerunt eam regionem, quæ nunc Wallachia dicitur, & occupauerunt ripam Vistulæ, & Sueciam & uicinas regiones, ubi nomen hæsit Gothia. Significat autem Geth molam. Gether dominus Molæ, fortaßis quia posteritas loca uberrima tenuit.

Getas autem locutos esse Teutonica lingua non dubium est. Fuerunt ergò mixti genti Teutonicæ, quæ nomen habet Tuiscones ab Ascane, ut supra dictum est, quod adhuc usitatum est. Vnde autem sit nomen Germani, quod olim usitatius fuit, mirum est. Quidam ineptè fingunt à Romanis nostros homines dictos esse Germanos, id est, fratres Gallorum, quòd lingua, habitus & mores Gallorum & Teutonum similes essent.

Vnde autem nomen sit Gallorum, nihil dubium est. Nam wallen in lingua Teutonica significat peregrinari, & aliquas nostras gentes Rhenum transgressas in locis fertilioribus conse-

diſſe nomina oſtendunt, ut Tungri, Senones, & aliæ quædam appellationes. Nomen igitur uniuerſi à peregrinando ſibi indiderunt wallen, quod eſt Galli. Nec uerò appellationem Germaniæ Latinam eſſe arbitror, ſed cùm iiſdem ſyllabis apud Herodotum inter appellationes Gentium, quæ Perſis uicinæ fuerunt, ſint γερμάνιοι, Δάοι, Σάκαι, inde etiam à Caſpio mari paulatim progreſſas eſſe arbitror, fugientes bella aut tyrannidem.

Fortaßis ut diſcederent ab Ethnicis idolis, hortatores & ductores Iſraëlitas habuerunt, à quibus doctrinam de uero Deo, & alias honeſtas leges multos in Oriente didiciſſe non dubium eſt. Ideò enim diſperſæ ſunt decem Tribus, ut ad alias gentes quoq; perferretur noticia de uero Deo. Sicut Herodotus ſcribit, in Colchica fuiſſe ritum Circumciſionis.

Nomen Germaniæ congruit cum Carmania. Sed Etymologia poteſt eſſe Gerim Ani, id eſt, aduenæ miſeri, ſeu pauperes. Nomen Dai ſignificat ſcientes. Sacæ à Sagan, quod interpretantur ſacerdotem ſeu uatem, Vnde Latinis eſt Saga, & præſagium. Et apud Eſaiam & Eſdram eſt pro rectore populi. Inde eſt nomen Germanicum Segen/ benedictio.

Hæc pauca de multarum gentium ſtirpi-

bus & dispersione addidi, quia Ecclesiæ doctrinam antiquißimam & primam esse inde intelligitur, cùm ibi certæ stirpes multarum gentium cernuntur, quas ab illis maioribus ortas esse nomina & testimonia Prophetica ostendunt. Deinde in tantis dispersionibus quærendum est, ubi et quæ fuerit Ecclesia Dei. Ideò enim præcipuè uoluit Deus extare Chronica, seu historias, & annorum seriem, ut sciamus ordinem patefactionum diuinarum, & ubi & qualis semper fuerit Ecclesia.

Vixit NOHE post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et redijsse arbitror ex Armenia ueterem patriam, id est, in loca uicina Damasco, ubi antea uixerat, & ubi primos parentes conditos esse sciebat. Et post Diluuium agnoscere regionem potuit, consideratis spacijs dierum, et umbris in gnomone. Certum est enim, filium Nohæ SEM rursus uixisse in illa regione, cùm fuerit rex Salem, quæ postea nominata est Ierusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchizedek.

Fuit igitur Ecclesia Dei in ijs locis, ubi fuerunt Nohe, Sem, & filij Sem tantisper, donec retinuerunt ueram doctrinam. Ac Sem doctrinæ lucem retinuit. Sed cùm eius posteri in Babylone essent, ibi paulatim uera doctrina extincta est, & impij cultus recepti & stabiliti sunt. Eduxit igitur

Deus

Deus Abraham ex Babylone, ad patrem maiorum suorum SEM, ut rursus insignem Ecclesiæ cœtum coniungeret statim post mortem Nohæ. Nam à Diluuio ad mortem Nohæ sunt anni trecenti quinquaginta. Post mortem Nohæ sunt anni sedecim usq; ad migrationem Abrahæ ex Charan in Palæstinam, ubi Deo gratias agit, quòd eductus sit, ex VR Chaldæorum, id est, ex cultu Idolorum Chaldeæ. Nam VR significat lumen, & inde nomen cultus fuit, quia ex igne diuinitus accenso apud Patres seruabantur lychni. Inde postea nomen fuit ORIMASDA, id est, lumen sanctum: Orim Hesed.

Cùm igitur uenisset Abraham cum fratre ad Sem, cogitemus quàm pulchrum collegium fuerit Sem, qui uiderat Diluuium, & deinde aliorum. Fuit autem Abraham natus ex filijs SEM hac serie:

Sem,
Arphaxat,
Sale,
Eber,
Phaleg,
Rehu,
Saruch,
Nachor,
Thare,
Abraham.

Cogitandum est autem, quàm dulcis consuetudo fuerit Sem & Abrahæ & cognatorum, cùm octauum ex posteris uideret Sem ad Ecclesiæ societatem uocatum esse, & ei certam sedem promissam esse, & promißionem ei renouatam esse de MESSIA, propter quem deleta morte restituenda esset uita æterna. Non igitur cogitemus fuisse Ecclesiam illo tempore ignotam & futilem turbam: Sed sciamus, ibi generis humani lumina fuisse, & uidisse multa illustria testimonia præsentiæ Dei.

Semper autem & doctrina consideretur, quam præcipui uiri in Ecclesia profeßi sunt, quæ & à cæteris gentibus distinxit Ecclesiam. Repetita est ad Abraham promißio de semine uenturo, quod abolito peccato & morte redditurum esset iusticiam & uitam credentibus. Hunc uerum Deum inuocabant Patres, Sem, Abraham, Loth, & eorum auditores, qui se tradita hac promißione patefecerat: & inuocabant fiducia illius uenturi Seminis, Propter quod solum sciebant se recipi & exaudiri. Sicut Dominus inquit: Abraham uidit diem meum, & lætatus est. Hac fide, inuocatione, & confeßione distinguebantur ab alijs gentibus membra Ecclesiæ, & damnabant Sectas, quæ ab hac doctrina discesserant, & excogitabant quotidie nouos cultus, noua numina & idola.

Voluit

Voluit Deus etiam semper uocem Legis repeti in Ecclesia, ut ad Nohe repetita est lex prohibens homicidia. Ad Abraham repetita est lex prohibens incestas libidines, & ostensa pœna Sodomorum, quæ deleta sunt;

Anno ab initio Mundi 2047.

Anno post mortem Nohæ 41.

Anno ab aduentu Abrahæ in Palæstinam 25. Cùm non multò ante Abraham uictor pepulisset exercitum Regum, qui abduxerant magnam multitudinem ex illis urbibus, quam Abraham reduxit. Ac semper in sola Ecclesia Dei mansit lex diuina incorrupta, ut sit testimonium, qui populus sit Ecclesia.

Quanquàm autem Lex non erat ignota gentibus: tamen quia gentes noua numina & nouos cultus fingebant, & permittebant tetras confusiones libidinum, etiam uoce Legis distinguebatur Ecclesia à cæteris gentibus. Et quia damnabant scelera, gentes sæuiciam exercebant in Ecclesiam, quæ tamen mirabiliter à Deo protegebatur. Inde intelligi potest, qualis fuerit Ecclesia, scilicet subiecta cruci, cùm Imperia tenerent multi impij, ut in Babylone & in Sodomis. Interea tamen Deus ostendit testimonia suæ præsentiæ in Ecclesia mirandis liberationibus, ut docent historiæ Abrahæ & Loth.

DE MONARCHIIS.

VT semper in Historijs quærendum est, ubi & quæ Ecclesia Dei in genere humano fuerit: Ita & series Imperiorum consideranda est, quæ uoluit Deus constitui & disciplinæ causa, & propter defensionem communis societatis. Nam si mali non reprimerentur, sed impunè raperent aliorum res, coniuges, filios & filias, & trucidarent quos uellent, nulla posset manere honesta societas hominum. Cùm autem initiò fuissent paterna imperia, & nulla familia sontes reciperet, postea cùm multitudo creuisset, & plures essent mali, & sontes haberent socios & receptus, Deus hoc nouo consilio munijt societatem, uidelicet excitato Duce, qui armis & præsidijs coherceret populos, ne latrocinia exercerent, & ut ad iudicia & pœnas ui traherentur. Adeoq; citò creuit hominum malicia uiuente adhuc Noha, ut circiter annum centesimum post Diluuium & Turris Babylonica condita sit, & gentium diuisio facta sit, & mox Nemrod imperium armis constituere ceperit. Significat autem Nemrod amarum dominatorem, quia hæc forma Imperij fuit terribilior, quàm antea paterna autoritas.

Et nominatur VENATOR CORAM DOMINO, quia & feras & latrones

cepit, & à Deo armatus est robore & successibus, ut constituere durabilem Imperij formam legibus, iudicijs, & præsidijs, & sontes ui trahere ad pœnas posset. Ita initium Regnorum in Babylone fuit, postea alibi orta sunt. Sed Deus singulari consilio societatem generis humani sic munijt, ut ordine maxima Imperia, quæ MONARCHIÆ nominantur, constitui uoluerit, ut plures Gentes coniungi possent, & unius summi Imperij potentia facilius Tyranni punirentur. Ac in ipsis Monarchijs exorta tyrannide, summa potentia, uel ad alios Duces, uel ad alias Gentes translata est. Hic & ordo Imperiorum & causæ mutationis considerandæ sunt, quæ comprehenduntur in dicto Siracidæ, capite decimo: Regnum à gente in gentem transfertur, propter Iniusticiam.

Hactenus in primo libro complexi sumus duos Millenarios, in quibus recitantur initia Mundi & generis humani, & primæ Ecclesiæ. Post Diluuium posteritas Nohæ, à quo iterum propagatum est genus humanum, & per eum instaurata Ecclesia. Et deinde per eius pronepotem NEMROD inchoata forma Imperij.

Atq; hæc sunt initia primæ Monarchiæ, quæ tamen uarias uices habuit. Nam à posteris Cham post annos fere ducentos translata

est summa potentia ad posteros Sem, uidelicet ad Assyrios, cùm NINVS conderet Niniuen. Prima igitur Monarchia, aliàs CHALDAEA, aliàs ASSYRIA nominatur. Et Xenophon rectè scribit, primos hominum Chaldæos latè regnasse.

SECVNDVS LIBER CHRONICORVM.

ANno à condito Mundo 2007. mortuus est NOHA. Deinde sedecimo anno Abraham cum fratris filio Loth, uenit ex Haram in Sichem, ubi quæ fuerint ærumnæ peregrinationum eius, & qualem collegerit Ecclesiam, ostendunt narrationes in Moise. Ac iam in Assyria & Babylone Monarchiam tenebat Nini filius, post matrem Semiramidem. Ac singulare & potens regnum in Aegypto esse cœperat, ubi Regum communis appellatio erat PHARAO, à libertate sumpta. Nam PHARAONES significat liberos.

Attingit autem historia Israëlitica res gestas à Regibus Babylonicis, Assyrijs & Aegyptijs. Ideò recitabo quantum extat de regno Babylonico & Assyrio, ut in multis historijs ordo

temporum

temporum melius cognosci poßit, & hîc quoq; cernatur antiquitas stirpis Israëliticæ, & consideretur, quomodo Ecclesia & duriter ab omnibus quassata sit, & tamen seruata diuinitus, Et quomodo propagata sit doctrina in has ipsas uicinas gentes.

NEMROD post annos circiter centum à Diluuio.

Deinde post annos ferè ducentos NINVS condidit Niniuen in Assyria, ac summa potentia ad Assyrios translata est, qui & Niniuen & Babylonem tenuerunt.

SEMIRAMIS uxor Nini, condidit mœnia Babylonis, & fossam fieri curauit, & progressa plures regiones occupauit.

NINIAS filius Nini & Semiramidos uixit in ocio, adeò ut deinde in scriptoribus Ionicis propter ignauiam uituperetur, ut narrat Athenæus libro 2. Ἄριϛος ἐσθίειν καὶ πίνειν, Τὰ δὲ ἄλλα κατὰ πετρῶν ὦθει. Hoc regnante Abraham uenit in Palæstinam,

Post hunc in historia Sodomorum fit mentio Regis Sennaar, id est, Babylonis, AMRAPHEL, id est, dicens euersionem. Genesis 14. Credibile est autem, uarias mutationes in his uicinis regnis, Chaldæo & Assyrio accidisse. Ac nomina Regum Assyriorum recensentur, sed

quia res gestæ non sunt additæ, omitto cætera nomina.

Hoc plurimi scribunt, Ex Assyrijs Regibus ultimum tenuisse Monarchiam, id est, Babylonem & Niniuen, SARDANAPALVM. Hic fortaßis & propter uicia, & quia distractioni Monarchiæ proximus fuit, celebratus est. Nomen est plenum arrogantiæ. Cùm enim ruinæ impendent, crescit superbia, sicut dicitur: Tolluntur in altum, Vt lapsu grauiore ruant. SAR, id est, Dux: DAN, Iudex: NIPHIL, Euersor. Sic & Gigantes nominarunt se Niphil.

Aiunt autem, hunc Sardanapalum fucis pinxisse faciem, & in Gyneceis omissa Imperij cura, obscenis uoluptatibus deditum fuisse. Propterea duo Principes, Præfectus Babylonicus PHVL BELOCHVS, & ARBACES Medus, bellum aduersus eum mouerunt. Narrant quidam, ab Arbace Medo interfectum esse. Sed Duris scripsit, eum incensa regia Babylonica sese & mulieres, & reliquam turbam, quæ ibi fuit, incendio perdidisse. Et quidem incendium durasse dies quindecim.

Hic tristis exitus ad exempla iræ Dei pertinet, mutantis Imperia propter Principum & populi delicta, & insignibus pœnis magnitudinem

iræ

iræ ostendentis. Sunt autem ab exitu Abrahæ ex Charan usq; ad Sardanapali interitum, anni mille triginta tres. Ac perijt Sardanapalus regnante in Iudæa OSIA.

Postea PHVL BELOCHVS, id est, euersor uastans, Præfectus Babylonicus, tenuit Babyloniam & Niniuen, & regnauit annos quadraginta octo. ARBACES uerò Medus dominatus est Medis & Persis. Sed nunc pertexo seriem Regum Assyriorum, usq; ad Monarchiam Persicam. Nam Assyrij deinceps decem tribus Israëliticas, & postea tribum IVDA adsiduè adflixerunt. In libro 4. Regum, capite 15. dicitur hic Phul Belochus intulisse bellum Regi Israëlitico Menahem.

Successit patri PHVL ASSAR, id est, euersor Assyrius, qui in libro 4. Regum cap. 15. nominatur TIGLAT PHILASSAR: Siue à traductione Israëlitarum in exilium: Siue ab ipsa Galilea, Quia hic primus Galilea potitus est, & tribum Nephthali abduxit in Assyriam. Regnauit annos tres & uiginti.

SALMANASSAR, id est, pacificus Assyrius. Regnauit annos decem. Anno quinto Samariam obsidione cinxit. Cumq; in tota regione decem Tribuum oppida passim deleuisset, maiorem populi partem abduxit in exilium.

In ca-

In capite decimo Hoseæ fit mentio huius Regis SALMAN, ubi dicitur: Sicut uastauit Salman domum Arbela in die prælij, matre super filios allisa: Sic faciet uobis Bethel, propter maliciam scelerum uestrorum. Vbi Latinus Interpres lectionem ineptè corrupit, cùm hæc sit natiua sententia: Regem Salman deleturum esse Samariæ regnum, sicut euertit urbem Arbela.

Apud Ptolemæum nomen est Regis NABONASSAR, à quo numerat ad Alexandri mortem annos quadringentos uiginti quatuor. Hunc esse Salmanassarem annorū numerus ostendit. Nomen autem NEBO significat diuinum, quia idolum fuit eius nominis, à uaticinando sic dictum, ut Græci Pythium nominarunt. Nebonassar, id est, diuinus Assyrius.

SENNACHERIB filius Salmanassaris, id est, biceps gladius, regnauit annos septem, qui ut imitaretur patrem, reliquam partem populi Dei delere conatus est, cinxit obsidione Ierosolymam, ubi cùm Deus ab Esaia & Ezechia inuocatus esset, Angeli missi trucidarunt exercitum Assyrium. Rex fugiens cùm redijsset in Niniuen, in templo à filijs interfectus est. Harum rerum fama tàm celebris fuit, ut lib. 2. Herodoti earum mentio fiat, quanquàm non recitantur integrè.

Nomen

Nomen tamen Σαναχαρίβος retinet, & statuam eius inquit in templo Aegyptiaco stare, cum hac inscriptione: In me aliquis intuens pius sit: εἰς ἐμὲ τὶς ὁρέων εὐσεβὴς ἔσω.

ASARHADDON, id est, Assyrius acutus, successit interfecto patri, regnauit annos decem. Hîc rursus mutata sunt hæc uicina regna, & Assyrij amissa Monarchia domiti sunt à Babylonijs, Fuitq; Monarcha Chaldæus MERODACH.

MERODACH, id est, amara contritio, Babylonius, domitis Assyrijs tenuit Monarchiam annos quadraginta. Huius mentionem facit Esaias capite 39.

BENMERODACH, id est, filius prioris Merodach, recuperatoris Monarchiæ apud Babylonios. Regnauit annos uiginti & unum.

NABOGDONOSOR Primus, id est, diuinus, iudex, Assyrius, uel tribulator, Regnauit annos triginta quinq;. Gessit bellum cum rege Aegyptiaco Neco, cuius belli mentio fit in historia Iosiæ, 4. Regum 23. Et 2. Paral. 35. ubi scribitur, Iosiam interfectum esse in Mageddo. Quæ appellatio de eadem historia extat & in Zacharia, cùm inquit Dominus: Aspicient Me, quem

quem confixerunt: In eo die erit planctus, sicut fuit in campo Mageddon, uidelicet interfecto Iosia.

Herodotus libro 2. mentionem facit eius belli, & pugnæ locum nominat Magdalum, sicut & Ieremias eius nominis mentionem facit. Sed uicina sunt oppida in littore in regione tribus Manasse, Mageddo & Magdalum.

NABOGDONOSOR Magnus regnauit annos quadraginta tres. Celebratißimus est in historia Prophetica, propter exilium tribus Iuda in Babylone. Anno sedecimo sui regni cinxit obsidione Ierosolymam regnante Zedechia. Apud Ieremiam capite 39. scriptum est, obsidionem durasse annum integrum & sex menses. Proximo mense postquàm urbs Ierosolyma capta est, iußit rex Nabogdonosor deleri Vrbem & Templum, & transtulit Iudæorum multitudinem in Chaldæam, ubi exulauit tribus Iuda annos 70.

Et quanquàm ingens calamitas est exilium, & ita dißipata erat gens Iudaica, & euersa urbs Ierosolyma, & deleta politia, ut humanis consilijs restitui non posset: tamen Deus mirabiliter & seruauit gentem, & reduxit, & in exilio magna gloria ornauit. Nam Danielis confeßione & doctrina conuersi sunt ad ueri Dei agnitionem quatuor Monarchæ: Nabogdonosor, filius

filius Euilmerodach, & deinde Darius Medus, & Cyrus Persa. Hæc non sunt facta sine insignibus miraculis, in quibus Deus testimonium ostendit de sua doctrina & de Ecclesia, quorum aliqua in historia Danielis recitantur, quem hic Nabogdonosor in Babylonem abduxerat.

Obserues autem, hunc uictorem Nabogdonosorem ortum esse ex Babylonijs regibus, uidelicet à Merodach, cùm iam post Sennacherib rursus dominarentur Babylonij Assyrijs.

EVILMERODACH, id est, insipiens Merodach, seu Iunior Merodach, regnauit annos triginta. Primo anno, cùm Patri Nabogdonosor Magno successisset, liberauit Ieconiam ex carcere, & ei regium honorem & uictum attribuit, ut in ultimo capite quarti Regum scribitur, & in ultimo capite Ieremiæ.

Consentaneum est autem, & hunc amplexum esse doctrinam Danielis de uero DEO, quam & pater publico edicto professus est, eamq; ob causam clementiam exercuisse erga regem Ieconiam. Et fortaßis ideò Principes impij nominarunt eum stultum Merodach.

BALSAAR, id est, dominus exercitus, regnauit cum fratribus annos quatuordecim. Hic amplexus est Idolorum cultus, & uero

Deo populi Iſraël palàm in conuiuio maledixit, ut ſcriptum eſt Danielis 5. Tàm citò bonorum Principum poſteritas deſeruit proximorum patrum doctrinam & exempla. Sic autem punitæ ſunt eius blaſphemiæ, ut capta Babylone, & ipſo interfecto, Monarchia translata ſit ad PERSAS.

Cùm autem Herodotus in libro 1. nominet Labinitum eum, qui capta Babylone à Cyro interfectus eſt, conſentaneum eſt, hunc Balſaarum eſſe apud Herodotum Labinitum, quod ſignificat, gladium tradentem uel inclinantem.

Hic finis eſt primæ Monarchiæ, quæ nominatur Monarchia Chaldæorum & Aſſyriorum. Ac rurſus hîc illuſtre exemplum propoſitum eſt communis Regulæ: Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſticiam, ac præſertim propter blaſphemias ac ſæuiciam, quæ in Eccleſiam exercetur. Excitatus eſt autem Cyrus, ut poſtea dicam, ut populum Iudæorum rurſus mitteret in Iudæam, ad inſtaurationem Templi & politiæ. Ipſe enim doctrinam de uero Deo à Daniele didicerat.

Hactenus recitaui Catalogum aliquot Regum Chaldæorum & Aſſyriorum, præſertim eorum, quorum fit mentio in Prophetica hiſtoria, quorum ſeriem in conſpectu habere utile eſt.

DE ABRAHAM ET DE CIRCVMCISIONE.

Vt patefactionum diuinarum series, & tota historia Ecclesiæ conspectior esset, Deus singulari consilio Monarchias & instituit, & notas esse uoluit. Quare postquàm catalogum Regum Caldæorum & Assyriorum breuiter recensui, rursus dicamus, quæ & ubi fuerit Ecclesia. Dictum est autem, Abrahæ migrationem in terram Canaan incidere in tempora filij Semiramidos, quia tunc sub rege ignauo & impio creuerunt & tenebræ & tyrannis contra pios. Ac historia peregrinationis legatur in Moise. Nos breuiter tempora annotamus.

Anno Mundi bis millesimo uicesimo tertio Abraham ex Haran, notißima urbe in Historijs (in quibus nominatur CHARRAE, & factum est nomen ab æstu) uenit in terram Canaan, ubi primum eius domicilium fuit in Sichem, quæ uicina fuit illi loco, ubi postea Samaria fuit, & uberrima regio est terræ Palæstinæ. Ac tunc Abraham erat annorum septuaginta quinq;. Inde in Aegyptum propter famem profectus est, ac post aliquot annos redijt.

Anno Abrahæ nonagesimo nono instituta est Circumcisio, cùm iam aliquoties repetita

esset promißio de uenturo semine, propter quod Deus tollit peccatum & mortem, & restituit iusticiam & uitam æternam. Ac tunc nouo & admirabili signo, uidelicet CIRCVMCISIONE, distincta est Abrahæ posteritas à cæteris gentibus, & promissa est ei certa sedes, & decretum est, in ea posteritate semper fore Ecclesiam Dei, donec nasceretur Meßias. Fore etiam membra Ecclesiæ omnes, qui doctrinam eius populi amplecterentur, etiamsi ritum Circumcisionis non assumerent illi, qui non erant nati ex semine Abrahæ. Sic uoluit Deus certò sciri, quæ & ubi esset Ecclesia Dei, & conspici discrimen Ecclesiæ à cæteris gentibus, ac intelligi, uocem promißionis de Messia seiungere Ecclesiam ab omnibus gentibus. Hanc qui non norant, non erant membra Ecclesiæ, sicut scriptum est: Abraham uidit diem meum, & lætatus est. Et existimo, ipsum filium Dei uisibili specie hospitem fuisse Abrahæ, in cœna, quæ describitur in capite 18. Genesis. Cogita autem, quàm uenerandus cœtus Ecclesiæ fuerit, cùm ibi sæpè conuenirent, Sem filius Nohæ, qui uiderat utrunq; Mundum, & nominatur MELCHIZEDEK, ac rexit oppidum, quod postea dictum est Ierusalem. Et Abraham, qui erat in uicina urbe HEBRON, quæ à Ierosolyma distabat circiter quinq; Germanica milliaria. Item Loth &

Abimelech

Abimelech Rex in Gerare, quæ distabat ab Hebron circiter duo milliaria Germanica. Et multi alij præstantes uiri.

DE POENA SODOMÆ.

Simul autem consideres testimonia patefactionum diuinarum. Eodem anno, quo instituta est Circumcisio, & manifesta miracula addita sunt: Anus effœta, & quæ antea fuerat sterilis, fit grauida, & confirmata est Ecclesia dulcißimis consolationibus. Mox addita sunt & alia miracula, quæ sunt exempla iræ Dei, quibus Deus testatus est, se seruare Ecclesiam, & puniturum esse impios. Tunc enim horribiliter Deus propter tetras libidinum confusiones, flammis de cœlo sparsis, deleuit urbes SODOMAM, GOMORRAM, ADAMAM, SEBOIM, & SEGOR, quarum ruinis demersis in terram, in earum urbium sede factus est Lacus exhalans perniciosos fumos Ασφαλτίτης, qui extenditur Germanicis milliaribus octo. Et Strabo inquit: πλέον τι διακοσίων σταδίων. Et manet hodie hoc illustre testimonium iræ Dei.

Prodest & seriem annorum considerare, ut uideamus utrunq;, et exiguo tempore hominum

ſcelera magna incrementa accepiſſe, & Deum ſubinde noua teſtimonia in pœnis & liberationibus oſtendiſſe. Deletæ ſunt hæ urbes, Sodoma, Gomorra, & cæteræ, anno quadrageſimo poſt mortem Nohæ. Et poſt Diluuium anno trecenteſimo nonageſimo, uiuente adhuc SEM, qui & Diluuij & huius incendij ſpectator fuit, qui quidem ut teſtis & cuſtos eſſet ueræ doctrinæ, uixit poſt Abrahæ mortem annos 35. Hi tales uiri, SEM, ABRAHAM, LOTH, cùm de uoluntate Dei illam uiciniam docerent, & cùm Abraham recens ciues Sodomorum abductos reduxiſſet, tamen ab impijs adeò ſpreti ſunt, ut tanta ſcelera multi palàm facerent, nec uererentur oculos talium uirorum, quibus uerè adeſſe Deum ex multis non dubijs teſtimonijs ſciebant.

Profectò horribile ſpectaculum eſt tantus furor impiorum, cùm optimos haberent doctores, uoluntatem & iudicium Dei oſtendentes. Sed hoc inſigne exemplum monſtrat, quomodo Eccleſia in hoc Mundo inter impios ſpreta prematur, & ſeruetur tamen.

Hîc cogitentur cæteræ hiſtoriæ comprehenſæ in Moiſe, de Abraham, de oblatione Iſaac, de filijs Iſaac, Iacob & Eſau, de peregrinationibus Iacob, & filijs eius. Et conſideretur, qualis illa Eccleſia fuerit, quæ doctrina, quæ ærumnæ &

liberationes, quæ testimonia præsentiæ Dei fuerint. Hîc enim breuiter Annorum seriem annotamus.

Diligentißimè uerò consideretur historia Ioseph, per quem regnum Aegyptium, eo tempore florentißimum constitutum est, & propagata uera doctrina de Deo in magna Aegypti parte.

IACOB fuit annorum nonaginta unius, cùm ei ex Rachel natus est filius IOSEPH.

IOSEPH anno septimo decimo ætatis suæ in Aegyptum uenditus est, uiuente adhuc Isaac, qui in communi dolore & luctu fuit, cum filio Iacob.

Vixit autem Isaac post uenditum Ioseph annos duodecim.

Ioseph cùm esset triginta annorum, ex carcere liberatur, & constituitur Princeps in regno Aegyptio, ut cap. 41. Genesis scriptum est.

Postea cùm fames secuta est, forma regni Aegyptiaci constituta est, & Tributa ordinata sunt, & Sacerdotum collegio reditus attributi sunt, ut essent doctrinæ custodes. Etsi autem doctrina de Deo post Ioseph mutata est, & post exitum Israëlitarum ex Aegypto, & sæpe postea magnæ regni uastationes acciderunt, tamen doctrina de motibus cœlestibus, & de natura rerum

in Aegypto conseruata est tot Monarchiarum tempore, Assyriæ, Persicæ, Græcæ & Romanæ, usq; ad Barbariem Mahometicam, fere tribus millibus annorum.

Iacob descendit in Aegyptum anno ætatis suæ centesimo tricesimo, uixit annos centum quadraginta septem. Fuit igitur in Aegypto fruens dulcißima consuetudine filij Ioseph, annos septem & decem, ac uidens florentem regni statum, quod tunc habebat regem pium, cum quo sæpe colloquebatur, & qui latè propagari ueram doctrinam curauit, & multis uicinis gentibus in fame opem tulit.

Ioseph uixit annos centum & decem. Nec inde usq; à Ioseph ad tempora certaminum Moisi, alia historia de Israëlitis recitatur præter expeditionem filiorum Ephraim, quæ extat 1. Paralip. cap. 7. ubi narratur, filios Ephraim duxisse exercitum ad occupandam Palæstinam, uiuente patre Ephraim, sed interfectos esse. Consentaneum est autem, eos, cùm initia tyrannidis Aegyptiæ uiderent, & scirent promißiones diuinas patribus de occupanda & tenenda Palæstina traditas esse, humanis consilijs uoluisse excutere seruitutem, & confisos esse singulari generis præstantia, quòd essent orti à Ioseph, & amplißima promißione ornatus esset pater Ephraim. Hac fiducia humana,

cùm

cùm sine uocatione diuina bellum mouissent, repulsi & interfecti sunt. Id exemplum monet, ne Ecclesia sine uocatione diuina bellum moueat ad seruitutem corporum excutiendam, sed sciat, Deum etiam inter medias ærumnas seruitutis, tamen suas reliquias seruaturum esse.

Postea exasperata est tyrannis regum Aegyptiorum contra Israëlitas, de qua legatur historia in Exodo. Ideò autem in regno florentissimo, & in tanta multitudine Israëlitarum in exitu ex Aegypto, & in uicinis gentibus, tot illustria miracula exhibita sunt, quia DEVS certißima testimonia de sese & de sua lege, de promißione, de collectione Ecclesiæ conspici uoluit, Quæ quidem cogitari uult omnibus ætatibus, ut assensio de Deo, & de tota Ecclesiæ doctrina in nobis confirmetur. Sed priusquàm ad eam historiam accedimus, breuißimè de doctrina Iacob dicamus.

Promißio tradita Abrahæ de semine reddituro nobis iusticiam, & uitam æternam, deleto peccato, & abolita morte, repetita est Genesis 28. Et hanc rectè intellectam esse de æternis bonis, & collectione æternæ Ecclesiæ, constat postea ex concionibus ipsius Iacob, ut cùm cap. 48. inquit: Deus benedicat his pueris, & Angelus, qui eripuit me de cunctis malis. Hic & Deum nominat, &

nominat Angelum, uidelicet filium Dei, λόγον, missum ad patres, & hunc affirmat, non esse creaturam: Quia dicit, se per hunc Angelum à cunctis malis, à peccatis & morte liberatum esse. Hæc uetusta testimonia de filio Dei sæpe cogitemus, ut sciamus, uerè filium esse ὑφιστάμενον, etiam ante assumptam humanam naturam, Et semper adfuisse Ecclesiæ, sicut & Irenæus inquit: Semper adfuit generi humano ΛΟΓΟΣ. Ita sint nostra Chronica Narrationes non tantùm de regibus politicis, sed multò magis de hoc rege, filio Dei, & de eius præsentia in omnibus mirandis operibus in Ecclesia.

Prædicit etiam Iacob tempus aduentus Saluatoris. Et nominat eum Siloh, ut significet, se respicere ad primam promißionem, in qua dicitur: Semen MVLIERIS conteret caput Serpentis: Nam Etymologia SILOH est: χόριον αὐτῆς. Sic nominat fœtum uenturæ Matris. Expresse autem prima promißio loquitur de restituenda iusticia & uita æterna, deleto peccato & abolita morte. Itaq; uocem Euangelij eandem docuit Iacob, quæ in scriptis Propheticis & Apostolicis de filio Dei, & æternis eius beneficijs postea scripta est, & quæ est propria Ecclesiæ doctrina, & eam à cæteris gentibus discernit.

DE EXITV ISRAELITARVM EX AEGYPTO.

NOn longo tempore post mortem IOSEPH reges Aegyptij abiecta doctrina Ioseph rursus idola coluerunt, & Magicas artes amplexi sunt. Ita non diu retinent homines lucem ueritatis, nisi diuinitus seruetur, sicut tunc ueritas in populo ISRAEL conseruata est. Cùm autem Aegyptij odissent Israëlitas, & metuerent eorum multitudinem, dura seruitute eos premere cœperunt, & edicta proposita sunt de necandis infantibus. Hæc calamitas longo tempore durauit, uidelicet à nato Moise annos octoginta.

Inquit autem textus in Exodo capite 12. Ebræos fuisse hospites in Aegypto annos 430. Inde Paulus numerum sumpsit, inquiens ad Galatas cap. 3. post promißionem Abrahæ datam usq; ad legis promulgationem annos esse quadringentos & triginta. Sunt igitur anni in Exodo & Paulo non numerandi à descensu Iacob in Aegyptum, sed à prima migratione Abrahæ, cùm ex Haran egressus, promißionem accepit, cùm esset annorum septuaginta quinq;. Et mox in Aegyptum profectus est propter famem. Horum annorum computatio hæc est:

25. Viginti quinq; anni ad migrationem Abrahæ ex Haran, ad natum Isaac:
60. Sexaginta. Natus Iacob.
90. Nonaginta. Natus Ioseph.
110. Centum & decem uixit Ioseph.
65. Sexaginta quinq; post Ioseph natus Moises.
80. Octoginta à nato Moise ad exitum ex Aegypto.

Summa 430. Anni.

Legatur autem integra historia de exitu Israëlitarum ex Aegypto, & de legis promulgatione in libro Moisi, Quia inter res maximas in genere humano uerißimè est illa patefactio Dei, facta, cùm Legem cœlesti uoce edidit in monte Sinai, audientibus sexcentis millibus uirorum. Et ut non dubium esset, hanc esse doctrinam diuinam, addita sunt tot testimonia: Eductio populi per Mare rubrum, aquis cedentibus, & Postea Pharaonis interitus, Manna de cœlo sparsum, dum quotidie singulis duo χοίνικες dati sunt, id est, Quatuor Sextarij, & alia ingentia miracula, quorum consideratio in nobis fidem de tota doctrina in Ecclesia confirmet.

In ea Historia hoc quoq; nobis gratum sit, quòd Paulus affirmat, ipsum filium Dei & ductorem & custodem Israëlitis adfuisse, & cogi-

temus,

temus, eum ſemper etiam Eccleſiæ ſuæ adeſſe, ut inquit: PETRA AVTEM ERAT CHRISTVS. Et placet mihi ueterum interpretatio, qui cùm Paulus inquit, legem per manum Mediatoris datam eſſe, intelligunt ipſum filium Dei, λόγον æterni Patris fuiſſe oratorem ad populum, dicentem uerba Legis. Qui ipſe poſtea in natura humana etiam inquit: Non ueni ſoluere Legem, ſed implere. Hæc ſuo loco copioſius declaranda ſunt.

Eſt autem annus à condito Mundo ad exitum Iſraëlitarum ex Aegypto bis milleſimus quadringenteſimus, quinquageſimus tertius. 2453.

Ab exitu Abrahæ ex Haran, quadringenteſimus triceſimus. 430.

Poſt conflagrationem Sodomæ, anno quadringenteſimo ſexto. 406.

Anno ante fabricationem Templi Salomonis quadringenteſimo octuageſimo, ut ſcriptum eſt 3. Regum 6. cap. 480.

Conſiderandum eſt autem, quæ regna tunc in genere humano præcipua fuerint, quibus ſpectantibus Deus Eccleſiam ſuam in loco certo conſtituere uoluit. Magna fuit potentia Monarchiæ Aſſyriæ, ſed celebritas maior fuit regni Aegyptij, propter opulentiam & artes. Inter hæc regna collocauit

locauit Deus Ecclesiam suam, & illustribus testimonijs suam patefactionem ostendit.

Nomina autem Regum Aegyptiorum posteriorum, ut Necao & Apryis, qui extant in Herodoto, ad Historias regum Iuda perspicuè accommodare possumus, quia tempora nota sunt. Sed priorum Regum tempora apud Herodotum & Diodorum non sunt ordine annotata.

OSIRIS, id est, auxiliator uir, seu beatus uir, qui existimatur uixisse tempore Abrahæ, & ISIS coniunx. Ischa, id est, uirago.

ORVS, id est, lumen. Or qui præcipuè doctrinas in Aegypto monstrasse dicitur, existimo usum esse consilijs Abrahæ, & doctrinam de uero Deo populis tradidisse. Fuit autem adiuncta doctrina de motibus cœlestibus.

Filius nominatus est BOCCHORIS, id est, primogenitus uir.

Deinde BVSIRIS, id est, Munitor, qui maxima opera extruit. Et Diodorus Siculus scribit, eum condidisse Thebas Aegyptias. Cùm autem celebrata sit Busiridis crudelitas, qui dicitur mactasse Hospites, consentaneum est, famam crudelitatis ortam esse à sæuicia, quam erga Ebræos exercuit, necatis ipsorum infantibus. Et cùm Pyramides aliquas construxerit, labore Ebræorum

constructas

constructas esse consentaneum est. Nam prope oppidum Busirim sunt tres Piramides celebratissimæ, quarum Plinius mentionem facit. Apparet autem eodem nomine plures fuisse Reges Busirides.

Postea fuit Interregnum, quia deleto rege in Mari rubro, cùm educti sunt Israëlitæ, diu in Aegypto uarias seditiones fuisse credibile est.

Post Busiridem nominatur à Diodoro post longum interuallum Rex MIRIS, id est, acerbus uel crudelis. Hic rursus detersit Nili alueos, & eduxit lacum Myrin, & instaurauit potentiam regni Aegyptij. Ideò clarior est multis alijs Regibus.

Post hunc fuit, tempore Samsonis ante bellum Troianum, filius Miridis SESOSTRIS, id est, ponens exactores, uel direptor, sub quo Aegyptij regni potentia ualde creuit. Hic enim multas uicinas gentes domuit, & latè in Asia regnauit, & nauigijs lustrauit maria, Insulas & littora, ut terrarum metas inueniret, quarum cognitio initium fuit doctrinæ Cosmographicæ. Fuisse eum ante Persica tempora ostendit narratio de Dario, qui cùm uellet suam statuam collocari ante Sesostris statuam, à sacerdote prohibitus est, quia Darius nondum magnitudinem rerum ge-

ſtarum Seſoſtris æquaſſet. Hanc libertatem Sacerdotis Darius laudauit.

Poſt Seſoſtrim collocauit Diodorus filium eodem nomine. Herodotus nominat PHERONEM, quod exiſtimo commune nomen eſſe PHARAO. Hic cœcus factus uixit in ocio.

Poſt eum regnauit PROTEVS, quem Diodorus nominat CETEM. Exiſtimo autem à Græcis Protea nominatum eſſe, propter Magiam, quia uarias præſtigias effecit. Ad hunc uenit Paris cum Helena, & deinde Menelaus. Congruunt autem Troiani belli tempora ad tempora regis SAVL.

Poſt Proteum collocat Herodotus RAMPSINITVM, id eſt, altum ſcutum, ſub quo narrat furtum inſigne, & fratrem furis, cui Rex filiam dedit uxorem propter aſtutiam.

Deinde CEPHVS, id eſt, Petra, apud Diodorum, ſeu CHEOPS apud Herodotum, ignauus et auarus, qui etiam Filiam proſtituit propter pecuniam.

Huius filius fuit CEPHRIM, id eſt, Leo, inuiſus populo propterea quòd templa multos annos clauſit.

Poſt hunc nominatur MYCERINVS apud Herodotum, ſeu CERINVS, apud Diodorum,

dorum, id est, ordinator, quia hic restituit iudicia, iustißimè iudicauit, & rectè iudicantibus præmia dedit.

Deinde nominantur ANYSIS cœcus, & SABACVS, qui uidetur esse SESAC, 3. Regum 14. auarus, unde nomen est, Saccus munerum.

SETHON, cui bellum illaturus Sennacherib Assyrius non potuit progredi in Aegyptum, amisso exercitu in Iudæa.

PSAMMITICHVS, cuius patrem Sabacus occiderat, regno potitus expugnauit urbem Azotum in Syria.

NECOS uicit Iosiam prope urbem Mageddo. Herodotus nominat Magdalum, quod generaliter Arcem significat. Postea idem Necos à Nabogdonosor uictus est, ut Ieremias narrat capite 46.

Filius PSAMMIS.

Deinde APRYES, quem nominat Ieremias OPHREA, capite 44. Sidonem deleuit, & Ieremiam interfecit. Postea ab Amasi Duce, qui Cyrenaicam, quæ defecerat, pacauit, strangulatus est.

Hîc & nomina regum, & rerum gestarum narrationes, apud Herodotum congruunt cum Ieremiæ historia, quare & tempora facile agnosci possunt.

possunt. Gratum est autem uidere, ubi Propheticam historiam continua serie Herodotus sequatur. Simul & hoc cernitur, Propheticam historiam longè uetustiorem esse Graeca. Deinde uerò Graecam consentientem, testimonium praebere Propheticae historiae.

Hactenus uerò ad AMASIN usq; ducta est series Aegyptiorum Regum, usq; ad Persicam Monarchiam, Quia Amasis tempora incidunt in Persicae Monarchiae initia.

Cùm Amasis tenuisset Aegypti regnum annos quadraginta quatuor, ut scribit Herodotus, successit filius PSAMMENITVS, hoc est, clypeus inclinatus, qui cùm sex Menses regnasset, captus est à Cambyse, Rege Persico, & aliquanto post interfectus. Suntq; apud Herodotum de Psammenito hae narrationes, dignae memoria: Cùm filia duceretur inter captiuas seruili habitu, missas ad aquam ferendam, sedit pater Psammenitus inter captos, uidens praetereuntem filiam, Ac caeteris plorantibus ipse tacitus sedit, oculis in terram defixis. Postea cùm Filius duceretur inter caeteros interficiendus, sedit eodem modo tacitus. Post hos cùm familiaris quidam duceretur inter captiuos, plorare & caput ferire coepit. Haec cùm animaduertisset Cambyses, interrogari eum iußit, cur nunc ploraret, cùm antea tacitus uidisset

dixisset duci Filiam & Filium? Respondit, Domestica mala maiora esse lacrymis, Sed amici calamitatem posse lacrymis significari. Aiunt autem, Crœsum qui simul adfuit, & Principes Persicos illacrymasse, & Cambysen misericordia motum, iußisse filium ei restitui incolumem. Ad quem reducendum cùm nuncij mitterentur, iam Adolescens interfectus erat. Ipsi tamen Psammenito tunc uitam donauit Cambyses, & erat ei redditurus Aegyptum, ut eam tanquàm regius præfectus gubernaret. Sed cùm Psammenitus non quiesceret, & sollicitaret Aegyptios ad defectionem, iußit eum postea Cambyses interfici.

Deinceps Aegyptum retinuerunt Persici Reges usq; ad Darium Nothum, cuius anno sexto Amyrteus Saites defecit à Persis, & in Aegypto regnauit. Et post hunc Nepherites, Achoris, & Nectanebos prior & posterior, quem expulit ex regno Persicus rex Ochus, qui Sidone incensa progressus recuperauit Aegyptum. Fugiens autem Nectanebos in Aethiopiam, exul ibi mortuus est.

Deinde post annos ferè uiginti occupata est Aegyptus ab Alexandro, post quem nati ex Macedonica stirpe Reges Aegypti fuerunt, de quibus infra dicemus in tertia Monarchia.

Nunc ueterum Regum Aegyptiorum catalogum contexui, ut aliquo modo conſpici poſſit, quomodo ſeries rerum Aegyptiacarum ad primam & ſecundam Monarchiam, & ad politiam Iſraël congruat. Excelluit autem Aegyptus artibus & legibus, & aliquantiſper doctrina Ioſeph Eccleſiam ibi plantauerat. Sed reliquis temporibus plena fuit Aegyptus teterrimorum Idolorum, ideò crebris mutationibus regni, & uarijs calamitatibus punita eſt. Poſtquàm autem de Chaldæis, Aſſyrijs & Aegyptijs diximus, in quibus regnis tempore primæ Monarchiæ multæ mutationes & uaſtationes acciderunt: Nunc rurſus de politia Iſraël dicemus, & breuiter catalogum Iudicum & Regum inſeremus. Nam res geſtæ legendæ ſunt in Prophetica hiſtoria, & ſimul conſiderandum eſt, qualis ibi fuerit Eccleſia, Quæ ſint à Deo illuſtria teſtimonia oſtenſa, Qui Prophetæ miſsi ſint, Quæ fuerit forma gubernationis, Quomodo defenſa ſit Politia Iſraël propter Eccleſiam, non humanis conſilijs, ſed à Deo ſubinde excitatis Ducibus, ſicut & Zacharias dicit: Non in exercitu, non in robore, ſed in Spiritu meo, dicit Dominus.

Iudices

IVDICES POPVLI ISRAEL.

CVM ISRAELITÆ quadraginta annos in deserto fuissent, MOISES moritur, quadragesimo anno post exitum ex Aegypto, cùm uixisset annos centum & uiginti.

Huic successit IOSVA, qui fuit Dux populi Israël, annos triginta duos.

Non fuit autem successio Ducum ex certa stirpe, aut electio certi senatus, sed uelut Aristocratia erat seniorum in singulis Tribubus, & summa autoritas erat Legis diuinæ, quam Sacerdotes quotidie docebant, Et hi consulebantur de grauissimis negocijs, ut in Deuteronomio mandatum erat. Ita LEX DEI erat domina, & rectrix huius populi, nec quisquam appetebat regnum, quia sciebant, hunc populum DEI esse, & à DEO protegi, nec humanis consilijs formam gubernationis nouam constituendam esse, sicut Gedeon inquit: Non dominabor uestri, nec dominabitur uestri filius meus, sed dominabitur uestri DOMINVS. Sic diuinitus conseruata est hæc Aristocratia annos post Iosue trecentos uiginti quinq;, usq; ad mortem ELI. Excitauit autem Deus aliàs ex alia tribu fœlices Duces, ut ostenderet, diuina potentia colligi & seruari Ecclesiam,

Nec fœlicem esse gubernationem, nisi Deo iuuante. Simul autem defensionis miracula testimonia fuerunt de doctrina huic populo tradita, & ostenderunt in hoc populo uerè fuisse Ecclesiam Dei, & præsentem in ea esse Deum. Ac duces post Iosua fuerunt:

OTHONIEL ex tribu Iuda, annos octo.

EHVD ex tribu Beniamin annos octoginta. Interfecit Eglon Regem Moab, & profligatis Moabitis trucidauit decem millia hominum.

DEBORA & BARAC ex tribu Nepthali, annos quadraginta. Vicerunt Sisaram, Ducem regis Iabin, qui tenuit Hazor, quæ tunc adhuc fuit Regia Cananæorum, in sorte Nephtali.

GEDEON ex tribu Manasse, annos quadraginta. Vicit Midianitas.

ABIMELECH, natus ex Concubina Gedeon, interfecit fratres septuaginta, & uelut Tyrannus regnauit in Israël tres annos, & interfectus est à suis ciuibus. Tanta calamitas accidit posteritati Gedeonis, quem Deus singulari modo uocauerat, & ornauerat illustribus uictorijs & testimonijs, quia ipse tandem instituit cultum sine mandato Dei. Et uoluit Deus ostendere,

ſe non uelle, quenquam occupare dominationem fiducia generis, ſed retinendam eſſe Ariſtocratiam, & à DEO expectandam eſſe gubernationem.

THOLA, ex tribu Iſaſchar, annos uiginti ſex.

IAIR, ex tribu Manaſſe, in Galaad, quæ regio fuit ultra Iordanem, uerſus Libanum & Arabiam, poſtea dicta Iturea, id eſt, ſcopuloſa, quod idem Græcis eſt τραχωνῖτις, id eſt, aſpera. Præfuit annos uiginti duos.

IEPTHE, ex tribu Manaſſe in Galaad, annos ſex, temerario uoto mactauit filiam tanquàm hoſtiam.

ABESAN Bethlehemites ex tribu Iuda, annos ſeptem. Quidam ſcribunt, hunc eſſe BOOS, patrem ISAI, auum Dauidis.

ELON, ex tribu Sabulon, annos decem.

ABDON, ex tribu Ephraim, annos octo.

SAMSON, ex tribu Dan, annos uiginti.

Poſtea non nominantur Duces, ſed præcipua autoritas fuit ſummi Sacerdotis ELI, cuius fuit infœlix exitus, amiſſa Arca, quam Deus mirandis modis reſtituit Iſraëlitis, ut oſtenderet,

Ecclesiam suam non humanis consilijs & uiribus, sed diuina potentia colligi & seruari.

Nec tamen aut ueteribus exemplis aut hoc recenti & illustri miraculo moti sunt Israëlitæ, quo minus humanis consilijs mutarent formam gubernationis à Deo institutam. Sunt autem anni Eli usq; ad eius mortem quadraginta.

SAMVEL & SAVL annos quadraginta. Quanquàm autem Samuelis gubernatio fœlix & salutaris fuerat, tamen populus expetiuit nouam gubernationis formam. Hunc errorem & hanc cupiditatem populi Deus reprehendit.

Ac si quis interrogat, Quod fuerit populi peccatum, cùm uideatur sapienter deliberatum esse, ut certus Dux esset? Simplex responsio est hæc: Duo magna peccata taxari, Diffidentiam & Audaciam nouæ formæ constituendæ, humano consilio, in politia diuinitus constituta. Vult enim Deus intelligere Ecclesiam, protegi & seruari eam à Filio, qui est caput Ecclesiæ, non humanis præsidijs. Et uult eam expectare defensionem diuinitus, sicut expectauerat liberationem in Aegypto, plus octoginta annis. Hac fiducia tunc seniores abiecta, cogitabant de humanis præsidijs.

Alterum delictum est, Audacia constitu-

tuendi

endi nouam formam in politia à Deo constituta: Nam Deus neq; doctrinam, neq; cultus, neq; legem, quam tradiderat, mutari uoluit. Quare nec formam politiæ mutari uolebat, quia talis mutatio etiam legem & doctrinam labefactat, sicut uincula legum sæpe Reges ægrè ferunt. Multi etiam inflectunt religiones ad suas cupiditates, ut Reges Samariæ nouum cultum Regni causa instituebant. Nec desunt exempla ueteris dicti, ulli ætati: PIETAS, SANCTITAS, FIDES, priuata bona sunt. Quà iuuat Reges eant.

Hæc consideratio de delictis populi commonefacit nos de protectione Ecclesiæ, & de impia Pontificum & aliorum audacia, qui noua dogmata & nouos cultus instituerunt aut stabiliunt, relicta puritate primæ Ecclesiæ. Item, qui contra uocationem mouent Respublicas.

Adsentitur tamen Deus, & Regem constituit, sed prædicit onera regni: Hoc est ius Regis &c. Hic dicunt aliqui describi Tyrannum, non Regem, nec dici hæc ita, tanquàm approbante Deo seruitutem. Sed textus nominat IVS REGIS, & loquitur de oneribus, stipendiorum causa impositis, non tribuit potestatem instituendi extremam seruitutem contra legem diuinam. Quia Deuteronomij 17. præceptum est, ut Rex

discat Legem, & eam sequatur in tota gubernatione. Et punitur Achab, quia distinctionem dominiorum, in Lege sancitam, tollere uoluit, cùm Naboth inuito erepturus erat uineam. Quanquàm autem & interdum mitis & salutaris est forma regni, tamen asperior est, quàm Aristocratia. Et pauci in magna potentia moderati sunt.

Constituto autem regno, multa deinceps consideranda sunt, bona & mala. Summum bonum in qualibet congregatione est conseruatio ueræ doctrinæ de Deo, & Ecclesiæ. Quia homines ad agnitionem Dei, & ad æternæ Ecclesiæ societatem, non tantùm ad huius uitæ mortalis ingentes ærumnas conditi sunt, sicut dicitur Matthæi 16: Quid prodest homini, si totum Mundum lucretur, animam uerò amittat? Item: Primùm quærite regnum Dei, & cætera adijcientur uobis.

Laudatur ergò à Moise & alijs Prophetis politia Israël, quòd in ipsa luceat uera doctrina, & quòd ibi sit certò Ecclesia Dei. Ideò dicitur Deuteronomij 4: Nec est alia Natio, quæ habeat appropinquantem sibi Deum, sicut adest Deus noster cunctis obsecrationibus nostris. Ad has laudes pertinet totus liber Salomonis, cui titulus est CANTICVM.

Hoc

Hoc igitur in Regio statu bonum est, quòd aliquo modo piorum Regum labor DEO iuuante profuit ad doctrinæ conseruationem, ut Dauid, Salomon, Iosaphat, Ezechias, Iosias studia doctrinæ & ueros cultus adiuuerunt.

Secundum bonum Regij status fuit, quòd in Regum uictorijs Deus illustria testimonia suæ præsentiæ in hoc populo ostendit, sese patefecit, & testimonia doctrinæ & Ecclesiæ exhibuit, & Prophetas Regibus adiunxit. Summam etiam promissionem de MESSIA repetiuit, & ad stirpem DAVIDIS alligauit, ut certò sciretur, ubi & quando Meßias uenturus erat. Et huic promißioni hoc bonum adiunctum fuit, quòd certò sciebant, illam politiam duraturam esse, donec Meßias exhibitus esset. Hæc bona non fuerunt in Ethnicis Imperijs. Ideò hoc regnum longè antecelluit in toto genere humano. Ac interiectum fuit alijs regnis, Aegyptio, Assyriaco, Chaldæo, & Persico, ut inde agnitio ueri Dei propagaretur etiam ad multas alias gentes.

Tertium bonum fuit Regij status, quòd utcunq; profuit ad durationem politiæ. Sunt enim à principio Dauidis usq; ad mortem Sedechiæ, anni quadringenti sexaginta septem. Et tamen postea quoq; post reditum ex Babylone Duces fuerunt ex

ſtirpe Dauid uſq; ad Maccabæos, annos trecentos ſeptuaginta tres.

Hæc bona fuiſſe magna & ſingularia opera DEI, agnoſcendum eſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi DOMINVS cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam. Et ut hæc ſumma bona noſtris politijs etiam tribuat, ardentibus uotis petamus. Et ubi dantur, agnoſcamus ea eſſe Dei opera, & grati Deum autorem & cuſtodem celebremus, & retinere ea ſtudeamus.

Vt autem cætera diuina opera Diabolus odio Dei corrumpere conatur, ut in ipſa natura humana triſtißimam deſtructionem fecit: Sic & ordinem in gubernatione uarijs furoribus turbat: & infirmitas humanæ naturæ per ſeſe facilè labitur, & extra ordinem ruit. Hæ ſunt cauſæ innumerabilium uiciorum & calamitatum in gubernatione. Itaq; & in regno populi Dei multa magna mala acceſſerunt ad diuina beneficia. Ambitio & Aemulatio primum Regem SAVLEM impulit ad crudelitatem & tyrannidem. DAVID uoluptati indulſit, ideò per ſeditionem à filio pulſus eſt. SALOMON ad uoluptates addidit cultum Idolorum, ideò poſtea dilaceratum eſt regnum. Hæc dilaceratio peperit adſidua bella ciuilia, ſeditiones & Idolorum cultus. Et poſt annos ab initio Ieroboam ducentos quadraginta quatuor,

triſtißimam

tristißimam dißipationem decem Tribuum, quæ posteritatis Iacob pars maxima fuit, ac nequaquàm existimauit futurum, ut ex hac sede eijceretur, quæ & diuinitus promissa erat, & ingentibus miraculis tradita & defensa fuerat. Sed hoc exemplo multa Deus monet: Ostendit promißionem præcipuam non esse de hoc Politico regno, sed de æternis bonis. Et uoluit in pœnis disci discrimen promißionum æternarum & temporalium. Ac profectò oportuit esse excellentem eruditionem Sacerdotum, qui docuerunt rectum intellectum promißionem, Et ob hanc causam Prophetæ mißi sunt.

Postea huius regni exemplis monet Deus omnes homines, ut reuerenter donis Dei utantur, & cogitent de iudicio Dei, & sese ad pœnitentiam & ueram inuocationem exuscitent. Ac magnitudo pœnarum utrunq; ostendit, iram Dei aduersus peccatum, & rursus præsentiam Dei potenti dextra inter tantas confusiones seruantis tamen regni partem, quatenus seruatur, sicut inquit Ieremias: Misericordiæ Domini quòd non consumpti sumus.

Intuentes itaq; historiam populi Israël, sciamus nos de multis magnis rebus commonefieri. Ac initio huius Chronici diximus, ex his historijs non tantùm exempla politicæ gubernationis petenda

tenda esse, qualia præbent res gestæ in alijs imperijs: Sed multò magis testimonia patefactionum Dei, & iræ & misericordiæ, & imagines calamitatum & liberationum Ecclesiæ. Ac uult Deus, his testimonijs confirmari in nobis fidem & inuocationem, & cæteras uirtutes. Etsi autem hæc cogitatio utilißima est, & in lectione Sacrorum uoluminum omnia exempla diligentius illustranda sunt, tamen in hac temporum annotatione necesse est nos breuiores esse. Sed lectores adhortor, ut mente integras historias intueantur, & cogitent, quare eas Deus Ecclesiæ proposuerit.

DAVID uixit annos 70. Regnauit annos 40. 2. Reg. 5. In huius historia non hoc tantùm considerandum est, quòd ornatus est à Deo multis admirandis & salutaribus uictorijs, quæ fuerunt testimonia præsentiæ Dei in hoc populo: Sed multò magis hoc, quòd ad eum repetita est promißio de Meßia. Eius promißionis quoq; testimonia fuerunt illæ uictoriæ. Ac non solùm Regis officio fœlicißimè functus est, sed etiam Doctor fuit præcipuus in hoc populo. Et in suis scriptis non tantum Legis doctrinam, sed etiam Euangelium complexus est. Docuit, quis sit Meßias, & quæ sint eius beneficia. Et quidem Dauidis dolores typi fuerunt dolorum Christi.

Cumq;

Cumq; uir tantus esset Dauid, simul fit exemplum infirmitatis humanæ & pœnarum. Turpiter labitur, & horribiliter punitur, & sustinet non solùm suorum scelerum conscientiam, sed etiam ingentium Scandalorum, quæ peperit Seditio. Est enim nimis uerum dictum Thucididis: Ἐν στάσει πᾶσα ἰδέα κακοῦ ἐστί.

Sed idem Dauid testis est misericordiæ & remißionis peccatorum. Vult enim Deus nos tenere Regulam: Viuo ego, dicit Dominus, Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Et uult nos intueri exempla eorum, qui redierunt ad pœnitentiam, ne desperatione opprimamur. Hæc sunt præcipua in Dauidis historia, quem, etsi non parua macula deformatus est, tamen cogites fuisse σκεῦος ἐλέους, Quia & Ecclesiæ & politiæ eius labores profuerunt, & rursus ad Deum conuersus est.

In hanc totam imaginem intuentes de nobis ipsis quoq; cogitemus, & ardentibus uotis precemur filium Dei, ut nos quoq; faciat uasa misericordiæ. Confirmemus etiam nos ipsius doctrina & exemplis, sicut ipse uult suas liberationes testimonia esse de promißione & uoluntate Dei, quòd & alijs inuocantibus opitulari uelit, sicut inquit Psal. 33. Accedite ad eum, & facies uestræ non confundentur. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.

Salo-

SALOMON filius Dauidis circiter uicesimum ætatis annum successit Patri. Regnauit annos 40. Fuit igitur breue spacium ætatis, anni uidelicet sexaginta aut circiter. Vt autem regna debent esse & defensio & gubernatio in pace, iuxta utranq; tabulam Decalogi, id est, ut uera doctrina de Deo proponatur, & uera inuocatio fiat, regantur mores, exerceantur iudicia, ordinentur tributa & præsidia, dedit Deus post bella Dauidis pacem Salomoni, & instruxit eum excellenti sapientia, & adiunxit sapiens Collegium Prophetarum, & aliorum excellentium eruditione & pietate. Sunt igitur eius opera conuenientia paci, ædificatio Templi, studia doctrinæ, monumenta librorum de historijs Ecclesiæ, de natura rerum, iudicia & ordinatio Tributorum & præsidiorum. Fuitq; Salomon & Rex & Doctor, sicut se nominat Ecclesiasten, id est, concionatorem. Extant adhuc tres libelli, qui sunt testimonia fidei ipsius, & doctrinam dulcißimam continent. Est igitur & Salomon exemplar boni Regis in pace. Sed tamen idem fit etiam exemplum humanæ infirmitatis. Hæc excellens sapientia tunc senescit, cùm maximè uigere debebat, & cedit mulierum affectibus, quibus ædificauit templa Idolorum. Qua in re primùm lapsus consideretur, quòd in Ecclesia Rex & Doctor excellens, in quo fuerat

Spiritus ſanctus, admittit Idolorum cultum. Simus igitur uigilantes, & petamus nos gubernari à Deo, ne approbemus aut ſtabiliamus Idola. Deinde magnitudinem pœnæ intueamur. Tertio Reg. 11. ſcriptum eſt, hunc lapſum Salomonis cauſam eſſe dilacerationis regni, quæ poſtea ſequuta eſt, quæ & noua Idola, & aßidua ciuilia bella peperit. Nec dubium eſt, in hac poſtrema Mundi ſenecta, orbem terrarum à Turcis uaſtari, & lacerari ciuilibus bellis ideò, quia Deus horribiliter iraſcitur cùm alijs ſceleribus, tùm uerò præcipuè Idolis, quæ in ea parte generis humani, quæ Eccleſiæ titulum habet, dominantur. Quare adſiduis gemitibus petamus à Deo, ut ueram inuocationem ubiq; accendat, & omnia Idola deleat.

ROBOAM filius Salomonis, ſucceßit patri, cùm eſſet annorum quadraginta unius. Regnauit annos 17. Vixit annos 58. Fuit negligens in tollendis Idolis, in Imperio ſuperbus & ignauus. Fuit igitur infœlix & calamitoſa uniuerſa eius gubernatio. Creuerunt ſub eo Idolorum cultus. Spretis Seniorum conſilijs, cùm non uellet leuationem onerum publicorum admittere, defecerunt ab eo decem Tribus, & aliud regnum conſtituerunt. Geßit bella infœliciter cum Rege Ieroboã et cum Aegyptijs. Ita poſt auream ætatẽ Salomonis & peccata cumulata ſunt, & magnæ calamitates

secutæ. Hæc exempla ostendunt, nec diuturnum esse fœlicem statum regnorum, nec sedem eandem Imperiorum diu manere, sicut in Siracide dicitur: Regnum à gente transfertur ad gentem propter iniusticiam. Quanquàm autem & Ecclesiæ nocent Imperiorum ruinæ, tamen Deus potenti dextra reliquias conseruat, & propter eas aliquantisper Imperia retinet, ne desint hospitia. Hanc consolationem Prophetæ sæpe repetunt.

ABIA *filius Roboam regnauit tres annos in Iuda. Vicit magno prælio exercitum Ieroboam.*

ASA *regnauit in Iuda annos 41. Deleuit Idola, etiam suæ matris impios cultus sustulit. Vicit Aethiopes. Sed postea mutatus fecit fœdus cum Rege Syriæ, & obiurgatus Prophetam inclusit in carcerem.*

IOSAPHAT *pius & fœlix. Regnauit in Iuda annos uiginti quinq;. Fecerat fœdus cum Rege impio Achab, propter quod à Deo obiurgatus est. Postea domi iudicia constituit, & iudicibus pia mandata dedit, quæ recitantur 2. Paralip. 19. Non hominis exercetis iudicium, sed Dei. Et uobiscum est in iudicio, uidelicet & adiutor & uindex. Sit timor Domini uobiscum, Rectè cognoscite, & sitis executores. Vicit Am-*

monitas

monitas sine prælio, ut uictoria testimonium esset præsentiæ Dei in isto populo, & doctrinæ.

Tempore Iosaphat fuit ELIAS Propheta, & aliquandiu deinceps. Successit huic ELISAEVS, quos excitauit Deus immensa bonitate in regno impio decem Tribuum, ut inde reliquias Ecclesiæ excerperent, & Idola delerent, & docerent populum quærere ueram doctrinam & ueros cultus in Ierosolyma, & ostenderent testimonia de uera doctrina, ac ut aliquantò diutius hæ decem Tribus in patria retinerentur. Nam post hos statim abductæ sunt. Ac ut autoritas maior esset, uterq; natus est, non sub Rege Iuda, sed sub Regibus Samariæ. Elias in oppido Thesbi ultra Iordanem, Elisæus in Galgala, non procul à Iericho. Incidit autem gubernatio eorum in mediam ætatem Mundi. Nam sub patre Iosaphat completa sunt tria millia annorum à condito Mundo. Ita Deus non longis interuallis Doctores misit, quibus addidit illustria testimonia: Post Noe, Abraham, Ioseph, Mosen, Iosue, Samuelem, Dauidem, & mox ualde insignes Eliam & Elisæum. Elisæum audiuit Esaias. Hunc Ieremias. Ieremiam Daniel. Danielem Aggæus & Zacharias. Deinde fuerunt Malachias, Onias, Maccabæi, Simeon, Zacharias, Iohannes baptista, qui monstrauit Christum præsentem. Gubernatio autem

ELIAE, quantum ex ſcripta hiſtoria ſumi poteſt, complectitur circiter annos uiginti. ELISAEI gubernatio circiter annos ſeptuaginta. Fuit autem ingens beneficiũ, tales Doctores tàm longo tempore habere, qui de dubijs quæſtionibus reſpondere poterant. Ac propagata eſt horum doctrina ad poſteros, quia cœtus diſcentium eos habuiſſe manifeſtum eſt.

Neceſſe eſt autem, totam ſeriem Prophetarum, eorum uocem, conſenſum doctrinæ, miracula, coniunctionem inter ipſos, conſiderare. Nam conſentiens uox doctrinæ erudit & confirmat pias mentes, & illius pulcherrimi agminis coniunctio oſtendit, & eſſe Eccleſiam Dei, & qualis ſit. Monet docentes, ut ipſi quoque coniunctionem inter ſeſe tueantur. Quid pulchrius eſt tali Collegio, quale eſt Eliſæi & diſcipulorum, & in quo Deus haibtat, & manifeſta teſtimonia oſtendit, & in quo ſtudia ſunt ueræ doctrinæ de Deo, & de natura rerum? Et ordine aliqua talia Prophetarum collegia fuerunt. In hæc intueamur, quærentes, quæ & ubi fuerit Eccleſia Dei. Quanquàm interea in illo ipſo regno Iſraelitico præter hæc Collegia fuit magna multitudo impiorum Sacrificulorum, multi Reges cultores Idolorum, multi ſeditioſi Duces, qui regnum occupabant, & patriam dilacerarunt. Sic inter uarias confuſiones Eccleſiam tamen Deus

seruat, in qua pij omnes, ac præcipuè Doctores, eò coniunctionem magis amare, & omnibus officijs fouere debent, ut ipsa coniunctio decus aliquod afferat, ornet doctrinam & nomen Dei, & confirmet pios.

IORAM regnauit in Iuda annos octo. Dißimilis patri Iosaphat. Interfecit omnes fratres suos, Coluit Idola exemplo materno. Erat enim natus ex matre filia regis Samariæ Achab. Fuit infœlix eius gubernatio. Tunc enim Arabes Iudæam uastarunt, & filios Ioram interfecerunt.

OCHOZIAS regnauit in Iuda annum unum, captus à rege Samariæ IEHV, & ex uulnere mortuus in Mageddo. ATHALIA uerò mater, nata ex rege Samariæ AMRI, impia & crudelis, ut regnum retineret, interfecit omnes regni hæredes, præter puerum IOAS, clàm ereptum sæuiciæ mulieris Tyrannicæ. Hoc tempore regnum Iuda à stirpe Salomonis translatum est ad posteros Nathan, qui etiam fuit filius Dauidis. Hic rursus exemplum proponitur, quod ostendit, regna mutari, et extingui familias propter Idola & tyrannidem. Tota posteritas Salomonis deleta est. Interea tamē Deus mirabiliter seruat promissiones de regno IVDA, & de uenturo Meßia. Transfert enim regnum ad posteros Nathan, ex quibus uult nasci Meßiam. Ideò in Genealogia

Christi apud Lucam omisso Salomone inseritur Nathan.

ATHALIA Tyrannica mulier regnauit annos septem, interfecit posteritatem Salomonis, & publicè cultum & sacerdotium Baal in Iuda instituit. Ideò Ioiadas summus Sacerdos ipsam & sacrificulos Baal interfecit, & cultum Baal sustulit.

IOAS seruatus à coniuge summi Sacerdotis regnauit in Iuda annos quadraginta, instaurauit Templum, & fuit initio Rex pius & fœlix, donec uixit IOIADAS summus sacerdos, cuius consilijs obtemperauit. Post eius mortem cœpit Idola colere, & interfecit Zachariam, illius filium, à quo ipse seruatus erat. Postea Syriaci exercitus populati sunt Iudæam, & Ioas à seruis suis interfectus est. Regnante hoc Ioas mortuus est ELISAEVS.

AMASIAS regnauit in Iuda annos 29. initio pius & fœlix. Vicit Idumæos. Postea coluit Idola, & moto bello non necessario dissuadentibus Prophetis uictus est, & Templum spoliatum est. Post aliquot annos ipse Amasias fugiens ex Ierosolyma interfectus est in Lachis.

Tempore Amasiæ Sardanapalus fuit, quo oppresso Monarchia Chaldæa diuisa est, & retinuit Phul Belochus Babylonem & Niniuen. Arbaces

baces

baces uerò fuit Rex Medorum & Persarum. Hactenus uerò Chaldæi & Assyrij non intulerunt bellum Israëlitis & Iudæis, sed deinceps Assyrij duriter adflixerunt decem Tribus, & Ecclesia crescentem potentiam illorum regnorum magnis calamitatibus experta est. Sed uicit tamen, conuersis Regibus ad agnitionem ueri DEI, Nabogdonosor, Dario, Medo, Cyro, & alijs.

OZIAS, cuius & alterum nomen est AZARIAS, regnauit in Iuda annos quinquaginta duos. Initio pius & fœlix uicit Philistæos & Arabes. Sed postea cùm officio Sacerdotis fungi uellet, & per sese sacrificaturus esset, Deus iram suam publica pœna declarauit. Regem enim subita lepra percußit, quæ postea hæsit in eo in longa senecta.

Sub eo concionari cœpit Esaias, natus in familia Regia, qui cùm à Manasse serra dissectus sit, fuit in ministerio Prophetico annos circiter octoginta. Prædixit mutationes præcipuorum regnorum, quæ postea sequutæ sunt, regni Israël, Aegyptiaci, Syraci, Babylonici, Assyriaci, euersionem Tyri. Et quidem nominatim uaticinatur, Macedones, Cittim & Dodonæos potituros esse Tyro & Babylone. Doctrinam uerò de Meßia & de gratia splendidißimè illustrauit.

IOTHAM regnauit in Iuda annos sedecim. Pius & felix uicit Ammonitas. Anno secundo Iotham inchoantur Græcorum Olympiades, secundum quas Græcis longo tempore usitatum fuit seriem rerum gestarum in publicis monumentis perscribere. Sumi etiam initium certum potest, retrò numerando. Quia certißimum est, regni Alexandri mox post mortem Philippi initium esse primum annum Olympiadis centesimæ undecimæ.

Nomen autem Olympias comprehendit annos quatuor. Et factum est ab ordinario conuentu Græcorum ad Elidem, qui celebrabatur semper post quartum annum, in mense, qui Græcis initium erat anni, uidelicet in Plenilunio, quod Solstitio æstiuo proximum est. Sic conuentus ille anni initium Græcis erat. Ideò series annorum inde commodè sumebatur. Quæ autem insignes historiæ Græcorum antecesserint hanc annotationem annorum, infra dicemus. Considerand a est enim temporum collatio, ut sciamus, Ecclesiæ doctrinam antiquißimam esse.

ACHAS regnauit in Iuda annos sedecim, fuit impius, infœlix, fascinatus idolomania multipliciter, clausit templum Dei, in Ierusalem & in oppidis Idola collocauit, Cremauit & filium in sacrificio.

Eius

Eius tempore rex Iſrael & Syriæ uaſtarunt Iudæam, & Ieroſolymam obſederunt. Achas igitur ſpoliato Templo, mercede inuitauit Aſſyrios, ut Regi Iſrael & Syriæ bellum inferrent. Propter hanc ſocietatem obiurgatus eſt Achas ab Eſaia.

Regnante Achas, anno primo 7. Olympiadis Romulus & Remus condere Romam cœperunt, ut ſcribit Dionyſius Halicarnaſſenſis, & mœnia primò inchoata ſunt die uiceſima prima Aprilis.

EZECHIAS regnauit in Iuda annos uiginti nouem, pius & fœlix, Rurſus aperuit Templum, deleuit Idola Achas, & reſtituit ueros Dei cultus, & præcepit dari ſacerdotibus ea, quæ lex eis attribuit.

Ipſo regnante res triſtiſsimæ in Iſrael acciderunt, & Deus ipſum inter tantas calamitates ſingularibus miraculis conſolatus eſt. Ita mirabiliter Deus inter ingentes confuſiones generis humani ſeruat Eccleſiam. Nam anno ipſius ſexto Salmanaſſar deleuit regnum decem Tribuum, & maximam populi partem abduxit, & in Aſſyriam & Medorum regionem collocauit, cuius calamitatis magnitudo non ſatis cogitari poteſt. Quàm miſerum eſt, Eccleſiam & familias honeſtas ex certis domicilijs & fundis excuti, & a-

libi collocari, ubi aut in seruitute uiuant, aut non habeant certa hospitia. Et tamen tristiora nunc fiunt à Turcis. Vetustas rarò distrahebat singulas familias, sed colonias deducebat, & familijs alias sedes distribuebat, ut simul uiuerent parentes, filij & filiæ. Sed Turci distrahunt coniuges, parentes, filios & filias, & distractos uendunt uel interficiunt.

Deplorat autem Esaias hanc dißipationem decem Tribuum, inquiens: Iniquitates nostræ sicut uenti dißipauerunt nos. Cùm autem uideamus uastationes similes, petamus, ut Deus mitiget pœnas, & seruet Ecclesiæ reliquias.

Postea anno quartodecimo Ezechiæ Sennacherib, exemplo patris conatur delere reliquias populi Dei, & uastat terram Iuda, & cingit obsidione Ierosolymam. Sed Esaia & Ezechia inuocantibus Deum, subito miraculo Deus trucidat exercitum Assyrium.

Sequenti anno ægrotanti Ezechiæ promittit Deus sanationem, & signum additur, Solis regressus. His miraculis Deus & consolatus est Ecclesiam, quæ uiderat antea tristißimum spectaculum, abductionem decem Tribuum, & ostendit præsentiam suam in Ecclesia. Vidit autem Ezechias interitum regni Assyriaci post necem Sennaherib, & filij eius Asar Haddon, qui à Merodach

interfectus est, qui deleta Niniue Assyriam rursus subiecit Babyloni.

MANASSES regnauit in Iuda annos 55. impius & infœlix. Coluit Idola, cremauit filios in sacrificijs in ualle Hinnon, unde postea nomen factum est GEHENNAE, id est, uallis prædationis (Ein Mördergrube) Prophetam Esaiam senem serra dissecuit. Cumq; Chaldæi uastarent Iudæam, ipse Manasses captus, & in Babylonem abductus est, ubi annos decem retentus est. Sed cùm rursus ad Deum conuersus esset, & peteret sibi remitti peccata, & mitigari pœnas, rursus in regnum remissus est. Ac rediens deleuit Idola, quæ coluerat. Fit igitur insigne exemplum salutaris pœnitentiæ. Et tamen Prophetæ inter causas excidij Ierosolymæ, quod sub Nabogdonosor sequutum est, numerant peccata Manassæ. Quia consentaneum est, exempla eius multos & ipso uiuo & postea imitatos esse. Ac pœnæ corporales ueniunt, quanquàm mitigantur, etiam, cùm culpa remissa est.

AMON regnauit in iuda annos duos, fuit impius & infœlix, & coluit Idola, nec Patris pœnitentiam imitatus est. Interfectus est autem à suis seruis.

IOSIAS regnauit in Iuda annos triginta unum, pius & fœlix, deleuit Idola, & re-

ſtituit ueros Dei cultus, & Sacerdotum gradus et officia. Inſtaurauit Templum, et reperit librum Moſi in Templo, & rurſus proferri ac legi iuſſit.

Anno eius tertiodecimo IEREMIAS concionari cœpit, qui annos quadraginta fuit in miniſterio Prophetico, uſq; ad excidium Ieroſolymæ. Et aliquantò diutius poſtea in Aegypto, ubi ab Aprye Rege interfectus eſt.

Regnante Ioſia pax fuit in Iuda. Sed ipſe non neceſſarium bellum mouit aduerſus NECAO regem Aegypti, qui Aſſyrijs bellum intulerat. Cùm igitur in campo Mageddo uulnus accepiſſet, aliquanto poſt mortuus eſt. Eſtq; exemplum Ioſias pij Principis, reſtituentis ueram doctrinam. Talium protectorem ſe eſſe Deus in ipſorum hiſtorijs oſtendit, ſicut inquit: Glorificantes me glorificabo &c. Sed tamen hi quoq;, ut eſt humana infirmitas, ſua errata habuerunt, propter quæ & ipſi puniuntur, ſed Deus eis mitigat pœnas, ut oſtendunt hiſtoriæ Aſſæ, Ioſaphat, Amaziæ, Oſiæ, Ezechiæ & Ioſiæ.

IOACHAS regnauit in Iuda tres menſes. Poſtquàm enim Ioſiam prælio uicit rex Aegyptius Necao, uaſtata Iudæa ſucceſſorem Ioſiæ in Aegyptum abduxit, & interfecit.

IOAKIM, uel Iehoiakim, regnauit in Iuda annos undecim, præfectus regno à Necao, fuit impius & infœlix. Cumq; Nabogdonosor bellum inferret regi Aegyptio, in quo interfectus est Necao, indixit tributum huic regi Ioakim, & abduxit multos Iudæos in Babylonem, inter quos & Daniel, & alij quidam nobiles adolescentes abducti sunt, quos Rex honestè educari & doceri curauit. Cùm autem Ioakim postea rursus defecisset à Rege Babylonico, reuersus Chaldæus cepit Ioakim, & eum interfici iußit, & proijci cadauer ante urbem Ierosolymam inter cætera cadauera, sicut prædixerat ei Ieremias, capite uicesimo secundo: Sepultura Asini sepelietur.

IOACHIN siue IECONIAS regnauit in Iuda tres menses. Cumq; Nabogdonosor urbem Ierosolymam obsidione cinxisset, suasit Ieremias contra exempla priorum Prophetarum, ut fieret deditio. Vtrunq; enim prædixit, futurum ut Ierosolyma deleretur, & abductos Iudæos in exilio Deo curæ fore, & post septuaginta annos redituros, & patriam politiam instauraturos esse. Huic prophetiæ cùm crederet Ieconias, fecit deditionem. Quare & ipse & alij multi Ieremiæ consilium sequentes in Chaldæam abducti sunt, quos ibi Deus protexit. Cæteri

Prophe-

Prophetæ inde usq; à Iosue suaserant defensionem, Ieremias dissuadet, & seruatur Ecclesia nouo modo, uidelicet in exilio, cùm disputarent impij, promissam esse defensionem stirpi IVDA in hoc ipso loco. Sed pij sapienter discernebant promißionem æterni regni & suæ politiæ, & sciebant, Deum promissa præstare mirabiliter, & promißiones bonorum corporalium intelligendas esse cum exceptione castigationis & Crucis. Hanc doctrinam in illo excidio politiæ discebant, ut uera consolatione confirmati non deficerent à Deo, & expectarent reditum diuinitus.

ZEDECHIAS regnauit in Iuda annos 11. impius & infœlix, defecit à Rege Nabogdonosor. Redijt igitur Nabogdonosor, & urbem Ierosolymam cinxit obsidione integrum annum, & menses septem. Etsi autem Ieremias suadebat deditionem, tamen pertinacia tanta fuit, ut defendere urbem conaretur, cùm quidem fame intra mœnia quotidie multi perirent. Sed confirmabatur furor à malis doctoribus, qui uociferabantur, non posse deleri regnum Iuda, quia in promißione dicitur: Non auferetur sceptrum & doctor de Iuda, donec uenerit Siloh. Nec tamen cogitabant, Deum mirabiliter præstare promissa. Et in promißionibus corporalibus exceptionem castigationis & crucis intelligi oportere. Seruauit autem

Deus

Deus etiam in exilio Regiam posteritatem, & populum magnis miraculis seruauit & ornauit, quibus & quatuor Reges ad agnitionem ueri Dei conuersi sunt: Nabogdonosor & filius eius, Darius Medus & Cyrus. Non igitur defuerunt Duces & Doctores huic populo, cùm dederit Deus exiguo tempore illustres Doctores, Danielem, Ezechielem, & deinde alios, & manifestis miraculis ostenderit suam præsentiam in hoc populo.

Capta autem urbe Rex Zedechias ex fuga retractus est, & ad regem Babylonicum adductus, ubi filij eius interfecti sunt, & Pater effossis oculis Babyl nem abductus est. Abducta est & maxima pars populi in Chaldæam.

Nominatim autem iusserat Rex parci Ieremiæ, & ei concessum est manere in patria cum reliquijs populi, quarum tamen rabies tanta fuit, ut inter sese dimicarent, & contra mandatum Dei, quod eis Ieremias exposuit, in Aegyptum descenderunt, ubi partim fame, partim crudelitate Regum Aegyptiorum perierunt. Ita in pœnis furor est summa pœna, & calamitates auget.

Hæc tota historia plena est exemplorum multiplicium. In pœnis & furoribus impiorum cernitur ira Dei. Rursus & misericordia cernitur, cùm inter tantas calamitates reliquiæ Ecclesiæ mirabiliter à Deo seruentur, sicut inquit Ieremias:

Misericordiæ

Misericordiæ Domini, quòd non consumpti sumus. Videmus autem & nos hoc tempore ruinas Imperiorum & alias calamitates. Quare agnoscamus iram Dei, & conuersi ad Deum petamus & expectemus pœnarum mitigationem, & Ecclesiæ conseruationem.

Tempus exilij Tribus Iuda in Chaldæa post destructionem Ierosolymæ & Templi, fuit annorum 70. usq; ad Cyri edictum, ut suo loco dicemus, in secunda Monarchia. Nam adhuc recitamus res præcipuas, quæ tempore primæ Monarchiæ acciderunt, quo tempore fuerunt florentißima regna Chaldæorum, Aßyriorum, Aegyptiorum, Ierosolymæ & Samariæ.

Iam in exilio considerentur testimonia præsentiæ Dei in Ecclesia, quæ ostendit Deus, ut confirmarentur pij aduersus alios, qui uociferabantur, Iudæos cùm amisissent regnum, Patriam & Templum, nihilo magis curæ esse Deo, quàm alias gentes, ut iudicant homines ex aduersis uel secundis rebus. Sed statim cùm adoratio Statuæ mandabatur, ostendit Deus præsentiam suam, seruatis ijs, qui propter confeßionem in flammas coniecti erant, ubi simul conspectus est filius Dei inter tres uiros.

Accesserunt & alia multa miracula, interpretationes somnij de ordine Regnorum,

de pœna

de pœna Nabogdonoſor, & reſtitutione eius, de pœnitentia eius, & haud dubiè alia multa illuſtria teſtimonia præſentiæ ſuæ in Eccleſia Deus oſtendit, quæ conſideremus, & ut ſciamus, quæ & ubi fuerit Eccleſia, & qualis fuerit in Cruce, & diſcamus diſcrimen Eccleſiæ & imperiorum politicorum. Ac ſæpe legatur integra Danielis hiſtoria.

Confirmant autem nos quoque his temporibus hæc miracula, quia teſtantur, doctrinam Prophetarum ueram eſſe, & ibi tantùm eſſe ueram Eccleſiam, ubi recipitur doctrina Prophetica. Nam Iudæi poſt deletam à Tito Ieroſolymam non retinent Danielem, qui prædixit, Chriſtum ſtante politia Moſaica uenturum eſſe, & numerum annorum expreſſit. Prædixit & futurum eſſe, ut interficiatur, & tamen tollat peccatum & mortem, & deinde politiam Iudaicam interituram eſſe, & Iudæos non fore populum Dei. Has prophetias omnes Iudæi ſceleratè corrumpunt.

Monemur autem & hoc exemplo, ut quærentes Eccleſiam non ſolùm ſpectemus, qui retineant ſcripta Prophetica, ſed qui retineant ea ſine corruptelis. Vt, Papa & Hæretici falſò iactitant, ſe retinere ſcripta Prophetica & Apoſtolica, quia affingunt peregrinas opiniones.

Legan-

Legantur & conciones Propheticæ eius temporis, apud Ezechielem, Danielem, Haggeum, Zachariam, Esdram. Ac de uaticinio Danielis, & de 70. hebdomatibus infra dicetur. Valde prodest etiam ad consolationem piorum, considerare insignia exempla conuersionis regis Nabogdonosor, Darij, Cyri. Quàm illustre exemplum est regulæ: Gratia exuberat supra peccatum, conuersio Regis Nabogdonosor? Interfecit hic Rex multos Sanctos, deleuerat Templum, postea mandauit adorari statuas, coniecit in ignem uiros sanctos, taxantes impios cultus. Tanta delicta attraxerunt horribilem pœnam, à qua tamen Deus eum propter preces Sanctorum liberauit. Et postea commonefactus hac pœna audit Prophetas, & uerum Deum agnoscit, & ad eum conuertitur, ac recipitur, quanquàm tanta fuerat moles peccatorum, ut magnitudo non cogitari satis possit. Sic igitur cogitate: Ostendit Deus iram suam aduersus tantos Reges, Dauidem, Manassem, Nabogdonosor, quare nos quoq; iudicium metuamus, & uerè expauescamus agnitione nostrorum delictorum. Et cùm receperit Deus contaminatos tàm horrendis sceleribus, non dubitemus gratiam exuberare supra delictum, & filium Dei potentiorem esse toto regno peccati.

Discamus etiam rectè intelligere dictum

Danielis

Danielis ad Regem: Peccata tua remoue iusticia, & iniquitates tuas beneficijs erga pauperes, Et erit sanatio delictorum tuorum. Concio est pœnitentiæ, in qua prior pars præcipit conuersionem: Abijce peccata, & conuertaris ad iusticiam & beneficentiam erga iniustè oppressos. Sicut Esaias inquit: Desinite male facere, & discite rectè facere. Secunda pars est absolutio, uidelicet promißio remissionis peccatorum, quam oportet fide accipi. Ac in priore parte cùm præcipitur Conuersio, non hoc dicitur, nostras uirtutes mereri remißionem peccatorum, sed tantùm traditum est præceptum, in quo & uerba rectè intelligenda sunt. Regia concio est de toto Decalogo. Cumq́; nominatur Iusticia, comprehenduntur uera agnitio Dei, agnitio promißi saluatoris, & fides. Deinde præcipiuntur beneficia in gubernatione, ut cogitet, imperia à Deo constituta esse, ut foueant & tegant legitimam societatem, ac præsertim ut oppressæ Ecclesiæ opem ferant.

DE REGNO SAMARIAE.

SVpra dictum est, post Salomonem dilaceratum esse regnum populi Dei, & à Iuda decem tribus auulsas esse. Ea dilaceratio regni & bella ciuilia adsidua peperit, & nouos ac impios cultus. Quia

Reges Samariæ, ne maior esset autoritas Regum Iuda, propter Templum et collegium Sacerdotum, contra legem diuinam instituerunt, ut in suo regno duobus locis, in Bethel & Dan, conderentur Templa, ubi uituli Aurei collocati sunt, ut significarent, ibi sacrificandum esse, & Sacerdotes eò attrahebantur mercede undiq; ex leuißimis hominibus. Ita & doctrinæ & cultuum deprauatio regni mutationem sequuta est. Postea & alia Ethnica Idola, Baal & alia, addita sunt.

Quanquàm autem in publica gubernatione talis deprauatio à Regibus instituta fuit: tamen Deus immensa misericordia in hoc impio regno excitauit excellentes Prophetas, Eliam, Elisæum, Amos, Oseam, & alios, per quos Ecclesiam collegit, reuocatam ad ueri Dei agnitionem, & ad ueros cultus: Ita fuit Ecclesia sparsa etiam in regnum Samariæ, quanquàm ordinaria gubernatio erat impia, ut sub Pharisæis & Zadducæis sparsi erant aliqui pij, Zacharias, Ioseph, & multi alij, qui rectè senserunt, ut nunc sub regno pontificio aliqui sunt rectè sentientes, qui confeßionem ostendunt, quorum alij plus alij minus lucis habent. Et quidem Elias & Elisæus magnos cœtus docuerunt, annos amplius centum. Regnum uerò durauit annos ducentos quadraginta quatuor. At Salmanassar Assyrius maximam partem populi abduxit, &

collocauit familias in alijs regionibus, ubi aliquæ retinuerunt ueram doctrinam, & docuerunt multos inter Ethnicos. Tales fuerunt familiæ Tobiæ in Niniue, & Raguelis & Gabeli in urbibus Medorum. Et paßim multas fuisse consentaneum est. Ita Deus mirabiliter ex decem Tribubus aliquas Ecclesiæ reliquias etiam inter Gentes seruauit, & uoluit earum distractionem Gentibus prodesse.

Manserunt & exiguæ reliquiæ decem Tribuum in patria sede, sed dißipatæ, & sine regno, ut in Osæa prædictum est: Non faciam furorē iræ meæ, Quia Deus ego sum in medio tui sanctus. Sed non ingrediar in ciuitatem, id est, cùm promissionem tradiderim posteritati Iacob, seruabo aliquas reliquias Ecclesiæ in decem Tribubus, nec penitus eas delebo. Sed non intrabo in ciuitatem id est, regnum destruam, nec amplius ciuitatem uolo esse Regiam sedem, nec defendam eam, sicut antea defendi.

GRÆCÆ HISTORIÆ QVAE AD TEMPVS PRIMÆ Monarchiæ pertinent.

NOmen IAPETI Græcis notum est, sed unde sit, ignorant. Liber Mosi narrat, eum esse filium Noe. Ex Iaphet natus est Iauan, à quo Græcos ortos esse nomen gentis Ionicæ testatur.

Et non dubium est Prophetas cùm nominant Iauan, intelligere Græcas gentes. Deinde ut fit in posteris & in diuersis locis nouæ appellationes accesserunt.

HELLAS est ab Hello, qui regnauit inter Dodonæos, qui sunt à Dodanim, filio Iaphet. Nomen Græciæ recentius est, à Græco, qui filius fuit Thessali. Sed ueterem Ionicam gentem excelluisse sapientia & uirtute, magnitudo urbium & Coloniarum multitudo, & uetusta Homeri scripta ostendunt.

Sunt autem anni à diluuio Noæ usq; ad bellum Troianum circiter mille, quod ad tempora Saul refero. Inde intelligi potest, Græcam Historiam multò recentiorem esse Mosaica. Etsi autem uetustiora quædam recensentur ante bellum Troianum, tamen illa non multis annis antecedunt. Nihil est clarius Argonautica expeditione. Sed hanc antecesserunt Erechtheus Atheniensis, qui clarus factus est repreßione Thracum, qui Atticam inuaserant. Item PERSEVS, qui bellum geßit cum Persis, & Gorgonas occidit in Lybia. Postea & Cadmus ex Phœnicia in Bœotiam nauigauit, & nomina indicant originem. Cadmus enim lingua Phœnicum significat Orientalem. Nomina Semele & Ino fuerunt appellationes simulacrorum. Semele prorsus significat effigiem seu simulacrum. Ino

fortunam,

fortunam. Theba nauim. Etsi autem illæ uetustæ narrationes plenæ sunt fabularum, tamen nihil dubium est, multas res ueras illis inuolucris significatas esse. Argonautica expeditio postea celebratior est, ad quam præcipui Principes ex uniuersa Græcia conuenerunt, qui in Colchicam ad Vellus aureum dicuntur profecti esse, id est, ad uenas Metallicas. Nam hodie quoq; sunt in illa uicinia locupletes uenæ. Ac fieri potest, ut profectionis occasio fuerit crudelitas Aeëtæ Regis Cholchicorum aduersus Phryxum & eius filios. Fuitq; propemodum talis præstantißimorum Principum ultrò suscepta militia, qualis fuit Principum Germanicorum, Gallicorum & Italicorum, qui Duce Godefrido Bilionæo recuperarunt Ierosolymam, quorum uirtute diu repreßi sunt Turci, ut tardius potiti sint Asia & Græco Imperio. Fuit autem Godefridus Dux Lotharingiæ, ut suo loco dicemus, in eadem natus familia, in qua nati sunt Duces Bergenses & Iuliacenses. Nomen autem ARGO certam figuram nauis significat, & Argonautarum expeditio collocanda est in tempus uicinum ætati Samsonis, cuius coætaneus fuit Hercules. Cætera de Argonautis legenda sunt in carmine Apollonij.

Sequitur Argonauticam expeditionem Thebana historia, plena horribilium exemplorum.

Duxerat ignarus matrem Oedipus, qui postea hiatu terræ absorptus est, & filij de regno dimicantes, mutuis uulneribus interfecti sunt. Mater iacens inter filios uulneratos, sibi ipsi mortem consciscit. Filius Polynicis Thersander, qui Thebis potitus erat, postea in expeditione Troiana interficitur à Thelepho. Ita rerum series ostendit, non longum interuallum esse inter Oedipi tempus et Troianum bellum. Et pœnæ scelerum commonefaciunt lectores de iudicio Dei.

DE BELLO TROIANO.

TROIANVM bellum uicinum esse temporibus Dauidis, intelligi inde potest, quia ab initio regni albani, ad Romæ initium trecenti anni sunt, ut Virgilius inquit: Hîc iam ter centum totos regnabitur annos. Sunt autem ab initio Romæ anni retrò numerati, uidelicet ab anno Achas decimo ad Regni Dauidis initium, anni trecenti uiginti duo. Quare etsi numerum de Troia non exactè quæro, tamen hoc ostendi potest. Ebræam historiam multò esse antiquiorem Græca, & Troianum bellum non multò prius fuisse Dauidis temporibus. Hæc collatio eò prodest, quia ostendit Ebræam Historiam & doctrinam Ecclesiæ multò uetustiorem esse rebus Græcis. Legatur autem historia

Troiana

Troiana apud Homerum. Et causa consideretur, uidelicet adulterium Paridis. Deinde & Principum dißimilitudo, uirtutes, scelera, discordiæ, pœnæ uagatæ per omnes familias, & mutatio regnorum Asiæ, Græciæ & Latij. Ita cum ex uno bello magnæ calamitates in utraq; parte sequutæ sint, agnoscamus, bella horribilem pœnam esse, & non temerè mouendas esse Respublicas.

Reliquias Troianas duxit Aeneas in Latium. Antenor Henetos uicinos Troianorum in Illyricum & Istriam. Achilles & Aiax duo fortißimi uiri & orti ab Aeaco, sic perierunt, ut Achilles ab ignauo Paride per fraudem interfectus sit. Aiax furens sibi mortem consciuit. Palamedes qui antecelluit sapientia, ab Vlysse per calumniam oppressus est. Agamemnon reuersus domum à coniuge incesta interfectus est. Vlysses diu uagatus, tandem domi à filio Telegono, qui ei ex Circe natus fuerat, occisus est. Diomedes à Patria repulsus in Italiam uenit, ubi socij dicuntur in aues conuersi esse, quo significatum est, Piratas eos factos, & paulatim interfectos esse. Fuit igitur bellum Troianum uerè ἰλιας κακῶν, non tantùm ipsis Troianis, sed etiam multis alijs gentibus.

DE VETERI DOCTRINA IONVM, ATTICORVM ET Vicinorum. De Sibyllis, Atlante, Orione, Lino, Orpheo, Musæo, Homero, & Hesiodo.

CVm à diluuio Noæ ſint anni ad Troianum bellum circiter mille, conſentaneum eſt, filium Noæ Iaphet & eius poſteros aliquandiu retinuiſſe doctrinam à Patre traditam, quam & Sem retinuit, præſertim ante longinquas peregrinationes & bella. Occupauit autem poſteritas Iauan Ioniam, ubi extincta doctrina Patrum de filio Dei, tamen plus fuit literarum, diſciplinæ ciuilis, & artium, quàm alibi. Sed Ethnici nihil recitant uetuſtius Sibyllis, quas fuiſſe multas credibile eſt. Nomen enim ſignificat Vatidicam, Σίος Deus, βουλὴ conſilium. Sic appellatæ fuerunt mulieres, quæ habuerunt ſua quædam uaticinia, ſiue accepta à pijs maioribus, ſiue quoquo modo Dæmonum præſtigijs ſparſa. Citantur Carmina Sibyllarum, quorum aliqua exiſtimo retenta eſſe ex doctrina Patrum, ut ſunt quæ congruunt cum Decalogo, de fugiendis Idolis, homicidijs, adulterijs, inceſtis libidinibus, furtis & mendacijs. Hæc carmina cùm poſterior ætas negligeret, rurſus dicuntur à Phocylide aliqua ex parte collecta

collecta esse, & eius nomine in populo deinde repetita.

Sciant autem Iuniores, aliud doctrinæ genus esse Legem, aliud Euangelium, id est, promißionem de filio Dei. Ac gentes amantes disciplinam, quia lex natura nota est, ex naturali iudicio multas honestas sententias de moribus tradiderunt. Sed credibile est, has quoq; multa Legis dicta à Patribus accepta retinuisse. At doctrina de filio Dei apud Ethnicos extincta fuit. Quòd autem Lactantius citat quosdam Sibyllinos uersus de Christo, si non falsò tribuuntur Sibyllis, consentaneum est, acceptos esse à patribus tunc, cùm adhuc doctrina de filio Dei nota esset.

ATLAS dicitur ex Libya doctrinam de cœlestibus motibus & stellis in Græciam attulisse, cuius auditorem fuisse Orionem in Bœotia scribitur, à quo pulcherrimo Sideri nomen inditum est, quia Græcis annum ordinauit. Et consentaneum est, metas anni descriptas esse ab ortu & occasu Orionis, Pleiadum & Sirij, Quia maximè conspicuæ sunt hæ stellæ inter minores. Nomen Orionis ut ego existimo, est ab ὧρα, quod significat differentias temporum anni, Ver, Aestatem, Autumnum, Hyemem. Grammatici deriuant ab οὖρον, id est, ab urina, quia Cosmicus occasus in Nouembri

ciet ſæuas tempeſtates. Vnde Vergilius inquit: Sæuus ubi Orion hybernis conditur undis.

LINVS quo tempore fuerit, inde intelligi poteſt, quia Herculem literas & Muſicam docuit, Quem cùm obiurgaret, adoleſcens iratus tabulam, in qua literas pinxerat, capiti Lini illiſit, quo ictu Linus mortuus eſt. Scribunt hunc ex Phœnicia doctrinas in Græciam attuliſſe. Reliqui habentur pauci ipſius uerſus, quorum hic celebratiſsimus eſt: ῥάδια πάντα θεῷ τελέσαι, καὶ ἀνήνυτον οὐδὲν.

ORPHEVS Lini auditor, fuit comes Argonautarum. Scripſit bella Titanum, & expeditionem Argonautarum. Scribitur diſcerptus eſſe à mulieribus in Thracia, ſuperſtitione aliqua, quia mutauerat leges.

HOMERVS uixit poſt bellum Troianum, cùm eſſent exacti anni centum & quinquaginta, et ante conditam Romam annos circiter centum et quinquaginta. Non procul abeſt ab Eſaiæ tempore. Eius carmen oſtendit Principum familias eius ætatis, & pingit imagines uariarum perſonarum, conſiliorum, et mirabilium euentuũ in uita. Quæ imagines ſunt exempla et commonefactiones de multis magnis rebus. Simul etiam dulcedo carminis Homerici oſtendit, in Ionica gente excellentem fuiſſe linguæ ſuauitatem, & magna doctrinarum ſtudia.

Heſiodus

HESIODVS uixit, cùm anni centum post Homerum exacti essent, aliquanto ante tempus exacti essent, aliquanto ante tempus exilij Babylonici. Fuit sacerdos templi Musarum in Helicone. Nam Ascra Hesiodi patria ad radices montis Heliconis sita fuit. Scribit Pausanias, eius carmen adhuc suo tempore in plumbeis tabulis in eo Templo seruatum esse. Est autem partim concio de moribus, partim anni descriptio, seu ut nos nominamus, Calendarium. Ac talem fuisse Ethnicorum Sacerdotum doctrinam apparet, uidelicet præcepta de moribus, & qualemcunq; anni descriptionem, sumptam ab ortibus & occasibus stellarum. Vetustas & alium librum Hesiodi habuit, Astrologicum uidelicet, quem Plinius citat, in quo plurium stellarum descriptiones fuisse apparet, quàm in eo libro qui adhuc extat. Fuit igitur uetus sapientia Græciæ particula legis de moribus, cùm natura nota, tùm accepta à patribus. Item, Inquisitio Herbarum & remediorum, consideratio stellarum, & qualiscunq; anni descriptio. Et in his doctrinis præcipuam partem à Phœnicibus & Aegyptijs accepit, ad quos multi nauigarunt.

Hesiodum scribunt senem interfectum esse ab hospitibus, seu errore seu prædæ causa. Considerentur autem multorum excellentium uirorum

tristes

tristes interitus, quorum apud Ethnicos sæpe causa fuit confirmatio Idolorum, ut mortis Orphei & Hesiodi. Etsi autem fit mentio multorum aliorum uatum & scriptorum in hac antiquitate primæ Monarchiæ, tamen eos omitto. Vtcunq; enim ex horum monumentis, quos recensui, intelligi potest, quæ fuerit uetus Græciæ sapientia, quod considerandum est.

Simul autem necesse est mente cogitare, quid intersit inter Ethnicorum & Ecclesiæ sapientiam, & ubi & quæ interea fuerit Ecclesia Dei. Amiserunt enim gentes doctrinam de promißione Mediatoris, & paulatim Lex apud Ethnicos obscurata est, & magni furores in excogitandis Idolis & libidinibus recepti sunt.

DE INITIO VRBIS ROMAE.

ANno Mundi 3212. anno primo septimæ Olympiadis, die 21. Aprilis, uidelicet quo Palilia celebrabantur, urbem Romam condere cœperunt Romulus & Remus, nati ex Rhea Syluia, Numitoris Regis Albani filia. Plutarchus initium collocat in annum tertium sextæ Olympiadis. Etsi autem exigua differentia est, unius nempe anni, tamen potius sequimur Dionysium Halicarnassensem

ſem. Fuit autem annus primus ſeptimæ Olympiadis, annus 10. Achas Regis Iuda, qui proximè anteceßit Ezechiam, ſuntq́; ab initio urbis Romæ ad natum Chriſtum ex uirgine, anni ſeptingenti & quinquaginta.

Quæ fuerit forma primæ gubernationis Regiæ, quæ urbis incrementa, quæ legum & Magiſtratuum mutationes inciderint, quanta fuerit ciuium uirtus, quæ bella, quàm uarij motus domeſtici, donec ea urbs Monarchiam orbis terrarum adepta eſt, Ac deinde quomodo luxu, bellis ciuilibus, & fatali orbis mutatione rurſus amiſerit & uirtutem & imperium, ex integris hiſtorijs cognoſcendum eſt. Qua in lectione conſiderandum eſt, magna imperia diuinitus conſtitui, ne fiant infinitæ dißipationes hominum aßiduis uaſtationibus & latrocinijs, ſed aliquo modo ſocietas generis humani conſeruetur, & aliquantiſper familiæ in ijſdem ſedibus maneant, ſint Leges, coniugia, procreatio & educatio ſobolis, iudicia, diſciplina, artes, præcipuè uerò ut & Eccleſia habeat hoſpitia. Simul autem Deus per Imperia & punit latrocinia & alia ſcelera, & prohibet, ne iniuſti Reges & Gentes latius graſſentur,

Conſtituit autem Deus Imperia mirabiliter. Etſi enim armat uirtute aliquos inſignes duces, tamen in tanta infirmitate humana experiuntur

tur hi ipsi, humana consilia & uires humanas non sufficere ad constituenda & retinenda Imperia. Sed fatentur omnes non furiosi, ueram esse uocem Danielis: DEVS transfert & stabilit Imperia.

Persica potentia complexa erat florentissimam partem orbis terrarum, & erat instructa ingenti multitudine et robore hominum, & diuitijs ingentibus. Hanc tantam potentiam euertit adolescens, natus in horridis montibus Macedoniæ, quod fieri non potuit, nisi Deo & armante Ducem, & gubernante euentus.

Quid mirabilius est, quàm urbem Romanam, cùm esset tàm turbulenta, & quassaretur subinde domesticis discordijs, & sæpe ab externis hostibus uinceretur, tamen Monarchia potitam esse? Sed Deus subinde aliquos Duces dedit, uirtute præstantes, & euentus gubernauit, Camillum, Fabios, Scipiones &c. Voluit enim Regum tyrannides punire, & in ea urbe collocare Imperij arcem, sicut scriptum est: Propter iniuriam regnum à gente in gentem transfertur. Et magnam opulentiam ac potentiam comitantur luxus, superbia, discordiæ, & alia scelera, quæ pœnas & mutationes Imperiorum attrahunt, sicut dictum est: Nam cætera regna, luxuries uicijs odijsq; superbia uertit. Intuentes igitur Imperia cogitemus de iusticia Dei, punientis scelera, & de bonitate eius,

conseruantis

conseruantis aliquam societatem generis humani, & ordinem, ut colligi Ecclesia poßit, & ueris gemitibus petamus, ut det nobis salutaria imperia, & caueamus, ne nostris furoribus turbentur.

Initio Roma gubernata est à Regibus, annos 244. teste Liuio, quem in Romana historia sequi rectißimum est. Apud ipsum etiam rerum gestarum series legenda est, & considerandum, creuisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi uerò modestia & iusticia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea propter Tyrannidem & Libidines pulsam esse familiam Regiam, sicut sæpißime causæ mutationum in imperijs libidines fuerunt, iuxta dictum uniuersale: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Hic breuiter nomina Regum adscribemus.

ROMVLVS regnauit annos triginta octo.

NVMA annos quadraginta tres.

TVLLVS HOSTILIVS triginta duos. Hic deleuit Albam, & ciues Romam migrare coëgit. In his fuit & familia IVLIA, Ab Iulo orta, quæ regnum Albæ tenuerat. Ideò dixit Homerus, Aeneæ posteritatem regnaturam esse. Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

ANCVS MARTIVS *annos uiginti quatuor.*

TARQVINIVS PRISCVS *annos triginta septem.*

SERVIVS TVLLIVS *quadraginta quatuor. In huius senectam incidit initium Persicæ Monarchiæ, ut mox dicemus. Sed breuitatis causa hîc omnium Regum Romanorum nomina recitamus.*

TARQVINIVS SVPERBVS *uiginti quinq;. Hic expulsus est regno propter filij scelus, qui Lucretiam per uim compresserát. Id exemplum notum sit inter libidinum pœnas.*

DE SECVNDA MONARCHIA.

IN fine primæ Monarchiæ Deus etiam in regno Babylonico summos Reges NebucadNezar & eius filium, ad Ecclesiæ societatem ingentibus miraculis uocauit. Quia uolebat his testimonijs ostendere, quæ & ubi tunc erat uera de Deo doctrina, & uera Ecclesia. Cùm autem tertius à Nabogdonosor restitueret Idola, & blasphemias caneret contra uerum Deum, excussus est ex regno, et Monarchia à Chaldæis ad Persas translata est.

Hac translatione Deus simul & puniuit blasphemum Regem, & Ecclesiam exulantem reduxit in patriam, ne si finis non esset dißipationis, gens Iudæa funditus periret, quam uoluit Deus habere certam sedem & politiam, ut sciretur, quæ & ubi esset uera de Deo doctrina & Ecclesia, & ubi uellet nasci, conspici, & audiri Meßiam.

Legatur autem apud Danielem historia de causa translatæ Monarchiæ, de blasphemijs Baldassari, & de manu scribentis in pariete tria uerba, quæ significant, circumactis periodis regnorum deficere autoritatem, & mox sequi discordias, quæ sunt exitiosæ Imperijs. Quomodo autem congruant appellationes regum Persicorum à Græcis recitatæ, ad Danielem & Esdram, initio breuiter dicam.

Græci Persicos Reges sic numerant:

CYRVS regnauit annos uiginti nouem.

CAMBYSES annos septem, menses quinq;.

DARIVS filius Histaspis annos triginta sex.

XERXES annos uiginti.

ARTAXERXES Longimanus, quadraginta.

DARIVS NOTHVS, nouendecim.
ARTAXERXES Mnemon, quadraginta.
OCHVS annos uiginti ſex.
ARSAMES annos quatuor.
DARIVS ultimus, annos ſex.

Apud Danielem Darius Medus nominatur ante Cyrum. Ioſephus hunc Darium inquit eſſe Cyaxarem filium Aſtyagis, quod conſentaneum eſt. Nam & Xenophon Cyrum Cyaxari adiungit. Ordo igitur hic eſt apud Metaſthenem.

DARIVS & CYRVS ſimul regnarunt annos duos.
Poſtea CYRVS ſolus annos uiginti duos.
ARTAXERXES Aſſuerus annos uiginti.
DARIVS Artaxerxes Longimanus annos triginta ſeptem.
DARIVS Nothus annos Nouendecim.
ARTAXERXES Mnemon quinquaginta quinq;.
OCHVS annos uiginti ſex.
ARSAMES annos quatuor.
DARIVS ultimus annos ſex.

In hoc Catalogo Metaſthenis pleraq; nomina cum Græcorum enumeratione congruunt.

Duo autem omißi sunt, Cambyses & Xerxes,quia Cambyses regnauit uiuente patre. Cùm igitur non liceret extra regnum proficisci Regem cum exercitu, nisi domi prius Rege creato, Cyrus ducturus exercitum in Scythiam,filium Cambysen creat regem Persarum,Ita anni Cambysis,qui regnauit absente patre, attribuuntur Cyri annis. Post Cyrum hic nominatur Ataxerxes Assuerus,qui est Darius filius Histaspis, quem scribit Herodotus habuisse coniugem filiam Ciri Atossam, & nominat inter concubinas Artistonam, quam ait ualde dilectam fuisse à Dario, Hanc cōsentaneum est fuisse Esther, cuius historia est in Biblijs.

Post Darium filium Histaspis, nominant Græci Xerxen,qui celebratißimus est propter magnitudinem exercitus, quem duxit in Græciam. Videtur autem ideò hic omissus,quia eo discedente domi regnauit filius Artaxerxes Longimanus,cui familiaris fuit Esdras. Et post bellum Xerxes statim interfectus est, cùm fratrem interfecisset, & haberet incestam consuetudinem cum eius coniuge & filia.

DE CYRO PRIMO REGE PERSICO.

CVm Imperia diuintus constitui et transferri certum sit, sicut Daniel inquit: Deus transfert regna & stabilit, sciamus etiam Principes aliquos excellenti sapientia & uirtute à Deo ornari, & singularibus motibus regi, ut sint fælices in gubernatione, & salutares generi humano, prosint Ecclesiæ, muniant honestam societatem hominum, legibus, iudicijs, pœnis, disciplina, commertijs multarum gentium. Tales Principes diuinitus instructos excellentia uirtutum & fœlicitate nominant Græci uiros Heroicos. Suntq; & in historijs & in quotidiana uita consideranda discrimina gubernatorum heroicorum, mediocrium, et Tyrannorum, ut opera Dei discernantur ab operibus Diaboli, & uasa misericordiæ à uasis iræ, & ut beneficia diuina grati celebremus, & furores Tyrannicos detestemur. Et multæ insignes admonitiones sunt in singulorum historijs. Quanta uirtutum præstantia est in Samsone, Hercule, Dauide, Alexandro? Hi tamen & tetros lapsus habent, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc spectacula nos admonent de nostra infirmitate, de modestia, ne ruamus extra metas, & de inuocatione Dei, ut ardenter

petamus

petamus nos à Deo regi & iuuari. Multæ liberationes in periculis iustorum, in uocatione susceptis, & subitæ euersiones florentis potentiæ superborum, qui mouent bella non necessaria, manifesta testimonia sunt præsentiæ Dei. Vt, Crœsus fiducia potentiæ infert bellum Cyro, gerenti iustum bellum aduersus Tyrannum Babylonicum, qui Gobriæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat.

Sic igitur hæ historiæ legantur, ut mentes simul præsentiam Dei, & multa opera diuina considerent. Cyrus expositus, ut fame moreretur, diuinitus seruatur, quocunq; modo id factum est. Postea optima disciplina Persica ad uirtutem adsuefactus est. Cumq; uelim omnibus notissimos esse libros Herodoti & Xenophontis, non inseram eorum narrationes huic breui commemorationi. Danielem familiarem fuisse regnanti Cyro manifestum est. Arbitror autem & tunc, cùm rexit Persicam Daniel, præses in Susis, fuisse eius auditorem Cyrum adolescentem, & ab eo didicisse ueram de Deo & de Messia doctrinam, & prædictiones Esaiæ, in qua nomen Cyri expreßè positum est.

Inter disciplinæ exempla recitat hoc Xenophon, quod docet, leges anteferendas esse proprijs opinionibus. Exercebant iudicia adolescentes, & postea sententiarum rationem Magistro reddebant,

Venerant autem in iudicium duo, quorum alter procerior detraxerat tunicam longiorem breuiori adolescenti,& ei curtam tradidit. Cyrus audita utriusq; oratione, iußit procerum tenere longam tunicam, alterum curtam. Propter hanc sententiam plagas accepisse Cyrus traditur, quia iusticia est æqualitas, non quæ nobis uidetur, sed quam lex ordinat. Hæc autem facit hanc æqualitatem, ut suum quisq; teneat, & prohibet furta & rapinas.

Egressus ex adolescentia fuit socius Regis Cyaxaris, qui à Daniele nominatur Darius Medus, & magna bella geßit annos amplius uiginti, antequàm cepit Babylonem. Nam Rex Assyrius Medis bellum intulerat, & hic socium habebat Crœsum. Nominat autem regem Assyrium Herodotus Labynitum, qui existimatur esse Baldassar apud Danielem. Quia uerò res Lydorum & Ioniæ Græcis notiores fuerunt, bellum Ionicum copiosius descriptum est. Fuit autem eo tempore florentißima Ionia,& urbibus, ingenijs & artibus ornatißima. Sed à Cyro & Harpago multæ magnæ urbes deletæ sunt, fueruntq; tantæ calamitates, ut multitudo nauigijs ex urbibus fugiens, ultrò se in Mare demerserit. Apparet autem libidinum confusiones causam fuisse tantarum pœnarum.

Eo tempore Phocea Ionica urbe circumsessa ab Harpago, ciues deserta patria nauigarunt in Occidentem, & Massyliam in littore Gallico condiderunt, ubi longo tempore Ionicam linguam & doctrinas retinuerunt, & iusticiæ ac disciplinæ laude excelluerunt. Nomen est ab ἁλία, id est, naue piscatoria, & μᾶσαι, id est, alligare uel quærere, quòd propter commoditatem portus eum locum nauigantes elegerint.

Capto autem Crœso pepercisse hac occasione Cyrus scribitur. Cùm in rogum impositus ter clamasset: O SOLON. Cyrus miratus, cur in extremo articulo uitæ hanc uocem sonaret, iußit eum liberari. Ibi Crœsus interrogatus narrauit suum & Solonis colloquium, qui dixerat, Neminem ante uitæ finem beatum esse iudicandum, quia singulis ante mortem tristia multa accidere possent. Hæc cogitantem ait se deplorasse suam stultitiam, quòd confisus præsenti potentia, bellum Cyro intulisset, tunc non cogitans fortunæ inconstantiam, cùm quidem & oraculo rectè monitus esset, se beatum fore, si sese nosset. Quo cùm indicasset se moneri, ne quid moueret: tamen ab adulatoribus incitatum se esse, qui oraculum sic interpretati essent, ut potentiam suam cogitaret maiorem esse Cyri potentia, & permotum esse, ut bellum moueret. Hæc cùm Cyrus audiuisset, seruauit

eum, & inter uiros honoratos & amicos secum habuit.

Nominatur ergò Crœsus inter exempla inconstantiæ fortunæ, Sed causa magis consideranda est. Errore mouetur, ut bellum non necessarium moueat, ita calamitatem attrahit. Docet igitur, ne res magnas sine neceßitate moueamus, sed simus memores nostræ infirmitatis, & necessaria faciamus sicut præceptum est : Subditus esto Deo, & ora eum,&c. Item:Commenda Deo uitam tuam &c.

Notæ sint & memorabiles sententiæ in hac historia. Apud Herodotum inquit Solon. pag. B. uersu ultimo : πᾶν ἐστι ἄνθρωπος συμφορή, id est,Homo hoc totum quod est, est obnoxium multis calamitatibus & aduersis casibus. Apud Xenophontem Oraculum recitatur : Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις.

Post bellum gestum aduersus Ionios & Lydos Cyrus Babylonem cœpit obsidere, quam cùm occupasset,tenuit iam duo maxima regna,Lydium & Babylonicum, & antecelluit potentia omnibus Regibus generis humani. Etsi igitur res magnas geßit Cyrus ante occupatam Babylonem, tamen initium Monarchiæ Persicæ constitutum est hac uictoria, qua summam arcem Imperij Babilonem cepit.Et anni septuaginta exilij Iudæorum hoc

anno, capta Babylone, finiti esse scribuntur. Hic nominatur annus primus Cyri, scilicet Monarchiæ, post captam Babylonem, in 2. lib. Paralipo: & primo lib. Esdræ.

Cùm autem Cyrus uictor, domitis duobus præcipuis Regibus Asiam teneret, sciretq́; sæpe gentes Scythicas in Asiam infusas esse, & magnas uastationes fecisse, ut Asia tuta esset, bellum Massagetis, qui uicini erant Mari Caspio, intulit. Fuisse autem Massagetas Gothorum stirpem, nomen indicat, quòd à Getis compositum est, & Mes. Fuerunt autem Mes & Gether posteri Sem, ut Genesis testatur. Ab illis Getas esse consentaneum est. Et uicini in illa regione fuerunt Massagetæ, Sueui & Alani,

In hoc bello dum abest Cyrus, interea domi Cambyses regnat annos sex. Ita miscentur anni Cyri & Cambysis. Et quanquàm Cyrus primo anno Monarchiæ post captam Babylonem lætissimum edictum de restituendis Iudæis in patriam, & de instauratione Templi & politiæ Iudaicæ ediderat, tamen postea filius Cambyses prohibuit reditum, quia bellum illaturus erat Aegyptijs, & metuebat ne Iudæi se Aegiptijs adiungerent. Ita nouis consilijs Diabolus impediuit reditum Iudæorum, & Ecclesiæ instaurationem. Fuerunt itaq; in luctu pij, præserim postquàm Cyrus interfectus est.

Herodotus ſcribit, Perſicum exercitum à Maſſagetis ingenti prælio uictum eſſe, & ſimul in acie Cyrum interfectum eſſe, ac poſtea cadaueri caput præciſum eſſe, quod Tomyris Regina in utrem plenum ſanguine coniecit, addito hoc uerbo cum contumelia & exprobratione crudelitatis: Quia ſanguinem ſitijſſet, ibi humano ſanguine ſaturaretur. Antea enim Cyrus & exercitum Maſſagetarum trucidauerat, & filium Reginæ ceperat.

Etſi autem inquit Herodotus, diſsimiles eſſe ſermones de Cyri morte, tamen utrinq; magnos exercitus trucidatos eſſe conſentaneum eſt. Et fieri poteſt, ut Cyrus quanquàm Deum rectè inuocauit, et fuit ueræ Eccleſiæ membrum, ac hæres uitæ æternæ, didicerat enim à Daniele ueram doctrinam, tamen ut Ioſias moto non neceſſario bello, cladem acceperit, & inter exempla propoſitus ſit, quæ monent, non ſolùm impios & iniuſta mouentes, à Deo euerti, ut Pharaonem, Saulem, & alios innumerabiles, ſed etiam electis, cum in faſtigium uenerunt, metuendos eſſe aduerſos caſus, præſertim ſi fiant ſegniores, ut multorum præſtantiſsimorum hominum ſua quædam ſunt errata, quæ comitantur pœnæ, ut Aaronis, Salomonis, Oſiæ, Ioſiæ. Et uniuerſaliter uult Deus omnes ſanctos agnoſcere infirmitatem humanam, & obtemperare, cùm aut puniuntur propter certos lapſus, ut Dauid, Salomon,

Oſias

Osias & alij multi: Aut singulari consilio Dei onerantur cruce & ærumnis, sicut scriptum est: Humiliamini sub potenti manu Dei. Item: Oportet nos similes fieri imaginis filij Dei.

Narrat autem Xenophon, Cyrum placidè mortuum esse, & eius orationem recitat, qua ante mortem filios hortatur ad iusticiam & ad concordiam. Et addit commemorationem de immortalitate animæ, & de præmijs & pœnis sequuturis post hanc uitam. Ac iudicij diuini & signum & testimonium esse affirmat, horrendos pauores conscientiæ, qui sunt uindices scelerum, etiamsi quis humana iudicia effugerit.

Etsi autem magnum decus est, quòd Deus Cyrum ad imperij fastigium uocauit, & prudentia, iusticia, fortitudine, & alijs uirtutibus, & fælicitate in rebus gerendis instruxit: tamen hoc longè maius bonum fuit, quòd pectus eius ad agnitionem & inuocationem ueri Dei & Meßiæ flexit, & eius imperium uoluit esse salutare Ecclesiæ. Hæc sunt summa bona gubernatoris, quia politiæ debent esse hospitia Ecclesiæ, & ministerium Euangelij & disciplinam tueri, iuxta dictum: Reges erunt nutritores tui. Et Psalmus inquit: Aperite portas Principes uestras, aperiamini portæ mundi.

Optandum

Optandum autem erat, plura de Cyro in Daniele extare, sed legamus quantum tradidit antiquitas, & uirtutes Cyri diligenter in Xenophonte contemplemur. Nusquam irascitur in tota historia, non certat ambitione, cedit Cyaxari, ait se non effusè lætatum esse, οὐδ᾽ εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως. Diligentia tanta fuit, ut non daret mandata incertis, ut negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam ferendam: Ligna aliquis secato, Sed nominatim certis mandata dedit, & nomina meminit. Iussit præconium fieri in bellis, ut parceretur Agricolis, & quàm minimum belli esset, σμικρότατον τοῦ πολέμου λιπεῖν. Iubet sic uincere, ut possessores maneant in suis possessionibus. Reprimi uult armatos hostes, & seruari populum pacis cupidum.

DE ECCLESIA.

ANni supra ex Mose & historijs Propheticis ordine sumpti sunt.

Anni ab initio Mundi usq; ad destructionem Ierosolymæ 3355.

Adde 70. exilij Babylonici usq; ad captam Babylonem à Cyro, & usq; ad edictum Cyri de restitutione Templi, anno Mundi 3425.

Vt

Vt autem semper in seriè temporum considerandum est, quæ & ubi fuerit Ecclesia, quæ habuerit testimonia, pericula, liberationes, certamina: Ita nunc tempore Monarchiæ Persicæ eadem consideranda sunt. Dictum est autem supra, fuisse Ecclesiam annis 70. in exilio & tristi seruitute in Caldæa, in qua tamen Deus ornauit eam illustribus testimonijs & ingenti gloria, liberatione uirorum trium, qui in flammas coniecti fuerant, & alijs miraculis. Ac recens ante edictum Cyri Daniel inter Leones seruatus est.

Nunc lætißima reductio in patriam sequitur. Quanquàm autem accesserunt multæ miseriæ, tamen Monarchia Persica usq; ad hoc tempus minus aspera fuit erga Ecclesiam, quàm aliæ Monarchiæ. Cyrus anno primo post captam Babylonem edidit decretum, quo conceßit Iudæis reditum in patriam, & dedit mandata de instauratione templi, & attribuit reditus. Fuitq; Dux populi Iudæorum Zorobabel, nepos regis Ieconiæ. Deinceps enim sine Regio nomine Duces ex stirpe Dauid populo Iudæorum præfuerunt, Et fuit summus sacerdos Iesus, filius Iosedek. Hos duos ductores magna multitudo comitata est, ut scriptum est in libro Esdræ. Hi reuersi in Iudæam rursus condere urbem Ierosolymam cœperunt, fundamenta Templi iecerunt.

Hæc lætißima intia turbata ſunt partim à uicinis Samaritanis, partim aulicis calumnijs. Cùm enim pater Cyrus bellum aduerſus Maſſagetas gereret, & Cambyſes domi regnaret, inchoata ædificatio Templi edicto Cambyſis prohibita eſt. Et conſentaneum eſt, calumniatores in aula hac uſos eſſe occaſione, quòd cùm bellum illaturus eſſet Cambyſes Aegyptijs, diſputatum eſt, Iudæos ex Aegyptia ſtirpe eſſe, & cauendum eſſe, ne Iudæi ſe cum Aegyptijs coniungerent. Ita à Cambyſis tempore uſq; ad ſecundum annum Longimani inſtauratio impedita eſt. Et tunc rurſus noua conſolatione populus per Haggæum & Zachariam confirmatus eſt.

Etſi autem eductio ex Aegypto glorioſior eſt, & manifeſtis miraculis magis ornata, quia Deus uoluit oſtendere teſtimonia de Lege, tamen non minus difficile fuit, dißipatas familias colligere, & inermes per tot inimicas gentes ducere, & inter hoſtes rurſus extruere urbem, & collapſam Rempublicam reſtituere poſt annos ſeptuaginta, quàm olim fuerat cum ualido exercitu alienam terram occupare. Vtraq; res oſtendit Deum mirabiliter ſeruare & regere Eccleſiam, & uelle peti & expectari diuinum auxilium, ſicut & in hac ipſa reſtitutione conſolatur Zachariam, anxium de defenſione multitudinis, mulierum, pu-

erpe-

erperarum, infantum, senum, imbecillium familiarum, cùm nondum haberent tecta, muros & præsidia, inquiens: Non in exercitu, non in robore, sed in Spiritu meo, dicit Dominus. Item: Ego ero murus igneus circum eos.

Quo igitur in loco tunc fuerit Ecclesia, & quæ habuerit testimonia, ostendit hæc reductio, in qua multa sunt miracula. Tempus congruit cum uaticinio Ieremiæ, qui prædixit, post annos 70. populum rediturum esse. Et Danielem fuisse Prophetam, à Deo missum, recens protectio inter Leones ostendit. Erant igitur Ecclesia Dei, ipsius auditores, qui professus est doctrinam in libris Prophetarum traditam, & hanc ita illustrauit, ut non solùm dixerit, quale futurum esset regnum Meßiæ, & quæ beneficia, sed etiam numerum annorum expreßit, intra quos Meßias pro genere humano futurus erat uictima. Hæc concio præcipuam Euangelij doctrinam complectitur,

Ac ualde prodest omnibus hominibus hanc ipsam concionem notißimam esse, quæ quidem & perspicuè refutat Iudæos. Quia cùm affirmet, stante politia Mosaica uenturum esse Meßiam, non dubium est, errare Iudæos, qui nondum uenisse Meßiam uociferantur. Sæpe igitur legatur caput nonum Danielis, ubi scriptum est: Septuaginta Hebdomades decretæ sunt

super

populum tuum,& super urbem sanctam tuam,ut finiatur præuaricatio, & obsignetur peccatum, & fiat propitiatio pro peccato,& adducatur iusticia sempiterna,ut compleatur uisio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum. Scio ergo & considerato: Ab exitu sermonis, ut iterum habitetur & ædificetur Ierusalem,usq; ad Christum Deum, hebdomades septem & hebdomades sexaginta duæ erunt, & rursum habitata erit, & ædificata platea Ierosolymæ, & muri, in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit populus, Et ciuitatem & Sanctuarium destruet populus Ducis uenturi,& finis eius inundatio, & finis belli definita uastitas. Et confirmabit testamentum multis hebdomade una, & in dimidio hebdomadis deficient hostiæ & sacrificium,& erit super alas abominatio uastationis perpetuæ,& definita uastitas effusa erit.

In hoc uaticinio & beneficia Meßiæ recitantur,& mors Meßiæ prædicitur, & tempus aduentus exprimitur. Hebdomades enim intelligendæ sunt annorum hebdomades, ut in Leuitico capite 25. textus loquitur. Sunt igitur hebdomades septuaginta, anni 490.

Dicit autem Daniel:Post Hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, sic tamen, ut in

dimidio hebdomadis confirmet testamentum, id est, doceat & testimonia ostendat, & deinde patiatur & resurgat.

Significat autem Daniel, unde sit inchoanda numeratio, cùm ait: Ab exitu sermonis, ut iterum habitetur & ædificetur Ierusalem. Hæc sermonis egreßio non intelligatur Cyri decretum, quia tunc ædificatio rursus prohibita & impedita est, usq; ad Darij Longimani gubernationem. Ad hoc interuallum accommodant aliqui dictum Iohannis 2. Quadraginta sex annis ædificatum est hoc templum. Sed de eo dicto Iohannis hic non disputo.

Sumatur autem initium hebdomadum ab eo tempore, cùm abolitis prohibitionibus iam processit ædificatio, sitq; initium ab egreßione sermonis, de processuro opere, cùm Haggæus & Zacharias uaticinantur opus processurum esse anno secundo Longimani, & postea Esdras mittitur anno 7. Longimani.

Concinnius est autem egreßionem sermonis de diuino sermone intelligi, qui per Haggæum & Zachariam traditus est. Quanquàm adiungi Esdræ mißio potest, quæ non longo interuallo sequitur. Sunt autem à secundo anno Longimani usq; ad mortem ultimi Darij iuxta Metasthenem, anni 145 Adde iuxta Philonem usq; ad tricesimum Herodis, quo natus est Christus, annos 310. Adde 30 an-

nos ad Baptismum Christi, ita erunt anni 485. Iam.69.hebdomades annorum sunt anni 485. Sunt igitur ad Christi Baptismũ 69. hebdomades, & in dimidio ultimæ Christus publicè concionatus est, ostendit testimonia, passus est, & resurrexit. Ita in Pentecoste proxima post resurrectionem Christi finis est hebdomadum Danielis. Nam postea Iudaica politia reiecta est, Templum à Deo damnatum est, & magis magisq; prophanatum, donec tota gens sub Tito dißipata, & Templum funditus deletum est.

Hæc computatio tantùm quinquennio differt à Functiana, qui orditur Hebdomades à septimo anno Longimani. Nec absurdum est, adiungere Esdræ mißionem ad Haggæi & Zachariæ uaticinia. Et si Ptolemæi numeros sequaris, ab Alexandri morte usq; ad Augustum, inuenies à morte Alexandri ad natum Christum annos 324. quibus si addes Persicos annos regni Alexandri post Darium, tamen incurrent hebdomades in annos Christi.

DE STVDIIS DOCTRINARVM IN GRAECIA.

PRimi in Græciæ doctores, qui uel de natura rerum, uel de moribus, uel de historijs scripta monumenta ediderunt, plerunq; carminibus usi

sunt,

sunt, ut Linus, Orpheus, Homerus, Hesiodus. Fuerunt igitur primi scriptores Poëtæ. Deinde alij doctores orti sunt, qui complexi sunt omnes artes, Arithmeticam, Geometriam, doctrinam de motibus & effectibus cœlestibus, Physicam, de qualitatum actionibus in materia corporum, & de remedijs morborum. Harum doctrinarum partem ueteres Ionas à suis parentibus Iaphet & Iauan accepisse consentaneum est, Sed magis coluerunt Arithmeticen, Geometriam, doctrinam de motibus & effectibus cœlestibus & artem Medicam Phœnices & Aegyptij. Horum eruditi consuetudine Thales & Pythagoras, circiter Crœsi & Cyri tempora excitauerunt maiora studia harum doctrinarum in Europa, & cœtus discipulorum familiariter docuerunt.

THALES uixit Mileti, & ordinauit annum Ionicis ciuitatibus, & Atticæ, rectè monstratis Aequinoctiorum temporibus & interuallis, & descripsit Meteora carmine.

PYTHAGORAS natus in Samo adijt Aegyptum, & inde attulit suam Philosophiam Tarentum, Ab his duobus diuersa genera Philosophiæ orta sunt, Ionicum à Thalete, quod fuit minus obscurum et magis Physicum. Alterum Italicum à Pythagora, qui cùm Romæ regnaret Seruius Tullius, docuit in ultima ora Italiæ, magna

Græcia,fuitq; doctrina obscura,plena ænigmatum, & ad usum communem minus accommodata. Et quia arcanos congressus & suos quosdam ritus Pythagorici habuerunt, propter Tyrannorum suspiciones deleti sunt.

DE SOLONE.

CROESI tempore & Solon fuit,ciuis Atheniensis, quem cùm seditio Athenis orta esset, propter crudelitatem fœneratorum, qui cogebant debitorum filios & filias sibi in seruitutem addici aut uendi,ut usuræ numerarentur, ciuitas consentiens elegit, ut legum & iudiciorum acerbitatem mitigaret,& usuras modoraretur. Hic primam tulit legem, ne deinceps liceret ullum liberum corpus propter debita aut usuras in seruitutem trahi. Item : Vt tunc usuræ, quæ ad id tempus debebantur, omnes remitterentur, & ipse primus remisit quinq; talenta, id est, tria millia Coronatorum. Hunc modum etiam usurarum instituit,ne plus peteretur,quàm usura, quæ nominatur Centesima,id est,centesimo mense sortem æquans. Postea leges ueteres Atheniensium mitigauit, & iudicia constituit.

Nomen autem erat ueterum legum, LEGES DRACONIS, sic nominatæ uel ab

autore,

autore, uel (ut magis existimo) à loco iudicij, cuius signum terribile erat Draco. Fuerunt enim pœnæ multorum delictorum asperiores in illa seueriore antiquitate, sicut Demades inquit: Leges Draconis sanguine scriptas fuisse. Fuit autem aliquarum mitigatio honesta, ut, ne darentur in seruitutem filij aut filiæ pro pecunia sumpta mutuo. Contra uerò aliquarum laxatio turpis fuit, ut de adulterijs, quæ omnia olim puniebantur supplicio capitali.

Ordinauit & annum ac menses, & ad duodecim menses Lunares adiecit Epactas dies undecim, ut congruerent ad integrum Solis circuitum. Initium anni constituit coniunctionem Solis & Lunæ proximam æstiuo Solstitio. Collegit & in integrum corpus Homeri Poëmata, & in loco publico collocauit, & instituit, ut ordine singuli libri in diebus festis publicè legerentur, ac ostendit ad gubernatores pertinere curam conseruandi bona scripta. Antecessit autem Homerus Solonem annos circiter trecentos.

Sapienter actiones forenses ita distinxit, ut earum ordo penè ad Decalogum congruat. Sunt enim actiones uelut exequutio pœnarum, quibus externa delicta contra Decalogum puniuntur. Demosthenes recitat iuramentum iudicum: Feram sententias iuxta leges, nec suffragium feram, ut debita

condonentur, aut agri aut domus locupletioribus eripiantur, nec reducam exules, nec liberabo damnatos aut reos, nec accipiam munera iudicij causa. Audiam pariter accusatorem & reum, pronunciabo de re, de qua propriè actio instituta est. Hæc & similia multa exempla in historia Solonis continent utiles commonefactiones, quam prodest passim ex Scriptoribus excerpere.

CAMBYSES SECVNDVS REX PERSICVS.

CVm Cyrus senex exercitum extra regnum aduersus Massagetas duceret, filio Cambysi Regium nomen tribuit, et uiuens adhuc Persicæ Monarchiæ Regem eum esse iußit. Hic Cambyses Ægyptum addidit regno Persico. Est autem insigne exemplum inconstantiæ rerum humanarum, quòd natus tanto patre, cuius fuit excellens uirtus, & haud dubiè optima disciplina institutus, tamen mores induit non solùm genere & Rege indignos, sed omnino tetros. Motus falsa suspitione iußit interfici fratrem. Duxit uxorem Sororem suam, & lacrymantem propter fratris necem excandescens grauidam interfecit. Hanc domesticam crudelitatem alij furores sequuti sunt. Cùm Prexaspes reprehendisset eius temulentiam, dixit se ostensurum esse, sibi mentem etiam inter pocula

inte-

integram esse, ac iußit in conuiuium adduci filium Prexaspis, quem collocatum ad limen iußit puerum sinistram manum capiti imponere, & arcum intendit, ac ad cor adolescentis sagittam direxit. Quod cùm uulnerasset, icto pectore hærens in corde spiculum patri monstrat, eumq; ridens interrogat, satis ne certam manum haberet? Pater sibi metuens, artem laudat.

Sed talis cùm esset Cambyses, aliquanto post diuinitus punitus est. Cùm enim in equum ascenderet, decidens ex uagina gladius ferit ei femur. Ex eo uulnere post paucos dies mortuus est, cùm regnasset annos septem, menses quinq;. Cùm autem uiuo patre annos aliquot regnarit, hi anni non discernuntur à patris annis. Est autem & ipsius pœna testimonium Regulæ: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Ac talibus exemplis pœnarum Deus cæteros homines de prouidentia & de suo iudicio commonefacit.

Iusticiæ exemplum de Cambyse hoc narrat Herodotus. Præsidem Sisamnem, qui pecunia corruptus iniustam sententiam tulerat, interfecit, & toti corpori cutem detraxit, eamq; instrauit tribunali. Postea filium Sisamnis Otanem in eam sedem collocauit, ac iußit eum intuentem patris exuuias iustè iudicare, ne simili supplicio adficeretur.

Sæpe autem dicimus, societatem hominum similem esse gregi, quem etsi paßim lacerant lupi & ursi, tamen fidelis pastor à cæteris pecudibus eos depellit. Sic etsi grassantur Diaboli, Tyranni & alij scelerati in genere humano, tamen Deus, ceu fidelis pastor sua dextra cœtus aliquos protegit, iuxta illud: Nisi Dominus custodierit ciuitatem &c. Et grassantes Tyrannos & Latrones tollit. Quanquàm igitur & ipse Cambyses Tyrannus est, & mox punitur, tamen quædam in gubernatione diuinitus iusta fiunt, ne dißipetur uniuersa societas generis humani.

DE DARIO TERTIO REGE PERSICO.

CVm abesset Cambyses in Aegypto, Magi aliquot conspiratione facta regnum à familia Cyri ad sese transferre conati sunt, & unus ex Magis Regem se nominauit. Sed re prodita, Magi à septem Principibus interficiuntur. Postea deliberatio instituitur de forma gubernationis. Et sunt orationes tres apud Herodotum dulcißimæ de optimo statu.

Otani placet non creari Regem, sed suadet, ut certis legibus Principes & ciuitates fœdus faciant de communi defensione, & singuli suam liber-

libertatem atq; æqualitatem retineant, Quia unum armare summa potentia nequaquàm tutum sit. Ipsa enim magnitudo potentiæ etiam in bonis mentem deteriorem efficit. Cumq; cupiditas incitata est, quia facultas est delinquendi, crescit audacia, & ruit in omnia scelera. Ac Tyrannos inquit delectari malorum familiaritate, & calumnijs, optimum esse ducere mouere leges Patriæ, ui rapere aliorum coniuges, interficere ciues sine iudicio.

Hanc sententiam refutat Megabyzus, dicens, Vulgi Tyrannidē minus tolerabilem esse unius tyrannide, Quia uulgus sit sine sapientia, ac ruat in negotia incitatum, ut rapida flumina. Suadet igitur constitui paucorum optimorum uirorum principatum, & addit tutissimam rationem: Consentaneum est, optimorum uirorum optima consilia esse.

Darij tertia sententia fuit, quæ suasit Regem creari, quia etiam inter paucos non sit diuturna concordia, Et in magnis imperijs hoc accidere, ut propter discordias Principum tandem necesse sit, ad unum summam potentiam transferre. Rectius etiam esse, patrias leges non abolere, quæ Regium statum constituissent.

Hanc Darij sententiam cùm cæteri quatuor approbassent, decretum est, ut Rex crearetur, Et ne certamina orirentur, sed ut electio DEO

commiſſa uideretur, conuenit, ut mane Principe in ſuburbio equis inſidentes conuenirent, & cuius equus primus hinnitum ederet, oriente Sole, is Rex eſſet. Darius autem cùm domum rediſſet, hæc decreta narrat ſuorum equorum curatori Oebari, & interrogat, an arte rem iuuare poßit? Ille uerò inquit, ſe conſilium inuenturum eſſe. Ac noctu in eo loco, in quo Principes mane conuenturi erant, equum Darij ad equam admittit. Mane igitur deſiderio equæ primus edidit hinnitum Darij equus. Sed tamen acceßit cœleſte ſignum, fulgur & tonitrua ſereno cœlo, quod iudicatur eſſe fauſtum. Deſilientes igitur ex equis omnes Principes Perſico more Darium adorant, Regem ſalutant, & ei fauſta precantur.

Regnauit autem annos triginta ſex, ut Græci numerant. Initio regni Babylonem, quæ à Perſis defecerat, poſt longam obſidionem uiceſimo menſe recepit, aſtutia Zopyri, qui cùm ſibi nares & aures præcidiſſet ipſe, Babylonem uenit cruenta facie, ſimulans, ſe à Rege hac contumelia affectum eſſe, quod hortator fuiſſet relinquendæ obſidionis, uehementer accuſans Regiam ſæuiciam. Hæc credentes Babylonij, præficiunt eum exercitui, qui primùm, ut ei plus fidei eſſet, leuibus prælijs uicit Perſas, aliquantò poſt autem urbem Dario tradidit. Ita ſecundo à Perſis Babylon capta eſt.

Tanto autem in honore postea Zopyrus apud Darium semper fuit, ut cùm Darius pomum punicum in manu teneret, dixerit, se non optare maiorem thesaurum ullum, quàm ut tot haberet Zopyros, quod grana sint illius pomi, significans, Regibus nihil utilius esse fidelibus amicis. Recepta Babylone Darius aliquanto post mouit bellum Scythicum. Vt enim Cyrus à suo regno Barbaricas gentes, quæ ex Arctoa regione in Asiam infundebantur, arcere conatus est, ita & Darius infusas iam in Asiam eijcere & longius remouere uolebat. Nominat autem Herodotus uicinas gentes Thraciæ ad Bosphorum Getas, Cimmerios, & ulterius Sauromatas, quæ nomina obseruanda sunt, quia ab his Cimmerijs nostros Cimbros ortos esse, & à Getis Gottos, non dubium est. Ac hodie Gottia nominatur regio, uicina Colchicæ, & sunt in Taurica Gotti, linguam Germanicam retinentes. Ac tunc quidem Dario Getæ sese dediderunt, sed Scythas non uicit, ac factis aliquot prælijs, redijt in Ioniam.

BELLVM DARII IN GRÆCIA.

POSTEA quia Persica Monarchia Macedoniam attingebat, uicini potentiores hanc etiam suo imperio adijcere conabantur, præsertim

cùm

cùm ibi & uenæ Metallicæ uberrimæ sint. Mißi sunt ergo Legati Persici ad Amyntam Regem Macedonicum, qui petierunt, ut Terram & aquam traderet Dario. Amyntas metuens potentiam Persicam, placidè respondet, & Persas in conuiuium uocat. Hîc Barbari superbè petiuerunt etiam nobiles mulieres adduci, & inter conuiuas collocari, qui ebrij iam & basia dabant honestis mulieribus, & attrectabant sinus. Hæc cùm iustè ægrè ferrent pater Amyntas, & filius Alexander, filius patrem hortatur, ut ex conuiuio discedat dormiturus. Qui cùm abijsset, simulabat hilaritatem Alexander, ac aliquanto post hortatur, ut concedant mulieribus, ut aliquantisper surgant, & ait mox redituras esse. Quibus dimißis iubet adolescentes nobiles totidem induere earum uestes, & gladios sumere, abditos sub uestibus, et cùm Persæ eos attractarent, ipsos confodere. Hæc ita facta sunt, & lasciuiæ ac petulantiæ pœnas Legati iustas dederunt. Fuitq; hic Alexander proauus Alexandri Magni.

Aliquanto post & Ionicum bellum sequutum est. Defecerant enim à Dario Iones in littore Asiæ, & incenderant Sardis, qua in re & auxilia Atheniensium habuerant. Fuit autem defectionis præcipuus suasor Istiæus, qui cùm esset in Persiam uocatus, ibi intellixit Darium uelle Ionas in Phœnicum regiones transferre, & Phœnices in

Ioniam collocare. Vt igitur tutò significaret hanc rem suæ genti, hoc consilio usus est: Nuncio radi capillos capitis iußit, deinde literas, quas uoluit, inußit, significantes Aristagoræ, Capitaneo in Asia, ut bellum moueret. Cumq; rursus creuissent capilli, mittit eum ad Aristagoram, & iubet radi capillos capitis, & aspici caput. Intellecto igitur consilio mouit bellum Aristagoras, sed oppressa seditione magna cum difficultate Aristagoras interfectus est, & postea Istiæus cruci affixus.

Erat hoc tempore exul apud Darium Hippias Pisistrati filius, qui Athenis tyrannidem tenuerat. Et cùm frater Hipparchus interfectus esset propter libidines, & postea Hippias sæuiciam in ciues exerceret, pulsus est Athenis. Profectus igitur ad Darium petiuit se in patriam reduci. Eo autem facilius impetrauit exercitum, quia Darius iratus erat Atheniensibus propter societatem Ionicam. Quare misit Darius centum millia peditum, & 10. millia equitum, qui cùm ab Athenis non plus duobus nostris milliaribus abessent, deliberatio erat in urbe, an obsidio toleranda esset in urbe, aut an dimicandum esset acie cum hostibus. Suadet igitur Miltiades, ut dimicetur, qui exercitum decem millium ciuium, & mille plateenses educit, & magno impetu adorius hostes ac multis Persis in prima

acie

acie trucidatis, reliquam multitudinem Persicam fugere cogit.

Aiunt ante aciem terribiles sonitus auditos esse, & uisa spectra, quæ Athenienses postea dixerunt fuisse speciem Panos, qui terrorem tantum Persis incusserit, ut fugerent. Inde Panici terrores postea dicti sunt, de subitis cōsternationibus.

Hippiam Pisistrati filium interfectum esse in eo prælio scribunt Cicero ad Atticum & Iustinus. In Suida uerò legitur, undecunq; ea narratio sumpta est, profligato exercitu Persico fugisse Hippiam in Lemnum, & ibi morbo extinctum esse inter magnos cruciatus, cùm amisisset uisum, & ruptis uenis sanguis copiosè per oculos flueret. Perierunt ergò ambo filij Pisistrati Tragicis exemplis, etsi Hipparchi sapientiam laudat Plato, citans eius uersus, inscriptos statuis Mercurialibus: μνῆμα τόδ' ἱππάρχου : στεῖχε δίκαια φρονῶν. Item : μνῆμα τόδ' ἱππάρχου. μὴ φίλον ἐξαπάτα.

Miltiadis uerò interitus exemplum est usitatæ ingratitudinis hominum. Cùm enim præcipuè ipsius consilio & fortitudine Persicus exercitus profligatus esset, cumq; Lemnum adiecißet ad Atticæ ciuitatis imperium, postea infœliciter tentata pace, ab inuidis accusatus est, & publicè damnatus, ut quinquaginta talenta, id est, triginta

millia

millia coronatorum penderet. Ac ductus in carcerem, ibi aliquanto post mortuus est.

Postremo de Dario filio Histaspis hoc addo. Hic Darius filius Histaspis est maritus Esther, quem historia sacra nominat Assuerum, cuius tempore quantis in periculis & miserijs fuerit Ecclesia, cogitandum est. Nam & in Iudæa adhuc erat impedita ædificatio templi, & Haman per calumniam impetrauerat edictum de tota gente Iudæorum delenda. Sed mirabiliter Deus protexit Ecclesiam patefactis calumnijs & sceleribus Haman. Nomen Esther significat absconditam. Fortaßis sic nominata est, quia non prodijt in publicum, ne formæ struerentur insidiæ, aut quia Ecclesia tunc duriter oppressa fuit. Apud Herodotum altera coniunx Darij præcipuè dilecta nominatur Aristona, quod uidetur esse nomen Esther, sicut nomen Vasti est Atossa.

Philo historiam Iudith etiam refert ad tempus Darij filij Histaspis, & narrat hunc Arphaxat seu Arbacem fuisse Assyriorum ducem eo tempore, quo à Cyro absente, cùm à Tomyre exercitus eius trucidatus esset, & Chaldæi & Assyrij defecissent. Etsi autem de tempore historiæ Iudith disputare nolim, tamen existimo eam antecesßisse excidium Ierosolymæ & Persicam Monarchiam, cùm adhuc Assyrij, Medi, & Chaldæi inter se bella

bella gererent, & nondum decem Tribus prorsus abductæ essent. Non enim uno anno omnia Israëlitarum oppida capta sunt. Et textus narrat, Iudith fuisse ex stirpe Ruben, fuitq; Dothaim urbs, cuius in ea historia fit mentio, uicina Samariæ. Significat autem Iudith confessam. Bethulia, uirginem Dei. Doth legem.

XERXES QVARTVS.
REX PERSARVM.

GRæci Xerxen proximè post Darium filium Histaspis numerant. Metasthenes & Philo omisso Xerxe, proximè post Darium filium Histaspis collocant Longimanum, qui & Darius & Artaxerxes Longimanus nuncupatur. Existimo autem præteritum esse Xerxen à Metasthene & Philone, quia Xerxe discedente ex regno necesse fuit regem alium nominari. Itaq; scriptores isti, qui Occidentis historias prorsus omittunt, tantùm Longimani mentionem faciunt, qui interea domi regnum tenuit, cùm Xerxes in Græcia bellum gereret. Et consentaneum est, Xerxen post bellum Græcum non diu superstitem fuisse. Cùm enim interfecisset fratrem Masistem, cum cuius coniuge & filia fuerat ei incesta consuetudo, breui post & ipse ab Artabano interfectus est. Nos tamen

Xerxes

Nos tamen Xerxis historiam breuiter recitabimus. quæ luculenter ab Herodoto descripta est.

Initio in historia Xerxis memorabile exemplum est modestiæ. Frater Xerxis Artabazanes, maximus natu, sine seditione cesſit iudicio patris de regno. Sed pater hanc habuit sui iudicij causam, quia Xerxes natus erat ex filia Cyri Atossa regnante Dario. Artabazanes autem, antequàm pater regnaret, ex alia coniuge natus erat. Prælatus est igitur Xerxes propter Atossæ potentiam, cuius & propter patrem magna erat apud Persas autoritas. Scribunt autem, fratres interea non mutasse mutuam beneuolentiam, ac usitato more inuicem alterum alteri munera misisse.

DE BELLO XERXIS.

CVm Darij exercitus Hippiam reducturus Athenas, pulsus esset, Darius maiori apparatu bellum inferre Græcis decreuit. Sed dum colligit exercitum, moritur. Filius igitur Xerxes in ipso gubernationis initio cupidus gloriæ, & instructus exercitu, cùm haberet incitatorem Mardonium, hoc bellum mouit dissuadente Artabano patruo Xerxis. Exercitus dicitur fuisse decies centum millium hominum, quantum exercitum non legimus ullum Regem duxisse, nisi Tamerlanum Tartarum, qui recens ante annos ferè ducentos,

regnante Baiazete Turcico Tyranno, peruastauit Asiam, à Tanai usq; ad Aegyptum & ad Parthos, & captum Baiazetem in cauea circumduxit. Hunc scribunt duxisse quater centum millia equitum, & sexcenta millia peditum.

Ductus est autem Xerxis exercitus trans Hellespontum anno septimo regni Xerxis, et intra biennium Persæ quatuor prælijs uicti tota Græcia expulsi sunt. Primum terra ad Thermopylas uicti sunt. Deinde mari duobus prælijs ad Artemisium & ad Salaminem. Quartò ad Plateas, cùm post fugam Xerxis Mardonius in Græcia mansisset. Pugna enim ad Thermopylas facta est circa Solstitium æstiuum, cùm instarent Olympia. Postea decimo mense Mardonius Athenas combußit, uidelicet, circa Aprilem anni sequentis. Et ad Plateas esse pugnatum constat die quarto Augusti.

Etsi autem non sine magnis cladibus tanta multitudo uinci potuit, tamen exemplum insigne est humanæ infirmitatis, quòd tantus exercitus tàm breui tempore pulsus & trucidatus est. Ipse uerò Xerxes parua cymba fugit post pugnam ad Salaminem. Vult enim Deus, non suscipi bella non necessaria cupiditate gloriæ & fiducia humanæ potentiæ. Regula est enim: Necessaria mandata diuinitus facienda esse, & petendum esse à Deo auxilium,

auxilium, iuxta dictum: Commenda Deo uiam, id est, uocationem tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Ac narrat Herodotus, Mardonium Thebis in conuiuio ante pugnam ad Plateas, cùm diceretur, mirum esse tam exiguum numerum Persarum reliquum esse, dixisse: Quod Deus decreuit, non posse ab hominibus mutari, neq; probabilia suadentibus homines obtemperare. ὅτι δεῖ γενέσθαι ἐκ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι, καὶ οὐδεὶς τοῖσδε λέγουσι πιστὰ πείθεσθαι ἐθέλει.

Postquàm exercitus Xerxis trans Hellespontum ductus est, quarto mense, uidelicet circiter tempus Olympiorum, circiter tempus Solstitij æstiui pugnatum est ijsdem diebus in mari ad Artemisium in Thessalia, non procul à Pagasis, & alibi in terra in faucibus, ubi aditus est ad Phocensem regionem ex Thessalia, quarum nomen est à calidis aquis, Thermopylæ. Pugna naualis ad Artemisium non magna fuit, sed quia fuit fœlix, erexit Græcorum animos ad defensionem, & ad curam instituendæ claßis. Pugnam uerò ad Thermopylas omnes ætates admiratæ sunt. Ibi enim cùm exiguus exercitus custodiret fauces, trecenti Lacedæmonij, quadringenti Thebani, & ex alijs locis Græciæ circiter tria millia. Phocenses primi, deinde alij discesserunt ante pugnam,

 sed

ſed manſerunt ſoli ibi Lacedæmonij, Thebani & Theſpienſes. Hic paruus numerus trucidauit uiginti millia in exercitu Xerxis, ſed ipſi ſimul interfecti ſunt, Lacedæmonij & Theſpienſes omnes, præter duos. Nec alia ſimilis pugna extat in hiſtorijs, præter Helueticum factum ad Baſileam, tempore Synodi, cùm Papa in Germaniam miſiſſet Delphinum Gallicum cum exercitu Armoridacorum, qui cum magnam crudelitatem in Alſatia exercuiſſent, ad Baſileam acceſſerunt, ibi à tribus millibus Helueticorum millia hominum uiginti in Gallico exercitu trucidata ſunt, ſed ſimul Heluetij uictores occubuerunt, cumq́; reliquiæ Gallici exercitus fugerent, Germania illo terrore liberata eſt.

Poſt pugnam in Thermopylis Mardonius exercitum in Græciam duxit, cumq́; Phocenſes & Thebani ſe ei adiungerent, miſit legatos ad Athenienſes, qui hortarentur, ut certis conditionibus ſe Perſis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, ut non ſint admiſſæ ullæ conditiones deditionis. Cùm autem ciuis quidam Athenienſis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demoſthenes Cyrſilum, ſuaſor eſſet accipiendi conditiones, cæteri ciues Athenienſes lapidibus eum obruerunt. Necarunt & mulieres Atticæ uxorem eius lapidibus. Tantus fuit ardor animorum in defenſione patriæ, quia barbaros ſciebant abolitis legibus & diſcipli-

na

na Græciæ crudeliter imperaturos esse, et coniuges, filios, filias, & facultates erepturos, quibus uellent. His malis seruitutis mortem anteponendam esse statuerunt, ut nunc Turcica tyrannis ingentia mala secum adfert. Etsi igitur pœna Lycidæ atrocior fuisse uidetur, tamen palàm iniusta consilia dantes punire iustum est.

Pugna ad Salaminem Insulam celebratißima est, in qua Græca claßis, nauium 378. toto die prælians, Persicam quæ multò maior fuerat, ita dißipauit, ut plurimæ naues Xerxis submersæ sint, & trucidata magna pars exercitus naualis, & reliquiæ fuga euaserint. Fuitq; tanta clades Persici exercitus, ut Xerxes post paucos dies post hoc prælium paruo nauigio fugiens redierit in Asiam. Relictus est igitur Mardonius cum exercitu in Græcia, dimicaturus in terra, & ingenti prælio ad Plateas uictus est, & Græcia toto bello Persico liberata est. Mardonium uir Spartanus interfecit, coniecto lapide in caput eius. Hic fuit exitus eius uiri, qui præcipuè hortator fuerat suscipiendi huius belli.

Sunt autem exempla in hac historia consideratione digna plurima. Primum, ne quis fiducia potentiæ res non necessarias moueat, quia Deus subitò magnam potentiam delere potest, ut hoc bellum ante biennium finitum est. Ad Ther-

mopylas dimicatum est mense Iunio, & iisdem ferè diebus ad Artemisium pulsa est claßis Xerxis. Deinde ad Salaminem uicit Græca claßis, die 16. Martij. Postea trucidatus est Mardonij exercitus die 4. Augusti. Traiecit autem Xerxes in Europam, in Vere anni superioris, & post Salaminiam pugnam fugit, quare non multò plus integro anno fuit in Europa.

Deinde consideretur studium concordiæ tuendæ propter communem salutem, quod in Atheniensibus insigne fuit, qui statim initio summam imperij Lacedæmonijs cesserunt. Postea ante pugnam ad Plateas, cùm Arcades ante ipsos collocari uellent, aiunt se non moturos esse seditionem loci causa, sed ubicunq; collocentur, se fore uiros fortes. Ipse etiam Themistocles dixit, se uicisse socios patientia, celeritate hostes.

Tertio, in hac breuitate temporis consideretur, quantum prosit celeritas, ne detur spacium perterrefactis hostibus sese rursus colligendi. Sicus Iulius interrogatus, quomodo tantas res perfecisset, respondit: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος. Et reprehenditur Annibal, quòd post captam Capuam non obsedit urbem Romam.

Quarto, exempla præstantium uirorum in hac historia intueamur, qui post uictoriam elati succeßibus facti sunt aut negligentiores aut inso-

lentiores,

lentiores, & Tragicos exitus habuerunt, ut discamus haec dicta: Deus superbis resistit, Humilibus autem dat gratiam. Item: Abominatio est coram Domino, quicquid est sublime coram hominibus.

PAVSANIAE Spartani, qui Dux fuit ad Plateas, tanta fuit modestia in uictoria, ut cùm eum adhortarentur quidam, ut capita Persicorum Ducum interfectorum affigeret cruci, sicut Persae caput Leonidae Regis Spartani simili contumelia affecerant, responderit, Se mortuos nulla contumelia affecturum esse, ac satis sibi esse, si iusta faciens & dicens Spartanis suis placeat. Fecit & alia modestè. Remisit captiuam nobilem ad suos. Sed idem Pausanias cùm postea Byzantium Graeci occupassent, factus superbus & crudelis rapuit filiam praecipui ciuis Byzantij, & hanc noctu in subita consternatione interfecit. Id cùm fecisset, ex statua editus est hic uersus, poenam denuncians: στεῖχε δίκης ἄσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

Deinde cum Persis foedera facere conatus est, hac conditione, ut daretur sibi uxor filia Xerxis, & ut adiutus Persicis auxilijs Rex Graeciae fieret, eamq; Persico imperio subijceret. Reuocatus igitur ex Byzantio, cùm Ephori eum prehensuri, & in carcerem ducturi essent, fugit in templum. Ibi cùm audissent Ephori

ipſum fatentem crimen, incluſus fame perijt. Et mater Alcithea, cùm muro fores obſtruerentur, primum lapidem in ea obſtructione locauit. Hic exitus Pauſaniæ fuit eò triſtior, quòd oſtendit, tantam eſſe imbecillitatem naturæ hominum, ut non ſolùm fortuna ſit inſtabilis, ſed uirtus etiam, quæ durabilior & firmior eſſe debebat in præſtantibus uiris, ſæpe extinguatur. Agnoſcamus igitur & naturæ infirmitatem & Diaboli Tyrannidem, & petamus auxilium à filio Dei, iuxta dictum: Tua eſt perditio tantùm, in ME auxilium Iſraël.

Adeo excelluit ſapientia Themiſtocles, ut præcipuè ipſius conſilijs Græcia fuerit uictrix Perſarum. Quare his uerbis laudatus eſt à Thucydide: Erat Themiſtocles præcipuè dignus admiratione præ alijs, quia acie mentis ſuæ non præmonitus, nec diu conſiderans, in rebus ſubitis optima conſilia habebat, et de futuris, quid eventurum eſſet, rectiſsimè conijciebat. Et quæ in præſentia in manibus habebat, explicare poterat, & quæ non norat, non deſtitit inquirere. In obſcuris autem rebus, quid melius aut deterius eſſet, omnium maximè proſpiciebat, & ut in ſumma dicam, Naturæ uiribus & celerrima deliberatione optimè id eligebat, quod maximè profuturum erat.

Tanta

Tanta cùm fuerit sapientia, & cum optimè meritus esset, tamen ex tota Græcia expulsus est. Ac primùm ei iniusta odia Lacedæmoniorum nocuerunt. Postea & apud ciues accesit inuidia, quia minus modestè uiuebat. Exul autem ad Persas accesit, & promisit se ducem fore contra Græcos. Cùm autem Rex ei exercitum & pecuniam, ut Græciæ bellum inferret, decreuisset, desperatione rei tantæ, ac præcipuè metu Cimonis, omisit expeditionem, & mortem sibi consciuit, hausto seu Taurino sanguine, seu Veneno, cùm quidem uixisset annos quinq; & sexaginta. Hic Fuit exitus tanti uiri, qui cùm excelluerit sapientia, stultè tamen se adiunxit infidis hostibus, & longè maiora uiribus suis promisit, & sese in tantum periculum adduxit, ut mortem sibi consciscere mallet, quàm expectare tristiorem exitum, cùm metueret fore, ut uel à Græcis uel à Persis interficeretur. Adeò infœlix est sapientia humana, cùm à Deo deseritur, iuxta hæc dicta: Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi sit ei datum à Deo. Item: Scio Domine, quod non est hominis uia eius. Item in Epistola Iacobi: Si quis indiget sapientia, petat à Deo, &c.

Cùm Lacedæmonij fugientem ex Græcia sequerentur, ut ipsum interficerent, fugit primum ad Admetum Regem Molossorum, qui cùm ei inimicus

micus esset, monitus ab uxore Admeti, factus est ei supplex, hoc singulari ritu, quem docuerat eum regia coniunx: Cùm domum ueniret Admetus, in uestibulo ad aram Themistocles tenens manibus filiolum Admeti, & patri ostendens, propter eum orat se supplicem recipi, sibi parci, nec dedi sese hostibus. Hic ritus propter filium petendi iudicabatur esse sanctißimus. Dedit igitur ei Admetus aliquantisper tutum hospitium. Sed cùm timeret Græcos, qui poscebant eum sibi dedi, curauit eum in Asiam transuehi.

Duo autem uiri celebrantur in eo bello, qui ad cæteras uirtutes, modestiam & iusticiam adiunxerunt, ARISTIDES & CIMON, qui & res magnas & utiles patriæ gesserunt, & cùm essent in omni officio iusti & moderati, placidos habuerunt exitus.

Fuit & Xerxis exitus tragicus, qui post bellum reuersus in Asiam, cùm fratris uxorem & filiam amaret, fratrem interfecit. Sequuta est igitur pœna incestas libidines & crudelitatem, iuxta diuinas regulas: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Aliquanto enim post Xerxes ab Artabano interfectus est.

Artaxer-

ARTAXERXES LONGIMANVS QVINTVS REX PERSARVM.

ARTAXERXEN LONGIMANVM supra diximus in Oriente regnum tenuisse absente Xerxe. Græci ergò numerant eum post Xerxen. Dictus est Longimanus, quod dextra longior fuerit quàm sinistra. Laudatur eius bonitas, quam etiam ostendit in munificentia amplißima erga Ecclesiam. Quare Iudæi tradunt, eum fuisse filium Darij & Esther. Fuerat autem impeditus reditus Iudæorum sub Cambyse & Dario filio Histaspis, ut consentaneum est propter Aegyptiaca bella. Sed pacato Oriente, Artaxerxes Longimanus renouauit edictum Cyri, & iußit perfici ædificationem Ierosolymæ & Templi. Ac anno sexto regni Artaxerxis Longimani templi ædificatio absoluta est.

Cùm igitur apud Haggæum & Zachariam nominatur Darius, pleriq; hunc Artaxerxen Longimanum intelligunt, qui & anno septimo regni sui misit Esdram cum magna multitudine Iudæorum, & cum amplißimis donis Ierosolymam, ad instaurandam politiam.

Cogitemus autem, quàm difficilis instauratio fuerit, cùm uicini bellis eam impedire conarentur,

narentur,

narentur, & multi Iudæi reuersi ex longo exilio legem & mores patrios obliti essent, & difficulter Oeconomias instituerent. Sed hæc incommoda leniit Deus, qui Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & iuuandos Iudæos, ut non uideatur unquàm in genere humano alius Monarcha erga Ecclesiam munificentior fuisse. Dedit etiam gubernatores sapientes & fœlices, Haggæum, Zachariam, Esdram, Nehemiam & alios, fuitq; inter præcipuos Esdræ labores Propheticorum librorum collectio, et studiorum doctrinæ instauratio, Quia Ecclesiæ fundamentum est doctrina Prophetica, diuinitus tradita.

ANNO uicesimo Artaxerxis, missus est Nehemias ex Babylone Ierosolymam, qui & sumptibus & autoritate adiuuit ædificationem murorum, & usuras prohibuit, quibus inopes à locupletioribus exhauriebantur. Ita Deo iuuante paulatim certa sedes Ecclesiæ in Iudæa restituta est, & in magno imperio Persico nota fuit, ut multi inde doctrinam petere possent. Et mediocris in Iudæa pax fuit, usq; ad Tyranni Ochi tempora.

RES GRÆCÆ.

SCribit Thucydides, hunc Artaxerxen mortuum esse anno septimo belli Peloponnesiaci, quod

Græciam

Græciam grauißimè adflixit. Nam & diuturnum fuit, Durauit enim annos ſeptem & uiginti, etſi breues inducias aliquantiſper habuit. Et multæ ciuitates partim funditus deletæ ſunt, ut Platea, urbs Corcyreorum, urbs Meliorum, partim triſti ſeruitute oppreſſæ ſunt, cùm graſſarentur perpetuæ cædes in urbibus, ut Mitylene & ipſa urbs Attica, & bella ex bellis noua ſubinde orta ſunt.

Anni à fuga Xerxis uſq; ad initium belli Peloponneſiaci ſunt quinquaginta. Hoc tempore maximè floruit Græcia, & præcipuè creuerat Athenarum potentia, quam Demoſthenes inquit tenuiſſe principatum inter Græcos annos tres & ſeptuaginta, numerans uidelicet annos à Cimonis uictorijs, uſq; ad Lyſandrum Lacedæmonium, qui obſeſſas Athenas deditionem facere coëgit. Erat autem commune fœdus Græcorum, ne qui alijs bella inferrent, ſed ut controuerſiæ communi iudicio dirimerentur. Sed inciderunt inter Megarenſes & Athenienſes de Luco incenſo contentiones, propter quem Attica ciuitas edictum propoſuit in Megarenſes, ut à portu Attico abſtinerent, ne liceret eis ingredi in terram Atticam. De hac iniuria cùm Megarenſes apud Lacedæmonios queſti eſſent, petunt Lacedæmonij, ut edictum illud tollatur. Pericles fatetur, cauſam ipſam non magni momenti

esse, sed exemplum non tolerandum esse. Postea Lacedæmonios maiora imperaturos esse, si nunc in re parua cederent. Hac exaggeratione rem deducit ad bellum, ut suspiciones & astutiæ ac uirulentæ interpretationes sæpè sunt causæ magnorum bellorum. Ita ab exigua causa bellum diuturnum & exitiale toti Græciæ ortum est, sicut Pindarus inquit: Parua scintilla sæpè magnam syluam comburit.

Secundo belli anno sæua & inusitata lues Athenis & in uicinia grassari cœpit, quæ corpora inflammata sic urebat, ut membra putrefacta intra paucos dies deciderent, in alijs capita, in alijs brachia, in alijs pedes, & accedebant furores, in quibus alij sese præcipites in puteos abijciebant, alij alijs modis sese perdebant, & extinguebatur memoria etiam in his qui conualescebant. Huius pestilentiæ fit mentio apud Hippocratem, qui tunc uixit, & dicitur hoc consilio eam à Thessalia depulisse, incensis syluis, cùm flatus uentorum ab Atticis adferebat contagia. Nec tam sæua lues descripta legitur alijs temporibus, nisi anno post natalem Christi 1089. quo anno Sigebertus narrat, talem pestilentiam in Lotharingia grassatam esse.

Denunciarunt magnas calamitates eclipsis Solis initio belli facta, quæ medio die tenebras fecit, ut stellæ conspicerentur, Et cometa, qui arsit

ſexginta diebus, Et oraculi uerſus: ἥξει δωριακὸς πόλεμος, καὶ λοιμὸς ἅμ᾽ αὐτῷ, ubi dubitatum fuit, Peſtis ne an Fames ſignificarentur. Sed cōcurrerunt omnia. Legatur autem integra hiſtoria apud Thucydidem & Xenophontem, quia inſignis commonefactio eſt de ira Dei aduerſus hominum ſcelera, & de ſtultis hominum conſilijs, qui bella non neceſſaria mouent odijs aut cæca ambitione, ut initio in bello mouendo Pericles magis odio Megarenſium, quàm alijs cauſis motus eſt. Poſtea Alcybiades bellum intulit Siciliæ, tantùm ſtulta & iuuenili ambitione. Hæc cùm legimus, commonefiant animi & de timore Dei, & de modeſtia, ut dicitur: Μεγάλα διώκειν, καὶ τὰ παρόντα οὐ φέρειν, μαινομένων οἱ δὲ τρόποι.

DE VRBE ROMA.

TEmpore Artaxerxis Longimani & Romanæ inſignis mutatio facta eſt. Scribendarum legum cauſa Decemuiri creati ſunt, quæ hiſtoria tota apud Liuium legenda eſt. Occaſionem conſilio Legum ſcribendarum præbuerunt & ſæuicia Fœneratorum, & Nobilitatis ſuperbia, quæ Iudicia eludebat.

DARIVS NOTHVS
SEXTVS REX PERSA-RVM.

NOn fuit filius Artaxerxis Longimani, sed ut dicitur, maritus sororis ipsius. Regnauit annos 19. ut numerant & Metasthenes & Græci. Huius tẽpore missa est in Siciliã claßis Attica, cum exercitu quadraginta millium hominum, ducibus Alcibiade & Nicia. Hic totus exercitus trucidatus est, præter paucos, qui fuga elapsi sunt. Fuerat autem suscepta hæc expeditio præcipuè Alcibiadis ambitione, qui populo persuaserat, Athenas tota Sicilia potituras esse. Nec causa belli necessaria erat, nec par erat Attica potentia simul domestico & externo bello, sed cupiditate & cœca spe incitati homines sæpe iniusta & maiora uiribus mouent, iuxta dictum: μάταιοι μάταια λογίζονται διὰ ἐπιθυμίας. Et Pindarus inquit: Hominum membra alligata esse impudenti spei: Δέδεται ἀναιδεῖ ἐλπίδι γυῖα. Tales causæ cùm pœnam & magnas calamitates attraxerint: hoc exemplum monet, ut modestè necessaria faciamus, nec stulta ambitione moueamus res non necessarias.

Dignum memoria & hoc est, quòd captiui Athenienses multi dimißi sunt propter hoc

solum

ſolum officium, quòd Siculis communicauerant Tragœdias Sophoclis & Euripidis. Tantus honos ab ingenioſis hominibus habitus eſt bonis ſcriptis.

ARTAXERXES MNEMON SEPTIMVS REX PERSARVM.

NE inter fratres de regno certamina orirentur, Darius Nothus ante ſuam mortem filium natu maximum, Artaxerxen, Regem conſtituit. Tradidit autem ſecundo filio, Cyro, ſine regio nomine gubernandam Lydiam & Ioniam. Sed poſt mortem patris, Cyrus ſiue à matre incitatus, quæ oderat coniugem Artaxerxis, ſiue alioqui ardens cupiditate dominationis, bellum fratri intulit, & magnum exercitum ex minore Aſia aduerſus fratrem ultra Euphraten duxit. Interea & Artaxerxes contraxit magnum exercitum, & cum Cyro dimicauit. In eo prælio Cyrus fratrem uulnerauit, & partem exercitus eius loco pepulit. Sed aliquantò poſt cum paucioribus irrumpens in medios hoſtes Cyrus interfectus eſt. Ita frater, qui ſine iuſta cauſa bellum mouerat aduerſus fratrem & Regem, quanquàm multæ in eo magnæ uirtutes fuerunt, & robore exercitus antecelluit, diuino iudicio ſuperatus eſt, & inter exempla refe-

ferendus est, de quibus regulæ concionantur: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Qui potestati resistunt, punientur &c. Virtutes eius à Xenophonte, cuius titulo extat historia huius belli, honorificè describuntur. Iusticia in imperio, Fides in pactis, Modestia, & Munificentia erga Principes, & Respublicas, Fortitudo in dimicando, Comitas erga amicos. Nec mirum erat, inquit, superare eum omnes magnitudine donorum, cùm ditißimus esset. Sed liberalitati addere comitatem & singularem delectum, mirandum est. Sæpe lagenas semiplenas misit amicis, iubens ut hodie cum amicis biberent, quia diu nullum melius uinum habuißet. Laudat autem, semiplenas misisse, ut significet, de eo misisse, quo ipse fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suaue esse. Sic & anseres semesos ait amicis eum misisse.

Post Cyri mortem capta est in castris Aspasia, mulier Ionica, quam Cyrus magis amauit, quàm cæteras concubinas. Adeò enim & forma & ingenio antecelluit, ut nominata sit, σοφὴ καὶ καλή. Hanc captam Artaxerxes ualde amare cœpit. Cùm autem filium Darium Regem creasset, & consuetudo esset, ut die, quo pater filium Regem renunciauerat, liceret filio donum petere à patre, quodcunq; uellet, idq; patrem largiri

giri oporteret, filius Aspasiam petiuit. Etsi dolebat eam pater à se abduci, dedit tamen, Nec multo post rursus eripuit. Inde inter patrem & filium orta simultate, filius incitatus & adiutus à Tiribazo, constituto tempore cum armatis irrumpit in cubiculum patris, ut eum interficiat. Sed præmonitus pater effugit insidias, & ibi Tiribazus & cæteri comites armati à patris satellitibus interficiuntur, Filius Darius capitur, & postea re iudicata in Principum consilio (quia pater solus de filio Rege statuere noluit) interficitur. Hæc pœna sequuta est incestas libidines. Duxit autem pater uxorem filiam Atossam. Et cùm iam Ochus filius regnum appeteret, fratrem Arsamen ipse interfecit. Alteri fratri tantum incußit terrorem, ut ipse sibi mortem consciuerit. Hic aditus fuit Ocho ad regnum, qui postea cum filijs perijt, & Cyri posteritas prorsus extincta est. Et calamitas filiorum Mnemonis, incesta consuetudine polluti ostendit, peccata in semine postea in sobole puniri. Græci tribuunt huic Artaxerxi Mnemoni annos quadraginta.

RES GRÆCÆ.

CVm Atticus exercitus in Siciliam uenisset, nō multo post Alcibiades reuocatus est Athe-

nas ad iudicium, qui metuens factionis contrariæ potentiam, non rediit in patriam, sed hostibus se adiunxit, ac Spartam uenit, ubi trium consiliorum autor fuit, uidelicet, ut mitterent Lacedæmonij Ducem Gylippum Syracusanis, & bellum in Attica instaurarent, munita Decelea oppido, ubi adsiduè exercitus esset oppositus Atticæ. Deinde ut Chijs & Lesbijs & alijs, qui defecerant ab Atheniensibus, opem ferrent. Ipse etiam nauigans in Ioniam, ciuitates socias Atheniensium coëgit, ut adiungerent se Lacedæmonijs. His causis ualde diminutæ sunt uires Atticæ ciuitatis, unde & magnæ discordiæ ciuium domi ortæ sunt. Sed nunquàm diuturna est beneuolentia erga Transfugas, præsertim cùm eorum crescit potentia. Et uidebant Spartani Principes, maiorem esse apud ciuitates autoritatem Alcibiadis, quàm suam, ideò inuidebant ei, & eum metuebant. Quare Ephori miserunt literas ad Duces, ut interficerent Alcibiadem, Quod ipse resciscens, animum Tissaphernis Persici Ducis, qui stipendia dabat, à Lacedæmonijs alienauit. Cumq; amicorum literæ spem reditus in patriam ei facerent, ostendit Tissapherni, utiliorem ei classem Atticam fore, & superba & auara imperia Lacedæmoniorum in odium adducebat. Ac aliquanto post ad exercitum Atticum, qui in Samo erat, proficiscitur ipse quoq;, ubi honorificè

norificè exceptus est. Erat autem hic exercitus Athenas nauigaturus, ut statum Quadringentorum, qui recens in discordia ciuium constitutus erat, destrueret. Eam ad rem ducem esse Alcibiadem uoluit. Sed Alcibiades imperium accipere noluit, uidens ciues cum ciuibus dimicaturos esse. Ita tunc seruauit patriam, quia imperium contra 400. non accepit, ac potius hortando ac precando unà cum Thrasybulo perfecit, ne iratus exercitus Athenas accederet. Postea rursus Athenis concordia facta, publico decreto Alcibiades reuocatus est. Sed non mox rediјt Athenas. Vidit enim, necessariò tunc occurrendum esse Lacedæmonijs, qui aliquot prælijs in mari, non procul à Cyzico uicerant Atticam classem. Et Mindarus, dux Laconicæ classis ibi erat cum sexaginta nauibus. Aderat ibi & Pharnabazus, dux Persicus, cum copijs pedestribus. His occurrit Alcibiades, & consilium uiribus addens, parte claßis suæ occultata, magno prælio uidit Mindarum & Pharnabazum, in quo Mindarus interfectus est, & literæ Spartam plenæ desperationis missæ sunt. Rursus igitur adiunctæ sunt Athieniensibus urbs Cyzicena & aliæ multæ, & in alijs locis uictæ sunt hostium naues, & Lacedæmonijs rursus ereptum est imperium maris. Postea & Byzantium acceßit, quod aliquandiu Athenienses obsederant. Ibi cùm

Clearchus dux Laconicus truculentus, frumentum diuideret militibus, ereptum ciuibus, quorum familiæ fame peribant, Anaxilaus ciuis de patriæ deditione cum Alcibiade paciſcitur, Qui abſente Clearcho acceptus intra urbem, dimicauit cum præſidio, & milites partim interfecit, partim cepit. Ciuium uerò nullus interfectus eſt, nullus ex patria pulſus, nulla facultatum direptio facta eſt.

Anaxilaus poſtea Spartæ propter deditionem urbis accuſatus, cùm honeſtiſsima excuſatione uteretur, abſolutus eſt, cùm diceret, bella gerenda eſſe cum hoſtibus, non cum natura rerum. Et iniuſtum eſſe triſtiora facere defenſores aduerſus ciues, quàm facerent hoſtes captis urbibus. Hic Clearchus poſtea à Perſis interfectus eſt. His tantis rebus geſtis, liberata patria in maximis periculis domeſticis & externis, recuperato imperio maris, occupatis multis urbibus, partis uictorijs inſignibus, Alcibiades cùm iam patriæ gratior eius reditus eſſet, rediјt modeſtè Athenas, comites habens uiginti naues. Et modeſtiam ac metum hac re ſignificauit, quòd non egreſſus eſt ex naui, niſi prius conſpecto fratris filio, & alijs amicis.

Tertio menſe poſt reditum centum naues ad Andrum duxit, ubi prælio uicit Andrios & Lacedæmonios. Deinde reuerſus in Samum, Antio-

Antiocho gubernatori suo tradidit exercitum, proficiscens ipse cum paucis nauibus ad Hellespontum, ut pecuniam colligeret. Discedens autem mandauit gubernatori, ne cum duce Lacedæmoniorum Lysandro dimicaret. Sed cùm gubernator temerè contra mandata pugnaret, Athenienses uicti sunt. Hîc rursus inimici Alcibiadis nacti occasionem criminandi eum, quòd abesset uoluptatum causa, perfecerunt ut imperium ei abrogaretur. Discedens igitur ab exercitu, postea tanquàm in priuata uita degit in possessionibus suis ad Hellespontum, ubi sibi Arces aliquot extruxerat. Ita nec longo tempore post reditum fuit in patria, nec multum patriæ profuit. Neq; tamen ociosus fuit in illo secessu, sed uicinam Thraciam populatus est, & ut præda locupletaretur, & ut Græcos colonos ibi defenderet.

Non multo post Athenienses magno prælio uicti sunt à Lysandro ad Ægos Potamos, ubi tria millia Atheniensium cùm uiui capti essent, postea crudeliter interfecti sunt, Ante quam pugnam Alcibiades, in uicino loco habitans, cùm utranq; classem considerasset, præmonuit Athenienses, ne dimicarent. Deleto Atheniensium exercitu in mari, Lysander mox Athenas obsidione cingit, & post sextum mensem dedita urbe Lysander Triginta uiros, qui nominantur Tri-

ginta Tyranni, urbi præfecit, inter quos Critias fuit sæuißimus, qui consilium dedit, ut Alcibiades interficeretur, quia tantum in eo consilij & industriæ esset, ut Athenas iterum liberaturus uideretur, si uiueret. Quare Lacedæmonij ad Pharnabazum scripserunt, ut eum interficeret. Mißi igitur aliquot milites, domum incenderunt, in qua erat Alcibiades, & erumpentem adorti, cùm multi essent, & undiq; telis peterent, tandem eum ibi interfecerunt. Cadauer eius Timandra concubina sepelijt. Hic fuit exitus Alcibiadis, cuius fuit excellens ingenium, fortitudo, industria, & fœlicitas in præliando tanta, ut semper ea pars, cui adfuit, uicerit. Fuitq; erga eum beneuolentia populi eximia, quia alienus fuit à crudelitate, & erga plurimos beneficus & liberalis. Sed in hac naturæ præstantia etiam hæc uicia fuerunt: Fuit inquietus, nimis magna appetens, nimis auidus popularis beneuolentiæ, impatiens iniuriæ, inconstans & diuersarum partium. Ac propter has causas dictum est, non potuisse duos Alcibiades sustinere Græciam. Geßit res magnas terra mariq; in multis locis, sed inutiles sibi & alijs. Estq; tota eius historia commonefactio, ut cogitemus, ne quidem excellentem uirtutem utilem esse nobis & alijs, nisi DEVS consilia, dextras & euentus gubernet. Petamus igitur, ut faciat nos Deus

organa

organa ſalutaria, & ſui officij metas quiſq; intelligat.

CAPTÆ ATHENÆ A LYSANDRO.

QVod Thucydides inquit, in ſeditione omnes formas rerum malarum eſſe: Ἐν δὲ στάσει πᾶσα ἰδέα κακοῦ ἐστι, id conſpici poteſt in bello inteſtino Græcorum, quod nominatur Peloponneſiacum, quod fuit plenum triſtißimorum exemplorum. Multæ urbes funditus deletæ ſunt, multi ciues interfecti, & extincta naturali στοργῆ ſæuiciam exercuerunt cognati in cognatos. Tàm horrendis pœnis oſtendit Deus iram ſuam aduerſus Idola & libidines. Vt autem prædictum erat, hoc bellum duraturum eſſe tres Nouenarios, ita accidit. Anno ſeptimo & uiceſimo huius belli uicit Lyſander Atticam claſſem ad Aegos Potamos, & captiuorum Athenienſium tria millia poſt prælium nouo exemplo crudelitatis interfecit. Poſtea ſtatim Athenas terra mariq; obſidere cœpit. Cumq; iam magna multitudo in urbe fame mortua eſſet, conſilijs Theramenis res eò deducta eſt, ut fieret urbis deditio, ſexto menſe obſidionis. Valde contenderant Thebani & Corinthij, ut Athenæ funditus delerentur. Sed Lacedæmonij contra ſenſerunt, non delendam eſſe urbem,

bem, ante hoc bellum sæpe bene meritam de tota Græcia in reprimendis Barbaris. Scribitur autem, deditionem factam esse die sedecima Martij, quo die ante annos septem & septuaginta consilio & uirtute Atheniensium ad Salaminem Persæ uicti sunt. Qua in consideratione cogitemus instabilitatem rerum humanarum, & consideratione causarum nos ad ueri Dei agnitionem & modestiam hortemur. Bellorum enim uariæ uices sunt, quia punit Deus scelera in utraq; parte. Tandem uerò grauioribus & ultimis pœnis opprimuntur ij, qui iniusta bella mouerunt, seu odio seu cupiditate maioris potentiæ. Initium huius belli fuit ortum ab Atheniensibus, qui adiunctis Corcyreis potentiam augere conabantur, & Lacedæmonios contemnebant. Accessit & odium in Pericle aduersus Megarenses. Venit igitur in tristem seruitutem Attica ciuitas. Et ut intelligi posset, singulari exemplo superbiam punitam esse, ad cantum Tibiarum muri euersi sunt, & naues crematæ.

Scriptores nominant hanc Athenarum deditionem finem belli Peloponnesiaci, quia cæteri Græci aliquantisper quieuerunt, cum potentia Lacedæmoniorum formidabilis esset, & aspera essent Imperia. Nec multò post Agesilaus exercit m in Asiam duxit. Atticarum uerò calamitatum

nondum

nondum finis fuit. Nam triginta Tyranni, de quibus mox dicetur, plures ciues intra octo menses trucidarunt, quàm decennio ab hostibus interfecti fuerant, ut narrat Xenophon. Postea recuperatio libertatis mirabiles casus habet. Nunc annos annotabimus.

Captæ sunt Athenæ:

2. Anno Artaxerxis Mnemonis.
27. Anno, Mense sexto, ab initio belli Peloponnesiaci.
77. Anno à Salaminia uictoria.
19. Anno ante captam Romam à Gallis, ut Polybius scribit.

Anno mundi 3563.

DE TRIGINTA TYRANNIS.

VT autem uictores Lacedæmonij ubiq; potentiam Plebis diminuebant, & Oligarchias constituebant: Ita & Athenis formam gubernationis mutarunt, & triginta uiris Atheniensibus dederunt summam potestatem, & addiderunt Laconicum præsidium. Hi triginta initio suo consilio, sine cognitione, turbulentos ciues, quos fuisse seditionum autores notum erat, interfecerunt. Nec id ægrè tulit populus, quia nemo

nemo ignorabat fuisse seditiosos, & necesse erat, palàm seditiosos è medio tollere. Sed immoderata potentia non diu manet intra iustas metas. Aliquanto post igitur hi triginta uiri etiam honestos ciues, quos metuebant aut oderant, expulerunt ciuitate, aut interfecerunt. Et ut se munirent maiore præsidio, catalogum scripserumt, tria millia ciuium, quos delectos ex cæteris existimabant, sibi fore fideles, & cum his bona damnatorum, & multorum aliorum partiebantur.

Erat inter hos Triginta THERAMENES, qui ut erat astutus, & antea mutationes quasdam rexerat, & arte deduxerat rem ad deditionem, ut urbs seruaretur. Hic cogitans, hanc sæuiciam non posse diuturnam esse, & sciens præstantiam uirtutis in Thrasybulo exule, fuit hortator Moderationis. Metuens igitur Critias, qui inter Triginta crudelißimus erat, ne, ut erat artifex Theramenes, contra hunc statum aliquid moliretur, accusat eum apud Collegas, & petit eum interfici. Theramenes se excusat, & respondet, sua consilia non contraria huic statui, sed potius salutaria esse, quia iniusta sæuicia non poßit esse diuturna. Et nosse se inquit magnitudinem animi & consilij in expulso Thrasybulo, qui nactus exulum multitudinem, non sit omissurus consilia recuperandæ patriæ.

Denique

Deniq; lex tuebatur Theramenem, recens lata: Nec Collegæ, aut illi, qui in Catalogo scripti erant, sine iudicio interficerentur. At ego, inquit Critias, ne hic lege se tueri poßit, nomen eius deleo, & eum condemno. Tacent Collegæ, quia uident armatos ex Catalogo circumstare. Et cùm ad Aram confugeret Theramenes, imperat lictoribus Critias, ut eum ab Ara abstrahant, & interficiant. Abstractus ducitur ad bibendum uenenum, Quòd cùm exhausisset, & aliquantulum, quod reliquum erat, effudisset, iocans inquit: Hoc propino Critiæ. Hic exitus est Theramenis, interfecti sæuicia Collegæ propter moderata consilia.

Fuerat autem & antea mutationum in Republica & autor & dissolutor callidus, seu ut Reipublicæ, seu ut sibi consuleret, ut in Comœdijs exagitatur, quòd arte solitus sit se ex periculis euoluere, & se ad occasiones inflectere. Vnde & Cothurnus nominatus est. Et Aristophanes in Ranis ait, cùm uenit in discrimen, arte eluctatum esse: πέπτωκεν ἔξω κακῶν οὐ Χῖος ἀλλὰ Κῷος, alludens ad ludum talorum, Non unitas, sed senio uictor. Accidit autem hoc in ciuilibus dissensionibus, ut moderati à uehementioribus opprimantur, ut dici solet: ὄφις ἂν μὴ φάγῃ ὄφιν, μὴ ποτε γενήσεται δράκων.

De

DE THRASYBVLO ET ΑΜΝΗΣΤΊΑ.

ETSI autem post hanc cladem nec potentia prior Athenarum, nec uirtus, nec autoritas restituta est: tamen utcunq; Deo ita uolente seruare urbem, primùm exules oppreßis triginta Tyrannis recuperarunt patriam, & ueterem formam gubernationis restituerunt Duce Thrasybulo. Aliquanto post à CONON eripuit imperium maris Lacedæmonijs, & rursus ædificauit muros Athenienses. Horum duorum uirtus in restitutione patriæ præcipua fuit.

Post interfectum Theramenem Critias & aliqui eius Collegæ maiorem sæuiciam exercuerunt, & scribitur, iußisse eos filias quorundam interfectorum saltare in cruore parentum, quæ se præcipites ex illis locis deiecerunt. Cùm igitur Thrasybulus sciret, iam in odio esse Critiam & Collegas, adduxit septuaginta in Atticam, & oppidum Phylen occupauit. Qua re cognita, in ipsa urbe multi ciues recusant militare cum Tyrannis. Accersunt igitur Tyranni Spartanum Regem Pausaniam, qui audiens scelera triginta Tyrannorum, & intelligens, Thrasybulum uelle societatem cùm Lacedæmonijs inuiolatam esse, non impediuit

impediuit eius reditum in patriam. Thrasybulus itaq; dimicans cum exercitu Tyrannorum, trucidauit Critiam, & quosdam eius Collegas, & præconium fecit, se non gerere bellum cum ciuibus, sed uelle ut patria ueteribus legibus regatur. Ita in urbem rediјt Thrasybulus cum cæteris exulibus, & leges ueteres, ordinem Magistratuum & iudicia restituit.

Sed ut ciuitas tranquilla esset, decretum factum est de ἀμνηστία, id est, ut obliuio esset ueterum iniuriarum, Et quia multi tenebant res alienas, quoquo modo translatas, alij hæreditatibus, alij emptionibus, alij dotibus, alij aliter, & repetitio paritura erat noua bella, sancitum est ne lites mouerentur de præsentibus possessionibus, sed ut in posterum nihil contra leges fieret. Hæc ἀμνηστία restituit Athenarum tranquillitatem. Sic in dissensionibus ciuilibus sæpe decursum est ad ἀμνηστίαν, ut futuræ paci consuleretur, ut censuit Romanus Senatus interfecto Iulio Cæsare. Et in aliјs historiјs sæpe dicitur: Pacem faciant singuli, ἔχοντες ἃ ἔχουσι. Hæc exempla meminisse utile est.

PAVSANIAS postea in urbe Sparta accusatus, quòd non defendisset triginta Tyrannos, se excusauit, quòd iniusta crudelitas sociorum non fuerit approbanda aut adiuuanda,

& satis

& satis fuerit, Athenienses retineri in societete Lacedæmonijs promissa. Ibi pares calculos tulit, quo more significatum est, eum absolui. Et docet exemplum, socios iniustam crudelitatem exercentes, non defendendos esse. Sicut etsi socij erant Constantinus & Licinius, tamen Constantinus defendit Ecclesiam contra Licinium. Socij Lacedæmoniorum & Thebani erant, cùm Thrasybulus in patriam rediret. Et mandauerant Lacedæmonij, ne Thebani exulibus Atticis præberent hospitium. Sed Thebani prorsus contrarium edictum proposuerunt, se non impedire exules Atticos, gerentes arma contra triginta Tyrannos, ac mandare se, ut nulla domus clausa sit exulibus Atticis. Sed fuerunt hæc exempla diuini iudicij, contra iniustam & atrocem sæuiciam, sicut scriptum est: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

IMPERIVM LACONICVM.

TEnuerunt imperium Lacedæmonij annos nouem & uiginti, post uictoriam Lysandri ad Ægos Potamos, usq; ad pugnam Leuctricam, quæ facta est initio Olympiadis centesimæ secundæ, cùm Helice & Bura biennio antè terræ motu absorptæ essent, anno quarto Olympiadis

centesimæ

centesimæ primæ, ut disertè inquit Pausanias. Fuit autem aliquantisper tranquilla Græcia, donec Agesilaus rex Spartanus & Lysander duxerunt exercitum in Asiam, Qui, cùm domi pax esset, adijcere imperio suo Asiæ partem, & Persicam potentiam debilitare conabãtur. Ac initia Agesilao lætißima fuerunt. Magnis aliquot prælijs Tißaphernem uicit, propter quas clades iratus Artaxerxes, Tissaphernem interfici iußit, & successorem misit Tithrausten.

Interea in Græcia tumultus orti sunt inter Phocenses & Locros. Cùmq; Thebani defenderent uicinos Locros, accusantur à Phocensibus apud Spartanos. Remiserat autem Lysandrum Agesilaus in patriam propter æmulationem. Etsi autem Spartani alioqui Thebanos oderant, tamen magis eos accendit Lysander, qui & natura inquietus erat, & scribitur in senecta propter adustam atram bilem, factus iracundior. Hic Thebanis magis quàm cæteri irascebatur, propterea quòd Atheniensibus exulibus hospitium præbuerant, contra edictum Spartanorum. Decretum igitur faciunt Ephori, ut Thebanis bellum inferatur. Hi ab Atheniensibus auxilium petunt, qui antea in Sparta petiuerant, ne bellum inferretur Thebanis, sed ut iudicio controuersia inter Phocenses & Locrenses dirimere-

tur. Postea cùm Thebani auxilium peterent, Thrasybulus memor beneficij Thebanorum suasor est, ut iuuarentur, Et accedunt auxilia aliarum ciuitatum. Ita rursus in Græcia ex leui causa ingens bellum, & exitiale Lacedæmonijs, ortum est. Duxit partem exercitus Laconici Lysander. Is in oppugnatione Haliarti, erumpentibus Thebanis extra oppidum, in pugna interfectus est. Hic exitus est Lysandri, qui Athenas ceperat, cuius uirtute Spartani imperio potiti fuerant. Sed superbiam pœna sequuta est. Scribitur enim, huic primo omnium Græcorum diuinos honores habitos esse.

Erant autem tàm læti successus AGESILAI in Asia, ut procedere in regnum Persiaum cogitaret. Sed Spartani crescente potentia Thebanorum reuocant eum, missa Scytala. Hic tanta fuit modestia Agesilai, ut relicta maxima spe occupandi Persicum Imperium, mox in patriam redierit. Hæc modestia in tanta potentia ita prædicatur, ut longè omnibus ipsius uictorijs anteferatur. Tanta autem fuit de eius iusticia, fortitudine & modestia opinio, ut Lacedæmonij summum ei imperium, & exercitum in terra, & classes in mari, commendauerint. Et scribit Theopompus, fuisse eum summum uirum suæ ætatis.

Cum

Cùm autem in Asia triennio fuisset, & multas urbes Persis ereptas, imperio Laconico adiecisset, & socijs iustè & moderatè imperasset, discedens reliquit sui dißimiles, auaros & crudeles Harmostas. Claßi autem præfecerat Pisandrum uxoris fratrem.

Erat eo tempore CONON, exul Atheniensis apud Euagoram Regem Cypri, qui cum octo nauibus fugerat ex pugna ad Aegos Potamos. Hic & Euagoræ & regis Persici pecunia & nauibus instructus, mittitur contra Lacedæmonios, cùm Persæ uiderent nimium crescere potentiam Laconicam in Asia. Hic Conon magno prælio ad Cnidum uicit Laconicam classem, & & interfecit Pisandrum. Hac clade accepta Lacedæmonij rursus maris imperium amiserunt, & paulatim ciuitatum defectio sequuta est.

Hæc clades denunciata est Agesilao in ipso reditu, & ad hanc alia clades acceßit. Cùm enim in Bœotiam in ipsa Solis Eclipsi peruenisset ad urbem Coroneam, cum Thebanis & eorum socijs dimicans uulneratus est. Ac scribit Xenophon, tàm acre prælium fuisse, ut nullum suo tempore fuerit acrius. Ex eo prælio cùm multi in templum uicinum fugißent, iußit parci templo, & dimitti incolumes omnes, qui eò confugerant. Conceßit & Thebanis petentibus cadauera

interfectorum ad sepulturam. Adeò non indulsit iræ, quanquàm uulneratus erat.

Iam uerò in Asia inclinatione facta Laconicæ potentiæ, rediijt Athenas Conon, & patriæ donans quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum, muros ea pecunia refici curauit, à Lysandro euersos. Ita THRASYBVLI & CONONIS uirtute paulatim Athenæ rursus erectæ sunt. Nec multò post reditum Cononis, cùm Lacedæmonij classem repararent, missus est Thrasybulus ad impediendos Lacedæmonios, qui Byzantium recepit, & res multas fœliciter gessit. Sed cùm ad Aspendum milites eius populati essent agros, Aspendij irritati noctu erumpentes subito tumultu, & Thrasybulum in suo tentorio, & milites aliquot interfecerunt. Hunc breui, sed honestissimo testimonio ornat Xenophon lib. 4: Θρασύβουλος μέντοι μάλα δοκῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι, οὕτως ἐτελεύτησεν.

Vt autem Lacedæmonij rursus crescentem potentiam Atheniensium & refectionem murorum impedirent, accusant Atticam ciuitatem, & nominatim Cononem apud Tiribazum ducē Persicum, ac monent, periculosam fore potentiam Aheniensium regno Persico, præsertim cùm & Euagoram Persæ metuerent. Mittunt igitur A-

thenæ Legatos ad Tiribazum placandum. In his & Conon fuit. Hunc Tiribazus contra ius gentium captum in Persiam ducit, ubi in carcere seu necatus est, seu morbis extinctus. Accusator autem fuerat Antalcidas, Spartanus legatus. Is deinde à rege Persico, quia bello Thebano Lacedæmonij impares erant, impetrauit edictum, quo Rex pacem Græcis omnibus imperat, & bellum minatur ijs, qui non sint obtemperaturi. Ac simul mandat Thebanis, ut arma deponant, & ciuitatibus pristinam libertatem reddant. Quia uerò Lacedæmoniorum consilio hæc pax impetrata fuerat, & adhuc magna erat ipsorum potentia, & Agesilai præcipua autoritas, Lacedæmonij se ostenderunt fore huius edicti regij defensores., quod celebri appellatione nominatur Pax Antalcidæ. Iurant igitur Græcæ ciuitates omnes, se obtemperaturos esse. Sed astutè Lacedæmonij huius pacis prætextu suam potentiam rursus confirmare conati sunt. Occupant fraude Cadmeam Thebarum arcem. Ibi & coniuges & filias honestorum ciuium rapiunt, & Thebis expellunt quos uolunt. Ideo Pelopidas & Epaminondas, & alij exules, fœdere clam facto, magna prudentia & fortitudine irrumpunt in arcem, & eijciunt inde Laconicum præsidium, aliquot uiris interfectis.

Dederant autem hospitium Thebanis exulibus Athenienses, qui et postea eos iuuant contra exercitus Laconicos. Tandem Rex Spartanus Cleombrotus cum exercitu in Bœotiam ueniens, non procul ab oppido, cui LEVCTRA nomen erat, cum Thebanis dimicat. Ibi interfectis rege Cleombroto & mille Spartanis, quorum præcipua erat nobilitas, & dilapsis eorum socijs, uictores fuerunt Thebani.

Ac locum tantæ cladis uoluit Deus testem seu monitorem eße de sua ira. Nam aliquanto ante pugnam quidam ex Spartana nobilitate hospitaliter excepti in Leuctris à Scedaso, postea redeuntes absente patre, filias eius duas, ui stupratas, interficiunt, & in puteum abijciunt. Pater deinde Spartam profectus, ac petens sceleris autores puniri, derisus est. Et narrantur alia exempla crudelitatis & libidinum, quibus in imperio Spartani & iram Dei irritarunt, & uoluntates ciuitatum à se alienarunt.

Cùm igitur Deus in eo ipso loco puniuerit Lacedæmonios, qui sceleris uestigium fuerat, uoluit homines & de magnitudine perpetrati sceleris & de iudicio diuino commonefieri. Denunciata fuit antea pœna òraculo, quod recitat Pausanias, Id his uersibus reddidi:

Leuctra

Leuctra mihi sunt curæ, & mors tristißima gnatæ
Occisæ Scedasi qua periere duæ.
Hic atrox fiet pugna, & sæuißima cædes,
Fatalis quando uenerit illa dies.
Quam prius haud quisq; norit q̄ Dorica pubes,
Amittet robur, militiæq; Duces.

Facta est autem pugna Leuctrica,
Anno Artaxerxis 32.
Anno 29. post pugnam Lysandri ad Aegos Potamos.
Initio anni secundi Olympiadis centesimæ & secundæ, die quinto Iunij.
Anno ante initium regni Alexandri tricesimo sexto, quod omnium scriptorum consensu collocatur in annum primum Olympiadis centesimæ & undecimæ.

Etsi autem usq; ad Leuctriam cladem numerantur anni principatus Spartani, tamen non mox processerunt Thebani in Laconiam, sed Lacedæmonij nunciata clade multa grauiter fecerunt, & profuit hæc Agesilai moderatio ad leniendam tristitiam. Vsitatum fuit apud Spartanos, ut qui ex acie fugerant, iudicarentur infames, Qui quidem ab alijs ciuibus discernebantur uestitu & barba, ac licebat cuilibet prætereuntem uerberare, nec licebat eis uxores ducere. Cum autem multi nobiles & fortes uiri ex fuga do-

mum rediissent, & essent qui usitatum morem de his, qui fugerant, seruari uellent, accesit ad concionem Agesilaus, & iusit, ut sinerent leges eo die dormire, quia calamitas accidisset, non ignauia ciuium, sed iniquitate fortunæ. In posterum autem ab eo die leges seruandas esse. Hac ἐπιεικείᾳ reuersos ciues infamia liberauit.

Cùm igitur mitteretur Archidamus filius Agesilai cum exercitu Laconico in Bœotiam, accersunt Thebani Iasonem Phereum ex Thessalia, cuius tanta erat uirtus & autoritas, ut existimaretur in Asiam traiecturus esse, ut bellum Persis inferret. Is cùm uenisset ad Thebanos, hortator fuit eis, ne dimicarent cum Lacedæmonijs, qui irritati nunc & cautiores & firmiores futuri essent. Et cùm utrisq; dissuaderet prælium, perfecit ut certis conditionibus pacem facerent. Ita sine prælio Lacedæmonij domum redierunt. Et Iasonis uerba recensentur apud Xenophontem: Solet Deus ex paruis magnos facere, & ex magnis paruos.

Hic Iason domum reuersus fraude interfectus est. Cumq; in Thessalia contra Tyrannos aliquæ ciuitates à Thebanis auxilium peterent, profectus eò Pelopidas, postea à Tyranno Alexandro Phereo captus est, cuius tanta fuit sæuicia, ut homines uiuos insueret Vrsorum pellibus, &

canes

canes contra eos incitaret. Ac in prima expeditione Thessalica, cùm Pelopidam fraude captum esse Epaminondas audiret, profectus eò cum exercitu, tantum incußit Alexandro terrorem, ut redderet ipsi uiuum & incolumem Pelopidam. Ita fide & uirtute amici Pelopidas tunc seruatus est. Sed postea reuersus in Thessaliam Pelopidas, in acie dimicans à Tyranni exercitu interfectus est. Tyrannus uerò postea domi à coniugis fratribus, faces tenente coniuge, dormiens trucidatus est.

Interea dum Thebani occupati sunt motibus Thessalicis, & ipsi & Lacedæmonij, & aliæ ciuitates ostendunt, se pacem Antalcidæ non uiolaturos esse, Mantinei exules freti hac pace conueniunt, & patriam Mantineam instaurare conantur. Fuerat autem Mantinea præcipua urbs Arcadiæ, condita à filio Lycaonis, cuius nomen fuit Mantineus. Quæ cùm uicina esset Laconicæ, & tamen (ut gens Arcadica inquieta fuit, & mercede militare consueuerat) sæpe adiungeret se hostibus Lacedæmoniorum, & uelut arx esset hostilium copiarum, à Lacedæmonijs euersa fuit. Quare cùm uiderent, non sine periculo uiciniæ eam instaurari, Agesilaus impedire instaurationem conatus est. Accersit igitur gens Arcadica Thebanos. Ita nouum bellum in Græcia accensum est, in quo Sparta penè fun-

ditus perijt. Nam Epaminondas, quē propter ipsius uirtutem socij libenter sequebantur, exercitum in Laconiam duxit quadraginta milliū uirorū, et uastata Laconica et multis oppidis occupatis ad Spartam accessit, nec tamen fluuium Eurotam, qui niuibus intumuerat, transijt. Ac tantus terror incussus est Spartanis, ut seruos armarent, promissa eis libertate. Cumq; speciem iusti exercitus, sex millia armatorum, in urbe Agesilaus haberet, disposuit eos certis locis, quia Sparta sine mœnibus erat. Ea res deterruit Epaminondam, ne oppugnationem tentaret. Nec Agesilaus, etsi conuitijs prouocabatur ad dimicandum, tunc iudicabat ex urbe exercitum educendum esse. Steterunt autem ambo in contrarijs ripis Eurotæ, Agesilaus & Epaminondas, sese mutuò contuentes, & alter alterius uirtutem admirantes, & fortunæ uices cogitantes. Erat enim triste spectaculum, cùm anni sexcenti essent ab Heraclidarum regno in Laconica, nec unquàm in ea conspecti essent hostiles exercitus, nec incendia & populationes ab hostibus ibi factæ essent, nunc totam regionem uri & uastari. Ac ut Athenæ ante triginta annos deditione facta imperium et libertatem amiserant: sic Spartæ nunc penè similem calamitatem esse. Ipse etiam Agesilaus exemplum fuit inconstantiæ rerum humanarum, qui et florentissimam patriam acceperat, et

formidabilis fuerat Regi Persico, & suæ ætatis propter uirtutem laudatißimus Dux fuerat, nunc senex patriæ uidet incendia, & ciuium funera. Profuit tamen patriæ animi robore & consilio. Non enim deseruit urbem, & ciues armauit. Et cùm exercitum Epammondas propius urbem adduxit, emißis equitibus & ex insidijs adortus hostiles copias, terrorem eis incußit, ne procederent.

Commoratus autem Epaminondas ad urbem Spartam quatriduo, cùm & dilabi Arcades ad prædam uideret in regione opulenta, in quam spolia ex multis gentibus congesta erant, discesßit inde ad alia oppida occupanda, fuitq; in Laconica tres menses. Interea Lacedæmonij ab Athiensibus auxilium petiuerunt, facta commemoratione mutuorum beneficiorum, & orantes, ne hos, qui in maximis Græciæ periculis fuißent, uelut παραςαται Atheniensium, deleri sinerent: Ibi cùm ciuitas Attica, ut sæpe aliàs, oblita offensionum, uellet Græciam saluam eße, decreuit ut mißo exercitu Lacedæmonij defenderentur. Misit & Dionysius Siculus pater uiginti Triremes, in quibus fuiße Celtas & Iberos narrat Xenophon. Et quidem postea plurimum profuiße Lacedæmonijs Celtas inquit.

Epami

EPAMINONDAS.

POSTQVAM uerò discesśit ex Laconica Epaminondas, Spartani propter societatem Atheniensium & instructi auxilijs ex Sicilia missis, paulatim oppida sua recipiunt. Hos cùm reprimere Arcades conarentur, nondum finis fuit belli. Cùmq; Agesilaus propter senectam ducere exercitum non posset, missus est filius Archidamus cum Spartanis copijs & auxilijs Celticis aduersus Arcades, quos ita uicit, ut magna hostium multitudine interfecta, & nullo Spartano amisso, nominata sit illa pugna: ἀδακρυς μαχη. Neq; tamē Arcades tumultuari desierunt. Cumq; noua fœdera fecissent cum Eleis & alijs, & deinde Arcades ipsi inter sese disiuncti essent, ut semper fuit genus hominum inquietum & rapax, & pars (Mantinei uidelicet) defecisset ad Lacedæmonios, alij à Thebanis auxilium peterent & Messanæ instauratio Thebanis curæ esset, redijt Epaminondas in Arcadiam, ducens ex Bœotia & Eubœa & Thessalicis equitibus mediocres copias, quas acceśione sociorum in Arcadia auxit. Iam & Lacedæmonij mediocres copias habebant, quia equites Atheniensium, & pars Arcadum, Mantinei & Achei, ad eos accesserant. Eduxit igitur Agesilaus exercitum

ad

ad Mantineam. Hic Epaminondas sperans se nactum occasionem rei magnæ perficiendæ, uidelicet occupandæ Spartæ, quia exercitus inde aberat, omisso prælio iter suscipit uersus Spartam. Sed re indicata à Cretensi milite, Agesilaus redit Spartam cum filio Archidamo & paucis alijs, Quò cùm Epaminondas uenisset, acerrima pugna repulsus est. Hic rursus senis Agesilai uirtute patria seruata est, non ut antea, sine prælio. Scribit enim Xenophon, diuinitus, factum esse, ut Thebani, qui antea Lacedæmonios uicerant, & ignem spirabant (his enim uerbis utitur: πυρ πνεοντες) nunc tam paucis cesserint. Nam Archidamus paucißimos ex urbe educens, cùm interfecisset aliquot Thebanos in prima acie, tantum reliquis terrorem incußit, ut fugerent. Adeò nec fortunæ nec uirium magnitudini confidendum est, sed cogitandum est dictum: Victoria à DOMINO est. Vterq; autem dux in maiore admiratione fuit, alter propter consilium oppugnandæ urbis, alter propter celeritatem reditus, & defensionem patriæ.

Regressus autem Epaminondas, etsi uidebat, se non sine periculo dimicaturum esse, tamen quia pugnandum esse statuerat, non procul à Mantinea castra locat. Ibi intentus in occasiones,

nes, adortus est hostes præter ipsorum opinionem, & arte aciem ita instruxit, ut robur hostilis exercitus pelleret. Eo in loco cùm ipse prælium cieret, & cedere hostes cogeret, uulnus accipit. Quia autem propter uulnus Ducis milites non sequuti sunt hostem cedentem, minus magna strages facta est. Epaminondas uiuens relatus in castra, non prius spiculū ex uulnere euelli permisit, quàm interrogauit, utri uicißent. Cumq; uictores eße Thebanos diceretur, spiculo euulso patriæ gratulans placidè mortuus est. Hic est exitus Epaminondæ, qui non solùm propter iusticiam, fortitudinem, modestiam & fidem erga amicos ualdè laudatur: sed etiam quia doctrinas à Lyside Pythagorico didicit, quarum studijs in eius pectore magis confirmatus est amor Iusticiæ & modestiæ.

Cùm autem post Epaminondæ mortem utriq; se pro uictoribus gererent, THEBANI & SPARTANI, eáq; ex re paßim noui motus orirentur, inquit Xenophon in fine suæ historiæ: Confusio & perturbatio maior fuit in Græcia post Epaminondæ pugnam, quàm fuit ante. Tales bellorum exitus sæpe sunt, ut hoc decennio uidimus bella ex bellis nata eße, sicut Pindarus inquit: Facile est cuiuis mouere urbem, sed in tranquillum sistere sine DEI auxilio nemo potest.

Præcipua

Præcipua tamen fuit nunc potentia Thebanorum, qui non multò post Epaminondæ mortem contra Phocenses, qui Templum Delphicum spoliauerant, bellum mouerunt, Olympiadis centesimæ quintæ anno quarto, quod nominatur BELLVM SACRVM, cuius sæpe fit mentio in Orationibus. Pertinet autem historia belli Sacri ad Ochi tempora, ut postea dicam. Nunc breuiter eius mentionem feci, ut series Græcorum bellorum facilius comprehendi posit, & consideretur, semel motis imperijs, non facile pacem restitui posse. Captis Athenis sequuta est recuperatio, quam adiuuerunt Thebani. Inde Spartani Thebanos adorti, rursus amiserunt imperium. Postea in bello Sacro Thebani attraxerunt Macedones. Aliquantò post ab Alexandro Thebæ funditus deletæ sunt, & horribiles pœnæ per omnes Græciæ populos uagatæ sunt, ac simul extincta est ubiq; uetus doctrina ac disciplina, & perpetua latrocinia in Græcia fuerunt. Has ruinas gentium intuentes cogitemus de causis, & similibus omnium temporum miserijs, & petamus, ut filius Dei sit umbraculum Ecclesiæ suæ, sicut texit in Aegypto domos sanguine agni conspersas.

RES ROMANÆ.

ANNO ab urbe Roma condita trecentesimo & sexagesimo quinto urbs Roma à Gallis capta & incensa est, Olympiade nonagesima nona, regnante in Persia Artaxerxe Mnemone, Anno uicesimo post captas Athenas à Lysandro, ut Polybius scribit. Integra uerò historia apud Liuium legatur, ut res Romanæ aliæ. Hic tempora tantùm insignium euentuum annotamus. Sed quia illa Celtarum expeditio in Italiam non breuis fuit, & magnarum mutationum & multorum præliorum causa fuit, aliquid & de gente, & de occasione expeditionis addam.

Veteres Græci regionem ad Alpes sitam, uersus Oceanum Septentrionalem & Occidentalem uno nomine Celticam nominarunt, uidelicet, totam oram ab Oceano Occidentali ad Harcyniam usq;. Deinde ab Harcynia uersus Orientem uno uocabulo Sarmatias nominarunt, Etsi uicinas aliquas Alpibus distinguunt, ut Boios, Noricos & inde Pæonios, Mysos. Inquit igitur Herodotus, oriri Istrum in Celtis & Pyrene, quod hodie nominatur, auff der Bar, & dirimere mediam Europam.

Nomen uerò Κελτὸς est à γαλάτης. Et scribit Apianus, se nihil de origine nominis aut

gentis

gentis uerisimilius reperisse, quàm hoc, quòd Polyphemo in Sicilia duo sint nati filij ex Galatea, quorũ alteri fuerit nomen γαλάτης, alteri ἴλλυριος. A Galata ortos esse γαλάτας, unde postea factum est nomen Celti. Nos uerò scimus, eandem esse uocem Galli & Wallen. Significat igitur reuera Galli peregrinatores seu migrantes. Et quidem uocabuli origo Ebræa est.

Multæ autem & diuersæ gentes consederunt in utraq; ripa Rheni, & in illa ulteriore regione uersus Oceanum Occidentalem, & uersus mare Ligusticum. Nam & Massylienses fuerunt Ionum colonia. Et Vienna in Gallia Cretensium colonia est. Fuit enim eodem nomine urbs Cretæ, ut scribit Stephanus, dicta, quòd ibi Otus & Ephialtes Martem ceperint. Qua narratione significatum est, bella ibi fratrum istorum uirtute sedata esse, unde postea reliquiæ in Gallia consederunt. Magnam Galliæ partem et Ligyes tenuerunt, quos Stephanus inquit ex Tarso uenisse. Tarsus autem dicitur à Tarsis filio Iauan.

Consedisse autem in ora Septentrionali Galliæ Senonas certum est, qui fuerunt ex nostra gente Teutonicá, quæ nomen habet ab Ascane Tuiscones. Et non dubium est, uicinas gentes in Italiam & postea in Græciam duxisse exercitus, mixtos ex Teutonibus & Gallis.

De expeditione in Græciam postea dicemus, in qua Brennus post Alexandrum centum & quinquaginta millia peditum, & uiginti millia equitum, & quadringentos in Græciam duxit, de quibus scribit Callimachus, dicere Apollinem, suam & regis Ptolemæi communem fore uictoriam, se ad Delphos fulmine interfecturum esse Celtas, sed Regem Ptolemæum interfecturum esse Celtas ad Lacum Serbonidem, id est, Asphaltiten. Postea enim cum in Asiam attracti essent, Ptolemæus Euergetes multos interfecit ad Asphaltiten.

Ex his narrationibus apparet, & magnum robur harum gentium fuisse, & magnam multitudinem ex patria eductam esse. Sed expeditionem in Græciam antecesit Italica, cui occasionem præbuit pœna libidinis. Tenuerunt Italiæ oram ab Alpibus ad Tibrim usq;, tres gentes: Heneti ad sinum Adriaticum. Ligures contrarium littus ad Occasum. Media ora, quæ & ubertate soli & amœnitate longè excellit, fuit Tyrrhenorum, quorum appellatio antiquissima est. Vlterior Italiæ pars nominata est Ausonia, ab Ausone filio Vlyssis & Calypsus. Fuerunt autem Tyrrheni Lydorum coloni. Lydi autem ab Ægyptijs orti sunt. Et fuisse tetras libidinum confusiones in Tyrrhenia, narrat Timeus, qui circa hæc tempora uixit. Occasio autem, qua Celtæ & Se-

nones

nones in Tyrrheniam adducti sunt, hæc fuit:

Adolescens nobilis Clusinus, LVCVMON, tutoris coniugem rapuit. Tutor hoc iusto dolore incensus, inuitauit Celtas, ut sedes quærerent in ea parte Italiæ uberrima, & scelus Lucumonis punirent. Ita cùm Deus uniuersæ Gentis Tyrrhenæ scelera puniturus esset, egreßi ex horridioribus locis Celtæ & alij, Tyrrhenos oppresserunt. Et credibile est, non fuisse breuem & subitam expeditionem, sed paulatim plures exercitus ex Gallia & Teutonicis gentibus eò infusos esse.

Ab his affirmant ueteres Scriptores Græci & Latini, conditas esse urbes, Senas à Senonibus, Mediolanum, Veronam, & alias quasdam. Qua autem occasione Romam attracti sint, narrat Liuius, apud quem integra historia legatur.

ARTAXERXES OCHVS PERSARVM REX OCTAVVS.

Regnauit annos sex & uiginti, ac regnum occupauit necatis duobus fratribus. Huius gubernatio cùm plena fuisset crudelitatis aduersus domesticos, externas nationes, & aduersus Ecclesiam in Iudæa, quæ mediocrem tranquillitatem & quasi Halcyonia habuerat, tandem ipse à quodam suo Duce interfectus est. Initio guberna-

tionis Sidonem proditione cepit, ubi cùm supplices interfecisset, irati Sidonij, ipsi urbem incenderunt. Ac perijsse ibi quadraginta millia hominum scribitur. Postea Euagoram Cypri Regem, de quo extat Isocratis oratio, cùm fuisset eius socius, interfecit.

DE SÆVICIA OCHI ADVERSVS ECCLESIAM.

Recuperauit Ochus & Aegyptum. Cumq; in uicinia Iudææ bellum gereret, sæuiciam in Iudæos etiam exercuit, quibus ad id tempus à Longimano usq; Deus tranquillitatem dederat, ut instaurari urbes, Templum, doctrinæ studia, & totus ordo gubernationis possent. Sed tanta est humanæ naturæ infirmitas, ut in rebus secundis læticia afferat negligentiam in frenandis cupiditatibus. Cœperunt igitur iam fratres de summo sacerdotio certare. Summus Sacerdos erat Iohanna. Hunc ut frater eius Iesus excuteret, petit à Vagose Persico præside auxilium, & conatur ui occupare Templum. Ibi à fratre Iohanna frater in Templo trucidatur. Talia peccata irritarunt iram Dei. Venit igitur Ierosolymam Vagoses, & ingressus Templum inde spolia auexit. Cui cùm diceret Iohanna, impiè eum facere, respondet præses Persicus, illum uerò magis impiè fecisse, qui ibi fratrem occidisset.

Postea

Postea Ochus & annuas pensiones templo eripuit, donatas à Cyro & Longimano, & indixit Tributa populo Iudæorum. Occupata etiam præfectura (id enim significat ἀπόδασμος) multa oppida deleuit, & multas familias procul transtulit in Hircaniam ad mare Caspium. Rursus igitur Ecclesiam exercuerunt magnæ calamitates, usq; ad Alexandrum Magnum, qui ueniens Ierosolymam, ut postea dicetur, restituit Iudæis αὐτονομίαν & pacem, & tributa remisit.

RES MACEDONICÆ.

NOn dubium est, nomen Macedo factum esse à Kittim, ut ueteres dixerunt Μακέτης. Fuit autem Kittim filius Iauan. Et libri sacri affirmant, Alexandrum ortum esse ex Cittim. Ac sæpe fit mentio huius uocabuli. Significat autem Kittim percussores. Cùm autem deinceps in historia Mundi rerum Macedonicarum præcipua sit commemoratio, utile est, iuniores scire, quantum de origine Regum Macedonicorum traditum est.

Vetustas affirmat, Reges Macedonicos ab Hercule ortos esse. Et hanc seriem tradidit Herodotus:

HERCVLES.
HYLLVS.
CLEODEVS.
ARISTOMACHVS.
TEMENVS.
PERDICCA. *Hic primus in Macedonia Rex factus est.*
ARGAEVS.
PHILIPPVS.
AEROPVS.
ALCETAS.
AMYNTAS.

ALEXANDER, *qui cùm esset in castris Mardonij, indicauit Aristidi, præliaturum esse Mardonium.*

PERDICCAS & ALCETAS *fratres.*

ARCHELAVS *natus ex patre Perdicca, & ancilla Alcetæ, nothus. Interfecit auunculum Alcetam & eius filium Alexandrum, & germanum fratrem, Perdiccæ filium. Tenuit regnum annos 24. Geßit bella cum Thracum populis. Tandem interfectus est ab adolescente nobili, quem per libidinem contumelia affecerat. Estq́; de eo uersus traditus :* τεύχων ὧς ἑτέρῳ τι, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει.

Archelai filij fuerunt, ORESTES, ARCHELAVS & PAVSANIAS, & ordine regnum annos octo tenuerunt. His extinctis rediit regnum ad legitimos hæredes, uidelicet ad Amyntam filiũ Alcetæ, interfecti ab Archelao.

AMYNTAS cùm regnasset annos sex, reliquit filios tres, ALEXANDRVM, PERDICCAM, et PHILIPPVM. Cumq; patri Amyntæ successisset Alexander, natu maximus, interfectus est à Ptolemæo Alorite. Hunc non multò post interfecit Perdiccas, quem deinde in prælio ceperunt Illyrici. Post hunc tertius frater Philippus, qui tunc obses aliquantisper Thebis fuerat, celeriter in patriam rediens, fratri in regno successit. Fuerat autem adolescens ductus Thebas à Pelopida, qui pacem fecerat inter Ptolemæum Aloriten, & fratrem Philippi Alexandrum. Vixit autem Philippus Thebis apud patrem Epaminondæ, quem habuit exercitiorum socium, & exemplum uirtutis. De morte autem Philippi postea dicemus. Prius enim pertexenda est posteritas.

Philippo nati sunt ex Olympiade, ALEXANDER MAGNVS & CLEOPATRA: Item ex matre Thessala, THESSALONICE, quæ nupsit Cassandro, interfecta à filio Antipatri, quem deinde interfecit

frater ipsius Alexander. Hunc postea Demetrius interfecit.

Ex Cleopatra, Sobrina Attali, natus est Philippo filius PHILIPPVS, quem Olympias unà cum matre æneo uasi inclusum, & in ignem coniectum interfecit.

Postea interfecit Cassander Olympiadem, & Roxanen, coniugem Alexandri, & filium eius Alexandrum, & Barsenen alteram coniugem Alexandri, & eius filium Herculem. Antigonus uerò iußit interfici Cleopatram, germanam sororem Alexandri Magni.

Tales pœnæ uagatæ sunt per Philippi & Alexandri posteritatem, quia magna gloria à Deo ornati facti sunt insolentes, uoluerunt sibi tribui diuinos honores. Alexander etiam crudelitatem in amicos exercuit. Cogitemus autem, hæc tristia exempla in tantis uiris & nobilißimis familijs proposita esse, ut alios homines de modestia commonefaciant.

Nunc ad Philippi historiam redeamus, qui inter Reges præcipuos recensetur, quia consilio & fortitudine excelluit, & paruis copijs magnos exercitus uicit.

Laudatus est in oraculo, in quo duo describuntur Philippi, quorum priorem ait fore uictorem multarum gentium, & fœlicem regem.

Posterio-

Posteriorem uerò, uidelicet illum, qui cum Romanis bellum gesßit, regni euersorem. Versus extant in Achaicis Pausaniæ:

In Macedum populis clarißima regna tenebunt
Argiua de stirpe, bonum damnumq́; , Philippi.
Horum qui prior est, gentes urbesq́; domabit,
Sed ueteris regni perdet decus omne secundus,
A populis uictus, quos mittent uesper & ortus.

Initio autem regni uicit Athenienses, qui Argæo regnum tradere conabantur. Deinde facta pace cum Atheniensibus uicit Pœonas et Bardyllin regem Illyriorum, trucidatis in prælio septem millibus Illyriorum, ac uictor recepit oppida, quæ regno Macedonico Illyrij ademerant. Deinde cepit Amphipolin & Pydnam, & oppidum Crenidas, ubi uenæ Auri erant, quod auxit, & nominauit Philippos. Ex ijs uenis quotannis Philippus reditum habuit mille talenta, id est, sexcenta millia coronatorum.

In ea urbe postea Ecclesiam Paulus collegit, ad quam extat Epistola scripta ad Philippenses. Fuit autem antea nomen urbis Δάθος, unde prouerbium est δάθος ἀγαθῶν. Postea accersitus Philippus in Thessaliam contra Tyrannos, ciuitatibus libertatem restituit, & eas sibi fœderibus adiunxit.

Circa

Circa id tempus ortum est bellum SACRVM in Græcia, cuius sæpè fit mentio, quia magnarum calamitatum causa fuit, & præcipuè potentiam Macedonicam auxit. Inchoatum esse Pausanias scribit anno quarto Olympiadis centesimæ quintæ, & durauit annos continuos decem. Interuallum est autem inter pugnam ad Mantineam & belli Sacri seu Phocensis initium, anni quindecim. Tanta erant odia intestina Græcorum, nata ex superioribus bellis, ut diu quiescere non potuerint, & attraxerint externa auxilia, & seruitutem.

Occasio autem belli Sacri hæc fuit: In iudicio Amphictyonico damnati erant Phocenses, & Thessalis & Thebanis petentibus, ut magnam mulctam penderent. Hanc mulctam cùm dare nollent, quia & agri eis adempti erant, Lacedæmonijs clam eos incitantibus, qui & ipsi magnam mulctam debebant, Philomelus Phocensis collecto exercitu columnas Amphictyonum euertit, in quibus decreta mulctæ scripta erant, & agros consecratos recipit, aurum et argentum aufert ex Templo. Addit & alteram causam: Phocenses ueteri more defensores esse Delphici templi, id ius eripi ipsis à Thebanis queritur. Vt igitur opem ferrent iudicio Amphictyonico & Templo uicini Locri, Thebani & Thessali, bellum Phocensibus inferunt.

Philo-

Philomelus uictor tribus magnis prælijs, quarto uictus sese de rupe præcipitem deiecit. Hic primi Ducis Phocensium exitus fuit.

Secundus Dux fuit Onomarchus, qui cùm in somno uidisset, sibi in templo datum esse Colossum, ut altiorem faceret, sperauit suam potentiam maiorem fore. Sed tandem post multa prælia suspensus est. Ita Colossum auxit.

Suppeditabant autem Delphici thesauri pecuniam ad conducendos & alendos exercitus. Nam æstimatio auri & argenti, quod initio huius belli in Delphico templo fuit, scribitur fuisse decem millium talentorum, id est, sexaginta Tonnarum auri. Vicit igitur Onomarchus Bœotios, & cepit urbem Coroneam. Vicit & duobus prælijs Thessalos, & cum his Philippum Regem Macedonum, quem accersiuerant Thessali ad belli societatem, & multos Macedonas trucidauit. Sed tertio prælio in Thessalia Philippus uicit Onomarchum, trucidatis sex millibus hostium, & captum Onomarchum affixit cruci.

Necato Onomarcho Dux Phocensium factus est Phayllus, cui Lacedæmonij pedites mille, Athenienses quinq; millia, & quadringentos equites, & Thessali hostes Philippi duo millia. Sed tribus prælijs uictus Phayllus à Bœotijs, ipse postea urbem Arycam in Locris cepit, & direptam

funditus deleuit. Sed cùm phthisi mortuus esset, Dux Phocensium factus est Phallæcus, Onomarchi filius, cui Mnaseas propter adolescentian Dux additus est. Sed Bœotij Mnaseam non multò post incautum oppresserunt & interfecerunt.

Postea cùm Phocenses tres munitas urbes in Bœotia tenerent, Orchomenum, Coroneam & Corsias, ex quibus facile erat populari uniuersam Bœotiam, Thebani nec pecunia nec uiribus soli diutius belli molem sustinere potuerunt. Petunt igitur ab Ocho pecuniam, qui mittit eis trecenta Talenta, id est, centum millia & octoginta millia coronatorum. Accersunt & Philippum Regem Macedonicum Thebani, qui magnum exercitum Macedonum & Thessalorum adduxit in loca uicina Bœotiæ, ubi Phocensium Dux Phallæcus erat cum exercitu. Sed cùm Phallæcus non auderet dimicare, petiuit à Philippo pacem, qui concessit ea conditione, ut relicta terra Phocensi & Bœotia transiret in Peloponnesum. Ita sine prælio Philippus finem belli fecit. Phocenses in seruitutem redacti sunt, omnia oppida destructa sunt, & multitudo in uillas distributa est, & agri eis traditi sunt, sed ita, ut quotannis penderent sexaginta talenta, id est, triginta & sex millia coronatorum. Iudicium Amphyctionum restitutum est, & decretum, ut Philippus ibi & successores Reges

Macedo-

Macedonici duo suffragia haberent. Phocensibus ademptum est ius suffragij. Decretum est etiam,ut Philippus Græcorum Dux nominaretur. Finito igitur bello, Philippus in Macedoniam redijt, parta non solùm uictoriæ gloria in causa iusta & speciosa, quòd Templum & iudicium Amphyctionum defendisset, sed etiam Moderationis in uictoria.

Phallæcus postea in Creta militans in quadam oppugnatione fulmine ictus perijt, & incensis machinis multi eius milites igni perierunt. Pausanias scribit, finem belli Sacri fuisse anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, ac fuisse eum annum belli decimum. Fuitq; hic annus Ochi regis Persarum decimus nonus.

ARSAMES REX PERSARVM NONVS.

OCHI crudelitatem & pœnæ ipsius & regni interitus sequuntur, iuxta regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Ochus interfectus est à Principe Bagoa, qui cùm regnum in sese transferre non posset, Regem fecit Arsamen Ochi filium. Qui cùm annos quatuor regnasset, etiam ab hoc ipso Bagoa interfectus est, metuente filium, propter necem paternam. Hic finis fuit

familiæ

familiæ Cyri, In cuius consideratione deploranda est miseria humana, quòd etiam talium posteritas citò degenerat, in quibus fuit uera agnitio Dei, & excellens uirtus. Fuerunt autem in regno Persico Reges Deum rectè colentes: Darius Medus, Cyrus & Artaxerxes Longimanus. Hi laudantur in libris Danielis & Esdræ.

Interfecto Arsame Bagoas ad principem Armeniæ regnum transtulit, qui non fuit ex posteritate Cyri, ac nomen ei tribuit Darij. Hic Darius ultimus ab Alexandro uictus & regnum & uitam amisit, ut postea dicemus.

Nunc ad res Macedonicas redeamus: Cùm Philippus Macedo finem belli Sacri seu Phocensis fecisset, anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, & pace cum omnibus Græcis facta redijsset in Macedoniam, postea multas urbes in Thracia occupauit. Expulit etiam ex Eubœa Tyrannum Calliam, de quo dicit Aeschines, fuisse eum mutabiliorem Euripo maris, cui uicinus fuit. Cùm autem Athenienses crescentem eius potentiam metuerent, & eum irritarent, & uicißim ipse debilitare potentiam ipsorum conaretur, tandem redijt in Græciam Olympiade decima. Sunt igitur anni inter belli Sacri finem, de quo diximus, & postremum aduentum Philippi in Græciam, circiter nouem. Fuitq; occasio postremi aduentus hæc aliena

à cau-

à causis prioris belli, in qua tamen etiam prætextus Religionis ostensus est, ut sæpe homines prauis cupiditatibus Religionem prætexunt, quia uideri uolunt, se iustis & magnis causis ad bella mouenda cogi. Hanc iusticiæ simulationem grauiores pœnæ sequuntur. Et Deus sinit homines in tales furores ruere, ut Idolomaniæ puniantur.

Fuit oppidum in Locris, AMPHISSA, quod campum duorum milliarium Germanicorum consecratum occupauerat, & tradiderat suis ciuibus, ut ibi uillas extruerent, & colerent agros. Hunc campũ cùm restitui templo Delphico Amphictyones iußissent, armis etiam euertere uillas conarentur, concursu Amphissensium repressa est turba, quam Amphictyones adduxerant. Defenderunt autem & Thebani Amphissam, quia Locri Thebanis amici erant. Fit igitur decretum Amphictyonum, de accersendo Philippo rege Macedonico, præsertim cùm iam & ipse in consilio Amphictyonum duo suffragia haberet. Ac Demosthenes inquit, quosdam pecunia corruptos astutè perfecisse, ut illud decretum fieret, ut eo prætextu Philippus accersitus Græciam opprimeret. Ego odio Thebanæ potentiæ decretum illud à pluribus factum esse existimo.

Vocatus igitur Philippus exercitum adduxit in Græciam, mense Februario. Ac primùm

Amphis-

Amphissenses punit. Erant utriq; in metu, Thebani quia Amphissenses defenderant, & Athenienses propter Eubœam. Mittunt igitur legatos ad Philippum, ac petunt, ne pacem, quæ in fœderibus antea utrinq; promissa erat, uiolet. Interea Philippus urbem Phocensem Elateam ui capit, & totam regionem Phocensem occupat. Cùm autem iam & Græciæ partem occupasset, & cæteri in metu essent, suasor fuit Demosthenes, ut Athenienses & Thebani se coniungerent ad Græciæ defensionem. Et mense Maio decretum factum est, ut Philippus armis reprimeretur, & facta est cum Thebanis societas. Postea die septimo mensis Iulij ad Cheroneam urbem Bœotiæ pugnatum est, fuitq; tanta uirtus Græcorum, ut diu anceps prælium esset, ac multis utrinq; cadentibus trepidauerit Philippus, donec adolescens Alexander equites à fronte ad latus duxit, & in medium exercitum Græcorum irrupit. Ibi inclinatio facta est. Interfecti sunt autem ciues Athenienses mille, & capta duo millia, multò plures uerò Thebani & interfecti & capti sunt. Ac præsidium Thebis impositum est. Erat autem inter captiuos Athenienses DEMADES orator, qui Atheniensibus pacem impetrauit, & obtinuit, ut captiui sine precio redderentur.

Post uictoriam Philippus conuocatis Græcarum

carum ciuitatum legatis Corinthum, ibi dux Græcorum contra Persas nominatus est, & constituta pace Græciæ in Macedoniam rediјt, ac translaturus bellum in Asiam, misit eò partem exercitus. Sed dum commoratur domi, & ostentat Regium splendorem cùm alijs spectaculis, tùm uerò etiam sacrificio, in quo suam statuam inter Deorum statuas collocauit, in spectaculo quodam à satellite Pausania interfectus est, non diu postquàm ad Cheroneam uicit Athenienses & Thebanos, sicut Oraculum prædixerat, uictorem breui post moriturum esse: Flet uictus, sed uictor mortuus est: κλαίει ὁ νικηθεὶς, καὶ ὁ νικήσας ἀπόλωλε. Ita Rex præstantißimus consilio & fortitudine, adhuc ætate florens (tantùm enim uixit annos sex & quadraginta, ut in Arcadicis apud Pausaniam narratur) interfectus est, cùm & inter Deos coli uellet, & obscenis uoluptatibus se dederet. Quæ delicta Deus horribilibus exemplis punit etiam in hac uita. Deinde & per coniuges & filios uagatæ sunt pœnæ, ut supra diximus.

ALEXANDER MAGNVS.

Extincto Philippo filius ALEXANDER ex Olympiade, quæ nobilitate alias coniuges antecelluit, regno Macedoniæ potitus est. Ac pro-

dest meminisse tempus initij regni Alexandri, quia multa inde tempora post eum sumuntur.

Olympiadis centesimæ undecimæ anno primo cœpit regnare Alexander, cuius temporis propter certitudinem sæpe fit mentio. Fuit autem annus à condito mundo 3628. A reditu Nehemiæ ex Babylone in Iudæam anno 88. cùm in Iudæa Pontifex esset Iaddus, cuius frater Manasses aliud Templum contra legem Dei in monte Samariæ, qui nominatur Garizin prope Sichem, condidit. Ita tunc non diu post reditum ex Babylone ambitio & discordiæ Pontificum in Iudæa turbabant & politiam & doctrinam, & legitimos cultus. Quod eò magis mirum est, quia hæc tempora Nehemias attigit, qui uixit circiter annos 130. Huius tanti uiri autoritatem in senecta spreuerunt iuniores, cupidi dominationis.

Supra dictum est, Reges Macedonicos ab HERCVLE ortos esse, paterna origine. Olympias uerò mater Alexandri ex ÆACIDIS est, hac serie:

ÆACVS.

Peleus, uicit Centauros.

Achilles filius Pelei, dolo interfectus à Paride.

Pyrrhus interfectus ab Oreste propter Hermionem, filiam Menelai.

Molossus

Molossus rex Epiri & Pielus, nati ex Andromacha, olim Hectoris coniuge.

A Pielo scribitur ortos esse sequentes reges in Epiro, ut narrat Pausanias in Atticis.

Tarymbam.

Alcetam. Ex hoc

Neoptolemus & Arymbas.

Olympias Neoptolemi filia mater fuit Alexandri Magni, & soror Alexandri Epirotæ, qui cùm in Italiam traiecisset, ut Tarentinis opem ferret contra Brutios, in Brutijs perijt.

Arymbæ filius fuit Aeacides, pater Pyrrhi, qui Pyrrhus postea cum Romanis bellum geßit.

Natus est igitur Alexander Magnus ex duabus familijs in Græcia præstantißimis, uidelicet, ex Herculis & Aeaci posteritate.

DARIVS VLTIMVS REX PERSARVM.

Regnauit annos sex. Cœpit enim regnare eodem anno, quo Philippus mortuus est, à Bagoa, qui Ochum & Arsamen ueneno sustulerat, accersitus ad regnum propter opinionem uirtu-

tis. Cùm enim Artaxerxes bellum geßit cum Cadusijs, & quidam Cadusius prouocaret unum ex Persicis Ducibus ad Monomachiam, hic Darius dusium uictor occidit. Quare Armeniæ gubernatio ei commendata est. Etsi autem uocauerat eum ad regnum Bagoas, tamen ut semper in metu sunt Homicidæ, hunc quoq; metuens, ueneno tollere Darium conatus est. Sed re indicata Darius Bagoam uenenum, quod in eo conuiuio Regi daturus erat, bibere coëgit. Ita Bagoas extinctus tandem scelerum suorum pœnas dedit.

Cùm autem sciret Darius, iam à Philippo missos esse exercitus in Asiam, mittit & ipse exercitus, & claßis ducem facit Memnonem Rhodium, cuius peritia fuit excellens, & in Græcia mortuo Philippo concitauit contra Alexandrum ciuitates. Demosthenes etiam, ut fuit inquietus, belli suasor fuit, cui aduersatus est Demades, qui ait, se reprehendisse Demosthenis decretum, quod fuerit tantùm ὀνόματι καλὸν, & fuisset exitiosum Reipublicæ, si Athenienses obtemperassent. Inquit etiam Aeschines, à Demosthene adeò spretum esse Alexandrum, ut nominarit eum μαργίτην.

Cùm igitur multi in Græcia florentem Persarum potentiam intuerentur, & confiderent auxilijs Persicis, hortatores fuerunt defectionis à

rege

rege Macedonico. Thebani igitur præſidium Macedonicum ex arce deiecerunt, & decretum fecerunt, ut qui Græciæ libertatem defenſuri eſſent, ſe cum ipſis coniungerent. Hæc noua belli cauſa fuit Alexandro.

Poſt mortem Philippi gentes bellicoſæ, uicinæ Macedoniæ res nouas moliebantur, Illyrij & Triballi. Horum ſedatis tumultibus Alexander initio regni Syrmum quoq; Regem Getarum, à quo Syrmium poſtea nominatum eſt, coëgit pacem petere. Ibi cùm cognouiſſet Thebanos bellum mouiſſe, celeriter in Græciam redijt, & cùm aliquot prælia circa Cadmeam & in portis Thebanis facta eſſent, infuſi milites Alexandri intra portas, ceperunt Thebas, ubi magna cædes in ipſa urbe facta eſt. Interfecta ſunt ſex millia hominum, capta & redacta in ſeruitutem triginta millia. Vrbs Thebana funditus deleta eſt, quam tamen poſtea Caſſander reſtitui iuſsit. Et de exulibus, qui effugerant, decretum eſt, ne uſquàm eis in Græcia hoſpitium præberetur. Sed Athenienſes memores ueteris beneficij, cùm contra Lacedæmoniorum decretum Thebani ipſis hoſpitium præbuerant, nunc receperunt exules, nec eos expulerunt. Hanc gratitudinem poſtea Alexander comprobauit.

Anni ſunt autem ab eo tempore, quo captæ ſunt Athenæ à Lyſandro ſexaginta, nec

ſunt plures. Tam exiguo tempore primùm Athenæ & imperium amiſerunt & captæ ſunt. Poſtea Sparta amiſſo imperio duriſsimè afflicta eſt. Nec multò poſt urbs Thebana funditus deleta eſt. Fuitq; is annus tertius poſt luctuoſam pugnam ad Cheroneam. Ita cùm floruiſſet Græcia ſapientia & uirtute, poſtea laxata diſciplina, cùm petulantia iuniorum & ambitione bella non neceſſaria moueret, magnorum ſcelerum pœnas dedit, ſicut & hoc tempore Turcicam tyrannidem attraxit idolorum cultu, libidinibus & odijs domeſticis.

Dignum uerò memoria eſt factum Timocleæ matronæ Thebanæ, à qua cùm poſceret quidam ex Alexandri ductoribus quidquid habebat auri & argenti, & illa corpori metueret, dixit ſe monſtraturam quò abieciſſet. Educit igitur militem ad puteum in hortum, & ait, ibi occultatum eſſe. Cumq; oculi militis ad puteum conuerſi eſſent, ipſa eum impellit, & in puteum præcipitat. Poſtea ad Alexandrum adducitur Matrona, qui audiens eius narrationem, & nobilitatem familiæ, iuſsit eam cum filijs & filiabus liberam eſſe. Reges enim ut aliarum uirtutum, ita & Pudiciciæ defenſores eſſe debent.

Poſt Thebarum excidium ab Athenienſibus petiuit Alexander, ut dederent Oratores, Demoſthenem & Lycurgum, qui bellum ſuaſerant.

rant. Et censuit Phocion, sicut olim Erechthei filiæ factæ essent uictimæ pro patria, ita ipsi quoq; ad hostem accederent, ac se interfici paterentur, ut patria tranquilla esset. Hîc Demosthenes recitauit Apologum de Lupis, qui pastoribus pacem offerebant, ea conditione, si canes dederent. Sed cùm populus dubitaret, Orator Demades ad Alexandrum profecturum se esse promisit. Huic populus dat mandata, ut pacem petat. Item, ut petat, ne cogantur exules Thebanos expellere. Quæ omnia Demadis legatione impetrata sunt. Hæc Alexandri moderatio in uictoria excellens uirtus fuit, & opus Dei, qui incenderat eum singulari impetu, ad faciendam Imperij translationem, & puniendam sæuiciam & luxum Persarum, sicut Siracides inquit capite 10: Propter iniusticiam regnum à gente in gentem transfertur.

Pace constituta in Græcia communi decreto nominatus est ALEXANDER Dux Græcorum contra Persas, & secundo anno duxit excercitum in Asiam, ubi quæ prælia facta sint, quæ urbes quanto labore captæ sint, quanta uictoris magnitudo animi, iusticia & modestia initio fuerit, discendum est ex integris historijs. Modestiæ testimonium ingens est, quòd cùm Darij coniugem, filios & filias cepisset, curauit ut Regio more

 alerena

alerentur, & nulla contumelia afficerentur. Quod Persicus nuncius narrans Dario, his eum uerbis ornat: Alexandrum & in prælijs acerrimum, & in uictoria clementem esse, Δεινὸν μαχόμενον, χρηστὸν δὲ κρατήσαντα.

Quarto anno cùm Asiam & Ciliciam magno labore domuisset, Tyrum post longam obsidionem septimo mense cepit, ubi septem millia hominum in oppugnatione interfecta sunt, duo millia postea strangulata sunt, tredecim millia in seruitutem redacta sunt. Hæc calamitas ab Esaia prædicta est, qui cap. 23. inquit, Venturos esse euersores Tyri ex terra Cittim.

Inde Alexander ad Iudæam accessit, cui iratus erat, quia Iudæi in obsidione Tyri responderant, se memores magnorum beneficiorum, quæ à Regibus Persicis acceperant, nihil facturos esse contra eos. Cùm autem Tyro capta Alexander in Iudæam uenisset, placaturus eum IADDVS summus sacerdos, ornatus ueste Sacerdotali, cum cœtu Sacerdotum & Seniorum processit ei obuiam, & pacem petiuit. Ibi Alexander de equo descendens summum sacerdotem reuerenter salutat, & pacem promittit. Duces admirantes interrogant, cur tanto honore hunc Sacerdotem exceperit? Quibus respondet, se in Macedoniam ante

bellum

bellum dormientem uidisse talem speciem numinis, ornatam simili ueste, uocantem eum in Asiam, & iubentem, ut bellum contra Persas moueret, & dextram porrigentem, tanquàm ductricem. Eius speciei cùm uiderit hunc sacerdotem similem esse, existimare se, hunc populum Deo curæ esse, seq; ab huius populi Deo adiutum esse, quare ei parcere & benefacere decreuisset. Postea hospitaliter exceptus tributa ab Ocho Tyranno imposita remisit, compescuit etiam uicinos in Samaria, qui aduersus Iudæos tumultuabantur. Credibile est etiam, narrasse Sacerdotes Alexandro Danielis prædictionem, qui ante annos 200. uaticinatus fuerat, regem Græcum potiturũ esse imperio Persico. Et non dubium est, de hac tanta generis humani mutatione sapientes multa collocutos esse.

Narrat enim & Diodorus, Seleucum scripsisse, Chaldæos Sacerdotes prædixisse sibi Alexandri interitum, & partitionem regni inter quatuor duces. Hæc existimo ex Daniele sumpta fuisse.

Præcipuè uerò in hac historia consideretur exemplum, quòd in tanta mutatione generis humani DEVS Ecclesiam, cùm nulla habuit humana præsidia, clementer texit, & fuit mediocris Ecclesiæ tranquillitas sub Macedonicis Regibus, ferè usq; ad Antiochi Epiphanis tempora, ut postea dicemus.

DE ÆGYPTO.

REgnum AEGYPTIVM, ut supra dictum est, inter prima & pulcherrima regna generis humani fuit, & quanquàm bella geßit cum Chaldæis & Aßyrijs, tamen usq; ad Persica tempora, annos circiter mille, semper retinuit proprios Reges, & ueterem regni formam. Cambyses uerò & deinde Darius regno Aegyptio potiti sunt. Postea cùm sub Dario Notho defecisset, difficili bello recepit eam Ochus, & magnam ibi crudelitatem exercuit. Fuit autem ultimi Darij tempore præfectus ibi Mazabes, qui cùm sciret, Aegyptios odisse Persicum imperium, & quia ad arcendum Alexandrum imparatus esset, uenienti ex Syria dedidit sese & Aegyptum sine certamine. Ita uetustum & opulentum regnum Alexander occupauit, & fortunam sapienter moderatus est. Non mutauit ueterem formam gubernationis, sed ueteri more Nomarchas fecit, & quidem Aegyptios. Nec uni ex suis commendauit uniuersi regni gubernationem, sed præsidia imposuit diuersis locis, & his ductores præfecit, pacis tuendæ causa. Ac scribit Arrianus, additos esse duos inspectores, quos nominauit EPISCOPOS. Quæ omnia sic constituta sunt, ne si unus esset summus gubernator, Regem se faceret. Et dicit

Arrianus,

Arrianus, Romanos Alexandri consilium postea in Aegypti gubernatione sequutos esse. Ita uetus doctrina in eo regno conseruata est inde usq; à Ioseph ad Mahometica tempora, annis plus duobus millibus. Scribitur & reditus Alexandro indicatos esse sex millia Talentorum, id est, sex & triginta tonnas auri.

DE PRÆLIO AD ARBELA.

CONstituto regno Aegypti ex urbe Memphi, quæ nunc est Alcairum, rediit Alexander in Syriam, anno sexto postquàm regnare cœperat. Cumq; Tyrum rediisset, multis rebus in Asia ordinatis, celeriter duxit exercitum aduersus Darium. Cumq; ad Arbela in Assyriam uenisset, uicina fuerunt Alexandri & Darij castra. Ibi mense Augusto, ut Plutarchus recitat, Eclipsis Lunæ conspecta est, cuius & alij scriptores mentionem fecerunt, qui eodem mense, die uicesimo sexto pugnatum esse dicit. Quo in prælio profligatus est ingens Darij exercitus, interfectis nonaginta millibus hominum. Fuerunt in acie Darij cum Scythis Dai & Sacæ, ut aliarum gentium nomina omittam. Acies ita instructa fuit, ut Alexander in medio esset cum Thessalis equitibus, Clitus tene-

ret

ret dextrum cornu, Parmenio ſiniſtrum. Vbi etſi multi interficiebantur à Scythicis & Bactrianis equitibus, tamen Alexander recta ad Darium acceßit, mediam aciem tenentem, quo pulſo & fugato opem tulit Parmenioni, ubi acerrima pugna fuit.

Darius pulſus fugit per loca ardua & aſpera in Medos, ſed Alexander recta acceßit ad Babylonem & Suſa, quæ urbes ultrò deditionem fecerunt. Poſtea duxit partem exercitus in Medos, ut Darium perſequeretur, quem Beſſus præfectus Bactrianorum, cum intelligeret Alexandrum prope eſſe, interfecit.

Etſi autem Alexander poſt necem Darij mox in eum lacum uenit, ubi tanti regis corpus uidit iacere cruentum & ſine honore, tamen non uidit uiuentem Darium: Sed ipſe Regio honore ſepeliri eum curauit. Beſſum uerò interfectorem comprehenſum iußit diſcerpi, alligatum duabus arboribus inflexis.

Hic fuit exitus regis Darij, qui etiam eſt inſigne exemplum inconſtantiæ rerum humanarum. Et quidem tota mutatio imperij, deletis tot urbibus, & trucidatis tot exercitibus, plena eſt multorum horribilium exemplorum, quæ ſunt commonefactiones de iudicio Dei, qui non leniter mutat imperia propter multa magna ſcelera

hominum,

hominum, ut sæpe dictum est: Propter iniusticiam mutantur regna.

DE TERTIA MONARCHIA.

MOrtuo igitur Dario, anno suæ ætatis quinquagesimo, cùm regnasset annos sex, translata est Monarchia à Persis ad Alexandrum, cùm Persæ tenuissent eam annos ducentos & paulò amplius. Estq; initium Græcæ Monarchiæ annus Alexandri septimus.

Extincto Dario anni aliquot consumpti sunt in expeditione Indica, in qua primùm peruenit ad TAXILEN, qui regnum habuit non minus Aegypto, & ubertate agrorum eximium. Is Alexandri fortunæ cedens, ad eum ultrò accessit, inquiens, nihil opus esse bello, malle se beneficijs certare. Si sit potentior, se daturum esse munera Alexandro, Si inferior, se gratum fore si beneficia ab ipso acceperit. Alexander aduersus ultrò cedentem nihil hostile faciendum esse censuit, dedit & accepit regia dona, & regnum eum tenere iußit.

Deinde cum PORO rege Indorum bellum gestum est. Nam is dimicare cum Alexandri

exercitu

exercitu ausus erat. Sed cùm captus esset, interrogat eum Alexander, quomodo captum tractare conueniat? Respondit ille: βασιλικῶς. Cumq; interrogaret Alexander, An præterea aliquid peteret, respondit Porus, omnia se complexum esse, cùm dixerit βασιλικῶς. Ostendit igitur Alexander, clementiam præcipuè Regiam esse, nec uitam nec regnum ei ademit, tantùm pro rege nominari Satrapam iußit.

Hæc sapienter & clementer facta maximè decebant Regem, ad quem scribens Aristoteles hortatur eum, ut cogitet, Regnum à Deo ipsi datum esse, ad benefaciendum generi humano: πρὸς εὐεργεσίαν, οὐ πρὸς ὕβριν. Hæc ab Aristotele grauißimè scripta sunt. Constituuntur enim regna diuinitus, ut leges, pacem & disciplinam custodiant, & bene sit communi honestæ societati hominum, sicut Paulus inquit ad Romanos 13: Magistratus Dei Minister est, tibi ad bonum. Et Danielis præceptum est ad Regem Chaldæum: Libera te à peccato, iusticia & beneficijs erga pauperes, id est, iniustè oppressos.

Hunc finem certè intelligere & intueri Principes debent. Nec sint imperia similia Latrociniorum, quorum finis est, tantùm nocere alijs. Nec rectè respondit Alexandro Pirata captus, qui interrogatus, cur in Mari latrocinium exerceret, respon-

respondit: Cur, cùm tu exerceas in Terra latrocinium, mihi non idem in mari liceat? Non enim erat latro Alexander, sed Rex, legitimum imperium tenens, & gerens bella iusta, in quibus Deus in eum transtulit Monarchiam, ut Persarum tyrannis puniretur, & restituerentur in genere humano leges & disciplina. Nec de bellis Alexandri plura addam.

Post uictorias autem in uita domestica mores ipsius ualde mutati sunt, ut in ipso præcipuè conspici possit, quod dicit Herodotus, etiam optimum uirum in tanta potentia corrumpi. Et nota sunt dicta: Luxuriant animi rebus plerunq; secundis, &c.

Mirum est autem, non solùm corpora hominum & possessiones mutari & deleri, sed etiam sapientiam & uirtutem in anima, quæ sunt res firmiores, languefieri. Vt, minus mirum est, corpus Iulij interfectum esse, quàm sapientiam & uirtutem excellentem in Hercule extinctam esse, qui furens interfecit filios. Agnoscamus igitur in his horrendis exemplis imbecillitatem generis humani, & sciamus, petendum esse à Deo, ut & corporis & animi bona nobis seruet, & cogitemus dictum Ieremiæ: Scio Domine, non est hominis uia eius. Et Danielis: Deus dat sapientiam sapientibus.

Tristius

Tristius est igitur in Alexandro, quod tanta uirtus languefacta est, quàm quòd corpus immatura morte perijt. Ante captam Babylonem fuit modestus, temperans, in imperio iustus, non indulgens iræ, ut iniustam crudelitatem exerceret, sapiens in perficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipso Rege propter uirtutem. Postea nihil eo turpius & deformius fuit. Nominari se Deum, & coli diuinis honoribus uoluit. Hoc tantum scelus pœnæ sequutæ sunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, à quo seruatus fuerat in pugna ad Granicum, & alia multa turpißimè fecit. Adorari uoluit. Et Callisthenem Philosophum, natum ex consobrina Aristotelis, qui eum adorare recusauit, includi in caueam iußit, & circumduci spectandum, ac tandem interfici, uersum addens: Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός, hoc est, Odi sapientem, qui sibi non sapit. Et creuit furor adeò, ut interficeret senem Ducem optimè meritum Parmenionem, qui præcipuus inter Duces Philippi & ipsius Alexandri fuerat. Talis est præcipuè aulica beneuolentia & gratitudo. Quare dictum est: Sæuum prælustri fulmen ab arce uenit. Et Pindarus inquit: παλαιᾶ γὰρ εὕδει χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοί. Antiqua dormit gratia, & homines sunt immemores.

Cùm

Cùm autem Alexander ex India reuersus accessisset ad Babylonem, Chaldæi uates dixerunt, moriturum esse breui, postquàm urbem ingressus esset. Hoc uaticinio motus aliquot dies extra urbem commoratus est. Postea Anaxarcho Physico, Epicureo & Cyclopico homine, deridente hæc uaticinia, ingreditur urbem, & ibi Legationes, omnium Gentium audit, cognoscit controuersias, constituit Prouincias, & Legatos Regijs muneribus donat. Postea dedens sese uoluptatibus, certamina potantium tanta instituit, ut aliqui in conuiuijs subitò extinguerentur. Ipse tantùm ad duos Choas processit, id est, octo sextarios.

Tunc autem inter aulicos Colacas familiarissimus ei fuit Thessalus quidam, nomine Medius, cuius hoc est dictum: Audacter calumniare, semper aliquid hæret. Ab hoc Thessalo uocatus ad conuiuium cùm largius bibisset, subitò sensit magnum cruciatum inter scapulas, in eo loco, qui nominatur μεταφρενον, ubi orificium uentriculi alligatum est spinæ dorsi, sicut usitatum est, in eo loco cruditates sentiri. Inde & Febris sequuta est, in qua non abstinuit à uino. Initium febris fuit mense Dæsio, qui cum nostro Iunio congruit, die 18. Cumq; ægrotasset dies undecim, die uicesimo octauo mensis Dæsij mortuus est.

Sic Alexander, cùm in tot prælijs inuictus fuisset, perijt immodico uino, sicut Daniel Macedoniam Regem Pardali similem facit, quæ non capitur ab armatis Venatoribus, (ipsorum enim iacula sua celeritate eludit) sed sopita uino & uenere.

Est autem & huius Regis interitus insigne exemplum inconstantiæ rerum humanarum, & monet, ne exultantes lætitia laxemus frenos iniustis cupiditatibus, & pœnas attrahamus, sed petamus nos à Deo gubernari, cogitantes & accidere posse subitas conuersiones, sicut dicitur: Magna momento ruunt, & Deum uindicem esse scelerum.

Vixit annos triginta duos, & menses octo. Regnauit annos duodecim, & menses octo. Fuit hic mensis primus Olympiadis centesimæ quartæ decimæ, ante Christum natum annis trecentis uiginti quatuor.

Iam sine certo Rege erat maxima pars generis humani, & accidit, quod Demades dixit, Alexandri exercitum ipso mortuo similem esse Cyclopi effosso oculo, ac membra rectore carentia ruitura in mutuam perniciem, sicut interfecto Iulio Romæ accidit, & multa sunt similia exempla. Constantino mortuo filij inter sese dimicarunt. Nunc quoq; postquàm Carolus gubernationem deposuit,

posuit, Germania, Belgium, Italia sunt uelut Cyclopis corpus amisso oculo. Prædixerat & ipse Alexander, se Ducibus suis relicturum esse magnum Αγωνα ἐπιτάφιον

DE SVCCESSORIBVS ALEXANDRI.

Sicut Daniel ex Græco Rege quatuor cornua oriri uidit, ita accidit. Lacerata est enim eius Monarchia in præcipua & maxima regna quatuor. Etsi enim, ut fit, alia parua regna inter tantos tumultus orta sunt, tamen cultißimam partem generis humani quatuor regna complexa sunt: Aegyptus, Syria, Minor Asia, & Macedonia. Quanquàm autem uariæ uices & in his regnis fuerunt, tamen Ptolemæus & eius posteritas Aegyptum retinuit, usq; ad Iulium Cæsarem. Seleucus & eius posteritas Syriam. Antigonus initio minorem Asiam tenuit. Antipater Macedoniam. Postea deleta Antipatri posteritate Macedoniam tenuerunt posteri Antigoni, donec Romani eam occupauerunt, Rege Perseo capto.

Fuerunt autem inter hos ipsos Duces Alexandri statim post eius mortem ingentia bella, dum quilibet solus Monarchia se potiturum esse cogitat.

Prima deliberatio post mortem Alexandri hæc fuit, ut frater Alexandri, ARIDEVS, Rex esset, & ut expectaretur hæres ex ROXANE, coniuge Alexandri. Et quia PERDICCAE summa fuit autoritas, hic præcipuus totius Imperij gubernator erat, quia in Arideo erat mentis error. Sperans igitur Perdiccas, se imperio potiturum esse, coniugium petiuit Cleopatræ, sororis Alexandri, & Ptolemæo Aegyptum eripere conatus est. Id initium fœderum & bellorum inter Duces fuit. Ibi enim Ptolemæus & Antipater primum fœdus inter sese fecerunt. Cùm igitur Perdiccas exercitum in Aegyptum duxißet, & ad Memphin usq; accessißet, cùm infœliciter pugnasset, à suis Equitibus interfectus est. Nam & antea in odio erat propter crudelitatem, & Ptolemæus propter iusticiam & beneficentiam diligebatur. Ita Perdiccas, qui primus inter Duces bellum mouit, primus interfectus est. Adiunxerat sibi Antipater CRATERVM, cui dedit filiam, nomine Philam, cuius fuit excellens uirtus. Sic enim de ea scribit Diodorus: Hæc mulier uirtute excelluit, seditiones in castris sedauit, sororibus & filiabus pauperum militum dotes dedit, falsò accusatos homines liberauit periculis. Sæpe & consilijs eius in gubernatione pater usus est.

BELLVM LAMIACVM.

ANTIPATER & Craterus Atticam ciuitatem rursus mouentem bellum aduersus Macedonas, proximo anno post Alexandri mortem coëgerunt ad faciendam deditionem, exercitu in uiciniam adducto. Vt enim sæpe antea multitudo Attica somnians ueterem libertatem & Græciæ Principatum, tumultuata est: Ita tunc mortuo Alexandro sperans repressis Macedonibus rursus sese dominaturam esse Græciæ, Aetolos et partem Theßalorum sibi adiunxit, & Antipatrum ingreßum in Thessaliam uicit, & in urbem Lamiam fugere coëgit, quam Leosthenes Dux Atticus obsidione cinxit. Erantq; initia belli Atheniensibus fœlicia. Sed cùm Dux Atticus Leosthenes ante urbem lapide ictus in capite uulnus accepisset, & post paucos dies mortuus esset, fortuna mutata est. Antipater enim obsidione liberatus est, Cùmq; breui post ad eum Craterus firmum exercitum adduxisset ex Asia, magno prælio uicit Athenienses ad CRANONEM, urbem Thessaliæ. Inde Antipater & Craterus exercitum in Bœotiam ducunt. Ibi multitudo Attica, quæ Antea Demosthenis & aliorum inquietorum consilia probauerat, metuens obsidionem, pacem expetiuit.

Mittuntur ergò Legati, Demades, Phocion & Xenocrates Philosophus, qui semper consilia belli improbauerant. Hos cùm audiuisset Antipater, respondit, se non aliter concessurum esse, nisi ea conditione se dederent, quam Leosthenes ad Lamiam ipsi tulisset, ut suo arbitrio omnia permitterentur. Cogebat necessitas Athenienses quoquo modo pacem facere, permittebant igitur ei omnia, ut statueret de eis quicquid uellet. Sed Antipatri moderatio salutaris fuit urbi. Præsidium Macedonicum in urbe collocatum est, & concessum Atheniensibus, ut suis legibus uterentur ad Magistratus tenuiores, qui Censum non habebant. Et multis ciuibus turbulentis uolentibus migrare Antipater agros in Thracia dedit. Pecuniam ne ciuitas Antipatro penderet, impetrauit Phocion.

Nominatim etiam petiuit Antipater dedi sibi Demosthenem & Hyperiden Oratores, quorum alter Hyperides, post fugam in Aegina captus est, & cùm ad Antipatrum missus esset, lingua ei excisa est, postea trucidatus est. Demosthenes cùm in fuga secessisset in Templum quoddam, Archias ab Antipatro missus, egredi eum hortatur. Sic Demosthenes incumbens in librum, tanquàm scripturus aliquid, uenenum ex calamo hausit. Sic extinctus est Demosthenes, anno post mortē

Ale-

Alexandri proximo. Nam pugna ad Cranonem facta eſt menſe Iulio. Athenæ deditæ ſunt menſe Auguſto. Demoſthenes die decimo ſexto Octobris mortuus eſt, cùm non multò antè decreto ciuitatis reuocatus eßet ex exilio. Fuerat enim non multò ante mortem Alexandri condemnatus à ſenatu Areopagitico, quòd pecuniam ab Harpalo acceperat, qui cùm fuißet cuſtos theſaurorum Alexandri, cum magnis furtis in Græciam fugerat, & Athenis hoſpitium petiuerat. Is dederat Demoſtheni poculum & uiginti Talenta, id eſt, duodecim millia Coronatorum. Sed cùm moto bello aduerſus Antipatrum Græcas ciuitates paßim hortaretur ad ſocietatem Athenienſium, publico decreto reuocatus eſt. Incidit urbis deditio in annum 2. Olympiadis centeſimæ decimæ quartæ.

Prodeſt & hoc conſiderare, quòd memorabile iudicium, in quo Aeſchines accuſauit Demoſthenem, quòd ſuaſor fuiſſet belli contra Philippum, dilatum eſt in annum decimum Alexandri, in quo iudicio Demoſthenes illam luculentam orationem, quæ extat, cui Titulus eſt pro Cteſiphonte, dixit in magna frequentia hominum, qui ex tota Græcia Athenas uenerant, ut huius certaminis auditores eſſent. Et uidetur tempus Demoſtheni profuiſſe, quia Alexander procul in India

aberat, & dolor iam non erat recens, & multi seniores recordatione honesti consilij, qualiscunq; fuerat exitus, lætabantur, & rursus ciuitas nouas spes conceperat.

Post mortem Demosthenis non diu superstes fuit Antipater, ad quem profectus Demades orator cum filio, ibi à Cassandro, qui succeßit Antipatro, trucidatus est, quia deprehensæ erant eius Epistolæ, accersentes Antigonum ad defensionem Græciæ, pendentis tunc, ut ipse scripserat, à ueteri & putri filo, uidelicet ab Antipatro. Ita profectione sponte succepta in Macedoniam, tanquàm fato tractus est ad exitium, cùm aliquanto ante scripsisset decretum de pellendo Demosthene.

Addita est autem crudelitas supplicio, quod filius Demadis in complexu patris prius interfectus est. Postea necatus est pater. Hic fuit exitus summorum Oratorum, quem cogitantes primum communia pericula Oratorum consideremus, qui plerunq; inter certamina publica, uelut inter contrarios fluctus, opprimuntur. Tales enim sunt uices in dissensionibus, ut aliàs aliæ factiones uincant, ut dicitur, ξυνος ἐνυαλιος καὶ τον κτανεοντα κατεκτα. Deinde & hoc deplorandum est, quòd excellentia ingenia plurima

inutilibus contentionibus consumuntur, ut multi summi uiri fuerunt uelut parricidæ patriæ, ut Pericles, Alcibiades, Demosthenes, Demades, & alij multi. Talia exempla intuētes expauescamus, & ardentißimis uotis Deum oremus, ut faciat nos uasa misericordiæ, & organa salutaria Ecclesiæ, patriæ & nobis.

DE CASSANDRO.

Post mortem Perdiccæ, Crateri, Antipatri, tunc uerò noua & atrox laniena sequuta est. Cassander occupauit Macedoniam, & tenuit eam annis octodecim. Duxit uxorem Theßalonicam, Philippi filiam. Cumq; Olympias mater Alexandri conaretur regnum paruis filijs Alexandri tradere, urbem Pydnam, in qua erat Olympias, Cassander obsidione cinxit, tàm diu, donec multi homines fame morerentur, & milites hominum cadaueribus pascerentur. Coacta igitur fame Olympias deditionem fecit, postea eam Cassander occidi iußit, cumq; milites primi ad eam trucidandam mißi reuerentia eius deterriti non fecißent mandata, mißi sunt alij qui eam trucidauerunt. Deinde coniuges & filias Alexandri ueneno sustulit: Roxanen, quæ peperit Alexandrum: & Barsenen, quæ peperit Herculem. Etsi autem initio Caßander socius fuit Antigoni, tamen cùm

in Asia Lyciam peteret, Antigonus ei hostis factus est, & ut honesta specie bellum ei inferre posset, accusauit eum apud exercitum, quòd interfecissent Olympiadem, coniuges et filias Alexandri. Expulsi sunt igitur Cassandri exercitus ex Asia, & ipse non multò post Phthiriasi mortuus est.

Hæserunt & in posteritate maiores pœnæ. Filius Antipater occidit matrem. Alexander alter filius occidit fratrem Antipatrum, & Demetrium filium Antigoni in Macedoniam accersiuit. Hic Demetrius hunc Alexandrum interfecit. Hæc omnia congruunt ad Regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Hæc tristia exempla in historia Cassandri commonefaciant nos de ira Dei, & hortentur ad timorem et inuocationem Dei. Hoc tantùm laude dignum fecit Caßander, quòd reditum Thebanis, & urbis instaurationem conceßit, quam Athenienses et alij Græci adiuuerunt. Id factum est anno uicesimo, postquàm Thebæ ab Alexandro deletæ sunt, uidelicet, anno octauo post mortem Alexandri.

DE ANTIGONO.

Occisis Cassandri filijs posteritas Antigoni retinuit Macedoniam, ut postea dicemus. Qua in re iudicium Dei consideretur. Redijt enim regnum ad eos, qui ex Regia stirpe fuerunt.

fuerunt. Omnes enim scribunt, Antigonum filium fuisse Philippi Nothum, ac inter Duces antecelluisse eum uirtute, magnitudo rerū gestarum ostendit. Ipse etiam in Edictis patrem nominat Philippum.

Geßit primum bellum aduersus Eumenem, quem Perdiccas sibi adiunxerat, cùm bellum Ptolemæo inferret, Monarchiā ad sese translaturus. Cumq; Eumenis contra Antipatrum & Craterum duxißet exercitus, & Craterus in prælio perijsset, quem Macedones ualde dilexerant, irati exercitus Macedonici ducem faciunt Antigonum contra Eumenem. Ita coniunxerunt se contra Perdiccam & Eumenem, Antipater, Antigonus et Ptolemæus. Hæc prima contraria fœdera facta sunt. Et initium bellorum ortum est à cupiditate dominationis Perdiccæ, qui ut suprà diximus, cùm ad Aegyptum acceßißet, à suis equitibus interfectus est.

Post triennium Eumene uicto secundum bellum geßit Antigonus aduersus Cassandrum, ac uictor sperare Monarchiam cœpit. Profectus igitur in Syriam prouincias uicinas occupauit, & Seleucum perterrefecit, ut ad Ptolemæum in Aegyptum fugeret. Ita disiuncti sunt Antigonus & Ptolemæus, qui defensionem Seleuci suscepit. Hoc tertium bellum asperrimum fuit, in quo uariæ uices fuerunt. Sed cùm ingenti pugna nauali ad

Cyprum uicisset Demetrius Antigoni filius Ptolemæi classem, captis sedecim millibus militum, & demersis nauibus ducentis, Antigonus sese & filium Demetrium REGES nominauit, & Diademate Regio uti cœpit. Horum exemplum & Ptolemæus imitatus est, & deinde Seleucus, recuperatis suis prouincijs. Sic noua regna ex Alexandri Monarchia orta sunt, sicut Daniel prædixerat. Pugna ad Cyprum facta est post mortē Alexandri, circiter annū sedecimum, uidelicet Olympiade centesima & decima octaua. Ac breui post conuersa est Antigoni fortuna, ut superbiam pœnæ comitantur. Nam & Cleopatram sororem Alexandri, recens interfici Antigonus iusserat, propterea quòd eius coniugium cæteri Reges petebant. Cumq; iam potentia summa esset Antigoni, coniunxerunt se aduersus eum cum Ptolemæo & Seleuco Cassander & Lysimachus, quos tamen ita spreuit Antigonus, ut diceret, se dissipaturum esse eos, tanquàm agmen auium, quæ Spermologi nominantur. Quanquàm autem aliquot magnis prælijs Antigonus uicerat, tamen tandem in acie multis uulneribus acceptis extinctus est, cum attigisset annum octogesimum.

Hic fuit exitus Antigoni, qui inter successores Alexandri uirtute excelluit, ac donec uixit,

Minorem

Minorem Asiam & uicinas regiones usq; ad Syriam tenuit. Postea filius Demetrius amissa Asia regnum Macedoniæ extincta Caßandri posteritate retinuit. Sed cùm recuperare Asiam conaretur, & uaria fortuna bellum gereret aduersus Seleucum generum, cui Stratonicen filiam suam, natam ex Phile Antipatri filia, uxorem dederat, tandem à Seleuco genero captus est, apud quem captiuus anno tertio mortuus est, cùm uixißet annos quatuor & quinquaginta, tantam expertus fortunæ uarietatem, ut de eo uersus Sophoclis pronunciati sint de Lunæ incrementis & decrementis.

POSTERI FVERVNT REGES MACEDONIAE.

ANTIGONVS SECVNDVS, natus ex Phile Antipatri filia, laudatus propter iusticiam & moderationem. Græciæ pacem restituit. Quare à Græcis nominatus est Εὐεργέτης.

Ex hoc Antigono Secundo natus est:

DEMETRIVS SECVNDVS, qui non diu regnauit.

PHILIPPVS. Hoc impubere Tutor regnauit, patruelis, cognominatus Doson. Postea Philippus accepto paterno regno fuit crudelis,

& à Romanis uictus pacem petiuit. Filium Demetriũ falsò accusatum à Perseo fratre, interfecit.

Successit PERSEVS, captus à Romanis.

Hæc Exempla congruunt ad regulam, quæ dicit: Iustitia stabiliri thronum, & regna propter iniusticiam mutari. Hæc de Antigoni posteritate breuiter annotauimus, ut Regum series post Alexandrum utcunq; considerari possit. Daniel cæteris omissis, de regibus Aegyptijs & Syriacis multa uaticinatur, quorum series recensenda est, ut sacri libri intelligantur.

REGES SYRIACI.

SELEVCVS post mortem Demetrij tenens Babylonem, Syriam & Asiam minorem, bellum gessit cum Lysimacho, in quo tandem Lysimachus anno ætatis septuagesimo quarto interfectus est. Fuitq; in Seleuco tanta regni cupiditas, ut extinctis tot Regibus Monarchiam speraret anno ætatis septuagesimo septimo. Bellum igitur gerens cum Ptolemæo Κεραύνῳ, primi Ptolemæi filio, fratre Philadelphi, interfectus est septimo mense post Lysimachi mortem. Et hunc Ptolemæum Κέραυνον aliquantò post Galatæ interfecerunt, infusi in Macedoniam & Græciam.

Recensui

Recensui exitus præcipuorum Principum post Alexandrum: Perdiccæ, Crateri, Eumenis, Antigoni, filiorum Cassandri, Demetrij, Lysimachi, Seleuci, quibus omnibus cupiditas dominationis exitio fuit. Et pertinent exempla ad regulas, quæ iubent quenq; intra metas uocationis manere, & prohibent mouere bella non necessaria, & ostendunt, iniustam cupiditatem dominationis non habere placidos exitus.

Postquàm Antigonus, ut dixi, interfectus est, & Demetrius eius filius captiuus mortuus est, & trucidatus Lysimachus, addita est ad regnum Seleuci, uidelicet ad Syriam & ad Babyloniam, Asiæ pars, à Tauro monte usq; ad Ioniã, ut antea tenuerat Antigonus. Ita deinceps Seleuci posteritas antecelluit potentia cæteros Reges. Ac tempus apud Polybium in secundo libro annotatum est, ubi inquit: Olympias erat centesima uicesima quarta, qua mortui sunt Ptolemæus Lagi filius, Lysimachus, Seleucus & Ptolemæus Κεραυνὸς.

Post Seleucum rex Syriæ, Babylonis & Asiæ, à Tauro monte usq; ad Ioniam, secundus ANTIOCHVS SOTER, regnauit annos nouendecim.

ANTIOCHVS THEOS regnauit annos quindecim. Habuit ex Laodice duos filios,

filios, Seleucum Callinicum, & Antiochum, cui cognomen fuit Hierax. Postea Ptolemæus Philadelphus dedit Antiocho Theo, filiam Berenicen. Mortuo autem marito Laodice filium Seleucum hortata est ad regnum occupandum, & ad capiendam Nouercam. Hanc cùm obsidione coëgisset ad deditionem, interfecit eam cum paruo filio contra datam fidem.

Ab hac historia contexit Daniel uaticinia de bellis inter reges Aegypti & Syriacos, quia Iudæa interiecta inter hæc regna duriter utrinq; quassata est. Prædicit igitur Daniel calamitatem Reginæ Aegypti in Syria. Hæc enim postea causa fuit & initium non tantùm bellorum inter uicinos Reges, sed etiam defectionis Babyloniorum ad Parthicum Regem Arsacen, & Bithyniæ ad Eumenem.

Cùm autem Euergetes Rex Aegyptius frater esset Berenices, intulit bellum Regi Syriaco Seleuco Callinico, et ei magnam regni partē ademit, et coronatus est in Syria, ut Rex utriusq; regni nominaretur. Sed Seleucus Callinicus rursus collecto exercitu in Asia, quam frater Antiochus Hierax in diuisione hæreditatis nactus erat, recuperauit Syriam. Postea cùm Ptolemæus Euergetes cessisset ex Syria, & pacem cum Seleuco fecisset, intulit Seleuco bellum Hierax frater, &

Galatas

Galatas attraxit in Asiam, quos Brennus in Græciam duxerat, quos fuisse multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex uicinia, quæ nunc Gallia nominatur, lingua ostendit. Et constat, uno nomine uetustatem nuncupasse utranq; gentem, Galatas & Celtas, citra & ultra Rhenum, usq; ad Danubium. Et uocabulum γαλάτης, significat peregrinatorem, unde & nostrum nomen est **Wallen.**

Vt autem antea multitudo Celtica in Italiam infusa est, quæ Romam cepit & incendit: Ita noua multitudo postea ex Pæonia in Macedoniam progressa est, peditum centum quinquaginta millia, & equitum uiginti millia, ut numerum Pausanias exprimit. Ibi interfecto Ptolemæo Κεραύνῳ transijt multitudo in Græciam. Fama rerum gestarum, magnitudo corporum & multitudo terrorem incusserunt Græcis similem, ut cùm Xerxes in Europam uenit.

Nomen autem & huius Ducis Celtarum BRENNVS fuit, qui tamen non est Brennus, qui Romam cepit. Anni enim à Roma capta usq; ad hunc Brennum interfectum sunt centum & nouem, quia Roma capta est anno urbis trecentesimo sexagesimo quinto, qui fuit annus primus Olympiadis nonagesimæ octauæ, quæ antecedit Philippum Macedonem annos uiginti octo. Scribit

autem Pausanias, pulsos esse Gallos ex Græcia, & ex uulneribus mortuum Brennum anno secundo Olympiadis centesimæ uicesimæ quintæ. Erit igitur interuallum anni centum & octo. Quare diuersis temporibus duos Brennos fuisse necesse est. Et consentaneum est has bellicosas gentes, cùm progredi in alias regiones cœpissent, non cito quieuisse, sed subinde nouas expeditiones suscepisse.

Horum Celtarum reliquias attraxit in Asiam Hierax, ubi cùm latè grassarentur, pars interfecta est à Ptolemeo Euergete. Quare Apollo apud Callimachum inqt, communem esse uictoriam sibi & Ptolemæo, quia magna pars Celtarum perijt ad Templum Delphicum, cùm Græci prælian tes iuuarentur fulminibus, uentis & pluuijs. Partem dicitur trucidasse Ptolemæus ad Lacum Serbonidem.

Versus Callimachi hi sunt:

Contra hostem fient communia prælia nobis,
Celtica cùm Contra Græcos gens bella mouebit,
Titanum soboles, extremo cardine terræ
Effusa, Hesperias & sedes effera linquet,
Continuas densasq; Niues ut spargere Bruma
Flante solet Borea, uenient sic agmina densa.
Nō tamen hæc stolidis Galatis uia fausta futura est.

Auxilijs igitur exercitus Galatarum adiutus Hierax, fratrem Seleucum uicit. Postea sedes

ad Ha-

ad Halyn fluuium huic peregrinæ genti datæ sunt. Deinde Ptolemæi auxilio rursus uicit Seleucus, & fratrem regno expulit: Fugit ergò Hierax ad Ptolemæum in Aegyptum, à quo cum clam discessurus esset, quia ei diffidebat, retractus ex fuga à militibus Ptolemæi interfectus est. Circa id tempus in Syria Seleucus de equo lapsus mortuus est. Hic exitus fuit duorum fratrum, qui inter sese iniustis & infœlicibus armis dimicarunt.

Interea posteritas Seleuci amisit Babylonem & uicinas prouincias, quæ ad Arsacen Parthum defecerunt, quem scribunt iusticia & erga subditos beneficentia, & consilio ac fortitudine in bellis excelluisse. Deniq; post eum Arsacidæ in illa parte Orientis regnarunt, ex quibus natus fuit is, qui interfecit M. Crassum, & eius exercitum deleuit.

Alibi etiam Seleuco adempta est Bithynia, in qua regnare cœpit Attalus, cuius uetusta fuit nobilitas, & præcipuè laudata est excellens eius iusticia. Ac oraculum significauit ei, quàm diu posteri eius regnaturi essent: Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες. Qui uersus memoria dignus est, quia in multis familijs hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit ultimus. Vt, Constantius, Constantinus & filij. Postea alieni

successerunt. Sic de primo Othone dici posset: αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.

QVINTVS REX SYRIAE ANTIOCHVS MAGNVS.

ANTIOCHVS MAGNVS intulit bellum Ptolemæo Philopatori, & uictus pacem petijt. Sed cùm aliquantò post mortuo Ptolemæo Philopatore rursus speraret Aegyptium Regnum, contra fœdera bellum Ptolemæo Epiphani adolescenti intulit. Sed Romani, quibus eum commendauerat pater, iusserunt Antiochum abstinere ab Aegypto. Ideò Antiochus, cùm & magnam Græciæ partem sibi adiunxisset, ingens bellum aduersus Romanos mouit, propter quod & Annibal ad eum profectus est. Sed tandem Romani cùm uicissent eum multis magnis prælijs, coëgerunt eum pacem petere, & ademerunt ei florentissimam regni partem, Ab Ionia usq; ad Taurum montem. Postea hic Antiochus cùm in Syria spoliaret templum Beli, interfectus est à multitudine, quæ casu ad defensionem Templi concurrerat.

Hic fuit exitus tanti Regis, qui rursus cum Asia Græciam coniunxisse uidebatur, & sperabat, se Romanam potentiam euersurum esse. Sed initia

belli

belli fuerant iniusta. Talis igitur fuit exitus, iuxta uersum: κακῆς ἀπ᾽ ἀρχῆς γίνεται τέλος κακόν.

Mediocris autem pax in Iudæa fuit ab Alexandri Magni initio, usq; ad hunc Anthiochum Magnum, annos amplius centum. Et post Alexandrum Iudæi magis adiunxerunt se regibus Aegyptijs. Sed cùm interiecti essent inter Aegyptum & Syriam, duriter utrinq; quassati sunt, ac sæpe experti sunt, uerum esse, quod dicitur: πῆμα κακὸς γείτων. Moto autem bello inter Antiochum Magnum & Ptolemæum Epiphanem, Dux Aegyptius Scopas occupauit Samariam & aliquot Iudææ urbes, & Iudæos ualde adflixit. Postea cùm Antiochus Magnus Scopæ exercitum deleuisset ad Iordanem, easdem urbes sibi parere coëgit, & ad Ierosolymam cum exercitu accessit. Sed Iudæi eum data pecunia placarunt, & honorificè in urbem admiserunt, ac cum eo fœdus fecerunt. Ita rursus aliquantisper Iudæa tranquilla fuit, donec Pontificum furiæ maximas calamitates attraxerunt.

ANTIOCHO Magno tres filij fuerunt:

Seleucus Philopator.
Antiochus Epiphanes.
Demetrius.

SELEVCVS post patrem non diu regnauit. Alij duo fratres Romæ obsides erant. Huius Seleuci tempore cùm Heliodorus templum Ierosolymæ spoliaturus esset, diuinitus repressus est, ut narrat secundus liber Maccabæorum.

Cùm autem Antiochus Epiphanes audiuisset, patrem mortuum esse, clàm ex urbe Roma fugiens regnum Syriæ occupauit, filio Seleuci pulso. Huius Antiochi historiam necesse est considerare & propter Danielem, & propter exempla calamitatum, & mirabilium liberationum Ecclesiæ.

Narrat autem Polybius, tantam fuisse petulantiam in hoc Antiocho, ut pro Epiphane dictus sit Επιμανής, id est, furiosus. Interdum in conuiuia gestatus est uelut funus, et cum Scurris & Mimis certauit. Talis fuit qui Deo bellum intulit, & delere Ecclesiam conatus est. Regnare cœpit post mortem Alexandri anno centesimo & trigesimo septimo. Et cùm astutus esset, ac nosset Romanorum potentiam, nihil contra Romanos mouit, sed prætextu Tutelæ adolescentis regis Aegyptij exercitum in Aegyptum duxit.

Nupta fuerat Ptolemæo Epiphani Cleopatra, soror Antiochi Epiphanis. Ex hac natus fuit Ptolemæus Philometor, cuius ætas cùm mortuo patre nondum matura esset gubernationi, simulat

mulat Antiochus, se, quia Auunculus erat, Tutorem fore adolescentis, & sperat hoc prætextu se potiturum esse regno Aegyptij. Cumq; uenisset in Aegyptum, præsidia in Memphi & in alijs quibusdam urbibus, tanquàm Tutor, collocat.

Erat tunc summus Sacerdos ONIAS, uir sanctus, qui propter Legationem aberat. Quare eius frater IASON paciscitur cum Antiocho, redeunte ex Aegypto, & promissa ingenti pecunia, petit sibi tradi summum Sacerdotium. Excipit ergò in urbe Ierosolyma Antiochum, qui ingressus Templum, multos homines interfecit, & spoliato Templo summum Sacerdotium Iasoni tradidit.

Hic primus aduentus Antiochi Epiphanis in urbem Ierosolymam, qui incidit in annum sextum regni Antiochi, etiamsi multum habuit scelerum, tamen secundus aduentus post biennium longè uicit crudelitate & omnibus sceleribus, & calamitatum diuturnitate.

IASON inuisus populo, deinde expulsus in Arabia exul perijt. Succeßit Menelaus, qui Oniam absentem interfici curauit. Hunc Menelaum, cùm adiuuisset crudelitatem Antiochi, postea filius Antiochi interfecit.

Tales cùm fuerint summi Sacerdotes, Parricidæ & Ethnicorum socij in cogendo po-

pulo ad cultum Idolorum, non dubium est in uulgo multos fuisse similes ipsorum, ut dici solet: Scilicet in uulgus manant exempla regentum. Itaq; cùm latè uagarentur contagia impietatis & crudelitatis in populo Dei, sequutæ sunt tristißimæ pœnæ.

Post biennium cùm Antiochus in Aegyptum rediturus esset, adest ibi Legatus Senatus Romani POPILIVS, & præcipit nomine Senatus, ut ab Aegypto abstineat, & ex Aegypto præsidia abducat, quia Senatus pupillum defensurus sit. Antiochus ut eluderet Romana mandata, tergiuersatur, & ambiguè respondet. Ibi Legatus baculo in puluere circulum pingit circum Antiochum, & iubet eum planè respondere, priusquàm ex eo circulo egrediatur. Id nisi faciat, populum Romanum ei bellum indicere. Antiochus metuens Romanos, promittit se imperata facturum esse. Rediens igitur Ierosolymam, anno regni sui octauo, iratus, fremens & egens, longe maiorem crudelitatem exercere incipit, quàm antea. Proponit edictum, ut relicta Lege Moisi adorent omnes Idolum Iouis Olympij, quod ipse in templum Ierosolymæ collocauit. Libros Moisi & Prophetarum undiq; conquisitos igni consumpsit. Munit Idolum præsidijs sceleratißimorum militum. Iubet Bacchanalia celebrari in urbe Ierosolyma. Interficit

ficit horrendis supplicijs multos senes, matronas, uirgines, nolentes deficere à Lege Moisi. Fuitq; tanta calamitas huius populi, quanta nulla fuit antea, ut & uerba Danielis prædicunt.

Cùm autem multa iudicent homines ex rebus secundis & aduersis, multos hæc tristia spectacula mouerunt, ut à Deo deficerent, existimantes nihilo magis hunc populum esse Ecclesiam Dei, quàm alias gentes. Vt igitur pij confirmarentur, & scirent hanc pœnam breuem fore, ac sequuturos lætos exitus, & Deum rursus eiecturum esse Idolum ex Templo, prædixit Deus hanc calamitatem & exitum scripto DANIELIS, & quidem dierum numerum expreßit. Ait hunc Tyrannum uastaturum esse Iudæam, & prophanaturum Templum duobus millibus dierum & trecentis, id est, sex annis & sex mensibus. Suntq; tot anni à tertio anno Antiochi usq; ad octauum Antiochi, quo anno Maccabæus Templum recuperauit. Historia perspicuè recitatur in libris Maccabæorum, & annorum numerus congruit ad prædictionem Danielis. Ideò nunc præter historiam nihil addo.

Consentaneum est autem, quod uetustas sensit, Antiochum esse typum Antichristi, & quidem regni Pontificij. Alij accommodant ad regnum Mahometicum, de quo iam non disputo, sed

relinquo istas accommodationes iudicijs eruditorum. Et signa cum Pontificio regno congruunt: Idolum Maozim, prohibitio coniugij, aurea & argentea Idola & ornamenta, quibus Pontificij colunt & includunt Deum, sicut ipsi loquuntur. Ac nomen Maozim sonat, ut Maza & ut Missa, ut in Missa Pontificia & circumgestatione adoratur Panis. Et hic cultus horribili sæuicia defenditur. Si quis igitur Typum accommodare uolet, prudenter consideret uerba Danielis.

ANNO post mortem Alexandri centesimo quadragesimo octauo recuperauit Templum Iudas Maccabæus, mense Kisleu, qui ad mensem Nouembrem congruit, quod & nomen indicat. Est enim Kisleu nuncupatus ab Orione, quem Ebræi nominant Kesil. Fuit is annus trecentesimus quadragesimus octauus post reditum ex Babylone. Fuit & centesimus quinquagesimus secundus ante natum Christum ex uirgine. Quare recens memoria fuit huius calamitatis, cùm Christus nasceretur. Cumq; recuperatio libertatis tempore Maccabæorum fœlix fuisset, multi inquieti homines exemplo Maccabæorum ex Iudæa Romanos eijciendos esse disputauerunt. Sed sancti intellexerunt, & causas fuisse dissimiles, & temporum aliam fuisse rationem. Nam Romani concedebant Iudæis αὐτονομίαν in cultibus, & mox finis erat

futurus politiæ Mosaicæ. Antiochus autem non concesserat αὐτονομίαν in cultibus, & adhuc multum temporis ad finem politiæ Mosaicæ tunc restabat.

Vt autem tota defensio Ecclesiæ tunc plena fuit mirabilium operum Dei, & testimoniorum præsentiæ Dei in his, qui non defecerant à Lege Moisi. Ita tandem interitus Tyranni ostendit, eum diuinitus repressum esse. Cùm audiret Antiochus, profligatos esse exercitus suos à Iudæis, & Idolum ex Templo eiectum esse, iratus nouam expeditionem suscepit. In hoc apparatu excussus ex curru, magnis cruciatibus mortuus est, cùm regnasset annos duodecim.

Post ipsum uagatæ sunt pœnæ scelerum ipsius & per eos posteros, & per totum regnum Syriacum. Filius EVPATOR, cùm duos annos tenuisset regnum, interfectus est à Demetrio patruo, qui reuersus ex urbe Roma Syriam occupauit. Hunc Demetrium interfecit Alexander, qui se filium Antiochi Epiphanis nominauit, & habuit uicinorum Regum auxilia. Ptolemæus Philometor etiam filiam Alexandro dedit, sed postea & filiam & regnum ei eripuit, & tradidit Demetrio Nicanori. Alexander acie uictus fugit in Arabiam, ubi interfectus est, & caput eius Ptolemæo missum est.

Demetrius

DEMETRIVS frater Antiochi Epiphanis duos habuit filios, Demetrium Nicanorem, & Antiochum Sedeten. Expulit regno Demetrium frater Antiochus Sedetes, adiutus à Duce Tryphone, qui postea Dominum interfecit, uidelicet Antiochum Sedeten. Hic Tryphon post, cùm triennio regnasset, rursus expulsus, à suis interfectus est. Ita continua fuerunt bella intestina & parricidia in familia Regum Syriæ.

Narrationes in hac historia propter rerum confusiones sunt obscuriores, Ideò breuißimè excerpimus præcipua, ut in ruinis regnorum & causas & iudicium Dei consideremus, & precemur Deum, ut nunc quoq; ruentibus regnis pœnas leniat, & seruet Ecclesiæ reliquias.

Demetrij Nicanoris filius fuit Antiochus Gryphus. Antiochi autem Sedetis filius fuit Antiochus Cyzicenus. Hi duo inter se bellum gesserunt de regno Syriæ, et uterq; interfectus est. Gryphus ab Herodiano, Cyzicenus à Seleuco Gryphi filio. Horum etiam filij inter sese dimicarunt, quorum tempore accersitus Tigranes Rex Armeniæ, Syria potitus est. Huic postea eam Lucullus ademit, ac deinde Pompeius Syriam fecit Romanam prouinciam. Hic finis fuit regni Syriaci, postquàm Romana Monarchia deletis Tyrannis in Asia utcunq; pacem restituit. Tunc quoq; Pompeius

peius ex uicina Syria ab Hircano accersitus, restituit pacem Iudææ, ut postea dicetur.

REGES ÆGYPTII POST ALEXANDRVM.

PTOLEMAEVS filius Lagi, qui inter Alexandri Duces iusticia & liberalitate excelluit, retinuit Aegyptum, cùm ei bellum inferret Perdiccas, ut supra dictum est.

2. PTOLEMAEVS PHILADELPHVS, quo regnante pax in Aegypto fuit. Cumq; antea in Aegypto doctrinarum possessio tantùm penes Sacerdotes esset, & lingua ac literis Aegyptijs contineretur, huius Regis consilio doctrinæ in Græcam linguam translatæ sunt, & instituta sunt studia Alexandriæ, ubi deinceps communia fuerunt omnibus discere uolentibus, & rex undiq; doctos uiros accersiuit. Bibliothecam instruxit copiosissimam, & inquisiuit apud multas gentes uetera monumenta. Quare Callimachus librum scripsit de gentium originibus & migrationibus, & ueterum urbium conditoribus & legibus, quo libro amisso, multæ ueteres historiæ interciderunt.

Quia uerò intellexit Ptolemæus, habere Iudæos uetustam Patrum seriem, & uidit legem

Iudæorum

Iudæorum maximè congruere rationi, de unitate Dei, & de honestis moribus, curauit & Iudæorum libros in Græcam linguam transfundi. Quare ad Eleasarum summum Sacerdotem, & uasa quæ olim Iudæis adempta erant, & alia splendida dona misit, & ad se mitti interpretes petiuit. Missi sunt igitur duo & septuaginta uiri, qui Moisen & cæterorum Prophetarum libros, & haud dubiè multa alia monumenta in Græcam linguam transtulerunt. Ita libri Prophetici multis gentibus facti sunt notiores, & propagata latius uera de Deo doctrina. Et cognitis monumentis Iudæorum rex Ptolemæus tanti fecit istam gentem, ut libertatem captiuis Iudæis in Aegypto donauerit.

Etsi autem multi disputant de Græca interpretatione, quæ hodie extat, qui fuerint autores, & qualis sit: tamen cùm Paulus uerba inde citet, apparet eam etiam ante Apostolorum tempora usitatam fuisse. Et corpus narrationum non malè redditum est, etiamsi alicubi occurrunt aliqua errata. Esset & magis perspicua lectio, si diligentius distincta esset. Summa tamen operis est utile testimonium de significatione Ebræi sermonis.

Huius igitur Regis Ptolemæi Philadelphi labore & munificentia generi humano restituta sunt,

ſunt, & latè propagata doctrinarum ſtudia. Ac ſcribitur, motum eſſe conſilijs doctißimorum hominum Ariſtæi, Stratonis & Demetrij Phalerenſis, qui apud eum exul fuit pulſus Athenis. Fuerunt apud eum & alij docti uiri, Callimachus, Apollonius, Aratus, Bion, Theocritus, Conon & Hipparchus Mathematici.

3. Regis Philadelphi filius fuit Ptolemæus Euergetes. Intulit bellum Regibus Syriacis propter interfectam Berenicen, quæ fuit ſoror Euergetæ, ut prædixit Daniel. Et ſupra narrata ſunt parricidia, quæ fecerunt Seleucus Καλλίνικος & Antiochus ἱέραξ. Cumq; Antiochus ἱέραξ pulſus à Seleuco fugiſſet ad Euergeten, ibi interfectus eſt.

Studia doctrinarum inſtituta Philadelphi tempore, maximè floruerunt Alexandriæ regnante Euergete, qui & erga Iudæos beneficus fuit. Eius tempore collegit in Aegypto Ieſus filius Sirach, ſententias quæ adhuc extant, quas inquit ab auo ſuo ſcriptas, ſed à ſeſe auctas & in Græcum ſermonem translatas eſſe, quarum lectio cùm ſit & utilißima & dulcißima, liber ille familiarißimè notus ſit omnibus. Et ſciant iuniores, quod diſcrimen ſit inter Gnomas Eccleſiæ & Ethnicas. Nam Ethnicæ, ut Theognidis, tantùm ſunt præcepta aut admonitiones pertinentes ad ſe-

eundam tabulam Decalogi. Sed in Ecclesia tradita sunt præcepta & admonitiones de utraq; tabula Decalogi, de fide, & de bonis operibus, ut & Siracides inquit cap. 32: In omni bono opere credas in anima tua. Hoc est enim seruare mandata. Qui credit in Domino, mandata eius curat, & confidens in illo, non peribit. Et in prouerbijs Salomonis multa dicta sunt de filio Dei, de uerbo, de fide, de ueris cultibus ualde perspicua.

4. Ptolemæus Philopator uicit Antiochum Magnum, afflixit Iudæos. Deinde Eurydice coniuge & sorore interfecta, libidinibus & cædibus contaminatus ueneno perijt.

5. Ptolemæus Epiphanes succeßit, cui Antiochus Magnus bellum intulit, sed postea dedit ei filiam Cleopatram uxorem.

6. Ptolemæus Philometor defensus à Romanis, cùm ei Antiochus Epiphanes Auunculus regnum erepturus esset.

7. Ptolemæus Euergetes restituit in regnum Syriæ Demetrium Nicanorem.

8. Ptolemæus Physcon dictus à farcimine, propter tumidum uentrem, duxit sororem, eamq; interfecit, & filium ex ea natum inter epulas ei offerri iußit. Regno expulsus est.

9. Ptolemæus Alexander, frater Physconis, regnauit pulso fratre. Postea & ipse expulsus est.

10. Ptolemæus Lathurus, id est, clam reuersus, nominatur à Plutarcho Lamyrus, id est, dicax. Exulauit in Cypro. Postea rediens triginta millia Iudæorum trucidauit, & coëgit captiuos uesci interfectorum cadaueribus. Harum horribilium calamitatum spectatores fuerunt multi sancti homines, qui tunc uixerunt, Simeon, Zacharias & multi alij, quo tempore simul in Iudæa fratres inter se parricidijs certabant, Aristobulus, Antigonus & Alexander Ianneus.

11. Ptolemæus Auletes, pater Cleopatræ Antonij, exulans Romæ. Deinde reductus in regnum per Gabinium.

12. Ptolemæus Dionysius, frater Cleopatræ, qui Pompeium interfecit, & postea Iulium Cæsarem hospitio exceptum opprimere conatus est. Sed cùm Iulius Cæsar magnis prælijs uicisset exercitum regium, rex in scapha effugere conatus, inter collisas naues in tumultu fugientium euersa Cymba in mari periјt. Postea dedit Iulius regnum Cleopatræ, quæ post mortem fratris usq; ad annum Octauij Augusti duodecimum regnauit, quo anno uicti Antonius & Cleopatra sibi mortem consciuerunt. Hic finis fuit regni & posteritatis Ptolemæorum in Aegypto. Postea, ut dicemus, Aegyptus facta est prouincia Romana ab Augusto.

DVCES IVDÆORVM POST REDITVM EX BABYLONE.

ECCLESIAM in Exilio Babylonico mirandis operibus diuinis & seruatam & ornatam esse ingenti gloria inter magna pericula, dictum est suprà in Monarchia Persica. Fuitq; post reditum ex Babylone mediocris tranquillitas Iudææ usq; ad Ochi tempora. Nam & Nehemiæ longa ætas fuit, uidelicet annorum centum & triginta, qui si attigit tempora Ochi, uidit nouam populi calamitatem in ultima senecta. Teneantur autem nomina Ducum post Ieconiam. Etsi enim posteri Dauid usq; ad Macabæos fuerunt Principes populi, tamen non nominauerunt se Reges, ut existimo propter reuerentiam Persicorum Regum, ne uiderentur uelle pares esse Monarchis, præsertim cùm ab eis ingentia beneficia accepissent. Suntq; appellationes Ducum in Luca.

IECONIAS, id est, erectus, stabilitus, in exilio honoratus. Nominatur apud Lucam Neri, id est, Lucerna mea,

Huius filius fuit SEALTHIEL, id est, postulatus à Deo. Fuit autem in reditu Dux primus, filius Sealthiel.

Zorobabel

Zorobabel Dux præfuit annos quinquaginta octo. Etymologia est: Alienigena Babylonis. Huius mentio fit in Haggæo & Zacharia.

Resa Mesollam secundus Dux sexaginta sex annos. Etymologia est: Caput pacificum. Huius tempore ueniebant Ierosolymam Esdras & Nehemias.

Iohanna Ben Resa, tertius Dux, quinquaginta tres.

Iudas Hircanus primus, quartus Dux, annos quatuordecim, fortassis eò dictus Hircanus, quòd eius tempore Ochus transtulit partem Iudæorum in Hircaniam, iuxta mare Caspium. Præfuit Iudææ, cùm Alexander uicit Darium.

Ioseph Primus, quintus Dux, annos septem.

POST ALEXANDRVM.

ABner Semei Dux sextus, undecim annos. Huius tempore Ptolemæus Lagi filius Ierosolymam fraude cepit in Sabbato, simulans se sacrificaturum esse.

Eli Matathia septimus Dux, annos duodecim.

Asar Mahat, octauus Dux, id est, beatus percussor, annos nouem.

Nagid Artaxad, nonus Dux, præfuit annos decem. Significat Nagid Principem, Arta Magnum. Hesid sanctum. Huius tempore mißi sunt septuaginta interpretes in Aegyptum ad Philadelphum, fuitq; tranquilla Iudæa.

Haggai Eli decimus Dux, præfuit octo annos. Significat festum Dei mei. Lucas nominat Esli, id est, seruatum.

Maslot Naum undecimus Dux, annos septem præfuit. Significat dominum iucundum.

Amos Sirach duodecimus Dux, præfuit annos quatuordecim. Fortis præliator.

Mathathia Siloah tredecimus Dux. Datus à Deo, fœlix seu missus, præfuit annos decem.

Ioseph iunior quartus decimus Dux, nominatus Arses, honoratus à Ptolemæo Euergete, præfuit annos sexaginta.

Ianna secundus Hircanus, quindecimus Dux annos sedecim. Multis prælijs uicit Arabes. Postea in defensione arcis cuiusdam, quam oppugnauit Antiochus Epiphanes, interfectus est hic Ianna secundus Hircanus. Fuitq; postremus Ducum ex posteris Dauid. Nam scelera Pontificum attraxerant Antiochum Epiphanem in Iudæam, quem cùm armis reprimerent Macabæi, postea Principatum hi tenuerunt, cùm essent nati ex tribu Leuitica.

Post

Post Macabæos Iudæam regendam dedit Iulius Antipatro Idumæo, cuius uirtutem & fidem in bello Alexandrino expertus erat. Hic Antipater pater fuit Herodis primi. Ita prædictum fuerat in uaticinio Iacob, uenturum esse Meßiam in fine politiæ Iudaicæ, cùm iam peregrini in Iudæa reges essent. Et tamen ne stirps Dauid ignota esset, oportuit non longum tempus esse à postremo Duce ex stirpe Dauid ad Christi natalem. Sunt autem anni centum sexaginta. Erat igitur recens memoria postremi Ducis, & familiæ eius.

Extat iisdem appellationibus Ducum series apud Lucam & Philonem, usq; ad postremum Ducem Ianna Hircanum, filium Ioseph. Deinde Lucas attexit quatuor patres, qui non fuerunt Duces. Sed multi familiam nosse poterant. Vt autem series in conspectu sit, recitabo hic & Macabæos.

SERIES PRINCIPVM ET REGVM, QVI EX Macabæis orti sunt.

NOmen MACABAEI sumptum est ex literis pictis in uexillo, quæ significabant: Quis sicut Dominus in Israël? Extat autem series familiæ in primo libro historiæ Macabæorum.

Matathias contra Antiochi Epiphanis Duces primus arma cepit, & filijs hortator fuit, ut exercitus colligerent, & defenderent reliquias Ecclesiæ, & rursus expellerent Antiochi exercitus, sicut Daniel futurum prædixerat: Iuuabuntur auxilio paruulo.

Sciendum est autem, eius temporis calamitatem, dißipationes & liberationes, imaginem esse postremi temporis in Ecclesia.

IVDAS Macabæus filius Matathiæ, fuit Dux annos quinq;. Cùm Antiochus post secundum reditum ex Aegypto collocasset idolum in Templo, anno 145. mense Kisleu, qui nobis est Nouember, sequenti anno Iudas Macabæus collecto exercitu defendere populi reliquias cœpit, & quatuor Duces ordine magnis prælijs uicit, Apollonium, Seronem, Gorgiam, & Lysiam. His profligatis recuperauit & purgauit Templum cremato Idolo. Estq; facta Templi repurgatio in fine tertij anni, mense Kisleu, eodem die, quo Idolum ante tres annos in Templum collocatum fuerat. Circa id tempus & Antiochus Epiphanes mortuus est. Et iam spes erat pacis, sed rursus scelere summi Sacerdotis Alcimi attracti sunt hostes ex Syria regnante Demetrio. Fuitq; difficilius bellum propter Alcimi perfidiam, qui intra mœnia Ierosolymæ insidiabatur Macabæis.

Fuit

Fuit autem tanta superbia Ducis Syriaci Nicanoris, ut extenso brachio contra Templum iurauerit, se hoc Templum igni deleturum esse. Sed huic Nicanori in acie interfecto præcidi uictor Iudas caput & brachia iussit, & suspendi ea ante Templum, ut conspiceretur exemplum pœnæ blasphemi hominis.

His tantis rebus diuinitus et fœliciter gestis per annos quatuor, deinde fœdus fecit cum Romanis. Post id fœdus infœliciter pugnans in acie cecidit. Quia Deus uoluit ostendere, Ecclesiam non debere confidere peregrinorum Regum præsidijs & fœderibus, sed ab ipso petere & expectare defensionem, iuxta dictum: Maledictus qui confidit in homine. Nam & Ionathæ fratri postea exitio fuit perfidiosa Regum amicicia.

IONATHAS frater Iudæ, dux fuit annos nouendecim. Fuit amicus regum Syriæ, Alexandri & Tryphonis, de quibus supra in catalogo Regum Syriæ. Etsi autem rursus tunc mediocris status fuit Iudææ, tamen cùm iam uelut conducticij militarent apud Syriacos reges inter sese dimicantes, doctrina, disciplina & mores in Iudæa magis corrumpebantur. Et Ionathas Tryphonis insidijs interfectus est. Ita paulatim status Iudææ ruit in deterius.

SIMON frater Iudæ Macabæi fuit Dux annos octo. Repulit Tryphonem & Antiochum Gryphum. Expulit ex arce Sion & ex alijs locis reliquias præsidiorum Syriacorum, ita ut sub eo prorsus fuerint ex Iudæa peregrinæ gentes eiectæ.

Cumq; iam non solùm pax in Iudæa eßet, sed restituta etiam esset uetus forma Reipublicæ, Templi dignitas & usitati cultus, Symon à genero suo Ptolomæo, cui dederat præfecturam Iericho, interfectus est. Ita postrema ætas in illo populo ualde inquieta fuit. Et tamen inter hos tumultus mirabiliter Deus Ecclesiæ reliquias seruauit.

Patri Simoni succeßit filius IOHANNES Hircanus, qui fuit Dux annos triginta unum, excellens uirtute & fœlicitate. Repulit Antiochum Gryphum, qui obsederat Ierosolymam. Deinde cepit & destruxit ipse Samariam, quam obsederat totum annum, & Templum ibi conditum post Alexandrum ab impijs deleuit. Cepit & oppida quædam in finibus Syriæ & Idumææ. Sed sub eo, in illa gentis Iudaicæ senecta, inter bella & in permixtione Ethnicorum dilacerata est Iudæa Sectis. Præcipuè uerò nominantur Pharisæi, Zadducæi & Essei.

Etsi

Etsi autem nomen PHARISAEORVM aliqui fecerunt à segregatione, tamen multi deriuant ab exponendo, qui iudicant Pharisæos dictos esse, quasi expositores seu interpretes scriptorum Propheticorum. Et horum nomen antiquius cæteris uidetur. Hi non abiecerunt libros Propheticos ut Zadducæi, sed transformarunt doctrinam legis & promißionem prorsus in Politicam seu Philosophicam doctrinam. Dixerunt lege Dei tantùm externam disciplinam præcipi, & homines disciplina mereri remissionem peccatorum, & iustos esse coram Deo, et hæredes æternæ uitæ. Item, Sacrificia mereri remißionem peccatorum. Et addiderunt multa exercitia ceremoniarum, ieiunia & lotiones, quæ ipsi finxerunt, ut apud nos Monachi. De MESSIA docuerunt, occupaturum esse prouincias: Negauerunt Messiam fore uictimam ad placandam iram Dei. Amiserunt doctrinam de natura diuina Messiæ, quæ loquuta est cum patribus & Prophetis, & semper adfuit Ecclesiæ. Beneficia Messiæ somniarunt hæc fore: Ipsum mille annos in hoc mundo uiuentem regnaturum esse, lege Moisi imposita gentibus, Et Iudæos fore gentium Principes, & longæuos fore trecentorum aut quadringentorum annorum, & futuram esse dulcem pacem & auream ætatem in toto genere humano. Postea sequuturum esse

postremum iudicium, in quo hostes populi Iudæorum æternas pœnas abiecturus esset, et suis daturus æterna bona.

ZADDVCAEI post Pharisæos orti, magnam potentiam in populo adepti sunt, fuitq; grata professio. Quia cùm Pharisæi nimis multis traditionibus onerassent populum, hi fecerunt laxationes. Ac non solum traditiones Pharisaicas abstulerunt, sed etiam abiecerunt Prophetas omnes, præter Moisen. Hunc unum se amplecti simulabant, & tamen negauerunt animas esse superstites extinctis corporibus. Negauerunt et corporum fore resuscitationem. Dixerunt autem Legi obtemperandum esse, quia obedientia mereatur tranquillitatem huius uitæ, & contumacia pœnas. Horum cùm & multitudo & potentia magna esset, inter Pharisæos & ipsos assidua certamina fuerunt, unde & in gubernatione crebri tumultus orti sunt. Est autem horribile exemplum, quòd in tam exiguo populo non solum dilaceratio tanta Gentis facta est, sed etiam Doctrina tam uariè à Sectis corrupta est. Deniq; quòd Prophanitas adeò creuit, ut essent in hoc populo, qui nomen habebat Ecclesiæ Dei, qui palàm Epicuræas opiniones defendebant. Plæruncq; autem pessimi hypocritæ arroganter sibi gloriosissimas appellationes tribuunt. Ita Zadducæi nominauerunt se à

Zaddic.

Zaddic, quod est iustus, quasi nominati essent iusti seu iusticiarij. Alij fecerunt alias Etymologias, quas omitto.

ESSEI, id est operarij, ab Asa, quos sic dictos esse apparet, quia cùm uiderent alios adsiduis contentionibus perturbare Rempublicam, & retinere uitæ turpitudinem, ambitiones, luxum, odia & alia uicia, ipsi amantes modestiæ & pacis, discesserunt ab illis, & ostenderunt, se bonis operibus, non rixis, uelle Deo seruire. Sed cùm pauci essent, nec peterent gubernationem Reipublicæ, secesserunt ad loca uicina hortis Balsami et Palmarum. Ibi & coluerunt hortos, & artem Medicam didicerunt, & remedia apparaunt, & cùm laboribus medicationis, qui sunt magni & grati, tùm alijs multis officijs beneficentiam erga multos re ipsa exercuerunt, disputationum uanitate omissa. Distribuerunt diem in tempora precum, lectionum, laborum, cibi & potus. Lucra etiam contulerunt in commune ærarium sine superstitione, ut inde suis & alijs honestis in egestate & in morbis opitularentur. Deniq; Schola fuit Medica, & eruditione & exemplis uirtutum excellens. In Eusebio legitur, dictos esse quasi θεωρητικούς. Et dicitur: ὑπέρτεροι σφόδρα τῶν Φαρισαίων, id est, longè antecellentiores Pharisæis. Apparet autem Eusebium

ſebium nomen feciſſe ab Aza, quod eſt conſiderare, ſpeculari.

Dolendum eſt autem, quòd cùm manifeſto auxilio Dei Iudæa defenſa aduerſus Antiochum, & tandem liberata eſſet, mox in pace opinionum diſſidijs dilacerata eſt. Poſtea etiam bella ciuilia, & ſtatim fratrum parricidia ſequuta ſunt. Hæ calamitates poſtremi temporis in Iudæa ſunt imago extremæ ſenectæ mundi. Vt autem tunc inter tot Sectas & bella mirabiliter Deus aliquas Eccleſiæ reliquias ſeruauit, ut fuerunt Simeon, Zacharias, Eliſabeth, Anna, Maria, Ioſeph, & alij multi, alieni à deliramentis Phariſæorum & Zadducæorum, ac retinentes Propheticam doctrinam ſine corruptelis, ſicut Eſaias inquit, Obſigna legem in diſcipulis meis: Ita nunc quoq; Deus immenſa bonitate reliquias Eccleſiæ ſeruat, agmen exiguum, quod retinet fundamentum, & Deum rectè inuocat, & fugit Idola, cùm interea ingens multitudo ſit defendentium Idola, & hoſtium doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ, qui ſunt parricidæ membrorum Chriſti, uidelicet, Mahometici, Papa, Monachi & eorum ſatellites, & tota iſta colluuies defendentium Idola. Monent autem illa uetera exempla, ut in tantis diſſidijs certò ſtatuamus, ſeruari tamen cœtum aliquem, qui eſt uera Eccleſia Dei, & ut ſapienter quæramus, quæ

&

& ubi sit illa uera Ecclesia Dei, & nos ad eam adiungamus, sicut scriptum est: Oues meæ uocem meam audiunt. Item Psalmo 83. Beati qui habitant in domo tua Domnie. Item Psalmo 91. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebunt.

REGES EX FAMILIA MACABAEA.

FIlius Ioannis Hircani fuit Aristobulus, qui se REGEM nominauit primus post reditum ex Babylone, oblitus modestiæ priorum Ducum. Sed dedit pœnas superbiæ. Non enim diutius anno regnauit. Interfecit fratrem Antigonum præstantem uirum, falsò suspicans, eum appetere regnum. Interfecit & matrem, à qua existimabat adiuuari Antigonum. Postea cùm dolore conscientiæ in magnis cruciatibus esset, iussit se in locum fraternæ necis gestari, ibi uomens sanguinem mortuus est. Hæc horribilia scelera in populo Dei fecerunt Principes, nati ex uiris sanctis & optimè meritis. Tales calamitates postremi temporis consideremus, & petamus nos regi à Deo, & seruari ueræ Ecclesiæ reliquias.

Succeßit Alexandro coniunx Alexandra, quæ & Salome nominatur. Gubernatio eius tranquilla fuit, quia adiunctos habuit Pharisæos, quorum consilio Rempublicam administrauit. Regnauit annos nouem.

Alexandri filij duo fuerunt: Hircanus & Aristobulus. Etsi autem Hircanus maior natu erat, tamen Aristobulus collecto exercitu regnum inuasit, adhuc uiuente matre. Defenderunt autem Hircanum initio Antipater Idumæus & Aretas rex Arabum. Postea cùm Scaurus Pompeij Legatus corruptus pecunia iuuaret Aristobulum, misit & Hircanus ipse Legatos ad Pompeium, qui cognito iam negotio Ierosolymam acceßit cum exercitu, & urbe occupata in Sabbato tradidit Hircano gubernationem & summum sacerdotium, & abduxit Romam captiuos Aristobulum, & eius filios, Alexandrum & Antigonum.

In his seditionibus & fratrum parricidijs non solùm disciplina Iudaica, sed etiam doctrina magis extincta fuit. Nec finis fuit domestiarum seditionum, donec Iudæa redacta est in formam prouinciæ. Ibi quanquàm peregrini Magistratus dominarentur, tamen concessa est Iudæis ᾽αυτονομία in doctrina & cultibus, & mediocris tranquillitas fuit, ne Ecclesia funditus extingueretur.

Alc

Alexander cum patre Aristobulo captiuus cùm Romam duceretur, in Cilicia elapsus rediјt in Iudæam, & occupata parte Galileæ à Gabinio captus est. Postea tempore belli ciuilis Pompeiani, quia seditiones moliebatur, à Scipione Pompeij socero Antiochiæ securi percussus est.

Antigonus à Iulio post bellum ciuile Pompeianum dimissus, Parthorum auxilijs recuperare Iudæam conatus est, præsertim mortuo Antipatro, cùm Iudæi mallent ipsi parere, quàm filijs Antipatri. Et senex Hircanus, patruus ipsius, summus Sacerdos, ab eo captus, & in Parthiam abductus est, præcisis auribus. Hunc Antigonum tertio anno postquàm Herodes Rex factus erat, Antonius capitali supplicio affecit. Herodes autem Hircanum, patruum Antigoni, reuocatum ex Parthia, interfecit Octogenarium.

Hic tristis exitus fuit familiæ Macabæorum, quos Deus ornauerat ingenti gloria. Ex his orti Nepotes inter sese horrendam lanienam exercuerunt, peregrinas gentes attraxerunt, & doctrinam, leges et disciplinam patriæ ualde labefactarunt. Quorum historia imago est postremi temporis in Ecclesia, in qua etiam certamina ambitionum inter Doctores corrumpunt doctrinam & disciplinam. Cumq; considerabimus q̃ turpiter degenerauerint Macabæorũ posteri, non confidamus

maiorum

maiorum meritis aut uirtute, sed simus eò modestiores, ut Dei dona à maioribus accepta, retineamus.

HERODIS POSTERITAS.

CVm Iulius in Aegypto periculosum bellum gereret, multum ei profuit Antipatri Idumæi prouidentia & fides, quia regiones illæ huic notißimæ erant, & flexit ad amiciciam Iulij Memphitas & alios. Ideò Cæsar Antipatro tradidit Iudæam regendam sine Regio nomine, sed nomine Gubernatoris. Deinceps igitur Iudæa peregrinos Principes ex Ethnicis natos, habuit. Quòd cùm ægrè ferrent Iudæi, ac disputarent, Tribui IVDA regnum promißum esse, donec Messias nasceretur, subinde atroces seditiones mouerunt. Ac Antipater, qui sapienter & moderatè dominabatur, tamen ueneno necatus est à Iudæo Malcho, quem postea Herodes prope Tyrum interfecit.

HERODES primus filius Antipatri, quem & Ascaloniten nominant, ab Ascalon, quæ fuit in Idumea, uiuo patre Galilæam magna cùm laude uirtutis rexit, & seditionem motam à quodam Ezechia, oppreßit. Cumq; post mortem Antipatri sperarent Iudæi, ipsius filios excuti ex

regno

regno posse, attrahunt exulantem apud Parthos Antigonum, de quo supra, qui adiutus à Parthis potitur urbe Ierosolyma. Sed cùm aliquot prælijs uicisset Herodes, nominatus est ab Antonio totius Iudææ Tetrarcha. Post paucos annos cùm Romam uenisset, Octauio & Antonio dominantibus, Regio nomine ornatus est, & Rex totius Iudææ appellatus in Capitolium ductus est, medius inter Octauium & Antonium, Olympiade centesima octuagesima quinta.

Tertio anno post, cùm Antonius uenisset Antiochiam, securi percussit Antigonum, Deinde Herodem assiduæ seditiones exercuerunt, sed uictor occidit summum Senatum populi Iudaici, quem nominabant septuaginta duos seniores.

Anno tricesimo regni Herodis NATVS EST EX MARIA VIRGINE FILIVS DEI, DOMINVS NOSTER IESVS CHRISTVS. Hic numerus anni à multis traditus est, quos sequor. Nec diligentiam illorum improbo, qui tres annos adijciunt, sed disputationem omitto.

Herodes filios Antipatrum, Aristobulum & Alexandrum propter suspicionem insidiarum occidit. Successerunt patri Herodi tres filij, Archelaus, qui Iudæam tenuit sine nomine Regio annos nouem. Huius mentio fit in Matthæo.

Herodes Antipas, quem nominemus Secundum, qui Galilæam tenuit, à quo interfectus est IOHANNES BAPTISTA. Philippus, qui tenuit Trachonitida siue Ituræam. Nomen Antipas mutilatum est ex Αὐλεπατρος. Trachonitis Græcum est, confragosa, aspera seu scopulosa. Idem significat Ituræa Ebræis, à uocabulo Tira, quod significat turrem, siue in montibus angustas fauces.

Archelaus & Herodes Antipas relegati sunt, cùm quidem Herodes Antipas Romam profectus esset, ut Regnum impetraret, quo non impetrato, in reditu Philippi coniugem duxit uxorem. Postea relegatus mortuus est in Gallia. Nomen tenuit TETRARCHAE, quod significat Principem, id est, non Regem, sed habentem Regi similem gubernationem, uidelicet Agricolas, Opifices, Curiam & Militiam, sed ita, ut superiori domino parêret.

Herodes tertius, cuius cognomen est Agrippa, filius Aristobuli (interfecti à primo Herode) qui interfecit Iacobum Apostolum filium Zebedæi. Hunc Herodem Agrippam Tiberius Romæ carceri inclusit, quòd familiaris esset C. Caligulæ, quem Tiberius imperij successorem esse non uoluit. Postea Caligula eum liberauit ex carcere, & dedit ei Trachonitidem, quam Philippus tenuerat, & attribuit Regium nomen. Claudius

dius addidit Samariam & Iudæam. Ita rursus unus fuit Rex Herodes Agrippa, Iudææ, Samariæ & Galilææ, qui regnauit annos septem, punitus postquàm necauit Iacobum, sicut narratur Act. 12.

Post huius Herodis Agrippæ mortem cùm filius Agrippa esset adolescens, & Iudæa plena seditionum esset, rursus per Romanos Magistratus administrata est. Sed Claudius tradidit huic Agrippæ Chalcidem in Syria, & Regium nomen, & Trachonitidem. Nero addidit aliqua oppida in Iudæa. Huius Agrippæ tempore Ierosolyma deleta est. Fit eius mentio Actorum 11. Regnauit annos uiginti septem. Philo scribit, huic Agrippæ filium fuiße alium Agrippam, socium sediciosi uiri, qui tempore Adriani Imperatoris magnum exercitum collegit, ut restitueret politiam Iudaicam, & se nominauit Ben Cochab, id est, filium stellæ. Postea cùm infœlix euentus fuisset, nomniatus est Ben Cosban, id est, filius mendax siue mendacij. Cumq; Bethoron triennio obsessa fuißet, domiti sunt Iudæi, partim prælijs, partim fame, trucidatis amplius trecentis millibus ab imperatore Adriano. Hic finis est familiæ HERODIS, quæ annos centum & tres dominata est, usq; ad finem Agrippæ, qui fuit filius Herodis Agrippæ Regis.

BELLA ROMANA TEMPORE TERTIAE MONARCHIAE.

IN tertia Monarchia breuiter recitaui Persici regni finem, Alexandri uictorias, & post eius mortem quatuor præcipua regna successorum, sicut Daniel prædixerat, Aegyptium, Syriacum, regnum Antigoni in minore Asia et Macedoniam. Diximus etiam, Iudææ & Ecclesiæ mediocrem fuisse tranquillitatem tempore Alexandri, & proximorum successorum, usq; ad Antiochum Magnum. Interea paulatim in Italia creuit Romana potentia. Fuit autẽ maximè memorabile bellum, quod Romani tempore Philadelphi gesserunt cum Rege Pyrrho & Tarentinis, motum anno à condita urbe quadringentesimo septuagesimo secundo, quia Tarentini & classem Romanam diripuerant interfecto Duce, & Legatos Tarentum missos pulsauerant. Vtile est autem totam historiam Pyrrhi nosse, quæ legatur apud Plutarchum. Virtus fuit excellens Pyrrhi. Sed cùm multa bella simul moueret, & inchoata non pertexeret, potentia ipsius paulatim languefacta est.

Post bellum Tarentinum insigne exemplum Romanæ iusticiæ narratur. Romana Legio, quam nominant Campanam, præsidij causa in urbem

Rhegium

Rhegium collocata, Rheginos ciues interfecit, & eorum bona & agros occupauit. Romani igitur ut ostenderent, se fidem socijs debitam non uelle uiolare, punire suos milites decreuerunt, & potiti urbe Rhegio, trecentos, quia non plures uiui in Consulis potestatem uenerant, securi percußerunt. Cæteri sceleris socij in oppugnatione perierant.

Postea anno urbis quadringentesimo octuagesimo nono motum est primum bellum Punicum, quia Carthaginenses Hieroni Syracusano, socio populi Romani, regnum eripere conabantur. Etsi autem & Carthaginenses sæpe magnis prælijs uicti sunt, tamen Romanæ clades propter crebra naufragia maiores fuerunt. Ac imprimis Reguli fortuna & fides in primo bello Punico insignis fuit.

Anno nono eius belli cùm duo Consules, Manlius & Regulus in Aphricam traiecißent, & post reditum Manlij ad urbem Regulus in Aphrica mansißet, uicit acie duos, Asdrubalem & Amilcarem patrem Annibalis. Trucidauit octodecim millia Pœnorum, quinq; millia cepit & octodecim Elephantos.

Sequenti anno Regulus uictus est, & trucidata triginta millia Romanorum, capta quindecim millia, Regulus catenis uinctus est.

Anno quinto post hanc cladem, cùm Metellus uiginti millia Carthaginensium trucidasset, Elephantos interfecisset sex & triginta, cepisset centum quadraginta sex, Regulus missus est Romam, ut pacem aut permutationem captiuorum Carthaginensibus peteret. Dissuasit utrunq;, Nec tamen uiolauit datam fidem de reditu ad Carthaginem. Reuersus est igitur Carthaginem, ubi postea crudeli supplicio necatus est. Postea rursus magnæ clades utrinq; acceptæ sunt, sed nono anno post Metelli uictoriam Luctatius Consul, cùm uidisset Hannonem adducere nouam classem ad Amilcarem, priusquàm duo exercitus coniungerentur, statim dimicauit, ad Insulas Aegates, cepit Punicas naues sexaginta tres, demersit centum uiginti quinq;, cepit uiginti duo millia hominum, trucidauit tredecim millia, postea properauit ad Amilcarem, & eum ex Eryce discedere coëgit. Pœni qui fuerant in Eryce uenditi singuli denarijs octodecim. Postea petentibus Carthaginensibus data est pax, fuitq; hic finis primi belli Punici, anno uicesimo quarto posteaquàm motum est. Estq; hic annus urbis conditæ quingentesimus duodecimus.

Ac præcipuè insignia exempla sunt in hoc bello, fortuna & fides Reguli, & celeritas Luctatij.

DE TEMPORE INTER PRIMVM BELLVM PVnicum & Secundum.

INter finem primi belli Punici & initium secundi sunt anni quinq; & uiginti. Suntq; interea magnis prælijs uicti prope Mediolanum INSVBRES & BOII, & Gallorum ac Teutonum noui exercitus, qui ad defendendos Insubres iuga Alpium transierant, & iurauerant se Romam deleturos esse. Nec contempserunt Romani periculum, sed magnos exercitus opposuerunt. Curius & Flaminius Coß: non procul à Mediolano trucidauerunt quadraginta millia Gallorum & Teutonum. Horum Dux Ariouistus, quod est Ehrnuest, captus est, ut scribit Polybius.

Sequente anno Coß: fuerunt M. Claudius Marcellus, & Cn. Cornelius Scipio. Marcellus is est, qui deinde post Cannensem cladem uicit Annibalem. Cn. Cornelius Scipio patruus fuit Aphricani, à quo in Aphrica uictus est Annibal. Cũ autẽ duce Viridomaro, quod est Friedmeyer, id est, custos pacis, rursus triginta millia Gallorum & Teutonum ad Mediolanum accederent, & Coß: Mediolanum obsiderent, Marcellus partem exer-

citus duxit aduersus Viridomarum. Cumq; hunc insignem armis auro ornatis ante aciem uidisset, quia Ducem esse ratiocinabatur Marcellus, recta impetum in eum facit, & Ioui spolia opima uouet. Non fugit hostis, sed acerrimè dimicans tandem accipit letale uulnus. Interea & exercitus inter sese confligunt, sed interfecto Duce Viridomaro, prima acie perterrefacta & turbata, Romani alacres instant cedentibus. Marcellus spolia hosti detrahit, quæ postea reuersus Romam affixa querno trunco gestat in Capitolium, exemplo ROMVLI, sicut uouerat. Mox uerò post illam pugnam triginta millibus hostium profligatis ad obsidionem Mediolani redit, ubi cùm copiæ Coss: rursus coniunctæ essent, ui captum est Mediolanum. Deinde uicina oppida deditionem ultrò faciunt. Ita deletis peregrinis exercitibus Italia ingenti terrore liberata est. Ac plurimum attulerunt momenti ad uictoriam, consilium, celeritas, fortitudo & fœlicitas Marcelli, qui & anno post trucidatum Viridomarum nono, anno post cladem Cannensem tertio uicit Annibalem.

Cùm talis excellens uirtus in imperiorum constitutione conspicitur, cogitemus DEVM constituere imperia, & id non fieri sine ingenti labore, & Deum uelle agnosci suam præsentiam in illa uirtutum excellentia, & in ipsa imperiorum constitutione

stitutione, quæ fit, ut aliqua pars generis humani & honestæ societates conseruentur. Huius Marcelli mentio fit in sexto libro Aeneidos:

Aspice ut insignis spolijs Marcellus opimis
Ingreditur: Victorq; uiros supereminet omnes.
Hic Rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumq; rebellem,
Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.

Hæc de MARCELLO diximus, quia ualde prodest excellentes uiros in omnibus historijs considerare propter eas causas, quas recitaui: Quia discendum est, Imperia à Deo constitui, & Deum dare excellentem uirtutem & successus: Et hæc dari non ignauis, sed laborantibus, sicut in Aeschylo dictum est: ἀλλ᾽ ὅταν σπεύδῃ τὶς αὐτὸς καὶ θεὸς συνάπτεται.

Polybius inquit, huius belli Gallici pericula & prælia fuisse non minora, quàm ulla in cæteris fuerunt, sed à Celtis omnia magis impetu, quàm consilio acta esse: θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ βραβευθῆναι.

DE ARATO SICYONIO.

Exemplum est ARATVS SICYONIVS gubernatioris sapientis, iusti, mo-

derati in uictoria ciuili, & experti fortunæ inconstantiam, & infidas Regum familiaritates. Quem rò præterire nolui, quia Cicero eius mentionem facit. Et in eius historia conspicitur, quàm uarij tumultus & quales tyrannides in Græcia tunc fuerint, cùm nondum à Romanis defenderetur.

Aliquanto ante bellum Galliam, in quo Marcellus uictor deleuit magnum exercitum Celtarum, id est, Gallorum & Teutonum, clarus fuit in Græcia Aratus Sicyonius, natus patre Clinia, qui fuit Princeps Sicyonis, quem cùm interfecißet Abantidas, qui rapuit dominationem, postea filius Cliniæ Aratus exul, adiutus à cæteris exulibus nocte conscensis muris patriam cepit. Cumq; Tyrannus fuga euasißet, uetuit Aratus ullum ciuem interfici. Opes Tyranni dedit exulibus. Quia uerò exulum prædia iam ab alijs ciuibus poßidebantur, & multa hæreditatibus, dotibus aut uenditionibus translata erant, eiectis poßeßoribus noua bella sequutura erant. Vt igitur paci ciuitatis consuleret Aratus, adhibitis Senatoribus transactiones instituit. Precia numerat ijs, qui uolentes cedebant. Aut si qui cedere nolebant, tantundem pecuniæ dat exulibus, quanti æstimabantur fundi. Hanc ad rem sumpsit à Ptolemæo talenta centum & quinquaginta, id est, nonaginta millia coronatorum.

natorum. Hac compensatione pax ciuitatis retenta est. Postea hic Aratus creatus dux Acheorum, liberare & uicinos instituit. Ex arce Corinthi & ex Athenis eiecit Macedonica præsidia. Deinde Cleomenem regem Laconicum conatus est reprimere, qui & Ephoros sustulerat, & uicinis bellum inferebat, à quo magno prælio uictus est. Cùm autem & Cleomenis audaciam & robur Laconicum metueret, ad belli societatem Antigonum regem Macedonicum inuitauit, qui adducto exercitu magno prælio uicit Cleomenem, qui amisso regno fugit in Aegyptum, ubi captus mortem sibi consciuit.

Postea mortuo Antigono Rege successit in regno Macedonico PHILIPPVS Persei pater. Cùm autem Aetoli renouarent bellum aduersus Achæos, & eorum oppida caperent, & exercitus funderent, nec pares essent Achæi, rursus accersiuit Aratus auxilia Macedonica. Cumque multa consilijs Arati præclarè gererentur, factus insolentior Philippus, crudelitatem naturæ suæ paulatim detexit. Messenios præcipuos & alios passim iniustè interfecit. Deinde & coniugem filij Arati corrupit. Quæ scelera senex Aratus ægrè ferens, se ab eo disiunxit. Sed Philippus & patrem Aratum & filium ueneno necauit.

Cumque

Cumq́; ſanguinem uomeret Aratus pater præſentibus amicis, ſolitus eſt dicere: ταῦτα ἔστιν ἐπίχειρα τυραννικῆς φιλίας, hæc ſunt præmia Tyrannicæ amicitiæ. Hic fuit exitus uiri præſtantis Arati, cuius laudatur in recuperatione patriæ & in multis alijs uictorijs moderatio. Eſtq́; in patria ei ſtatua poſita, cum hac inſcriptione:

Venit ad Herculeas quanquàm tua fama columnas,
    Dum patriam ſeruas inclyte Arate tuam:
Nos tamen hanc ſtatuam pro libertate recepta
    Virtutis teſtem fecimus eſſe tuæ.
Communis tibi cum Dijs ſeruatoribus eſto
    Hic honor. In patriam nam pia iura refers.

Reprehenditur quòd Macedonas rurſus in Græciam attraxerit, qui mox Græciam ſeruitute oppreſſerunt. Et prudentia neceſſaria eſt, conſiderare quales nobis adiungamus. Valde enim infoelix coniunctio fuit cum Philippo Macedonico rege, qui & natura crudelis fuit, & obſcenus. Quare dictum eſt, Aratum malè feciſſe, quòd attraxiſſet Macedonas in Græcorum gynæcea. Quòd uerò ſocietates fecit cum inimicis, tempori & ſæuiciæ nouorum hoſtium tribuitur, ſicut uſitatum eſt, ut Plutarchus inquit: Καιρῷ δουλεύουσιν δοκοῦντες ἄρχειν. Et apud Thucydidem

cydidem inquit Legatus Atheniensis: Ανδρα τύραννον δεῖ πρὸς ἕκαστα, φίλον ἢ ἔχθρον μετὰ καιροῦ γίγνεσθαι. Sed postea Tyrannus Macedo pœnas dedit, ut infra dicemus.

DE SECVNDO BELLO PVNICO.

ANNO ab urbe ROMA condita quingentesimo tricesimo sexto, motum est bellum secundum Punicum, cùm Annibal Saguntum in Hispania deleuisset. Anni sunt à fine primi belli Punici ad initium secundi, quinq; & uiginti. Tanta odiorum incendia fuerunt in his ciuitatibus de imperio dimicantibus, ut non diu quiescere potuerint. Et Deus crescere Romanam potentiam uolebat, ut Regum tyrannides compesceret. Durauit autem secundum bellum Punicum, usq; ad annum septimum decimum. Ac numerari potest inter acerrima bella generis humani, propter magnitudinem prœliorum, & uarias uices. Cumq; de multis magnis rebus commonefactiones in tantis calamitatibus & mutationibus imperiorum proponantur, hoc præcipuè considerandum est, Imperia non solùm humanis consilijs aut uiribus constitui, sed Dei opera esse, ut Daniel inquit: DEVS transfert & stabilit regna. Et quanquàm bellis horribilibus utrinq; scelera hominum puniuntur,

puniuntur, tamen Deum uictorias plerunq; illis tribuere, qui iustæ defensionis causa repellunt uim iniustè illatam, iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit.

Etsi autem perspicua causa est secundi belli Punici, tamen quæsita est elusio. In fœdere Romanorum & Carthaginensium fuit hoc caput, Ne læderentur utrinq; socij. Erant autem SAGVNTINI socij Romanorum, quos cùm Annibal crudeliter deleuisset, Romani accusarunt Carthaginenses, uiolatum ab eis esse fœdus. Carthaginenses contrà disputarunt, Saguntinos non fuisse socios Romanorum, cum illud fœdus fieret. Huic excusationi cùm responsum esset, fœdus de præsentibus & futuris socijs loqui, et non dubium esse, uiolatum esse fœdus ab Annibale, utrinq; bellum motum est.

Legatur autem Historia integra apud Polybium & Liuium, & considerentur Duces, & belli uices. Annibal excelluit calliditate et audacia. Venit in Italiam mense Octobri, & statim ad Ticinum & Trebiam Romanos uicit. Postea ad Thrasimenum, in uere anni secundi Consule Flaminio interfecto trucidauit quindecim millia Romanorum. Tertio anno ad Cannas trucidauit quadraginta millia in exercitu Romano, & magna pars Italiæ ad Annibalem defecit. Ita fuerunt

initia

initia Annibali læta. Postea fortuna paulatim conuersa est. Adolescens Scipio, natus annos octodecim patrẽ Consulem in prælio ad Ticinum seruauit, cùm hostem, qui patrem uulnerauerat, repelleret. Hic Scipio adolescens cùm Tribunus militum esset in pugna Cannensi, & multi nobiles Romani post infœlicem pugnam deliberarent de deserenda Italia, ipse interueniens coëgit eos iurare, se patriam non deserturos esse. Si quis nollet iurare, necem ei minitatus est.

Nullo tempore maior uirtus fuit Romanæ ciuitatis, quàm tunc cùm maximis prælijs uicta, amissa magna Italiæ parte funditus ruitura uidebatur. Ibi diuinitus & excitata est magnitudo animorum, & constantia & uigilantia in rebus aduersis, & dati magnanimi, sapientes, concordes & fœlices Duces, fuitq; uirtus magis conspicua inter tantas aduersitates, ut dicitur, ἐν δυσυχίαις λάμπει τὸ καλόν. FABIVS contando repressit Annibalem. MARCELLVS anno quinto huius belli primus uicit Annibalem prælio. Postea res secundæ multæ sequutæ sunt. Anno decimo huius belli maximè languefieri Annibal cœpit interfecto Asdrubale fratre in Italia prope Senam. Hic exercitum adduxerat in Italiam, & se fratri coniuncturus erat. Id cùm Claudius intercepti literis cognouisset, relicto Annibale,

cui oppositus erat in Apulia, sex dierum spacio emensus Italiæ longitudinem, coniunxit se cum altero Consule Liuio. Ibi cum dimicaretur, Asdrubal interfectus est, & exercitus eius deletus. Redit Claudius in sua Castra, & caput Asdrubalis interfecti abijci ante castra Annibalis iubet, & duos captiuos mittit Annibali, ignoranti fratris aduentum & infœlicem pugnam, narraturos hæc ut acciderant. Hic Annibal mœstus longius abduxit exercitum in Brutios, & gemens fortunam se Carthaginis agnoscere dixit. Hoc Claudij consilium maximè dignum est admiratione in huius belli exemplis.

Obiter & hoc exemplum hic inseram, de captis Macedonum & Carthaginensium Legatis, quod narrat Liuius in tertia decade, libro 3. Etsi enim usitatum est Legatis parcere, tamen id intelligatur de ijs, qui non moliuntur hostilia, ut tunc Macedones & Carthaginenses fœdus facturi erant contra Romanos. Ideò iudicatum est, iuste hos Legatos captos esse.

Simile exemplum extat apud Thucydidem libro secundo, ubi narratur, ab Athenienisbus captos esse Legatos Lacedæmoniorum ituros ad Persas, ut auxilia contra Athenienses peterent. Hi Legati Athenas adducti interfecti sunt. Hæc exempla

empla citantur, cùm disputatur, in quibus casibus iustum sit Legatos capere.

Sed inter Duces Romanos, qui tunc multi fuerunt præstantes uirtute, eminet SCIPIO uirtute & fœlicitate, qui recuperauit Hispaniam, & postea in Aphrica uicit Regem Syphacem & Annibalem. Fracti igitur his cladibus Carthaginenses, anno septimo decimo huius belli pacem petere coacti sunt, quam Romani certis conditionibus dederunt, uidelicet, ut abstinerent ab omnibus, quæ iam Romani tenebant, et ab eorum socijs, & penderent inter annos quinquaginta decem millia Talentorum, id est, sexaginta tonnas auri. Scribit Liuius etiam postulasse Scipionem, ut sibi traderetur Annibal, sed responsum est, Annibalem non esse in Aphrica. Fugerat enim ad Antiochum in Asiam, metu suorum ciuium.

Extat apud Apianum narratio, quomodo in pugna inter se ipsi dimicauerint, Scipio & Annibal, & deinde Masinissa & Annibal. Scipio telum emisit in Clipeum Annibalis, Annibal equũ Scipionis sauciauit, & cùm uulnere equus turbatus resiliret, interuenit Masinissa, Qui cùm primùm telo scutum Annibalis percussißet, huius etiam equum Annibal uulnerauit. Relicto igitur equo Masinissa pedes adoritur Annibalem, & eius propugnatorem equitem interfecit, & nactus aliud

telum rursus petit Annibalem, sed hæsit telum in alio equite, qui & interfectus est. Tertium telum cum rapere Masinissa conaretur, uulnus accipit in brachio. Interea & Scipio redit, Masinissæ opitulaturus, quem inuenit iam obligato uulnere redeundem in prælium in alio equo. Hic acerrimum certamen inter Duces & exercitus ortum est, donec tumulum proximum Annibal ascendit, non fugæ causa, sed ut inde commodius in hostes impetum faceret. Quia uerò inde in exercitu Punico consternatio errore orta est, Pœni omisso prælio dissipati fugere cœperunt. Euasit Annibal sequente Masinissa usq; ad noctem.

Est autem & MASINISSA inter huius belli præstantes uiros numerandus, dignus laude propter iusticiam, fortitudinem & fidem, quam in tuenda societate Romana præstitit. Vixit annos nonaginta. Nomen Masinissa significat remittentem tributa.

Annibal cùm fugisset ad Antiochum, ac deinde ad Prusiam Bithyniæ regem, anno post finem huius belli septimo decimo mortuus est, sumpto ueneno, cùm Prusias eum Romanis diditurus eßet. Et scribitur, eodem anno mortuos esse Annibalem & Scipionem, qui non solùm fortitudine, scientia rei militaris & fœlicitate excelluit, sed etiam iusticia, continentia & modestia, quam ostendit

secedens

ſecedens in rus, nec mouens Rempublicam laceßitus Tribunicijs criminationibus.

DE BELLIS MACEDONICIS.

PAucis Menſibus poſt finem belli Punici ſecundi, uidelicet anno à condita urbe quingenteſimo quinquageſimo quinto, motum eſt bellum aduerſus PHILIPPVM regem Macedonicum, patrem PERSEI, qui initio cùm Arati Sicyonij conſilijs regeretur, naturæ ſæuiciam non ſtatim oſtendit, eratq; de eo magna induſtriæ & uirtutis opinio. Poſtea uerò & libidinibus uariè ſe polluit, & magnā crudelitatē exercuit. Sed ſceleris pœnas dedit. Vetus igitur uaticinium diſcernit Philippum Alexandri patrem ab hoc poſteriore. Extant uerſus apud Pauſaniam in Achaicis, digni memoria:

In Macedum populis clarißima regna tenebunt
Argiua de ſtirpe bonum damnumq; PHILIPPI.
Horum qui prior eſt, gentes urbeſq; domabit,
Sed ueteris regni perdet decus omne ſecundus,
A populis uictus, quos mittent Veſper & Ortus.

Vicerunt enim hunc poſteriorem Philippum Romani, adiuti à ſocio Rege ATTALO, qui tenuit Pergamum & uiciniam.

Occasio belli hæc fuit: Philippus bellum intulerat Atheniensibus, ut Reges conantur opprimere uicinas urbes, opibus & artibus florentes. Incitabat etiam eum κακοζηλία prioris Philippi. Quare Athenienses à Romanis auxilium petunt, Qui cùm alioqui Philippum odissent, propter societatem quam cum Annibale fecerat, & gloriosum esset defendere ATHENAS, laudatissimam ciuitatem, à qua Romani leges, formam iudiciorum, & multa honesta exempla acceperant, bellum aduersus Philippum mouent. Ac initio socios habuerunt Regem Attalum & Aetolos.

Fuit autem excellens uirtus, fœlicitas & moderatio Ducis T. QVINTII FLAMINII Consulis, qui Philippum in faucibus Epiri, & deinde in Thessalia uicit. Interea Rex Attalus & Lucius Quintius frater Consulis, nauali prælio Philippi classem uicerũt, et Eubœam occuparunt. His cladibus fractus pacem Philippus à Romanis petiuit, quæ ei hac conditione data est, ut à tota Græcia abstineret, & penderet Romanis mille talenta, id est, sexcenta millia Coronatorum.

Etsi autem hæc uictoria Flaminij gloriosa fuit, tamen sequens erga Græciam beneficentia multò gloriosior fuit, cùm superato Philippo Græcæ ciuitates se Romanis adiungerent, & ipse discordiarum intestinarum arbiter factus, dirimeret

meret controuersias sua moderatione sine bello. Postea in Isthmijs & Nemeis iußit decretum populi Romani publicè pronunciari : Velle populum Romanum & T. Flaminium, ut tota Græcia libera sit, & suis legibus utatur. Hunc tantum honorem Roma Græciæ propter doctrinas, leges & maiorum uirtutem habuit, & præbuit imperijs exemplum moderationis in uictoria, & monuit, aliter mitiores & bene meritas gentes tractandas eße, quàm illas, quas propter crudelitatem & turpitudines opprimi aut deleri neceße est. Romani beneficij in Delphico Templo monumenta suspensa sunt, Clypei argentei, & clypeus Titi Flaminij, cum hac inscriptione :

Tyndaridæ fratres, quorum fuit inclyta uirtus,
Custodes inter quos modo Sparta colit.
Leges, Libertas & pax sunt optima dona,
Hæc Græcæ genti dat Titus Aeneades.

Mansit in Græcia Titus Flaminius circiter quinquennium, quia postquàm Philippo pax data est, cùm bellum biennio duraßet, reliqui anni consumpti sunt in constituendo Græciæ statu, occupandis aliquot Thraciæ urbibus, & Tyranno Laconico Nabide reprimendo. Postea Romam redijt, secumq; obsidem Demetrium filium Philippi adduxit, quem tamen Senatus aliquantò post ad patrem remisit.

Fuit pax Romanis opportuna cum Philippo, quia mox sequutum est bellum cum ANTIOCHO Magno, quo tempore si coniuncti duo Reges fuissent, multò difficilius bellum Romanis futurum erat. Motum est bellum cum Antiocho tertio anno post reditum Titi Flaminij ex Græcia, anno ab urbe condita quingentesimo sexagesimo secundo, durauit bienniū, superato Antiocho à Scipione Asiatico fratre Aphricani, apud urbem Magnesiam, anno quingentesimo sexagesimo quarto. Asia citra Taurum montem adempta est Antiocho. Ita paulatim Regum potentia diminuta est, donec prorsus stirpes eorum deletæ sunt.

Philippus autem dolens Romanorum potentiam crescere, ut rursus bellum moliri posset, annis aliquot in pace munit urbes, colligit magnos aceruos frumenti & pecuniæ, & uicinos Thraces, Pæonas & alios barbaros sibi adiungit, ac ostendit se bellum in Italiam translaturum esse Annibalis exemplo, & ingressurum Italiam circa Adriam, quare & Regem Illyricum Gentium & Celtas uicinos Adriatico ad societatem tanti belli inuitat. Sed hæc adparans moritur, cùm quidem filium Demetrium excellentem uirtute resciuisset à fratre Perseo falsò accusatum & dolo interfectum esse. Cùm enim Demetrius antecelleret uirtute, & opinio

esset

eßet Perseum non esse natum ex patre Philippo, insidias Demetrio struxit Perseus, metuens eum in regno succeßorem fore.

Mortuo patre Furijs ultricibus eum impellentibus ut pœnas parricidij daret, & incitatus ab improbis, bellum Romanis infert, Thessaliam & uicina loca uastat, duobus prælijs Romanos uincit, & læta ei initia tanti belli fuerunt, quod à Perseo motum scribitur anno ab urbe condita quingentesimo octuagesimo secundo. Vixerat autem Philippus post reditum Titi Flaminij ex Græcia circiter uiginti annos. Durauit bellum Persei annos quatuor.

Anno eius belli quarto, uidelicet anno à condita urbe quingentesimo octuagesimo sexto, cùm prioribus annis Romani exercitus aliquoties infœliciter pugnaßent, & Græci Romanorum socij magnis detrimentis adfecti eßent, L. PAVLVS AEMYLIVS filius Pauli Aemylij interfecti in Cannensi pugna, Consul iterum factus est, anno sexagesimo suæ ætatis, ut aduersus Macedones Dux idoneus mitteretur. Hic cum ei bellum mandaretur, publicè in concione dixit, si alium magis idoneum eligerent, se libenter ei ceßurum esse. Sed si uellent ipso Duce hoc bellum geri, postulare se, ut exercitus obtemperarent, nec sumerent

ſibi Ducis officia, nec impedirent eum ſua curioſitate & ſuis fabellis: μὴ παρα στρατηγεῖν, μηδὲ λογοποιεῖν.

Menſe Septembri acerrimo prælio uicit Perſeum, trucidatis uiginti millibus peditum. Ante id prælium ait Plutarchus conſpectã eſſe Eclipſin Lunæ, qua ne perterrefierent milites, iußit Aemylius pridie ante Eclipſin præmoneri uocatos in concionem oratione SVLPICII GALLI Tribuni militum, qui & prædixit uenturam Eclipſin, et docuit certo ordine motuum cœleſtium obſcurari Lunam, incurrentem in umbram terræ, nec rem in natura ordinatam ut prodigium metuendam eße. Seneca ſcribit, eodem tempore conſpectum eße Cometam, cui tribuitur nomẽ Hirci. Cùm autem mox non ſolum finis regni Macedonici ſequutus ſit, ſed etiam Antiochus in Iudæa horrendam ſæuiciam exercuerit, apparet ſigna non fuiſſe inania.

Rex PERSEVS ex fuga retractus eſt, & ad Aemylium adductus cum duobus filijs, Philippo & Alexandro. Hi poſtea cum patre Perſeo in Triumpho ante currum ducti ſunt. Cumq; in carcerem ducti eßent, impetrauit Aemylius, ut alibi in loco minus tetro à certis militibus cuſtodirentur. Perſeus & filius Philippus non diu ſuperſtites fuerunt. Alexander Scriba Magiſtratuum Romanorum factus eſt.

Ex

Ex Regijs Thesauris, qui fuerunt amplissimi, dedit Aemilius stipendia militibus. Reliquam pecuniam in ærarium inferri curauit. Macedoniæ deditis urbibus tributum imposuit, dimidio minus quam Regibus dederant, uidelicet centum Talenta, id est, sexaginta millia coronatorum. Ita Romana Monarchia initio Tyrannis deletis leges & iusticiam gentibus restituit, & expilationes moderata est.

Ex thesauris Regijs Aemylius libros Regios iussit filijs suis attribui. Vixit post hanc uictoriam annos decem, carus Senatui & populo. Et postquàm Censor fuisset, placidè mortuus est, relictis duobus filijs, quorum alterum adoptauit filius eius Scipionis, qui uicit Annibalem. Hic enim habuerat coniugem Aemyliam, inde nomen est, SCIPIO AEMYLIANVS. Facultates Aemylij, ut Plutarchus narrat, non superauerunt triginta millia Coronatorum & septem millia, cùm in Aerarium intulerit plus quàm quinquagies centum millia Coronatorum. Adeò præstantes ciues tunc magis augere Rempublicam quàm priuatas opes studebant.

Hoc ipso tempore, quo Aemylio Duce Perseus uictus est, Antiochus Epiphanes iussus est à Popilio Legato populi Romani ex Aegypto discedere, & abducere inde præsidia. Et tergiuer-

ſanti Popilius circulum uirga circumſcripſit, ac reſpõdere eum iuſſit, antẽq inde ingrederetur. Cùm igitur rediret Ieroſolymam Antiochus, ardens ira magnam ibi ſæuitiam exercuit. Et initia prælio-rum Iudæ Macabæi conferuntur in annum ab urbe condita quingenteſimum octuageſimum ſeptimum.

TERTIVM PVNICVM BELLVM.

ANNO à condita urbe ROMA ſexcenteſimo quarto, Anno poſt finem belli Punici ſecundi quinquageſimo ſecundo motum eſt bellum Punicum tertium. Eius belli anno quarto CARTHAGO ui capta & deleta eſt, Duce Scipione Aemyliano, qui natus eſt patre Paulo Aemylio, ſed adoptatus à Scipione, nato ex Scipione uictore Annibalis.

Cauſa belli fuit, quòd Regi Maſiniſſæ, ſocio populi Romani, bellum intulerant, miſſo exercitu in eius fines quinquaginta & octo millium hominum, qui tamen circumſeſſus ab exercitu Maſiniſſæ, magna ex parte fame perijt. Poſtea cùm Legati à Romanis miſſi uiderentur æquiores eſſe Maſiniſſæ bene merito, conditiones pacis Carthaginenſes repudiauerunt. Sequuta eſt igitur poſt Legationes aliquoties miſſas deliberatio non tantum

tum de bello, sed etiam de urbe Carthagine delenda, quia non quiesceret. Ea de re dissensio Romæ in Senatu fuit. SCIPIO Nasica sensit non delendam esse, quia nimis atrox exemplum esset, & non conueniens Romanæ clementiæ, tantam hominum multitudinem perdere. Deleta etiam ea urbe Romanos facilius ciuilia bella moturos esse, quia illa imperij æmula sublata foris neminem formidaturi essent. CATONIS fuit contraria sententia, Quia uirtus Romana paulatim fieret languidior, Carthaginem occasione recuperandi Imperij aliquando usuram esse.

Consules in Aphricam missi biennio uicina oppida occuparunt, & aliquoties infœliciter tentarunt oppugnationem Carthaginis, ac uirtute Scipionis Aemiliani, qui tunc Tribunus militum erat, bis magna cum gloria seruati sunt Romani exercitus. Post biennium hic Scipio ante Consularem ætatem creatus Consul, & missus in Aphricam, alio consilio usus est, quàm priores Duces. Totam urbem circumuallauit, ne frumentem inuehi posset. Id opus difficile & magna arte & magno labore perfectum est. Fuit enim ambitus urbis sex milliarium Germanicorum. Diameter igitur fuit circiter duorum milliarium. Interea sæpe dimicatum est acerrimis prælijs, præsertim naualibus. Sed tandem urbs ui

capta

capta est, cæde intra mœnia horribili facta. Priusquàm autem diriperetur & inflammaretur, iussit edici Scipio, ut fugerent qui uellent. Fugerunt igitur ex urbe quinquaginta millia hominum, Reliqui aut interfecti aut flammis absumpti sunt. Vrbs inflammata arsit dies sedecim. Scribit autem Polybius, se Scipioni astitisse, spectanti urbis incendium. Qui cùm lacrymans uersum recitasset: Illa dies ueniet, cum fato TROIA peribit, interrogat Polybius, quid lacrymæ, hi gemitus, & hæc dicta significent? Respondet Scipio, se cogitare miserabiles generis humani casus, & futurum aliquando simile urbis Romæ excidium, sicut & Totilæ Gottici Regis tempore accidit, circiter annum septingentesimum post hunc Scipionem. Steterat autem & Carthago annos circiter septingentos, condita ante urbem Romam anno centesimo & paulò amplius.

ASDRVBAL Dux Carthaginensium supplex ad Scipionem confugit. Eius uxor dira marito imprecata se cum paruis filijs in medium ignem præcipitauit. Postea & ipse Asdrubal sibi mortem consciuit. Et leguntur alia horribilia exempla, quæ acciderunt in eo excidio, quæ ostendunt iram Dei aduersus delicta, & monent, ne spreto Dei iudicio cæcis cupiditatibus indulgeamus.

Cartha

Carthaginem non multò poſt reſtituere conatus Caius Gracchus, deducturus eò coloniam. Sed Lupi ſigna, quæ murorum ſpacia ſignificabant, eruerunt. Poſtea à Iulio & Auguſto reſtituta eſt, & eò deducti ſunt coloni.

EXCIDIVM NVMANTIAE VRBIS.

SCIPIO Aemylianus quarto decimo anno poſt euerſam Carthaginem deleuit urbem Numantiam, ſitam in Celtiberia, ubi Romani exercitus aliquoties trucidati fuerant.

Huius autem urbis excidium terribilius exemplum eſt excidio Carthaginis. Quia cum propter famem defendere urbem ciues diutius non poſſent, inflammarunt eam ipſi, & ſeſe partim igni, partim ferro, partim ueneno perdiderunt. Poſtea Scipio ruinas funditus deleuit, & agros uicinis attribuit, & ordinata prouincia pacem in ea parte Hiſpaniæ reſtituit.

Abſente eo Romæ magnæ ſeditiones motæ ſunt propter leges Agrarias, quas initio bono ſtudio Tiberius Gracchus tulerat, fauentibus etiam Lelio & Sceuola. Sed ad bonam cauſam poſtea Gracchus addidit turbulenta conſilia, & contentione diſcordia creuit, pluresq; cauſæ cumulatæ

ſunt,

ſunt, ſicut Homerus de Lite inquit: Parua metu primo, mox ſeſe attollit in auras, Ingrediturq; ſolo, & caput inter nubila condit. Et ſæpe bona cauſa malè agendo corrumpitur. Quare dicitur à Salomone: Quod iuſtum eſt iuſtè perſequaris.

Sciant autem iuniores, in alijs hiſtorijs Agrariam legem ſignificare diſtributiones poſſeſſionum, in quas noui coloni introducebantur. Sed in Tiberij hiſtoria LEX AGRARIA ſignificat præfinitionem numeri agrorum. Fuerat enim uetus lex: Quando deletis hoſtibus agri publici diuiſi erant, nemini ciuium Romanorum licebat ex his plus quàm quingenta iugera poſſidere. Nec licebat diuitibus emere pauperum ciuium agros, & ſuis addere, & per mancipia colere, ne pauperum ciuium familiæ redigerentur ad ægeſtatem, & Italia repleretur peregrinis & ſeruis.

Eſt autem IVGERVM quadratum, cuius unum latus eſt centum uiginti pedum, Græcè πλέθρον, id eſt, ſexta pars ſtadij.

Hac ueteri lege neglecta diuites multorum ciuium agros emebant, quos deinde per ſeruos colebant. Ita multorum ciuium familiæ nullos fundos retinebant. Cùm igitur Tiberius in prouinciã proficiſceretur, paßim in uijs occurrebant ei ciues cum paruis filijs & matribus, & querebantur ſe uagari extorres, qui ſanguinem pro patria pro-

profudißent, teneri agros à diuitibus, & petebant uetustam legem restitui, consuli saluti Italiæ, ne deeßent milites, & ne Italia seruis & hominibus barbaris impleretur. Motus misericordia Tiberius pollicetur se hanc causam acturum eße. Et reuersus ex prouincia cùm factus eßet Tribunus plebis, fert rogationem de ueteri lege restituenda, quæ modum agrorum præscribit. Dicit in concionibus iniustam eße Duam orationem, cùm iubent milites præliari pro aris & focis, cùm nec aras nec focos habeant. Queritur præliari eos nō pro patria, sed pro fœneratorum rapacitate. Sed aduersabantur legi diuites, & Tribunum Octauium sibi adiungunt intercessorem, qui suffragationem prohibeat. Huic nouo exemplo Tribunatum Tiberius abrogauit. Cùm autem uisus eßet uiolentius agere, creuerunt discordiæ.

Tulit & aliam legem Tiberius, ut pecuniæ legata populo Romano ab Attalo Rege, egentibus ciuibus diuideretur. Deniq; contra leges prorogare sibi Magistratum conatus est. Ea res cùm speciem haberet Tyrannicam, Senatui iusta causa uisa est armis opprimendi Tiberium Gracchum. Et iam tota Italia mouebatur. Ideò Senatus hortatur Mutium Sceuolam Consulem, ut arma capiat ad sedandum tumultum. Qui cum nollet

in urbe nouo exemplo præliari, Senatus ipse hortante Scipione Nasica Pontifice Maximo, cum magna multitudine amicorum ascendit in Capitolium, ad interficiendum Tiberium Gracchum. Cumq; populus accedenti Senatui cederet, & sese desertum Tiberius Gracchus peti uideret, fugit. Sed fugientem interfecit Collega ipsius Satureius. Sunt & alij trecenti ciues interfecti, & corpora in Tiberim abiecta. Hæc in ciuilibus seditionibus Romæ prima cædes facta est. Postea sequutæ sunt magis cruentæ seditiones. Etsi autem, ut populus placaretur, Senatus legem de modo agrorum recepit, extincto autore, tamen odia non sunt extincta.

Interfectus est Tiberius Gracchus anno Vrbis sexcentesimo uicesimo, Coss. Mutio Sceuola & Calpurnio Pisone, cùm abesset Scipio Aemylianus ad Numantiam, Qui cùm audiuisset acta & necem Tiberij Gracchi, recitans Homeri uersum, ostendit se quoq; seditiosas actiones improbare:

ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος ὅτις
τοιαῦτα κε ῥέζοι.

Perdatur simili pœna, qui talia fecit.

Deinde cùm Romam Scipio Aemylianus redijsset, & certamina eadem de agrorum diuisione

renouata

renouata essent, & accesissent aliæ turbulentæ leges, quarto anno post reditũ Scipionis Aemyliani, Tuditano & Aquilio Consulibus, anno urbis sexcentesimo uicesimo quarto, cùm Carbo Tribunus plebis rogationem tulisset, ut liceret eundem creari Tribunum plebis quoties uellet, & suaderet eam legem Caius Gracchus Tiberij frater, dissuasit eam acerrimè Scipio Aemylianus, quia ea rogatio contra ueteres leges de Tribunis ferebatur, & turbulentos Tribunos perpetua potentia armabat. Dixit etiam, Tiberium Gracchum iurè interfectum esse. Post hanc contentionẽ mane Scipio inuentus est in cubiculo suo mortuus, cùm pridie rectè ualuißet, fuitq; suspicio, ab aduersarijs ueneno necatum eße. Hic fuit exitus præstantissimi ciuis, anno ætatis ipsius quinquagesimo sexto. Breuiter autem utrunq; Scipionem commemoraui, uictorem Annibalis & alterum Aemylianum, quia cum in secundis rebus, in magna gloria, & rebus gestis, quæ profuerunt patriæ, iusti & modesti fuerint, exempla eorum nota esse omnibus utile est.

Carbo postea sibi mortem consciuit. Caius Gracchus & Fuluius, cùm seditiose Auentinum montem cum armata multitudine occupassent, ab Opimio Consule interfecti sunt, & trucidata sunt in eo prælio urbano tria millia hominum.

Caij Gracchi eloquentia ſic laudatur à Cicerone: Grandis eſt uerbis, ſapiens ſententijs, genere toto grauis, manus extrema non acceſsit. Legendus eſt hic orator. Non enim ſolum acuere, ſed etiam alere ingenium poteſt, &c. Apud Gellium lib. 11. cap. 10. hæc eius uerba recitantur: Omnes nos qui uerba facimus, aliquid petimus, neq; ullius rei cauſa quiſquam ad uos prodit, niſi ut aliquid auferat. Ego ipſe non gratis prodeo. Verum peto à uobis non pecuniam, ſed bonam exiſtimationem. Qui prodeunt diſſuaſuri, ne hanc legem accipiatis, pecuniam petunt. Qui autem ex eodem loco atq; ordine tacent, hi uel acerrimi ſunt, nam ab omnibus precium accipiunt, & omnes fallunt.

DE BELLO ACHAICO.

SVPRA dictum eſt, pace facta cum Philippo rege Macedonum, Romanos Græciæ, quia ab ea doctrinas & leges acceperant, pacem & libertatem reſtituiſſe, & decretum T. Flaminij publicè recitatum eſt in Iſthmijs, Anno urbis Romæ quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo. Hoc tanto beneficio Græcia uniuerſa frui & retinere dulcem tranquillitatem poterat, ſed inquieta ingenia ſubinde nouos tumultus mouebant. Et plærunq; homines ſingulari petulantia fatales pœnas attrahunt, ſicut Lucanus inquit:

Hoc placet ò ſuperi, cùm uobis uertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraq; poſcimus arma.

Statim poſt pacem cum Philippo factam rebellarunt Aetoli. Sed longè maius bellum poſtea mouerunt Achæi & Bœotij anno quinquageſimo poſt libertatem à Tito Flaminio Græcis reſtitutam. In eo bello & Achæorum & Bœotiorum exercitus citò trucidati ſunt. Dux Diæus interfecit coniugem, ne fieret captiua, & uenenum hauſit ipſe. Corinthus deleta eſt à Conſule Mumio. Nec longum bellum fuit, quia & Romana potentia tunc florebat, & horũ hoſtium non magnæ uires erant. Ideò Pauſanias inquit: θρασύτης μετὰ ἀσθενείας μανία ἐστὶ, qui & finem Achaici belli fuiſſe ſcribit Olympiade centeſima & ſexageſima, maximeq; tunc ait debilitatas eſſe Græciæ uires. Nec tamen quieſcere in ea factioſi ciues potuerunt.

Fuit poſt annos quinquaginta, anno urbis Romæ ſexcenteſimo ſexageſimo ſexto, bello Mithridatico Philoſophus Athenis nomine Athenio, qui conductus magna pecunia à Mithridate ciuibus ſuaſit, ut à Romanis ad eum deficerẽt, quia melius eſſet unum eſſe orbis Monarchã Regem, quàm tot auaros dominos ROMANOS. Et nominabat Romanum Imperium ἀναρχίαν. Iamq;

Mithridates magnam Asiæ partem & Thraciam
tenebat, ac multi sperabant euersurum esse Roma-
num Imperium. Hic Philosophus aliquandiu uelut
Tyrannus septus armato satellitio dominatus est
Athenis, interfecit multos ciues, multorum faculta-
tes diripuit, & magnis aceruis pecuniæ in Delum
missis, fugit.

Succeßit ARISTIO Tyrannus, sentiens
cum Mithridate, conflatus ut Græci scribunt, ex
petulantia & crudelitate. Hic prohibuit ne Athenæ
Romano Duci Syllæ se dederent. Quare Sylla
urbem terra mariq; circumsidens, tandem eam ui
cepit, & magnam ciuium multitudinem in urbe
trucidauit. Multi antea fame perierant, Medim-
nus enim frumenti uendebatur mille drachmis, id
est, centum coronatis, qui mediocribus annis æsti-
mabatur quinq; drachmis. Aristion ab ara auulsus
necatus est.

Postea Sylla in Bœotiam transiens uicit
Archelaum Ducem Mithridatis duobus magnis
prælijs, & partem urbis Thebanæ prorsus diruit,
& Thebanis dimidiam Bœotiam ademptam attri-
buit Phocensibus. Ita Græcia & uires suas &
libertatem & ueterem Reipublicæ formam amisit,
cùm bella non necessaria & iniusta ciues aliqui
priuatis cupiditatibus mouissent.

Hæc de Græciæ ruinis uno in loco breuiter annotaui, etsi in serie historiæ nondum ad Syllæ tempus peruenimus: sed in historia continua melius conspici potest, has fatales pœnas paucorum furoribus attractas esse, qui fuerunt patriæ Ἀλάστορες. Retinenda est igitur modestia propter nostram & patriæ salutem.

DE CIMBRICO BELLO.

SVPRA dictum est, infusas esse in Italiam gentes Celticas tempore Camilli, cùm urbs Roma incensa est, Olympiadis nonagesimæ octauæ anno primo, Anno urbis Romæ trecentesimo sexagesimo quinto, in qua expeditione & BRENNI Ducis mentio fit, & SENONVM, quos fuisse olim Albi uicinos nihil dubium est. Estq; urbs Roma incensa à Gallis ante Alexandrum, regnante Artaxerxe, cuius cognomen fuit Μνήμων, anno nonodecimo postquàm Athenæ à Lysandro captæ sunt.

Sequuta est alia Celtarum expeditio, qua Græciam uastarunt, & ad Delphos interfecti sunt, Olympiadis centesimæ uicesimæ quintæ anno secundo, ut narrat Pausanias, uidelicet post incensam Romam anno centesimo septimo. Fuit igitur

alius hic Brennus, qui Galatas in Græciam duxit, & trucidauit Ptolemæum Κεραυνὸν. Infusa est autem & in Asiam hæc multitudo, & pars ibi à Ptolemæo Euergete trucidata est, ut scribit Callimachus, apud quem inquit Phœbus:

Contra hostem fient communia prælia nobis,
Celtica cùm contra Græcos gens bella mouebit,
Titanum soboles, extremo à cardine terræ
Effusa, Hesperias & sedes effera linquet,
Densaq; sic ueniens late trahet agmina, sicut
Spargit Bruma niues Boreæ spirantibus auris.

Nec uerò dubium est apud ueteres scriptores Celtarum nomen commune fuisse gentibus in utraq; ripa Rheni usq; Oceanum & Occidentem, & usq; ad Harcynios montes, qui nunc Boiemici, Turingici & Harcinij nominantur.

A clade Celtarum accepta in Delphis usq; ad Marcellum consulem, qui interfecit Viridomarum, sunt anni sexaginta. Hæc in Italiam secunda Celtarum expeditio celebratur, in qua nomen ducis Teutonicum esse manifestum est.

A nece Viridomari usq; ad primam uictoriam Cimbrorum in Italia, Syllano consule interfecto, sunt anni centum & tredecim. Durauit autem bellum Cimbricum à Syllani consulatu annos octo, usq; ad consulatũ Marij quintũ, à quo tandem ad flumen Athesin deleti sunt reliqui exercitus

Cimbrorum, Teutonum & Ambronum. Sit igitur hæc tertia in Italiam expeditio earum gentium, quæ terras ab Alpibus uersus mare Septentrionale tenuerunt, quæ omnium maximè terribilis fuit.

Cimbrorum nomen retinet Chersonesus Cimbricæ. Itaq; non obscurum est, quæ gens fuerit Cimbri. Sed tunc magnam partem littoris tenuerunt. Strabo nomen esse dicit à Cimmerijs factum, quos supra Thraciam habuiße sedes nomen Bosphori Cimmerij testatur. Et Herodotus lib. 4. collocat eos ad Araxem fluuium. In 1. lib. inquit, in Lydiam infusos esse, & à Lydorum Rege iterum inde expulsos. Consentaneum est nomen eße à Gomer filio Iaphet, & ex Oriente progressos eße Cimmerios ad hoc nostrum littus, sicut & aliæ gentes uicinæ progressæ sunt: Getæ, Dai, Syeui. Non enim dubium est Getas eße Gotthos, Daos Danos, & Syeuos quos nunc Suecos seu Suedos nominamus. Vetustas nominauit Sueuos & Suionas. Getæ significat milites, Dai scientes, Dani Iudices, Sueui raptores.

TEVTONES hic primùm nominantur in Historijs. Id nomen in nostra lingua nunc multis seculis multas gentes complectitur. Nec tamen extat uestigium in tanto spacio, unde sciri

poßit, quæ fuerit uetusta & præcipua sedes Teutonum. Adeò sunt instabiles & caducæ res humanæ, ut mutatis imperijs magnæ gentes ita deleantur aut dißipentur, ut nec ueteres earum sedes sciri poßint. Sed ex Cornelio Tacito & Ptolemæo constat, Teutones VVestualiam & uiciniam ad Visurgim tenuiße. Nam Cornelius Teutoburgum in VVestualia collocat, ubi Quintilij Vari legiones ab Harminio trucidatæ sunt. Et inde est nomen suburbij ad Coloniam Deutsch.

Origo nominis sit, ut multi existimant, ab ASCANES, Tuiscones, quasi dicas, die Ascanes. Legimus autem in sacris libris, fuiße filium Gomer Ascanes. Et appellatio diu mansit in Phrygia, ubi nomen usitatum fuit ASCANII, ut ex Homero intelligi potest. Interpretor nomen siue sacerdotem ignis, siue custodem ignis, uidelicet sacri. Significat igitur talem uirum, cui sacrificia commendata fuerunt. Hac appellatione delectemur, & sciamus reuerentiam singularem rerum sacrarum in illis uetustis maioribus nostris fuisse.

AMBRONVM nomen prorsus interijt. Sed existimo significari Rheni accolas, Cleuenses & Iuliacenses, & Tencteros, quasi dicas, Ambrones, am Rhein, ad Rhenum. Et fortassis inde est urbs Embrica. Non procul ab aquis Sextijs, ubi

Marius uicit exercitum Teutonum & Ambronum urbs est Ambrona.

Romani post Iulium Cæsarem nomen GERMANIAE tribuerunt multis gentibus intra Harcynium saltum & Vistulam, & mare Septentrionale. Etsi autem in nostra lingua nunc non est usus huius nominis, tamen non existimo latinam originem esse, sed ut Cimbri, Dai & Sueui ex Oriente ad hoc littus Septentrionale accesserunt, ita progressos esse ex Asia Germanios & Sacas existimo. Nominat Germanios Herodotus in 1. libro, & congruit nomen cum Carmanis, quorum fortitudo laudatur à Strabone.

Etymologia nominis concinna est Heerman, uir exercitus, id est, militaris, ut uetus appellatio apud Plinium est Hermiones.

In historia Persica celebratissimi sunt Sacæ, & apud Cyrum res magnas gesserunt, inde nomen esse SAXONUM iudico. Et est SACAE aut habitatores aut pares.

Germanos uetustas distinxit à Noricis & Rhetis. Nec dubium est Noricos tenuisse eas regiones, quæ nunc sunt Bauaria inferior & Austria & uicina pars Alpium. Nomen reliquum est in extrema ora citra Noribergam. Est autem Etymologia NORICI, à Nort, id est, Septentrione, am ort, uel nach Arcto. Eamq; appellatio-

nem ueteribus Græcis notam fuiſſe exiſtimo. Et quidam ſic interpretantur apud Homerum Νώροπα χάλκον de Noricis ferramentis.

RHETI tenuerunt Alpes Galliæ propiores & regiones uicinas uſq; ad Auguſtam, quam uetuſtas nominauit Auguſtam Rhetiam. Appellatio adhuc in extrema ora hæret prope Norlingam, & claram fuiſſe gentem inde apparet, quia inter Gigantes & Centauros Græci nominant Rhetum, id eſt, impetuoſum.

Poſtea autem magna eius regionis pars SVEVIA dicta eſt, quia Auguſtus tranſtulit in eum locum Sueuos, qui ex Pomerania progreſſi erant in VVeſtualiam, & Romanæ prouinciæ ad Rhenum bella inferebant.

Exiſtimo autem cum Getis & Henetos ueteribus temporibus à Viſtula paulatim progreſſos eſſe ad regionem Albi uicinam, & ad littus Septentrionale, ubi uetuſtas nominat Venedos, & ſinum Venedicum. Et lingua Heneta oſtendit, eam gentem, etſi clara & potens nunc quoq; eſt, tamen eſſe aliam, quàm ſit illa, quæ noſtra lingua uſa eſt, quam nominamus Teutonicam.

Nomen HENEDI ſignificat uagabundos, Νομάδες, id eſt, qui late ſparſi diuerſas regiones occuparint. Celebrata eſt gens apud Homerum & Herodotum. Poſtea Ptolemæus inquit, Henetos maximam

maximam Sarmatarum gentem eſſe, ut hodie Rußiam & Poloniam tenet, & magnam regionem à Viſtula ad Viadrum & ad Albim. Retinet autem nunc quoq; gens Heneta eam regionem, quæ antea à Boijs Boiemia dicta fuit. Sunt igitur uicinæ gentes Teutonibus & Cimbris mixtæ, & alicubi nomina mutata ſunt imperijs ac migrationibus. Quæ cogitantes agnoſcamus inſtabilitatem rerum humanarum, & bella ac migrationes maiorum fuiſſe triſtes pœnas, cùm tot exercitus Romani, Cimbrici & Teutonici trucidati ſunt. Cogitemus autem & hoc, non tantùm ad has miſerias conditum eſſe genus humanum, ſed inter tantas confuſiones tamen miranda bonitate ſeruari reliquias, ut Eccleſia colligatur, & Deo gratias agamus, quòd nos quoq; ad agnitionem Filij uocauit, & diu iam honeſtas politias inde uſq; à Carolo primo tribuit, etſi poſtea quoq; magnæ uaſtationes factæ ſunt. Et uirtutem Principum celebremus, quos Deus armauit & adiuuit in patriæ defenſione, & expectemus æternam patriam, in qua erit dulciſſima conſuetudo cum DEO, qui erit omnia in omnibus beatis.

Hæc cogitanda ſunt, cùm legimus ueterum bella & migrationes. De reliquis appellationibus partium Germaniæ dicam in hiſtoria Harminij.

ANNO urbis sexcentesimo quadragesimo nono Manlius & Seruilius Cepio Proconsules à Cimbris in aditu Alpium uicti sunt, & trucidata ciuium et sociorum Romanorum octoginta millia. Cepio cùm ei imperium abrogatum eßet, in carcerem ductus est, & à carnifice necatus, & cadauer ad scalas Gemonias abiectum triste spectaculum fuit, & insigne exemplum inconstantiæ fortunæ. Nam antea & Consul & Pontifex Maximus fuerat. Narrant autem punitum eße, quòd aurum ex Templis Tolosanis abstulerat, quod antea Galli ex Delphis rapuerant. Et accommodatur prouerbium ad pœnas Sacrilegij.

Anno post infœlicem Cepionis pugnam Caius Marius Consul secundum factus est, & mandatum est ei bellum Cimbricum. Hic non statim dimicauit, sed usus consilio mulieris fatidicæ Marthæ, quam Iudæam fuiße existimo, primùm post biennium dimicauit ad aquas Sextias cum Teutonibus & Ambronibus, & trucidauit ducenta millia hostium, & cepit nonaginta millia. Interea Cimbri ingreßi Italiam per Noricum Catuli exercitum ab Alpium faucibus pepulerunt, & ad Athesin flumen castra fecerunt. Huc properè ueniens Marius, & exercitum Catuli cum suo coniungens, trucidauit centum quadraginta millia Cimbrorum, & sexaginta, die uicesimo nono Iulij. Libe-

rata

rata igitur Italia Cimbricis terroribus Marius & Catulus Romam ad triumphum redierunt.

DE BELLO SOCIALI ET BELLIS CIVILIBVS post Cimbricum bellum.

ADuersus externos hostes magnæ res gestæ sunt usq; ad finem belli Cimbrici. Iamq; uelut parto summo Imperio orta sunt bella intestina inter Romanos & socios Italicos, & deinde inter Romanos ipsos, quæ fuerunt plena crudelitatis. Hæc exempla ostendunt, imperia non humanis consilijs seruari, sed donec durant, seruari diuinitus, & tamen interea horribiles pœnas accedere, Nec tantùm iram Dei aduersus peccata conspici, sed hoc quoq;, quòd inter tantos fluctus ipse tamen seruet Imperia donec durant. Omnia hæc bella, Sociale, Syllanum & Iulianum, laniena fuerunt ciuium, nobilium & plebis, qualis non alia legitur.

Cæteris autem omißis, pauca de Syllano bello dicam, ut duorum Ducum naturæ, magnitudo rerum gestarum & uicia considerentur. In MARIO qui Cimbros uicerat, calliditas, crudelitas & ambitio ingens fuit. Hæc cæca ambitio in Sene causa fuit postea seuißimi belli Ciuilis. Cùm Sylla Dux contra Mithridatem mißus eßet, impulit

Marius

Marius Sulpicium Tribunum plebis, ut legem ferret de reuocando Sylla, & mittendo Mario ad gerendum bellum Mithridaticum. Huic legi cùm Consul Q. Pompeius aduersaretur, filium Consulis generum Syllæ occidit Sulpicius. Tanto urbis tumultu cognito Sylla priusquam in Græciam nauigaret, Romam cum exercitu rediјt, & damnatis Mario & Sulpicio Reipublicæ tranquillitatem restituit. Sulpicium Tribunum interfecit. Marius clam fugit in Aphricam.

Deinde Sylla profectus contra Mithridatem recuperauit Græciam & alias prouincias à Mithridate occupatas.

Interea Romæ cùm Cinna nouos tumultus moueret, ut Italicis iura suffragiј daret, Consul Octauius eum urbe expulit. Nactus exercitum Cinna rediјt ad urbem, & reuocato ex Aphrica Mario, præcipuos uiros Romanæ nobilitatis interfecit: Octauium Consulem, Antonium Oratorem, Lucium & Caium Cæsares fratres, Catulum & multos alios.

Cum Cinna urbem obsideret, duo fratres alter ex Cinnæ exercitu, alter ex contrario, inter sese dimicarunt, cum neuter alterum agnosceret. Postea uictor spolians interfectum, agnouit fratrem, & rogo extracto sese impositum corpori

fratris

fratris transfixit. Talia ſunt ſpectacula bellorum ciuilium.

Marius pater proximo anno poſt reditum ſeptuagenarius & errans mente mortuus eſt.

Deinde Cinna & Carbo ſeſe ſine Comitijs Conſules crearunt in biennium. Cumq; Cinna metuens Syllæ reditum, ad quem plurimi Nobiles uiri confugerant, aduerſus eum ducturus eſſet exercitum, milites nolentes ingredi naues eum interfecerunt. Ita pœnas dedit ſuæ crudelitatis, cùm initio collegam Conſulem Octauium, & deinde innumerabiles præcipuos uiros curaßet interfici.

Poſt tertium annum Sylla redit in Italiam, facta pace cum Mithridate, L. Scipione & Norbano Coß: ducens triginta millia militum contra duos Conſulares exercitus, in quibus erant ducenta millia. Sed L. Scipionis exercitus ultro ad Syllam tranſijt. Norbani exercitum acie uicit, trucidatis ſeptem millibus. Hic Norbanus poſtea in Rhodum fugiens cùm à Sylla depoſceretur ad ſupplicium, in foro Rhodio ſibi mortem conſciuit.

CARBO fugit in Siciliam, ubi à Gneo Pompeio captus & interfectus eſt.

Deinde & Marius filius acie uictus eſt, ac ſcripſit Sylla, ſe tantum uiginti milites in eo

prælio

prælio amisisse, hostium uerò uiginti millia cæsa esse, & octo millia capta. Marius filius cùm in oppidum Preneste fugißet, & circumseßus non poßet effugere, sibi mortem consciuit.

Cùm aduersarios Sylla intra biennium à reditu uicißet, Senatus comitiorum causa Interregem creauit L. Valerium Flaccum, qui legem ad populum tulit, Syllæ uideri è Republica eße Dictatorem dici, qui perturbatam Rempublicam rursus ordinaret, de qua lege Cicero inquit contra Rullum: Omnium legum iniquißimam dißimillimamq; legis eße arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sylla tulit, ut omnia quæcunq; ille fecisset, eßent rata.

SYLLA dictator factus anno urbis sexcentesimo septuagesimo tertio, adiungit sibi Coß: Tullium Decculam & Dolobellam, Ipse Regio more supra eos sedit. Dictaturam tertio anno deposuit, Interea leges neceßarias tulit. Donec enim uult Deus imperia seruari, flectit summos uictores ad hanc curam, ut leges, iudicia & legitimas pœnas restituant. Id fit aliàs mitius, aliàs asperius. Et cùm Sylla neceßario coherceret inquietos ciues, multi etiam iniustè necati sunt, cùm à Sylla, tùm scelere eorum, qui familiares erant Syllæ, & aliorum opes occupabant, ut quidam modestus ciuis Aurelius cùm interficeretur, clamauit: O

uilla

uilla Aurelia quare occidis Dominum tuum? Tantamq; crudelitatem in proſcriptione exercuit, ut poſtea ſcriptum ſit: Exceſſit Medicina modum.

Retinentur & hodie in Pandectis leges Corneliæ, de Sicarijs, & de Falſarijs. Sed tulit aliàs multas, legem Maieſtatis, et de Magiſtratuum ordine, de iudicijs, de repetundis, ſumptuariam & aliàs, quarum pleræq; poſtea cùm in bellis ciuilibus iterum abolitæ eſſent, à Iulio & deinde ab Auguſto renouatæ ſunt.

Tribuniciam poteſtatem Sylla non prorſus ſuſtulit. Permiſit enim ut Tribuni crearentur, ſed duos neruos incidit: Non conceſſit, ut prouocatio ad eos fieret, Nec conceßit ut nouas leges ferrent, ſed reliquit eis ius conuocandi Senatus, ut intercederent, ſi quis uideretur iniuſtè opprimi. Ideo Cicero de Syllana lege inquit: Syllam probo, qui Tribunis plebis iniuriæ poteſtatem ademit, auxiliũ ferendi reliquit. Profuit frenari nimiam uulgi poteſtatem, & augeri Senatus autoritatem: & tamen huic quoq; frenum inijci interceßione Tribunorum, ut ἀριστοκρατία eßet temperata, nec tamen infinita eſſet uulgi potentia. Eſt enim, ut Ariſtoteles dicit, mera δημοκρατία extrema tyrannis. Et apud Herodotum grauißima eſt oratio contra Democratiam. Ruere inquit uulgus, & impellere negotia ſine mente, ut feruntur magno

impetu flumina. Pompeius autem restituit Tribunitiam potestatem. Postea Augustus totum ius Tribuniciæ potestatis ad sese transtulit, simul ut prorsus aboleret eam, & prætextu illo retineret ius conuocandi Senatus.

Hæc consilia considerentur in historijs, præsertim cum similia multa omnibus temporibus accidant. Vno & eodem die urbs Noriberga & Augusta Rhetica petiuerunt contraria à Sigismundo Imperatore. Augusta petiuit institui, ne quid Senatus constitueret, nisi Tribunis opificum approbantibus. Noriberga petiuit, ne liceret tribunis impedire Senatus decreta. Nunc Carolus potestatem Tribuniciam Augustæ rursus sustulit. Et apparet Aristocratiam in magno cœtu optimam esse.

Sylla deposita Dictatura uixit biennium. Fuit tanta in eo animi magnitudo, non solùm ut pericula contemneret, uiuens sine præsidijs, sed etiam ut dixerit, se rationem rerum gestarũ redditurum esse. Etsi autem ualde cruenta fuit eius gubernatio, tamen Mario anteferendus est, qui primùm priuata ambitione Rempublicam turbauit, nec egit hoc, ut leges & iudicia ualerent. Sed Sylla Marium iniustè turbantem Rempublicam repreßit, postea direxit uictoriam ad hunc finem, ut leges, iudicia & legitimæ pœnæ restituerentur, quæ officia Deus gubernatoribus commendauit.

Bellum

BELLVM CIVILE GESTVM DVCIBVS POMpeio & C. Iulio Cæsare.

POST Syllæ mortem anno tricesimo bellum ciuile mouerunt Pompeius & C. Iulius Cæsar, cuius hæc fuit causa: Cæsar petiuerat se absentem fieri Consulem, antequàm ex Gallia decederet, quia si priuatus in urbem rediisset, inimici eum accusaturi & oppressuri erant. Populus igitur rogantibus Tribunis, & Consule Pompeio assentiente, iubet Caij Iulij Cæsaris absentis rationem haberi. Postea inimici sunt hortatores, ne Senatus id permittat, & Coss: Lentulo & C. Marcello fit Senatusconsultum, ut ante certum diem Cæsar exercitum dimittat. Si id non faciat, uideri eum contra Rempublicam facere, & Pompeium inimici Cæsaris sibi adiungunt. Aduersantur Senatusconsulto Tribuni plebis, Marcus Antonius, Q. Caßius & Curio, & contendunt, ne beneficium antea promissum Cæsari eripiatur. Mox & hoc decretum Senatus facit, ut uideant Coss: & cæteri Magistratus, NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI CAPERET. Hac forma uerborum Senatus utebatur, quoties tanquàm aduersus seditiosos præcipiebat Consulibus

libus ut arma caperent, & uim habebat similem Proscriptioni, ut nos nominamus, seu interdictioni aquæ & ignis. Discedunt igitur ex urbe Tribuni ad Cæsarem. Statim & prouincia Gallia L. Domicio decernitur, & delectus tota Italia à Consulibus & à Pompeio habentur. Cæsar permissurum se iudicium populo ostendit, & Cicero æquas pacis conditiones proponebat, ut & Cæsar & Pompeius exercitus dimitterent, & Pompeius in prouinciam suam Hispaniam proficisceretur, & Cæsar Consul fieret. Has conditiones recepturus erat Cæsar, sed Pompeiani aduersabantur. Cùm igitur intelligeret Cæsar & Senatusconsulti atrocitatem, & iam delectus haberi uideret, iustam se causam sese defendendi habere existimans, cum exercitu procedit ad loca uicina urbi Romæ. Cognito Cæsaris aduentu Consules & Pompeius ex Italia fugientes in Epirum traijciunt ad urbem Dirrachium, ubi exercitus quantos possunt ex Græcia & Asia contrahunt. Hæc initia fuerunt huius belli, quo mutata ueteri forma Reipublicæ, deinceps in imperio Romano cepit unius esse summa potentia, ut in regno.

Cæsar antequàm Romam uenit, properauit ad retinendum Pompeium, qui adhuc Brundusij erat, eamq; urbem circumsedit. Sed clàm nocte discedente Pompeio, Brundusini Cæsari se dediderunt.

runt. Postea primum Cæsar urbem Romam adijt, & in Senatu narrat, se necessariam defensionem suscepisse, nec se crudelitatem Syllæ & Marij imitaturum esse, hortatur ut secum Rempublicam gubernent, & Legatos de pace ad Pompeium mittant. Nec tunc noui aliquid Romæ constituit, sed properans ad Pompeij exercitum, qui in Hispania erat, urbem Romam Lepido commendat, Italiam M. Antonio. Ipse post paucos dies in Hispaniam proficiscitur, in qua exercitus Pompeij fame coëgit ad deditionem, & Hispanos sibi adiunxit. Deinde & laudatissimam urbem MASSYLIAM ueterem Ionum Coloniam, sociam Romanorum ui cepit. Interea Romæ Lepidus rogationem tulerat, ut Cæsar DICTATOR crearetur. Rediens igitur Cæsar Romam comitia Consularia habuit, & quædam de iudicijs & de frumento aduehendo in urbem, tanquàm Dictator ordinauit. Consules creauit sese & Seruilium Isauriam, ac Dictaturam post diem undecimum deposuit, contentus nomine ordinariæ potestatis Consularis, & urbem ac Italiam Consuli Seruilio commendauit. Cumq; multi turbulenti ciues spe nouarum tabularum cumulassent æs alienum, legem tulit de Emptionibus & usuris, paci utilem, ut æstimatio rerum eadem maneret, quæ fuisset ante bellum, Ac in usuris si quid supra centesimam solutum esset, in sortem

computaretur, & ut legitimis iudicijs debitores cogerentur numerare quæ debebant. Hæc iudicia defendit postea Seruilius Consul, qui urbe expulit Celium Prætorem, qui plebem spe nouarum Tabularum contra Cæsarem ad mouendam seditionem sollicitabat. Celius se cum Milone coniunxit, contrahente fugitiuorum exercitum, ut Romam rediret, sed ambo interfecti sunt Milo & Celius.

Anno igitur septingentesimo quinto, mense Ianuario Cæsar Consul nauigauit in Epirum aduersus Pompeium. Et cùm Pompeius Dirrachium teneret, Cæsar eò acceßit. Ibi cùm multa castella faceret, inclusurus Pompeium, etsi in aliquot paruis prælijs superiores eius milites fuissent, tamen uno prælio maiore uictus est Cæsar, in quo nongentos milites amisit. Ex eo igitur loco in Thessaliam discedit, cùm quidem & fames eum cogeret loca uberiora quærere. Sequitur eum Pompeius spe elatus propter Dirrachinum prælium. Cùm igitur ad Pharsalum uentum esset, nec plus Germanico milliari castra distarent, in ea Thessaliæ ora uicit Cæsar, trucidatis quindecim millibus in exercitu Pompeij, & captis uiginti quatuor millibus. Nam fugientibus & dissipatis hostibus clamabat Cæsar: MILES PARCE CIVIBVS.

Pompeius

Pompeius fugiens accessit ad Larissam. Inde nauigauit Mitylenem, ubi eius coniunx Cornelia erat. Diuertit autem in hortum Cratippi Philosophi, non ingressus urbem, apud quem cùm de fortuna quereretur, disputauit an sit Prouidentia, cùm in causa meliore uictus esset. Respondit Cratippus, fatales esse Imperiorum periodos, & iam conuerti Romanam rempublicam in Monarchiam.

Cùm autem existimaret, sibi in Aegypto futurum esse fidum hospitium, & ibi posse nouos exercitus colligi, eò accessit. Vbi quia Ptolemæus adolescens regebatur alienis consilijs, deliberarunt Potinus Eunuchus, & præceptor adolescentis regis Theodotus Chius, & Achillas, qui præerat exercitui, an recipiendus esset Pompeius, quia uidebant molem belli attrahi in Aegyptum, si reciperetur. Ac re diu disputata suasit Theodotus, ut interficeretur Pompeius, addens dictum: Νεκρὸς οὐ δάκνει. Et apud Lucanum Pothinus inquit: Exeat aula, qui uult eße pius. Nulla fides unquam miseros elegit amicos. Et Pompeium accusat, qui cùm Senatus Romanus uelit Aegyptum quietam eße, ipse eò bellum transferat.

Missi sunt igitur ad interficiendum Pompeium Achillas & Septimius Tribunus militum,

qui olim fuerat Centurio in exercitu Pompeij. Hic Romana lingua primùm alloquitur Pompeium, deinde Græca Achillas, iubent eum ex ſua naue, in qua cum coniuge & filijs uehebatur, egredi in Regiam nauem. Pompeius nihil hoſtile metuens tranſit in aliam nauem cum liberto Philippo. Sed exiens recitat Sophoclis uerſus:

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
Κείνου ἐστὶ δοῦλος κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

Agnoſcit deinde Septimium, & alloquitur. Cumq́; legeret orationem Græcam, qua Ptolemæum allocuturus erat, Septimius à tergo eum gladio transfodere cepit, deinde labentem fodiunt Achillas & alij. Ipſe in tàm triſti exitu nullam deformitatem oſtendit, ſed gemitum edens caput inuoluit ueſti, qua indutus erat. Poſtea transfoſſo & necato præcidit Septimius caput.

Conſideretur autem temporis breuitas, quo hæ tantæ res in Epiro & Theſſalia actæ ſunt. Cæſar conſul uenit in Epirum menſe Ianuario. Pugna Pharſalica eo anno in Septembri aut paulò ante facta eſt. Pompeius interfectus eſt primo die Octobris, cùm inchoaret annum nonum & quinquageſimum. Natus eſt enim die ultimo Septembris. Hic fuit exitus Pompeij, qui res magnas patriæ utiles ante bellum ciuile geſſit, & uſq; ad id tempus fœlix & ualde carus omnibus gentibus fuerat, in hoc

extremo

extremo actu perfidiose necatus est à filio eius Regis, quem ipse in regnum restituerat. Est autem inter insignia exempla, quæ monent non solum fortunam instabilem esse, sed etiam sapientum magna & tristia errata esse, sicut dicitur: οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός. Nec Cæsar quicquam asperius ei obijcit, quàm quod dicit, hoc bellum ab eo non necessario motum esse, & tamen magis accusat incitatores quàm ipsum.

Statim autem Deus & interfectores puniuit. Cùm Cæsar mense Octobri uenißet in Aegyptum, & ipsi quoque insidias struerent Achillas & Pothinus, qui ut uidetur, hanc gloriam auferre uoluerunt, quòd duos summos duces Romanos sustulißent, iussit eos interfici. Ptolemæus ipse fugiens obrutus fluctibus in mari perijt, cùm Cæsar exercitum Aegyptium ad Alexandriam profligasset. Theodotum post aliquot annos Brutus, cùm post interfectum Cæsarem Sardes occupasset, cruci affixit.

Hoc etiam considerandum est, Pompeium penè in conspectu Ierosolymæ interfectum eße, quam ante annos quindecim ceperat in ipso Pascate. Et quanquàm non spoliauit Templum, tamen dehortante summo Sacerdote in SANCTVM SANCTORVM ingressus est, Hanc templi uiolationem sequutæ sunt pœnæ, consiliorum er-

rores & insolentia, quæ pericula non necessarijs causis attraxit, ut de Bellerophonte dicitur, cùm res magnas Pegaso insidens gessisset, postea cùm in cœlum Pegaso uehi uellet, excussus pedē fregit. Ac nostra ætas similia exempla uidit.

Coniunx Pompeij CORNELIA cum ingenti dolore spectatrix fuit necis mariti, in ea naue, in qua cum ipsa Pompeius uectus fuerat. Postea mox cum filijs in Cyprum redijt, inde eos in Aphricam misit ad Scipionem & Catonem. Maior natu filius Cn. Pompeius in Hispania anno quarto post pugnam Pharsalicam magno prælio uictus est, & fugiens retractus à Cæsarianis & interfectus est. Vixit diutius alter filius Sextus Pompeius, qui Augustum & Antonium post Iulium interfectum annos octo uarijs bellis exercuit, occupauit Siciliam, tenuit mare, redijt in Bithyniam, & occupauit Niceam & Nicomediam. Sed deceptus à Titio Duce Antonij cùm se ei dedisset, ab ipso perfidiose interfectus est. Hic fuit exitus duorum filiorum Pompeij, suntq; procul dissitis locis interfecti & sepulti, pater in Aegypto, maior natu filius in Hispania, minor natu filius in Asia. Hæc tristia exempla intuentes simus memores regulæ, ne extra metas officij ruamus, nec moueamus non necessaria. Et illud Euripidis sæpe cogitemus

temus

temus: ἔι ὥς ἂμ μεγάλα διώκωμ τὰ παρόντα ὀυχὶ φέρει, μαινομένωμ οἶδε τρόποι.

Cùm autem post Pharsaliam pugnam Iulius Consul eo anno Mense octobri Alexandriam uenisset, primum ociosus ut Scholasticus in turba lectiones doctorum audiuit. Sed insidias ei struxerunt illi ipsi, qui Pompeium interfecerant. Ab his insidiatoribus cum exercitus Regij aduersus eum contracti essent, magna uirtute & fœlicitate ab eo profligati sunt. In eo bello multum adiutus est Antipatri Principis Idumæi consillijs & fide, qui fuit pater Herodis. Quare ei Cæsar Iudæam regendam & fruendam tradidit.

Interea Romæ Cæsari in Consulatu successerunt anno septingentesimo sexto Calenus & Vatinius. Vt autem Cæsar nomen haberet legitimi Magistratus, Dictator à M. Antonio absens creatus est in annum. Ac rediens eo anno Romam ibi mansit aliquot mensibus.

Proximo anno septingentesimo septimo tertium Consul factus est Cæsar cum Lepido. Eo anno in Aphrica difficile bellum geßit aduersus reliquias Pompeianas, sed uicit tandem. Ibi Petreius Iubam Regem & sese interfecit. Scipio quoq; & Cato sibi mortem consciuerunt. Afranius cùm in potestatem Cæsaris uenißet, interfectus est.

Inde

Inde Romam reuersus Cæsar, anno septingentesimo octauo creatus est Dictator tertium in annos decem, & Consul quartum sine collega factus est. Egit censum, ordinauit Iudicia, suppleuit Senatum, & tempora rectoribus prouinciarum præscripsit.

Anno septingentesimo nono mense Aprili dimicauit ad Mundam cum filijs Pompeij magno cum periculo. Nam cùm primus impetum in hostem faceret, ducenta in eum tela coniecta sunt, & serò ad uesperam uicit, trucidatis triginta millibus hostium.

Recepta Hispania & pacatis omnibus prouincijs Romam mense Octobri redijt, ubi ei noui honores decreti sunt, ut Dictator perpetuus & Imperator nominaretur, & sacrosanctus esset, id est, inuiolabilis, ἱερὸς καὶ ἄσυλος, & ut Magistratus iurarent in ipsius acta. Ita summa potestas ei attributa est uniuersæ gubernationis. Eo tempore leges Iulias tulit. Et annum ordinauit, quo hactenus uniuersa posteritas usa est, qui & annus Iulianus appellatur, cuius rationem perturbatam in bellis ciuilibus Augustus restituit. Nam ante Iulium Romani mensibus duodecim Lunaribus annum finiebant, & quia supersunt undecim dies, qui nominantur ἐπάκται, intra octo annos addebantur tres menses intercalares, quod no-

minabant ὀκτωετήρηδα, ita ut tres anni poſtremi haberent ſinguli tredecim menſes. Hæc ratio cùm eßet confuſior, nec initia annorum in diem certum inciderent, Iulius hanc politici & Solaris anni rationem de conſilio Soſigenis Mathematici inſtituit, quem ex Alexandria Romam duxerat. Nam in Imperijs certam annorum rationem eſſe propter multas magnas cauſas, iudicia, contractus, hiſtorias, neceßarium eſt.

Semper autem etiam mediocres gubernatores in magnis periculis ſunt. Caßius igitur cùm non obtinuißet Præturam urbanam, quam appetebat, & alioqui Cæſarem odißet, primus fuit autor conſilij de interficiendo Cæſare, & arte Brutū ad ſocietatem huius conſilij pertraxit. Deinde Bruti autoritas cæteros adiunxit. Facta igitur arcana conſpiratione Idibus Martijs IVLIVS CAESAR in curia Pompeij à Caßio & Bruto & cæteris huius conſilij conſcijs interfectus eſt, acceptis uiginti tribus uulneribus.

Hic exitus tanti uiri inter inſigna exempla eſt, non ſolùm inſtabilitatis fortunæ, ſed etiam ingratitudinis humanæ & perfidiæ, Quia plurimi interfectores à Iulio non ſolum ſeruati, ſed etiam honoribus & potentia ornati fuerunt. Nec eo ſublato pax eſſe potuit, etſi Cicero & alij Senatores pacem facere conati ſunt. Ac ſtatim poſtridie in

Senatu

Senatu factum est decretum de ἀμνηστία, id est, ut omnium priorum offensionum & cædis obliuio esset, & forma Reipublicæ non mutaretur, nec noua bella mouerentur.

Quàm breuis fuerit dominatio Cæsaris post reditum ex Hispania, pacatis omnibus prouincijs, intelligi potest ex temporum serie. Mense Octobri Romam reuersus proximo Martio interfectus est, anno ætatis sexto & quinquagesimo. Anno belli ciuilis à fuga Pompeij ex Italia sexto. Nec intexam disputationem de iure. Etsi fecit quædam insolentius, tamen multo moderatior fuit Sylla & Mario & alijs, qui antea in ciuilibus bellis Rempublicam oppresserunt. Et cùm reuera Iulius MAGISTRATVS esse decreto publico confirmatus, quo ei tributa erat summa potestas, & quo sanxerat Senatus eum inuiolabilem esse, iniustum fuit eum interficere. De initio belli etiam iudico, eum in casu legitimæ defensionis arma cepisse. Sed sciamus res humanas quamlibet florentes, facilime euerti deserente DEO, sicut scriptum est: Scio Domine, non est hominis uia eius, &c. Et meminerimus dictum Herodoti in Polymnia: θνητὸν οὐδένα εἶναι οὐδ᾽ ἔσεσθαι, τῷ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη τοῖς δὲ μεγίστοις μέγιστα.

Inter

Interfecto autem Iulio pax retineri non potuit. Senatus ad reprimendum Antonium adiunxit sibi Octauium Cæsarem. Postea se coniunxerunt Octauius Cæsar, Antonius & Lepidus, mense Decembri eiusdem anni, quo Iulius interfectus fuit. Horum Triumuiratus plenus fuit crudelitatis. Multi præcipuæ Nobilitatis Romæ proscripti & interfecti sunt. Tunc & M. CICERO ingressus annum sexagesimum quartum mense Ianuario interfectus est, cuius caput cum dextra in rostris positum est.

Anno septingentesimo duodecimo Antonius & Octauius Cæsar Brutum & Caßium bello persequuti sunt. Caßius sibi ipse mortem consciuit. Brutus postea quoq; se interfici à Stratone iußit, cùm aliquanto ante recitasset hunc uersum:

Ζεῦ μὴ λάθοι σε τῶνδε ὃς αἴτιος κακῶν.

Quo uersu mala imprecatus est autori tantarum calamitatum.

Tandem & inter Triumuiros dissensiones ortæ sunt, ut dicitur: Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas impatiens consortis erit. Cumq; Antonius sperans se solùm potiturum Imperio, ex Aegypto magnum exercitum Romam adduceret, Octauius Cæsar cum exercitu in Epirum traiecit, ubi uictum & fugatum

tum Antonium ſequutus eſt Alexandriam. Ibi ante aduentum Octauij Cæſaris domunculam extruxerat, in qua uelut in receſsu dicebat ſe Timonis μισανθρώπου uitam acturum eſſe. Poſtea ab Octauio circumſeſſus cùm aliquoties infeliciter dimicaſſet, & ei falſò nunciatum eſſet, Cleopatram ſibi conſciuiſſe mortem, ipſe ſeſe interfecit, anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto, Anno autem duodecimo poſt mortem Iulij Cæſaris. Deinde & Cleopatra ſibi aſpidas admouit, quæ eam necarunt. Hæc facta ſunt anno urbis ſeptingenteſimo uiceſimo ſecundo. Poſtea ſolus tenuit Imperium Octauius Cæſar, cui Senatus tribuit nomen AVGVSTI.

DE IVDÆA ET DE ECCLESIA.

CVm in hiſtoria conſideratio Eccleſiæ præcipua eſſe debeat, dicamus etiam in hac uniuerſali mutatione generis humani, cùm intra paucos annos & ceſsiſſet Romanæ potentiæ penè totus orbis terrarum nobis cognitus, & ipſi inter ſeſe Romani ciues moto bello domeſtico colliſi magnas uaſtationes in toto Imperio feciſſent, An Iudæa fuerit tranquilla, ubi ſedes fuit ueræ Eccleſiæ.

Incidit

Incidit autem in hanc uniuersalem generis humani mutationem & finis propriæ periodi regni Iudaici, de qua dictum fuit: Non auferetur sceptrum à Iuda, donec uenerit Siloh. Quare cùm articuli illi mutationum maximè sint turbulenti, Iudæa etiam fuit inquieta, Sed ipsa, ut fit, domestica fratrum discordia attraxit ingentes calamitates, quas tamen Deus mitigauit, ne funditus Ecclesia deleretur. Primum autem de Ecclesia in ea sede hæc considerentur. Sacerdotia tenebant homines prophani. Doctrinæ genus quod latißimè uagabatur in populo, erat Pharisaicum. Nec tamen exigua multitudo amplexa est Epicureos furores Zadduceorum. Ita in magna multitudine extincta fuit uera inuocatio Dei, partim superstitione Pharisæorum, partim Epicurea prophanitate Zadduceorum. Seruauit tamen Deus pias reliquias, Simeonem, Zachariam, parentes Mariæ, & cœtum aliquem, qui horum doctrinam piè & constanter amplexus est, & uerè Deum cum ipsis inuocauit in agnitione & fiducia filij Dei, & ab erroribus Pharisæorum & Zadduceorum abhorruit, & eos, quoties fuit occasio, refutauit. Hic pius cœtus in quantis fuerit periculis, intelligi potest ex morte Zachariæ patris Baptistæ. Credo enim uetustati, quæ narrat. Zachariam propter piam confeßionem inter-

fectum esse. Accedebant autem aliæ magnæ calamitates propter aßidua bella, donec Iudæam Augustus in prouinciæ formam redegit. Postquàm enim Pompeius capta Ierosolyma anno quintodecimo ante bellum ciuile susceptum aduersus Iulium, Hircano summum Sacerdotium restituit, & Aristobulum cum duobus filijs Alexandro & Antigono Romam abduxit, rursus bella in Iudæa mota sunt anno post iter Pompeij septimo, ab Aristobulo, qui ex urbe Roma clàm fugiens in Iudæam redijt.

Cumq; Alexander biennio in Iudæa grassatus esset, peruenit in amiciciam Craßi, cui fuit incitator, ut Ierosolymam ingrederetur, ubi magnam pecuniam auferre posset. Facile persuadet auarißimo Duci, qui Templum uiolauit atrocius quàm Pompeius. Nam & in aditum ingressus est, & abstulit decem millia talentorum, id est, sexaginta Tonnas auri, & alia ornamenta. Eius Sacrilegij postea pœnas dederunt & Crassus & hic Aristobuli filius Alexãder, interfectus à Scipione, qui initio belli Pompeiani Syriam regebat. Pater Aristobulus secundò reuersus in Iudæam cum duabus legionibus à Iulio datis, ueneno extinctus est à Pompeianis.

Fugerat Antigonus Aristobuli filius ex urbe Roma cum fratre Alexandro. Cumq; Iulius

ex

ex Aegypto in Iudæam uenisset, petiuit sibi regnum tradi, quod Pompeius Hircano patruo tribuerat, sperans odium Pompeij Iulium fore sibi æquiorem. Sed Iulius prætulit Idumæum Antipatrum, cuius sapientiam & fidem probabat. Etsi Antipater moderatus erat, tamen Iudæi impatienter ferentes peregrinum dominum, subinde seditiones mouerunt. Ezechiam ducem seditiosorum fortiter oppreßit Herodes, cui pater Galilæam tuendam commendauerat. Postea interfecto Iulio cùm sperarent inimici Antipatri nouam rerum conuersionem, necatur Antipater ueneno à Malcho, qui cùm regnum appeteret Caßio interfectori Iulij misso in Syriam se adiunxit. Sed Caßius seditiosum hominem Malchum interfici iußit.

Tertio anno post interfectum Iulium cùm Rex Parthorum speraret se potiturum esse Syria, cùm & Caßius iam post pugnam in Macedonia perijsset, adducit exercitum in Syriam. In tantis confusionibus totius orbis terrarum nouas spes & Antigonus habet, impetrat auxilia à Pacoro rege Parthorum, & Ierosolymam in Pentecoste occupat, fitq; magnum prælium intra mœnia. Cumq; Phaselus & Hircanus ad Pacorum fraude adducti essent, Rex Pacorus regnum Iudææ tradit Antigono, & retinet captiuos Hircanum &

Phaſelum. Hircanus truncatur auribus, & in Parthos mittitur. Phaſelus contumeliarum impatiens in uinculis capite alliſo ad parietem, mortem ſibi conſciuit.

Interea magno cum periculo primum in Idumeam fugiens Herodes euaſit. Poſtea ad urbem Romam acceßit, ubi laudata patris fide erga Iulium, et commemorata ſocietate Antigoni cum Parthis, Antigonus iudicatur hoſtis populi Romani, & Herodes Rex Iudææ adpellatur. Et egreſſus ex curia medius inter Antonium & Octauium, præcedentibus conſulibus Domitio Caluino & Aſinio Pollione, & comitantibus reliquis Magiſtratibus & Senatoribus in Capitolium ad ſacrificium deducitur. Hæc acta ſunt anno quarto poſt interfectum Iulium, Ante natum Chriſtum triceſimo ſeptimo. Initium enim regni Herodis ab hoc anno ſumitur, quo Rex à Senatu Romano adpellatus eſt. Interea in Iudæa regnat Antigonus, & regnum annos quinq; tenuit. Sed inter adſidua bella, & inter tantas uaſtationes & petulantiam militum, qui ex crudelißimis gentibus collecti erant, Iudæis, Parthis, Arabibus, Syriacis & Romanis, familias pias ut Zachariæ, Simeonis, parentum Mariæ, & ſimiles protectas & ſeruatas eſſe ualdè mirum eſt. Verum hæc imago docet nos, Eccleſiam à DEO protegi & ſeruari inter horribiles ruinas Imperiorum,

periorum, etiam destitutam humanis præsidijs.

Redijt Herodes statim in Syriam cum Ventidio missus aduersus Parthos, & quanquam acceperat partem copiarum à Ventidio, tamen intra biennium recuperare Ierosolymam non potuit. Interea milites in utraq; parte trucidabant & spoliabant multos inermes, & multorum coniuges & filias rapiebant, quia dux Herodi additus Silo pecunia corruptus erat ab Antigono. Tandem cùm Antonius uenisset in Syriam ducem Sosium cum duabus legionibus Herodoti adiungit. Has copias cùm coniunxisset Herodes cum suo exercitu, Ierosolymam quinq; mensibus circumsidet, & factis aliquot prælijs sexto mense eam capit, eodem die & mense, quo eam ceperat Pompeius ante annos septem & uiginti. Magna cædes in urbe facta est. Antigonus abducitur ad Antonium Antiochiam, & ibi iubente Antonio tanquam hostis populi Romani securi percussus est.

Facta igitur & regni & Regij nominis translatione ad peregrinam stirpem nemo postea ex stirpe IVDA regnauit. Summum Sacerdotium etiam dederunt Reges quibus libuit contra Legem Mosaicam. Hircanum reuocauit Herodes ex Babylone datis muneribus regi Parthorum, sed propter mutilationem aurium non restituit ei summum Sacerdotium. Postea Octogenarium in-

terfici iußit. Deleuit & summum Senatum populi Iudæorum, uidelicet septuaginta duos Seniores, quem senatum Iudæi nominarunt SANHEDRIN, uocabulo facto ex Græca appellatione συνέδριον.

Cùm igitur magna multitudo populi errores Pharisæorum & Zadduceorum amplexa esset, & in aßiduis seditionibus & bellis inter impios milites cresceret prophanitas, & multi pij interficerentur, & studia ueræ doctrinæ extinguerentur, quàm fuerit exigua uera Ecclesia cogitandum est. Fuit tamen aliqua, in qua manserunt lux ueræ doctrinæ de Deo & de filio Dei, de Lege, de promißione Gratiæ, de ueris cultibus, & uera Dei inuocatio, & initia salutis æternæ, Scilicet Zacharias, Elisabet, Simeon, parentes Mariæ, Maria uirgo, soror eius, & cœtus qui horum doctrinam amplexus est.

Sciamus autem, illud tempus imaginem esse huius senectæ mundi, in qua etiam uniuersalis mutatio generis humani in conspectu est. Latißimè uagatur doctrina Monachorum & Papæ, ut Pharisæorum & Zadduceorum, quæ pugnat cum lege Dei ac Euangelio, & iubet Idola colere. Et delere nomen filij Dei palàm conantur Gog & Magog, id est, Turci & alij Mahometici, & stabiliunt Idola plurimi Reges Principes, & eorum

doctores

doctores. Inter has confusiones seruat tamen Deus aliquam ueram Ecclesiam, quæ sonat ueram doctrinam, & rectè inuocat eum in agnitione & fiducia Filij. Sicut expressè dicitur de extrema senecta mundi: Erit sicut in diebus Nohæ, unus adsumetur, alter relinquetur.

Confirmemur autem exemplo tristißimi temporis Zachariæ, ne cogitemus nullam esse Ecclesiam Dei, quia adeò exiguam esse uidemus, & oppressam ingentibus calamitatibus. Sed firma adsensione quotidie pronunciemus articulum in Symbolo: CREDO ESSE ECCLESIAM CATHOLICAM, & discamus, quæ & ubi sit uera Dei Ecclesia, & nos in eam includamus, & speremus filium Dei nos protecturum & seruaturum esse. Et ut nos protegat & seruet adsiduis uotis & gemitibus petamus, sicut dixit; Nemo rapiet oues meas ex manibus meis.

DEO GRATIA.

Finis primæ partis Chronicorum.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABI-*lium, quæ in hac prima Chronici parte continentur.*

Agesi-

C

E

Ioseph

ΤΈΛΟΣ

K

Orion

Philo-

Regna

R

S

Sectæ

Sibyl=

Themi-

Turca

V

X

Xerxis